

Socialutskottets betänkande 2023/24:SoU22

Förbättrade möjligheter att ändra kön

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen antar utskottets förslag till ny lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ny lag om fastställande av kön i vissa fall samt förslag till lag om upphävande av lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.

Förslagen innebär att processen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen särskiljs från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen. Det ska inte krävas något tillstånd från Socialstyrelsen för att få genomgå sådana kirurgiska ingrepp i könsorganen som syftar till att personens kropp ska stämma överens med könsidentiteten. Sådana ingrepp ska dock, som i dag, föregås av en utredning inom hälso- och sjukvården och kunna utföras på personer som har fyllt 18 år. För avlägsnande av könskörtlarna kvarstår åldersgränsen på 23 år, om det inte föreligger synnerliga skäl.

Ett övergripande mål är att förfarandet för att ändra det kön som framgår av folkbokföringen förenklas. En person som har fyllt 16 år ska få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat efter en förenklad prövning, genom en i normalfallet enklare medicinsk utredning, av könsidentiteten. En ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare med barnets skriftliga samtycke.

Utskottet föreslår vidare att riksdagen antar utskottets förslag till lag om ändring i steriliseringslagen, patientdatalagen, diskrimineringslagen, offentlighets- och sekretesslagen, fängelselagen, häkteslagen och lagen om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation.

Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2025.

Utskottet föreslår fyra tillkännagivanden till regeringen om

- behovet av föreskrifter (s. 149)
- nationellt kunskapsstöd (s.150)
- förebyggande av brottsligt agerande (s. 150)
- uppföljning av tillämpningen (s. 150).

I betänkandet finns en reservation (SD, KD) och fyra särskilda yttranden (SD, V, C, MP).

Behandlade förslag

Utskottet lägger på eget initiativ fram lagförslagen och förslagen till tillkännagivanden.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	7
Redogörelse för ärendet	8
Utskottets överväganden	11
1 Bakgrund och gällande rätt	11
1.1 Fastställelse av könstillhörighet	11
1.1.1 Allmänna förutsättningar	11
1.1.2 Vuxna med könsdysfori	12
1.1.3 Barn och unga med könsdysfori	14
1.1.4 Personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen	15
1.1.5 Ingrepp i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets och avlägsnande av könskörtlar	17
1.2 Sterilisering	17
1.3 Allmänt om hälso- och sjukvård	18
1.4 Vårdnadshavares bestämmanderätt och barns rätt till självbestämmande	20
1.5 Hur uppgift om kön framgår av folkbokföringen	20
1.6 Mänskliga rättigheter	23
1.6.1 Europakonventionens betydelse för transpersoner	23
1.6.2 Särskilt relevanta bestämmelser i barnkonventionen	25
2 Reglering i andra nordiska länder	26
2.1 Norge	26
2.2 Danmark	28
2.3 Island	29
3 Upphävande av könstillhörighetslagen	30
Utskottets ställningstagande och bedömning	32
4 En ny lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen	35
4.1 Behovet av en ny lag och lagens namn	35
Utskottets ställningstagande	36
4.2 Lagens tillämpningsområde	37
Utskottets ställningstagande	39
4.3 Förutsättningar för kirurgiskt ingrepp	46
Utskottets ställningstagande	50
4.4 Hälso- och sjukvårdens bedömningar ska inte kunna överprövas	56
Utskottets bedömning	58
4.5 Bemyndigande	61
Utskottets bedömning	61
4.6 Behandling av personuppgifter	62
Utskottets bedömning	62
4.7 Tystnadsplikt och sekretess	64
Utskottets bedömning	64
5 En ny lag om fastställande av kön i vissa fall	65
5.1 Behovet av en ny lag, lagens namn och innehåll	65
Utskottets ställningstagande	67
5.2 Förutsättningar för att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen	69
5.2.1 Individens självbestämmande måste ställas mot risken för missbruk	69
Utskottets bedömning	72

5.2.2 En förenklad prövning av sökandens könsidentitet	79
Utskottets ställningstagande.....	83
5.2.3 En förutsättning för fastställande är att personen inte är registrerad partner	89
Utskottets ställningstagande.....	90
5.3 Barn under 16 år som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen.....	92
Utskottets ställningstagande.....	93
5.4 Folkbokföring eller svenskt medborgarskap som villkor för fastställande	95
Utskottets ställningstagande.....	96
5.5 Ansökningar som avser barn	97
Utskottets ställningstagande.....	98
5.6 Beslutande myndighet	101
Utskottets ställningstagande.....	101
5.7 Överklagande.....	102
Utskottets ställningstagande.....	103
5.8 Erkännande av utländska domstolars domar och myndigheters beslut	104
Utskottets ställningstagande.....	105
5.9 Bemyndigande.....	106
Utskottets ställningstagande.....	106
5.10 Behandling av personuppgifter.....	107
Utskottets bedömning	108
5.11 Tystnadsplikt och sekretess	110
Utskottets bedömning	110
5.12 Rättsverkan av ett fastställelsebeslut och behovet av följdändringar	112
Utskottets bedömning	115
6 Ändringar i andra författningar.....	130
6.1 Steriliseringslagen	130
Utskottets ställningstagande.....	131
6.2 Patientdatalagen.....	134
Utskottets ställningstagande.....	134
6.3 Diskrimineringslagen	135
Utskottets ställningstagande.....	136
6.4 Offentlighets- och sekretesslagen.....	138
Utskottets ställningstagande.....	139
6.5 Fängelselagen och häkteslagen.....	142
Utskottets ställningstagande.....	143
6.6 Lagen om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation.....	145
Utskottets ställningstagande.....	145
7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	147
Utskottets ställningstagande.....	148
8 Förslag till tillkännagivanden	149
Utskottets ställningstagande.....	149
9 Sammanfattande ställningstagande	151
Utskottets ställningstagande.....	151
10 Konsekvenser av förslagen	151
10.1 Konsekvenser för jämställdheten.....	151
10.2 Konsekvenser för Socialstyrelsen.....	153

10.3 Konsekvenser för regionerna.....	153
10.4 Konsekvenser för kommunerna.....	154
10.5 Konsekvenser för domstolarna.....	154
10.6 Konsekvenser för Sveriges internationella åtaganden och övriga konsekvenser.....	154
11 Författningskommentar.....	155
11.1 Förslaget till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.....	155
11.2 Förslaget till lag om fastställande av kön i vissa fall.....	158
11.3 Förslaget till lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.....	164
11.4 Förslaget till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580).....	165
11.5 Förslaget till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355).....	167
11.6 Förslaget till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567).....	169
11.7 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).....	170
11.8 Förslaget till lag om ändring i fängelselagen (2010:610).....	171
11.9 Förslaget till lag om ändring i häkteslagen (2010:611).....	172
11.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:913) om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation.....	173
Reservation.....	176
Förbättrade möjligheter att ändra kön, punkt 1 (SD, KD).....	176
Särskilda yttranden.....	186
1. Förbättrade möjligheter att ändra kön, punkt 1 (SD).....	186
2. Förbättrade möjligheter att ändra kön, punkt 1 (V).....	186
3. Förbättrade möjligheter att ändra kön, punkt 1 (C).....	188
4. Förbättrade möjligheter att ändra kön, punkt 1 (MP).....	188
<i>Bilaga 1</i>	
Utskottets lagförslag.....	190
<i>Bilaga 2</i>	
Sammanfattning av promemorian Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen (Ds 2018:11).....	208
<i>Bilaga 3</i>	
Lagförslag i Ds 2018:11.....	209
<i>Bilaga 4</i>	
Förteckning över remissinstanser avseende Ds 2018:11.....	216
<i>Bilaga 5</i>	
Sammanfattning av promemorian Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (Ds 2018:17).....	218
<i>Bilaga 6</i>	
Lagförslag i Ds 2018:17.....	220
<i>Bilaga 7</i>	
Förteckning över remissinstanser avseende Ds 2018:17.....	227
<i>Bilaga 8</i>	
Lagförslag i lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.....	229
<i>Bilaga 9</i>	
Lagrådets yttrande avseende lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.....	244
<i>Bilaga 10</i>	
Sammanfattning av utkast till lagrådsremiss Vissa kirurgiska ingrepp	

i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (S2021/07285).....	270
<i>Bilaga 11</i>	
Lagförslag i utkastet till lagrådsremiss Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen	271
<i>Bilaga 12</i>	
Förteckning över remissinstanserna avseende utkastet till lagrådsremiss Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.....	285
<i>Bilaga 13</i>	
Lagförslag i lagrådsremissen Förbättrade möjligheter att ändra kön	287
<i>Bilaga 14</i>	
Lagrådets yttrande avseende lagrådsremissen Förbättrade möjligheter att ändra kön	300
<i>Bilaga 15</i>	
Skatteutskottets yttrande 2023/24:SkU7y	309
<i>Bilaga 16</i>	
Justitieutskottets yttrande 2023/24:JuU2y	323

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Förbättrade möjligheter att ändra kön

Riksdagen

- a) antar utskottets förslag i bilaga 1 till
1. lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen,
 2. lag om fastställande av kön i vissa fall,
 3. lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall,
 4. lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580),
 5. lag om ändring i patientdatalagen (2008:355),
 6. lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567),
 7. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
 8. lag om ändring i fängelselagen (2010:610),
 9. lag om ändring i häkteslagen (2010:611),
 10. lag om ändring i lagen (2022:913) om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation,
- b) ställer sig bakom det som utskottet anför om
1. behovet av föreskrifter och tillkännager detta för regeringen,
 2. nationellt kunskapsstöd och tillkännager detta för regeringen.

Reservation (SD, KD)

2. Förebyggande av brottsligt agerande

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om förebyggande av brottsligt agerande och tillkännager detta för regeringen.

3. Uppföljning av tillämpningen

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om uppföljning av tillämpningen och tillkännager detta för regeringen.

Stockholm den 4 april 2024

På socialutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Carina Ståhl Herrstedt (SD), Johan Hultberg (M), Yasmine Bladelius (S), Carita Boulwén (SD), Mikael Dahlqvist (S), Jesper Skalberg Karlsson (M), Anna Vikström (S), Malin Höglund (M), Karin Rågsjö (V), Mona Olin (SD), Ulrika Westerlund (MP), Leonid Yurkovskiy (SD), Karin Sundin (S), Martina Johansson (C), Jakob Olofsgård (L) och Liza-Maria Norlin (KD).

Redogörelse för ärendet

Beredningen i Regeringskansliet

År 2018 tog Socialdepartementet fram promemoriorna Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen (Ds 2018:11) och Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (Ds 2018:17). En sammanfattning av promemoriorna finns i bilagorna 2 och 5. Promemoriornas lagförslag finns i bilagorna 3 och 6. Promemoriorna har remissbehandlats. Förteckningar över remissinstanserna finns i bilagorna 4 och 7. Remissyttrandena och en sammanfattning av dessa finns tillgängliga i Socialdepartementet (S2018/02631 och S2018/03106).

Regeringen beslutade den 30 augusti 2018 om lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen och inhämtade Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i bilaga 8. Lagrådets yttrande finns i bilaga 9. Lagrådet avstyrkte lagstiftning i enlighet med förslagen och regeringen gick inte vidare med en proposition.

Den 31 mars 2020 redovisade Socialstyrelsen efter uppdrag från regeringen bedömningen att det är mer som talar mot än som talar för att möjliggöra aktuella kirurgiska ingrepp före 18 års ålder. I en kartläggning av barns behov av att kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen redovisade Socialstyrelsen inom samma uppdrag att det råder tydligt skilda meningar i frågan om ett sådant behov finns (Åldersgräns för vissa kirurgiska ingrepp och socialnämndens roll vid ändring av det kön som framgår av folkbokföringen).

Mot bakgrund av Lagrådets yttrande och vad som redovisats i Socialstyrelsens uppdrag togs en promemoria fram inom Socialdepartementet (S2021/07285) i form av ett utkast till lagrådsremiss Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Utkastet till lagrådsremiss innehåller en justerad version av förslag och bedömningar i Ds 2018:11 och Ds 2018:17. Bland annat lämnades inga förslag om att barn ska få genomgå kirurgiska ingrepp i könsorganen eller att barn som fyllt 15 år ska få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat utan att vårdnadshavarna fått insyn i eller information om ärendet. Inte heller lämnades något förslag med innebörden att socialnämnden ska kunna besluta att en ansökan om en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen får göras när bara en av två vårdnadshavare samtycker till åtgärden om det krävs med hänsyn till barnets bästa. En sammanfattning av utkastet finns i bilaga 10. Utkastets lagförslag finns i bilaga 11. Utkastet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i bilaga 12. Remissyttrandena finns tillgängliga i Socialdepartementet (S2021/07285).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 28 juli 2022 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i lagrådsremissen Förbättrade möjligheter att ändra kön, bilaga 13. Lagrådets yttrande finns i bilaga 14.

Beredningen i utskottet

Moderaterna och Liberalerna lämnade under hösten 2023 ett förslag till utskottsinitiativ med ett antal förslag till dels ny lagstiftning, dels lagändringar från promemoriorna Ds 2018:11 och Ds 2018:17 samt från utkastet till lagrådsremiss (S2021/07285).

Den 19 oktober 2023 beslutade utskottet att inleda ett beredningsarbete i syfte att kunna ta ett initiativ i frågan (prot. 2023/24:8).

I detta betänkande behandlas bedömningar och förslag från promemoriorna Ds 2018:11 och Ds 2018:17 samt från utkastet till lagrådsremiss (S2021/07285).

Utskottet har i allt väsentligt följt Lagrådets förslag i bilaga 14. Lagrådets synpunkter behandlas i avsnitt 4.3, 5.1, 5.4, 5.12 och 6.1 samt i författningskommentaren (avsnitt 11.1, 11.2 och 11.7).

I förhållande till lagrådsremissen från den 28 juli 2022 har dessutom vissa språkliga och redaktionella ändringar gjorts.

Därutöver föreslås följdändringar i lagen (2022:913) om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation, se bilaga 1. Ändringarna innebär att en hänvisning till lagar justeras till följd av förslagen i detta betänkande. Förslaget är författningstekniskt och även i övrigt av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse. Utskottet har därför inte inhämtat Lagrådets yttrande över förslaget.

Den 18 januari 2024 lämnade Socialdepartementets rättschef, företrädare för Sveriges Kvinnoorganisationer och Jämställdhetsmyndigheten information till utskottet.

Den 25 januari 2024 lämnade företrädare för Socialstyrelsen, Skatteverket, Kriminalvården, Statistiska centralbyrån (SCB) och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) information till utskottet.

Socialutskottet har gett skatteutskottet, justitieutskottet och arbetsmarknadsutskottet tillfälle att yttra sig över utkastet till utskottsinitiativ i de delar som berör respektive utskotts beredningsområde (prot. 2023/24:22). Yttrandena från skatteutskottet och justitieutskottet finns i bilagorna 15 och 16.

Skatteutskottet har inte några invändningar mot förslaget i de delar som ingår i dess beredningsområde. Skatteutskottet anser dock att det kan finnas anledning att senare se över behovet av åtgärder om det finns tecken på missbruk vid byte av person- eller samordningsnummer.

Justitieutskottet anser att, utifrån utgångspunkten att könstillhörighetslagstiftningen föreslås ändras i enlighet med utkastet till utskottsinitiativ, även bestämmelserna om placering i fängelselagen och häkteslagen bör ändras på

det sätt som anges i utkastet till utskottsinitiativ om konststillhörighetslagstiftning.

Arbetsmarknadsutskottet avstod från att yttra sig.

I ärendet har utskottet också tagit emot ett antal skrivelser.

Under utskottets beredning av ärendet föreslog SD- och KD-ledamöterna att utskottet enligt 10 kap. 4 § riksdagsordningen skulle inhämta upplysningar i ärendet från de 42 myndigheter och organisationer som framgår av bilaga 2 till protokollet från sammanträdet den 13 februari 2024 (prot. 2023/24:29).

Genom beslut den 15 februari 2024 gjorde utskottet bedömningen att den begärda åtgärden skulle fördröja ärendets behandling, vilket skulle innebära ett avsevärt men. Utskottets beslut fattades med stöd av 10 kap. 9 § tredje stycket riksdagsordningen. Av bestämmelsen framgår även att utskottet i sitt betänkande ska redovisa skälen till att en sådan begäran har avslagits.

Utskottet anför följande som skäl för att avslå begäran.

Som ovan framgår har promemoriorna Ds 2018:11, Ds 2018:17 och utkastet till lagrådsremiss (S2021/07285) remitterats. Därefter beslutade regeringen den 28 juli 2022 om en lagrådsremiss. Utskottet noterar att det i lagrådsremissen hade gjorts vissa ändringar i förhållande till det remitterade underlaget som innebär ett närmande till den befintliga lagstiftningen. I lagrådsremissen föreslogs ett ikraftträdande den 1 oktober 2024. Lagrådet yttrade sig över lagförslagen i september 2022.

Utskottet kan således konstatera att en omfattande beredning av ärendet har skett i Regeringskansliet. Därtill kommer att utskottet under sin beredning av ärendet inhämtat information från ett antal myndigheter och intresseorganisationer samt inhämtat yttranden från skatteutskottet och justitieutskottet. Mot denna bakgrund anser utskottet att ärendet är väl berett. Några ytterligare upplysningar behövs därför inte enligt utskottet.

I sammanhanget vill utskottet också peka på att konstitutionsutskottet har uttalat att behovet av att remittera till en instans måste prövas i varje enskilt fall. Samtidigt som remitteringen ska ske på ett sådant sätt att den aktuella frågan blir allsidigt belyst finns det av kostnadsskal anledning till viss nogsamhet och restriktivitet i valet av remissinstanser (2021/22:KU10 s. 114).

Utskottet vill erinra om att regeringen i propositionsförteckningen för våren 2023 angav att en proposition i frågan skulle lämnas i februari 2023. Propositionen avlämnades dock inte. I oktober 2023 beslutade utskottet att inleda ett beredningsarbete i syfte att kunna ta ett utskottsinitiativ i frågan. Därefter har utskottet beslutat om en tidsplan där utskottets betänkande planeras att behandlas i kammaren under april 2024. Som framgår nedan föreslår utskottet ett ikraftträdande den 1 juli 2025.

Sammanfattningsvis anser utskottet alltså att ärendet är väl berett. Därtill vill utskottet understryka att den föreslagna lagstiftningen är betydelsefull för en utsatt grupps liv och välmående. Det är därför angeläget att lagstiftningen inte fördröjs ytterligare. Att nu inhämta ytterligare upplysningar skulle fördröja lagstiftningens ikraftträdande så att avsevärt men skulle uppkomma.

Utskottets överväganden

1 Bakgrund och gällande rätt

1.1 Fastställelse av könstillhörighet

Förutsättningarna för att en person ska få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen regleras i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, förkortad könstillhörighetslagen. Vid ett beslut om fastställelse av ny könstillhörighet sker verkställighet genom att Skatteverket tilldelar personen ett nytt personnummer som utvisar det nya könet. Lagen reglerar även tillstånd till ingrepp i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets och tillstånd till avlägsnande av könskörtlarna. I dag är den administrativa processen för att ändra det kön som framgår av folkbokföringen alltså sammanlänkad med den medicinska delen.

Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor, kallat Rättsliga rådet, beslutar om fastställelse av ändrad könstillhörighet. Enligt Socialstyrelsens ärendestatistik beslutade Rättsliga rådet 2021 i 411 ärenden som gällde ändrad könstillhörighet (vilket även avser ärenden inkomna under 2020). I 310 av dessa ärenden meddelades bifall till ansökan och i 70 ärenden meddelades delvis bifall till ansökan. I 26 fall avslogs ansökan.

År 2020 beslutade Rättsliga rådet i 425 ärenden som gällde ändrad könstillhörighet (vilket även avser ärenden inkomna under 2019). I 346 av dessa beslut meddelades bifall till ansökan och i 44 ärenden ett delvis bifall. 24 ansökningar avslogs.

Av de 681 personer som beviljades ändrad könstillhörighet under perioden 1960–2010 är det totalt 15 personer som har ansökt om att få byta juridiskt kön och få tillgång till könskorrigerande kirurgi ännu en gång.

Vid tillkomsten av könstillhörighetslagen fanns uppfattningen att samtliga transsexuella önskade hormoner eller ingrepp i könsorganen i syfte att åstadkomma en anatomisk förändring för att uppnå likhet med det motsatta könet (prop. 1972:6 s. 12). Sedan dess har vissa ändringar gjorts i lagen för att spegla de förändringar som skett i grundläggande samhälleliga värderingar. En av de största förändringarna genomfördes 2013 då det s.k. steriliseringskravet avskaffades. Tidigare fanns ett krav på att fastställelse av ändrad könstillhörighet endast fick meddelas om sökanden var steriliserad eller av någon annan orsak saknade fortplantningsförmåga (prop. 2012/13:107).

1.1.1 Allmänna förutsättningar

Förutsättningarna för att fastställa ändrad könstillhörighet regleras i 1 och 2 §§ könstillhörighetslagen. I 1 § regleras förutsättningarna för personer med

könsdysfori och i 2 § förutsättningarna för personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Ansökningar enligt lagen prövas av Socialstyrelsen (5 §). Socialstyrelsens beslut enligt lagen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (6 §). En ansökan om fastställelse av ändrad könstillhörighet får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige. Ansökan får inte bifallas om sökanden är registrerad partner (3 §). Införandet av bestämmelsen motiverades med att om en av partnererna i ett registrerat partnerskap får sin könstillhörighet ändrad kommer paret inte längre att vara samkönat, vilket är en rättslig förutsättning för denna samlevnadsform. I samband med att könsneutrala äktenskap infördes 2009 upphävdes lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap. Denna lag tillämpas emellertid fortfarande för de par som har registrerat partnerskap.

En dom eller ett beslut om att en person har ändrad könstillhörighet, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft, gäller i Sverige, om personen när domen eller beslutet meddelades var medborgare i det andra landet eller bosatt där (3 a §).

Enligt 8 § döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet utför ingrepp enligt lagen på en person som inte har fått tillstånd till ett sådant ingrepp, till böter eller fängelse i högst sex månader. Till ansvar enligt bestämmelsen ska det inte dömas om gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

1.1.2 Vuxna med könsdysfori

Med könsidentitet avses den inre upplevelsen av att vara man/pojke, kvinna/flicka eller att tillhöra inget eller något annat kön (Socialstyrelsen, God vård av vuxna med könsdysfori – Nationellt kunskapsstöd, 2015, s. 11). En person vars könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen och som lider psykiskt av detta eller får en försämrad förmåga att fungera i vardagen kan få diagnosen könsdysfori. Könsdysfori är således en diagnos, men också en benämning på ett lidande som är kopplat till upplevd brist på överensstämmelse mellan könsidentiteten och det kön som framgår av folkbokföringen. En sådan brist på överensstämmelse mellan könsidentiteten och det registrerade könet kallas könsinkongruens. Personer med könsinkongruens kan ha, men behöver inte ha könsdysfori. Vid diagnosen könsdysfori ges könsbekräftande vård som syftar till att anpassa kroppen till könsidentiteten, för att minska könsdysforin och det lidande som könsdysforin innebär. Målet med den könsbekräftande vården är att individen ska kunna leva i enlighet med sin könsidentitet.

Enligt Socialstyrelsens nationella kunskapsstöd God vård av vuxna med könsdysfori som publicerades 2015 ska behandlingen vara individuellt anpassad, vilket innebär att det är personens behov och vilja som är avgörande inför beslutet om varje enskild åtgärd. Ingen ska gå miste om den vård de behöver eller få vård som inte är lämplig. Behoven av och önskemålen om olika vårdinsatser varierar mellan individer. Det innebär att två personer med

samma diagnos inte nödvändigtvis får samma vårdåtgärder. Vården kan inkludera bl.a. hormonbehandling, röstbehandling, avlägsnande av behåring och bröstförstoring. Som ett led i den könsbekräftande vården kan även vissa kirurgiska ingrepp genomföras, som syftar till att göra så att könsorganen överensstämmer med könsidentiteten, samt operationer där könskörtlar avlägsnas. Just denna del regleras i könstillhörighetslagen. I Socialstyrelsens kunskapsstöd påpekas vikten av att arbetet sker i multidisciplinära team. Utredningen görs i dag av ett team av psykiatriker, psykologer och socionomer. Som ett led i utredningen genomgår personen ett s.k. real life experience, dvs. personen lever i den sociala roll som stämmer överens med den könsidentitet som personen vill bli bekräftad i. Detta kan påbörjas när personen själv önskar. En del personer gör det redan när utredningen påbörjas, medan andra inväntar effekterna av den könsbekräftande vården.

Personer som söker könsbekräftande vård remitteras till, eller tar själva kontakt med, särskilda utredningsteam. Mottagningar för personer som har fyllt 18 år finns i Stockholm, Alingsås, Linköping, Lund, Umeå, Uppsala och Östersund. I december 2020 beslutade Socialstyrelsen att viss vård vid könsdysfori ska utgöra nationell högspecialiserad vård och bedrivs vid tre enheter. Beslutet innebär att en nationell enhet ska kontaktas vid förmodad könsdysfori.

Enligt 1 § könstillhörighetslagen har en person som har fyllt 18 år möjlighet att få fastställt att han eller hon har en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen om personen sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet, sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet och måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Socialstyrelsen har utfärdat rekommendationer om utlåtanden i ärenden som gäller fastställande av könstillhörighet, varav den senaste uppdateringen gjordes 2022. Rekommendationerna syftar till att säkerställa att beslutsunderlaget i ärenden om könstillhörighet ska hålla god kvalitet. I rekommendationerna anges att Rättsliga rådet för sin bedömning behöver underlag i form av utlåtande från läkare och som regel även från psykolog samt en social utredning, helst utförd av en socionom. Utlåtandet från läkare och psykolog respektive den sociala utredningen ska läggas fram i separata dokument. Utlåtandena bör spegla den aktuella situationen, vilket är av särskild vikt när det handlar om en ung person. Relevanta remisser, remissvar och journalkopior ska ges in antingen som en sammanfattning eller i sin helhet. Läkarens eller utredningsteamets bedömning av ärendet ska framgå. Rättsliga rådets beslutsunderlag i dessa ärenden består således av en medicinsk utredning. Den omständigheten att sökanden har genomgått utredning och behandling inom hälso- och sjukvården är av stor betydelse vid bedömningen av om förutsättningarna för ändrad könstillhörighet är uppfyllda.

1.1.3 Barn och unga med könsdysfori

Enligt könstillhörighetslagen kan fastställelse av ändrad könstillhörighet, och därmed ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, inte komma i fråga före 18 års ålder. Endast för barn som fötts med medfödd avvikelser i könsutvecklingen kan det beslutas om ändrad könstillhörighet.

Däremot finns det ingen åldersgräns för att inom hälso- och sjukvården påbörja en utredning angående könsdysfori eller för medicinsk köns-korrigerande, med undantag för ingrepp i könsorganen. Det är inte ovanligt att barn uttrycker att de har, eller vill ha, ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Det innebär dock inte att detta önskemål är bestående för alla barn som ger uttryck för detta. Av Socialstyrelsens kunskapsstöd Stöd, utredning och hormonbehandling vid könsinkongruens hos barn och ungdomar, som publicerades i februari 2022, framgår att antalet nya fall av diagnostiserad könsdysfori bland personer 13–17 år mångfaldigades mellan 2008 och 2018. Bland personer med registrerat kön kvinna vid födseln ökade antalet diagnoser från 4 till 77 per 100 000 invånare och bland personer med registrerat kön man vid födseln ökade antalet från 2 till 23 per 100 000 invånare.

Av rapporten Könsdysfori av barn och unga – En kunskapskartläggning som redovisades av Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) i december 2019 framgår att flera studier som gjorts beskriver en ökad förekomst av autismspektrumtillstånd (ASD) och annan psykiatrisk samsjuklighet hos barn och unga med könsdysfori. Socialstyrelsen har i rapporten Utvecklingen av diagnosen könsdysfori som publicerades i februari 2020 bl.a. konstaterat att det är mycket vanligt att autism förekommer bland personer med könsdysfori sett i förhållande till hela befolkningen. Mindre vanligt förekommande diagnoser som bipolärt syndrom eller personlighetssyndrom är, sett i förhållande till hela befolkningen, också vanliga bland personer med könsdysfori. Också förekomsten av självskadebeteende, inklusive suicid, var förhöjd bland personer med könsdysfori – särskilt när det gäller unga (18–24 år) och barn (13–17 år) med registrerat kön kvinna vid födseln. När det gäller dödlighet i suicid framgår det av rapporten att den är högre bland personer med könsdysfori i jämförelse med befolkningen i stort. Det går dock inte att utröna i vilken mån könsdysfori ensamt kan bidra till suicid. Skälet till detta är att personer med könsdysfori som begår suicid samtidigt har en mycket hög förekomst av allvarliga psykiatriska diagnoser som i sig innebär kraftigt förhöjda risker för suicid.

Personer som inte har fyllt 18 år tas sedan 2000 emot vid Astrid Lindgrens barnsjukhus i Stockholm. Sedan 2016 tar även de flesta utredningsteam för vuxna emot personer som inte har fyllt 18 år. Antalet remisser till teamet vid Astrid Lindgrens barnsjukhus har ökat kraftigt de senaste åren. Mellan 2000 och 2011 var antalet årliga remisser under 20. År 2018 inkom 209 remisser och 2019 var antalet inkomna remisser 124. Under senare år har en övervägande majoritet, ca 70 procent, av de remitterade varit personer som tilldelats könstillhörigheten flicka vid födseln. Antalet personer som söker

könsbekräftande vård ökar även i andra länder. Orsaken är inte känd men det har övervägts om det kan bero på bl.a. ökad tillgång till vård, ökad kunskap och minskad stigmatisering.

Barn och ungdomar som söker könsbekräftande vård erbjuds, precis som vuxna, utredning och psykologiskt och psykosocialt stöd. Före puberteten är det dock inte aktuellt med någon medicinsk behandling för barn med könsdysfori. Socialstyrelsen har, baserat på nu aktuell kunskap, presenterat nya rekommendationer om hormonell behandling till barn och unga. De starkt positiva rekommendationerna om pubertetshämmande och könsbekräftande behandling har i de rekommendationer som publicerades i februari 2022 ändrats. Socialstyrelsens sammanvägda bedömning är att sådan behandling bör erbjudas endast i undantagsfall. Socialstyrelsens bedömning är att pubertetshämmande och könsbekräftande hormonbehandling för ungdomar med könsdysfori fortsättningsvis bör ges inom ramen för forskning. Ökad kunskap behövs bl.a. om behandlingarnas påverkan på könsdysforin, den psykiska hälsan och livskvaliteten. I förlängningen medför de nya rekommendationerna att en större andel än tidigare av de ungdomar med könsinkongruens som remitteras för utredning av könsdysfori kan komma att i första hand erbjudas andra vårdåtgärder än hormonell behandling. Det kan inledningsvis handla om stödinsatser med psykopedagogiska inslag som inte bara rör könsidentitet utan identitetsutveckling mer generellt till både ungdomen, vårdnadshavare, anhöriga och närstående. Utöver utredning av könsinkongruens bör utredning av psykiatriska tillstånd eller psykisk ohälsa genomföras. Rådgivning och stöd bör erbjudas barn och ungdomar som överväger eller som redan har börjat leva i enlighet med sin könsidentitet i sociala sammanhang. Tidigast vid preliminär könsdysforidiagnos och efter individuell bedömning, bör hjälpmedel erbjudas i syfte att underlätta för ungdomar att kunna leva i den sociala roll som stämmer överens med deras könsidentitet. För ungdomar är föräldrarnas stöd särskilt viktigt, och därför är ett omsorgsfullt omhändertagande av hela familjen av stor betydelse.

Att en ung person under 18 år kan få könsbekräftande vård men inte ändrad könstillhörighet beror på att vården och behandlingen av personer med könsdysfori, oavsett om de är barn eller vuxna, huvudsakligen regleras i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och patientlagen (2014:821). I dessa lagar görs ingen skillnad på vilken vård och behandling som ges till vuxna respektive barn, utan vården och behandlingen utgår från en individuell bedömning. Viktiga faktorer för när, var och hur vård och behandling ges är den unges mognad och beslutskompetens samt vårdnadshavarens inställning och samtycke till vården. Vårdåtgärderna måste även vara medicinskt motiverade och i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

1.1.4 Personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen

En person som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan efter ansökan få en annan könstillhörighet fastställd än den som framgår av folkbokföringen

om en ändring av könstillhörigheten är förenlig med utvecklingen av könsidentiteten och mest förenlig med personens kroppsliga tillstånd (2 § könstillhörighetslagen).

Medfödd avvikelse i könsutvecklingen är ett samlingsbegrepp för olika medicinska tillstånd där en persons könsutveckling är atypisk. Det kan avse könskromosomernas, könskörtlarnas (äggstockar/testiklar) eller könsorganens utveckling. De medicinska tillstånd som omfattas av begreppet medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan ha olika orsaker och symtom. En del tillstånd upptäcks under barndomen, andra i samband med puberteten eller först i vuxen ålder. En del av tillstånden påverkar de yttre könsorganens utseende, vilket gör att de ofta upptäcks redan i samband med födseln.

Enligt Socialstyrelsens rapport *Vård och behandling av personer med intersexuella tillstånd – Kartläggning av det tidiga omhändertagandet*, som publicerades 2017, föds i Sverige omkring 20 barn varje år där könstillhörigheten behöver utredas. Sådana utredningar görs av fyra multidisciplinära s.k. DSD-team som finns på Skånes universitetssjukhus, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Karolinska Universitetssjukhuset och Akademiska sjukhuset. DSD är en förkortning av den engelska termen *disorders of sex development* och betyder en avvikande utveckling av könsorganen. Samtliga DSD-team i landet innefattar följande professioner: barnendokrinolog, barnkirurg/-urolog, barnsjuksköterska, barnpsykolog och klinisk genetiker.

Ändrad könstillhörighet för personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan fastställas även för den som inte har fyllt 18 år. Ansökan görs i sådant fall av vårdnadshavaren. Avser en ansökan någon som har fyllt 18 år, görs ansökan av honom eller henne själv. Den som har fyllt 12 år måste själv samtycka till ändringen. Om barnet är under 12 år, ska hänsyn tas till barnets vilja, med beaktande av barnets ålder och mognad. Ansökningar enligt 2 § könstillhörighetslagen är enligt uppgift från Rättsliga rådet mycket ovanliga. Det torde bero på att personer som föds med en medfödd avvikelse i könsutvecklingen tilldelas ett kön i folkbokföringen i samband med födseln eller snart därefter. Ibland genomförs det i samband med detta kirurgiska ingrepp som syftar till att göra så att könsorganen överensstämmer med det tilldelade könet. Om personen sedan utvecklar en könsidentitet som inte stämmer med det tilldelade könet och kroppens utseende och därför vill ändra sin könstillhörighet, så kan han eller hon i stället ansöka om ändrad könstillhörighet med stöd av 1 § könstillhörighetslagen (prop. 1972:6 s. 58). Det är mycket ovanligt att en person med medfödd avvikelse i könsutvecklingen utvecklar en könsidentitet som inte överensstämmer med tilldelat kön och därefter vänder sig till vården för att ändra könstillhörighet.

Personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen omfattas alltså i vissa fall av 1 § könstillhörighetslagen och i andra fall av 2 § samma lag. I senare förarbetsuttalanden görs bedömningen att om ett barn som konstaterats ha en medfödd avvikelse i könsutvecklingen senare inte finner sig till rätta i det valda könet kan, om diagnosen fortfarande anses föreligga, fastställelse av

ändrad könstillhörighet ske med tillämpning av 2 § könstillhörighetslagen. Det gäller även om barnet fått könskorrigering. I annat fall bör det enligt förarbetena även fortsättningsvis vara möjligt att ansöka om fastställelse av ändrad könstillhörighet enligt 1 § (prop. 2011/12:142 s. 38).

1.1.5 Ingrepp i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets och avlägsnande av könskörtlar

I 4 och 4 a §§ könstillhörighetslagen finns bestämmelser om tillstånd till underlivskirurgi. I samband med en ansökan om fastställelse av ändrad könstillhörighet får tillstånd ges till att ingrepp görs i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets eller till att könskörtlarna avlägsnas. Tillstånd får endast ges om förutsättningarna för fastställelse är uppfyllda. Tillstånd till avlägsnande av könskörtlarna får om sökanden inte fyllt 23 år ges endast om det finns synnerliga skäl. Synnerliga skäl kan t.ex. vara att den sökande kan befaras få allvarliga psykiska problem om han eller hon tvingas vänta flera år innan ingreppet kan utföras (prop. 1992/93:197 s. 13). Läkaren ska i sin bedömning av om det finns synnerliga skäl vid behov beskriva och resonera kring dessa omständigheter (se Socialstyrelsens rekommendationer).

Kirurgiska ingrepp i könsorganen kan vara mer eller mindre ingripande och mer eller mindre svåra att överblicka konsekvenserna av. Kirurgiska ingrepp som innebär att könskörtlar (testiklar eller äggstockar) avlägsnas leder ofrånkomligen till sterilitet. Sådana ingrepp kallas kastrering. Exempel på andra kirurgiska ingrepp som leder till att fortplantningsförmågan varaktigt upphävs är sterilisering. Sterilisering innebär att äggladare eller sädesledare klipps av. Förutsättningarna för att genomföra sterilisering regleras i steriliseringslagen (1975:580). Även när livmodern avlägsnas upphävs fortplantningsförmågan varaktigt. Ingrepp som innebär att penis avlägsnas (t.ex. i samband med skapandet av en vagina) eller att vaginalöppningen stängs (t.ex. i samband med skapandet av en penis) medför att ett barn inte kan komma till genom samlag. Samtliga dessa ingrepp leder alltså till sterilitet och är i regel irreversibla. I vissa fall kan det vara möjligt att trots detta få biologiska barn, om könsceller sparats. Det finns dock kirurgiska ingrepp som leder till sterilitet som är reversibla, t.ex. att äggladare eller sädesledare täpps till. Det finns även kirurgiska ingrepp som inte leder till sterilitet men som är irreversibla, t.ex. ingrepp där klitoris storlek reduceras, där blygdläpparna separeras eller där urinrör och vaginalöppning separeras.

1.2 Sterilisering

Steriliseringslagen reglerar förutsättningarna för att få genomgå ingrepp i könsorganen som utan att innebära kastrering medför varaktigt upphävande av fortplantningsförmågan (sterilisering). Själva ingreppet som sådant sker sedan i enlighet med allmänna bestämmelser för hälso- och sjukvården.

Enligt 2 § steriliseringslagen får personer som har fyllt 25 år på egen begäran steriliseras. Om sterilisering vägras, ska frågan omedelbart underställas Socialstyrelsens prövning. I förarbetena till lagen anges att ett beslut om sterilisering fordrar inte bara en intellektuell utan även emotionell och sexuell mognad, vilken erfarenhetsmässigt ofta inte utvecklas förrän i 20–25-årsåldern och i viss utsträckning först senare. Sterilisering är också ett avgörande beslut om att för resten av livet avstå från möjligheten att få egna barn (prop. 1975:18 s. 24 och 25).

För yngre personer regleras förutsättningarna i 3 § steriliseringslagen. Enligt 3 § 3 ska en person, som har fyllt 18 men inte 25 år och som är bosatt i Sverige, efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering i samband med ansökan om fastställelse enligt 1 § könstillhörighetslagen, om förutsättningar i övrigt föreligger för sådan fastställelse. Någon hänvisning till ansökan om fastställelse enligt 2 § könstillhörighetslagen finns inte i steriliseringslagen. Det finns således ingen möjlighet för personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen att i samband med ansökan om ändrad könstillhörighet enligt 2 § könstillhörighetslagen få sterilisera sig.

Sterilisering får inte ske utan att den som begär åtgärden noggrant har informerats om ingreppets innebörd och följder samt, i förekommande fall, om andra möjligheter att förebygga graviditet (5 §). Socialstyrelsens beslut i ärenden om tillstånd till sterilisering får inte överklagas (4 §). Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med steriliseringslagen döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Till ansvar ska inte dömas om gärningen är belagd med straff i brottsbalken (8 §).

1.3 Allmänt om hälso- och sjukvård

I hälso- och sjukvårdslagen finns bestämmelser om hur hälso- och sjukvårdsverksamhet ska organiseras och bedrivas. Med hälso- och sjukvård avses i hälso- och sjukvårdslagen åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador, sjuktransporter och omhändertagande av avlidna (2 kap. 1 §). Inom ramen för hälso- och sjukvård faller vidare åtgärder med anledning av kroppsfel och barnsbörd liksom åtgärder i samband med abort, sterilisering, transplantationer och insemination (prop. 1981/82:97 s. 70 och 111). I patientlagen finns bestämmelser som syftar till att inom hälso- och sjukvårdsverksamhet stärka och tydliggöra patientens ställning samt till att främja patientens integritet, självbestämmande och delaktighet (1 kap. 1 § patientlagen). Med hälso- och sjukvård avses i patientlagen dels åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador, dels sjuktransporter (1 kap. 5 § patientlagen). Paragrafen har utformats med definitionen av hälso- och sjukvård i 1 § hälso- och sjukvårdslagen som förebild men definitionen enligt patientlagen omfattar inte omhändertagande av avlidna (prop. 2013/14:106 s. 111). Patientsäkerhetslagen (2010:659) innehåller bestämmelser som syftar till att främja hög patientsäkerhet inom hälso- och sjukvård och därmed jämförlig verksamhet (1 kap. 1 §). Med hälso-

och sjukvård avses i patientsäkerhetslagen bl.a. verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (1 kap. 2 §).

Målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen (3 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen). Varje region ska enligt 8 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som är bosatta i regionen. Regionen ska även enligt 8 kap. 2–6 §§ hälso- och sjukvårdslagen erbjuda en god hälso- och sjukvård till vissa personer som vistas i regionen utan att vara bosatta där. Hälso- och sjukvården ska bedrivas så att den uppfyller kraven på en god vård, vilket bl.a. innebär att den ska vara av god kvalitet, tillgodose patientens behov av trygghet, kontinuitet och säkerhet, bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet och vara lätt tillgänglig (5 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen). Respekten för patientens självbestämmande och integritet kommer även till uttryck i 4 kap. 1 § patientlagen och 6 kap. 1 § patientsäkerhetslagen. Patientens rätt till självbestämmande och integritet kan emellertid av flera skäl inte anses obegränsad. Det är t.ex. inte möjligt att låta patienten bestämma innehållet i och omfattningen av vården. Sådana avgöranden måste alltid ankomma på sjukvårdshuvudmannen och den som har det medicinska ansvaret för vården. En patient har emellertid en i princip obegränsad rätt att kräva att en åtgärd genast avbryts eller aldrig vidtas (prop. 1981/82:97 s. 117–118).

Enligt 6 kap. 1 § patientsäkerhetslagen ska hälso- och sjukvårdspersonalen utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. En patient ska ges sakkunnig och omsorgsfull hälso- och sjukvård som uppfyller dessa krav. Vården ska så långt som möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten. Patienten ska visas omtanke och respekt.

Enligt 7 kap. 1 § patientlagen ska en patient, när det finns flera behandlingsalternativ som står i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet, få möjlighet att välja det alternativ som han eller hon föredrar. Patienten ska få den valda behandlingen, om det med hänsyn till den aktuella sjukdomen eller skadan och till kostnaderna för behandlingen framstår som befogat. Enligt 8 kap. 1 § patientlagen ska en patient med livshotande eller särskilt allvarlig sjukdom eller skada få möjlighet att inom eller utom den egna regionen få en ny medicinsk bedömning. Patienten ska erbjudas den behandling som den nya bedömningen kan ge anledning till om behandlingen står i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet, och det med hänsyn till den aktuella sjukdomen eller skadan och till kostnaderna för behandlingen framstår som befogat. Enligt 9 kap. 1 § patientlagen ska en patient som omfattas av en regions ansvar för hälso- och sjukvård inom eller utom denna region få möjlighet att välja utförare av offentligt finansierad öppen vård.

I 7 kap. 5–5 b §§ hälso- och sjukvårdslagen och 2 kap. hälso- och sjukvårdsförordningen (2017:80) finns bestämmelser om nationell högspecialiserad vård. Med nationell högspecialiserad vård menas offentligt finansierad vård som bedrivs vid som mest fem enheter i landet och där endast ett fåtal vårdgivare i landet kan uppfylla kraven på kompetens, tillgänglighet

och arbete i multidisciplinära team. Det är Socialstyrelsen som beslutar vilken hälso- och sjukvård som ska utgöra nationell högspecialiserad vård och på hur många enheter sådan vård ska bedrivas. Socialstyrelsens beslut föregås av en beredning för att säkerställa att en koncentration av den föreslagna vården inte ska ge stora negativa konsekvenser för hälso- och sjukvårdssystemet.

1.4 Vårdnadshavares bestämmanderätt och barns rätt till självbestämmande

Barn har enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran samt ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Enligt 6 kap. 2 § föräldrabalken är det den som har vårdnaden om ett barn som har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och som ska se till att dessa behov blir tillgodosedda. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år. Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren ska vid sådana beslut i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål (6 kap. 11 § föräldrabalken).

Om det finns två vårdnadshavare är huvudregeln att dessa utövar vårdnaden gemensamt. Om en av vårdnadshavarna till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak är förhindrad att ta del i sådana beslut rörande vårdnaden som inte kan skjutas upp utan olägenhet, bestämmer den andra vårdnadshavaren ensam. Denne får dock inte ensam fatta beslut av ingripande betydelse för barnets framtid, om inte barnets bästa uppenbarligen kräver det (6 kap. 13 § föräldrabalken).

Inskränkningar i vårdnadshavarnas rätt och skyldighet att utöva vårdnaden finns bl.a. i socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. För det fall det förekommer försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling, finns bestämmelser i 6 kap. 7 § föräldrabalken om att rätten ska besluta om ändring i vårdnaden. Om det är en av två vårdnadshavare som brister i sitt sätt att utöva vårdnaden kan rätten besluta om ensam vårdnad, om det är båda vårdnadshavarna kan rätten flytta över vårdnaden till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. En sådan prövning kan initieras av socialnämnden.

1.5 Hur uppgift om kön framgår av folkbokföringen

En persons kön i folkbokföringen fastställs i de allra flesta fall omedelbart efter födelsen genom en anmälan om barnets födelse till Skatteverket. Senare i livet råder det för de allra flesta en överensstämmelse mellan kroppen och könsidentiteten, dvs. personens självidentifierade kön. Det finns dock personer som senare upplever att det kön som i samband med födelsen anmäldes till

Skatteverket inte stämmer överens med könsidentiteten. I dag måste dessa personer ansöka om fastställande av könstillhörighet enligt könstillhörighetslagen för att det kön som framgår av folkbokföringen ska ändras.

Folkbokföring innebär fastställande av en persons bosättning samt registrering av uppgifter om identitet, familj och andra förhållanden som enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet får förekomma i folkbokföringsdatabasen (1 § folkbokföringslagen [1991:481]). Uppgifter från folkbokföringen har stor betydelse för såväl enskilda som det allmänna och sprids till flera myndigheter och privata aktörer. Genom uppgifter i folkbokföringen avgörs t.ex. i vilken kommun en person ska få sin utbildning eller betala skatt, vilken region som ansvarar för en persons hälso- och sjukvård och vart Valmyndigheten ska skicka röstkort för allmänna val. Uppgifterna är också av betydelse för privata verksamheter som exempelvis underlag vid kreditupplysningar och kredit- och avbetalningsköp.

I 2 kap. 3 § lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet anges vilka uppgifter om en person som får behandlas i folkbokföringsdatabasen. Uppgift om kön omfattas inte av dessa uppgifter och registreras således inte i folkbokföringsdatabasen. Däremot framgår uppgift om kön indirekt av folkbokföringen genom utformningen av individens person- eller samordningsnummer.

För varje folkbokförd person fastställs ett personnummer som identitetsbeteckning. Personnumret innehåller födelsetid, ett tresiffrigt födelsenummer och en kontrollsiffra. Födelsenumret är olika för män respektive kvinnor genom att det utgör ett udda tal för män och ett jämnt tal för kvinnor (18 § folkbokföringslagen). En person som inte är eller har varit folkbokförd kan i stället tilldelas ett samordningsnummer som identitetsbeteckning. Samordningsnumret ska utgå från den enskildes födelsetid. Numret ska anges med två siffror vardera för år, månad och dag i nu nämnd ordning. Siffrorna för dag ska adderas med siffran 60. Därefter anges ett tresiffrigt individnummer, som är udda för män och jämnt för kvinnor, samt en kontrollsiffra (18 a § folkbokföringslagen). Av födelsenumret respektive individnumret framgår således det kön som följer av folkbokföringen.

För att ett barn ska folkbokföras och tilldelas ett personnummer ska barnets födelse anmälas till Skatteverket. Av 24 § folkbokföringslagen framgår att om barnet föds på sjukhus eller enskilt sjukhem ska inrättningen göra anmälan. Om en barnmorska hjälper till vid födseln i annat fall, ska barnmorskan göra födelseanmälan. Anmälan ska göras så snart som möjligt. Vidare framgår att i andra fall ska barnets vårdnadshavare göra anmälan inom en månad från födseln. Det är anmälaren som uppger vilket kön som ska registreras för barnet. I Socialstyrelsens rapport från 2017, Vård och behandling av personer med intersexuella tillstånd – Kartläggning av det tidiga omhändertagandet, anges att i de fall barnets biologiska kön inte entydigt går att tolka som pojke eller flicka ska beslutet om vilket kön som ska anges för barnet fattas i samråd med vårdnadshavare samt med vårdnadshavares samtycke. På så vis tilldelas

personer som folkbokförs vid födelse i Sverige det kön som framgår av folkbokföringen via personnumret.

För att tillhandahålla information som behövs för handläggning av folkbokföringsärenden får bl.a. person- eller samordningsnummer behandlas i folkbokföringsdatabasen (jfr 1 kap. 4 § första stycket 2 och 2 kap. 3 § första stycket 1 lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet). Av 2 § förordningen (2001:589) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet följer att ändringar av de uppgifter som får behandlas i folkbokföringsdatabasen också ska registreras där. Författningarna om folkbokföring saknar dock uttryckliga bestämmelser om ändring av registrerade uppgifter i samband med ändring av könstillhörighet och personnummer. Detta hanteras i stället i enlighet med den praxis som har bildats vid tillämpningen av bestämmelserna i de lagar och förordningar som finns inom folkbokföringen, och regeringen har tidigare gjort bedömningen att det saknas behov av att införa en uttrycklig bestämmelse om tilldelning av nytt personnummer för den som har bytt könstillhörighet (jfr prop. 2011/12:142 s. 21–23 och s. 67–69).

I dag krävs ett tillstånd från Socialstyrelsen för ändrad könstillhörighet i folkbokföringen. Efter att Socialstyrelsen meddelat ett beslut om fastställelse av ändrad könstillhörighet skickas en kopia av beslutet till Skatteverket som registrerar en ändring av personens könstillhörighet i folkbokföringen. Detta sker genom ett personnummerbyte. Personen har därefter ett nytt personnummer som utvisar den nya könstillhörigheten.

Ett personnummerbyte görs manuellt av en handläggare på Skatteverket och det nya personnumret kommer därefter att vara det personnummer som är gällande i folkbokföringen. Det gamla personnumret finns kvar som en tidigare uppgift (historik). Mellan det gamla personnumret och det nya personnumret finns en hänvisning för att uppdateringar ska kunna ske hos andra myndigheter och aktörer. Vid flera personnummerändringar är det dock inte möjligt att se en hänvisning mellan det första och det tredje personnumret, men däremot mellan det första och det andra och mellan det andra och det tredje. Med dagens tekniska system finns alltså inte någon direkt koppling mellan samtliga personnummer utan dessa måste spåras manuellt i en kedja. Personnummerändringen i folkbokföringen uppdateras även för de personer som personen i fråga har en registrerad relation till, exempelvis föräldrar, barn, make eller maka.

Enligt Skatteverkets rutiner ska en person som ändrar könstillhörighet informeras om möjligheten att få en sekretessmarkering före ändringen av personnumret.

Något om sekretess i folkbokföringen

Enligt den s.k. folkbokföringssekretessen i 22 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, gäller sekretess för uppgifter om enskilda personliga förhållanden i verksamhet som avser folkbokföringen eller

annan liknande registrering av befolkningen och, i den utsträckning som regeringen föreskriver det, i annan verksamhet som avser registrering av en betydande del av befolkningen. Sekretessen gäller för uppgifterna om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs. Enligt förarbetena till motsvarande bestämmelse i sekretesslagen (1980:100) kan såväl uppgifter av särskilt ömtålig art som, på grund av speciella omständigheter, normalt harmlösa uppgifter hemlighållas. Det anges vidare att huvudregeln bör vara att uppgifter om namn, adress, personnummer, civilstånd eller nationalitet är offentliga. Det kan dock finnas särskild anledning att vägra utlämnande av sådana uppgifter, t.ex. på grund av befarad personföljelse. Bestämmelsen är givetvis tillämplig också på de mer ömtåliga uppgifterna om personliga förhållanden som kan förekomma, såsom framför allt uppgifter om ändrad könstillhörighet. För att sekretessen inte ska kunna kringgås genom att uppgifterna får en vidare offentlighet i andra register som omfattar befolkningen, är bestämmelsen tillämplig inte bara inom den egentliga folkbokföringen utan även på andra befolkningsregister som baseras på uppgifter från folkbokföringsverksamheten. Bestämmelsen är därför också tillämplig på t.ex. SPAR (prop. 1979/80:2 Del A s. 210 och 211).

Statens personadressregister (SPAR) är ett aviseringssystem som Skatteverket har för att distribuera folkbokföringsuppgifter till i huvudsak enskilda. Om det kan antas att en uppgift i en allmän handling inte får lämnas ut på grund av en bestämmelse om sekretess, får en myndighet markera detta genom att en särskild anteckning, en sekretessmarkering, görs på handlingen eller införs i den databas där den elektroniska handlingen hanteras. Sekretessmarkeringen innebär inte att uppgifterna som markerats per automatik omfattas av sekretess. En prövning i det enskilda fallet ska alltid göras innan uppgifterna lämnas ut. Om den enskilde fått en sekretessmarkering i folkbokföringsdatabasen i samband med ändring av kön i folkbokföringen, innebär det således en särskild indikation på behovet av att göra en noggrann skadeprovning utifrån folkbokföringssekretessen i 22 kap. 1 § OSL.

1.6 Mänskliga rättigheter

1.6.1 Europakonventionens betydelse för transpersoner

Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) gäller som svensk lag enligt lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Konventionen har också getts en särskild ställning i svensk rätt genom 2 kap. 19 § rege- ringsformen som föreskriver att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen.

I Europakonventionen anges de grundläggande fri- och rättigheter som omfattas av konventionens tillämpningsområde. Flera av dessa fri- och

rättigheter har haft och har en positiv betydelse för rättsutvecklingen för transpersoner. I artikel 8.1 i Europakonventionen fastslås att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Dessa rättigheter kan under vissa förutsättningar inskränkas enligt artikel 8.2 i Europakonventionen. Inskränkningen måste ha stöd av lag och vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till något av följande intressen: den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

Enligt artikel 14 i Europakonventionen ska åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i konventionen säkerställas utan någon åtskillnad såsom på grund av kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.

Europadomstolen har till uppgift att pröva hur en konventionsstat till Europakonventionen lever upp till sina förpliktelser enligt konventionen. Det kan ske efter individuella ansökningar med klagomål från enskilda eller i mål som har väckts av en annan konventionsstat. Europadomstolen har vid flera tillfällen prövat personers möjligheter att ändra det kön som är registrerat i officiella dokument (eller system), som exempelvis födelsebevis eller folkbokföringen. Frågan om erkännande av könsidentitet faller, enligt Europadomstolens praxis, inom ramen för den rätt till privatliv som följer av artikel 8.

Ett särskilt uppmärksammat avgörande av Europadomstolen är A.P., Garçon och Nicot mot Frankrike (dom den 6 april 2017). Målet handlar om tre transpersoner som hade nekats av franska staten att ändra det kön och namn som var registrerat i deras respektive födelseattest, eftersom de inte genomgått könskorrigering operationer. Domstolen fann att ett krav på att ha genomgått könskorrigering operation eller medicinsk behandling som med hög sannolikhet skulle resultera i sterilitet för att få ändra det kön som var registrerat i statens officiella register utgjorde en kränkning av rätten till privatliv i artikel 8. Domstolen fann dock också att de krav på medicinsk diagnos eller medicinsk utredning som ställts i övrigt inte var ett brott mot rätten till privatliv i konventionens mening utan faller inom medlemsstaternas bedömningsmarginal. Samtidigt ansåg domstolen att det inte hade inneburit någon kränkning av artikel 8 att Frankrike ställde krav på den ena sökanden att bevisa att denne ”led av könsidentitetsstörning”, eller att krav hade ställts på den andra sökande att genomgå en medicinsk undersökning. Dock betonades det att Frankrikes krav hade inneburit att rätten att fullt ut åtnjuta rätten till privatliv hade villkorats av att göra avkall på rätten till den kroppsliga integriteten. I samma mål förde domstolen även ett resonemang om att en person skyddas av artikel 3 om förbud mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning i fall där ett erkännande av en transpersons könsidentitet görs villkorat av medicinska behandlingar och operationer som med stor sannolikhet innebär att personen i fråga blir steril.

1.6.2 Särskilt relevanta bestämmelser i barnkonventionen

Förenta nationerna har formulerat särskilda rättigheter avseende barn i Förenta nationernas konvention den 20 november 1989 om barnets rättigheter, förkortad barnkonventionen. Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen genom inkorporering svensk lag. Det innebär ett förtydligande av att rättstillämparna i mål och ärenden ska tolka svenska bestämmelser i förhållande till barnkonventionen. Syftet med inkorporeringen är att tydliggöra att Sveriges konventionsåtaganden enligt barnkonventionen ska säkerställas på alla nivåer inom offentlig verksamhet och att ett barnrätts-baserat synsätt ska genomsyra all verksamhet som berör barn och unga.

Barnkonventionen uttrycker ett förhållningssätt till barn som sätter barnet i fokus vid beslut och åtgärder som kan beröra såväl ett enskilt barn som barn i grupp. Detta barnrättsperspektiv innebär att ansvarig beslutsfattare, inför ett beslut eller en åtgärd, ska överväga om beslutet eller åtgärden berör barnet eller barnen och i så fall på vilket sätt. Om åtgärden eller beslutet bedöms få konsekvenser för barnet eller barnen, ska hänsyn tas till de mänskliga rättigheter som barn har enligt bl.a. barnkonventionen (prop. 2009/10:232 s. 11).

Konventionen innehåller fyra grundläggande principer som ska vara styrande för tolkningen av artiklarna i konventionen, samtidigt som de har en självständig betydelse. Principerna är icke-diskriminering, barnets bästa, rätten till liv och utveckling samt rätten att komma till tals. De framgår av artiklarna 2, 3, 6 och 12. Principerna innebär bl.a. att vid beslutsfattande som gäller ett barn ska inget barn diskrimineras, en bedömning av vad som är barnets bästa i det enskilda fallet ska göras och barnets egna åsikter ska beaktas.

Enligt barnkonventionen har konventionsstaterna bl.a. ansvar för att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har juridiskt ansvar för barnet, och ska för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder (artikel 3.2). Konventionsstaterna ska göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets fostran och utveckling. Det är föräldrar eller, i förekommande fall vårdnadshavare, som har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling (artikel 5 och 18.1).

FN:s barnrättskommitté betonar att när stater anger minimiåldrar i sina lagstiftningar måste de göra det inom ramarna för de grundläggande principerna i konventionen. Detta gäller särskilt principen om icke-diskriminering och principen om barnets bästa. Det måste också finnas en konsekvens mellan olika åldersgränser. När det gäller åldersgränser för att delta i rättsliga och administrativa förfaranden som rör barnet uppställer barnkonventionen ingen åldersgräns. Enligt artikel 12 ska konventionsstaterna tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet och barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets

ålder och mognad. För detta ändamål ska barnet, i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet, särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom en företrädare. Enligt artikel 8 krävs respekt för barnets rätt att behålla sin identitet, innefattande medborgarskap, namn och släktförhållanden. I konventionen uppställs ingen åldersgräns för när barnet kan ge sitt samtycke till byte av identitet och exempelvis namnbyte.

Frågan om att få sin könsidentitet rättsligt erkänd berör bl.a. skyldigheten att respektera och tillförsäkra varje barn dess rättigheter utan åtskillnad av något slag (artikel 2), bedömningen av barnets bästa (artikel 3), barnets rätt till utveckling (artikel 6), barnets rätt att uttrycka sin mening i frågor som berör barnet samt skyldigheten att beakta barnets åsikt i förhållande till barnets ålder och mognad (artikel 12), barnets rätt till sitt privatliv (artikel 16), barnets rätt till information (artikel 17) samt barnets rätt till bra hälsa (artikel 24). Frågan berör också föräldraansvaret (artiklarna 5 och 18.1).

2 Reglering i andra nordiska länder

Flera länder i Europa har under de senaste åren infört lagstiftning där de medicinska och administrativa processerna för att byta kön inte längre är sammanlänkade.

Den 12 november 2020 meddelade Europeiska kommissionen en jämlikhetsstrategi för hbtqi-personer 2020–2025 (COM(2020) 698 final av den 12 november 2020). I strategin slår kommissionen fast målsättningen att varje hbtqi-person i EU ska vara trygg, ha lika möjligheter att fullt ut delta i samhällslivet och därigenom utveckla sin fulla potential. Därför presenteras också ett antal riktade åtgärder. En sådan är att kommissionen avser att främja erfarenhetsutbytet mellan medlemsstater när det gäller lagstiftning och processer för ändring av juridiskt kön som utgår från självbestämmande och utan åldersgränser. Kommissionen publicerade en rapport i augusti 2020, *Legal gender recognition in the EU*, av vilken det framgår att det är 22 av medlemsstaterna som på något sätt har ett regelverk för ändring av det kön som framgår av officiella register. I sex länder bygger lagstiftningen på självbestämmande.

2.1 Norge

I Norge regleras förutsättningarna för att ändra det kön som är registrerat i den norska folkbokföringen i lov om endring av juridisk kjønn som trädde i kraft den 1 juli 2016. Personer som är bosatta i Norge har rätt att ändra det kön som är registrerat i den norska folkbokföringen (juridiskt kön) om de upplever att de tillhör det andra könet, och den som har fyllt 16 år kan på egen hand ansöka om ändring. Barn mellan 6 och 16 år kan ansöka om sådan ändring tillsammans med den eller de som har föräldraansvaret för barnet. Om bara

den ena av dem som har föräldraansvaret medverkar till ansökan kan det registrerade könet ändå ändras, om det bedöms vara för barnets bästa. Sådana ansökningar prövas av Fylkesmannen i Oslo (till skillnad från ansökningar i övriga fall, som prövas av skattekontoret). Vad gäller barn under 6 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan en ansökan bifallas under förutsättning att dokumentation från hälso- och sjukvården om tillståndet läggs fram. En sådan ansökan görs av den eller de som har föräldraansvaret för barnet. Barn som är i stånd att ha egna synpunkter om det saken gäller ska informeras och ges möjlighet att uttala sig.

Enligt lagen ska det juridiska könet ligga till grund när andra lagar och föreskrifter tillämpas. I förarbetena ges som ett exempel regler om könskvotering. Däremot ska enligt lagen det kön som registrerades vid födelsen (fødselskjønnet) ligga till grund om det är nödvändigt för att kunna fastställa föräldraskap och föräldraansvar enligt barneloven. En person som ändrar sitt juridiska kön behåller rättigheter och skyldigheter som följer av faderskap, moderskap eller medmoderskap (medmorskap). Sådana regler som gäller kvinnor som föder barn, gäller på samma sätt för en person som föder barn efter att ha ändrat juridiskt kön.

Det finns inget krav på att viss tid ska passera innan ansökan kan godkännas men däremot behöver ansökan bekräftas skriftligen. En blankett skickas därför ut till sökandens folkbokföringsadress. Syftet med bekräftelsen är att undgå oseriösa ansökningar eller impulshandlingar. Med blanketten följer även en informationsskrift som sökanden ska ta del av.

När det gäller könsbekräftande vård ställs det krav på medicinsk diagnos (transseksualisme, F 64.0) för att ha rätt till den offentliga vården. Kravet på sterilisering togs bort i och med 2016 års lag. Behandlingen erbjuds vid Rikshospitalet i Oslo och omfattar bl.a. kirurgiska ingrepp i könsorganen. Den Nationella Behandlingstjänsten för Transsexualism (Nasjonal behandlingstjeneste for transseksualisme, NBTS) är det enda stället i Norge där det erbjuds offentligt finansierad könsbekräftande behandling. NBTS kräver att personer under 18 år först hänvisas till och utreds av en lokal barn- och ungdomspsykiatrisk öppenvårdsklinik (BUP) eller en privat utövare.

Effekterna av lagen

Efter att lov om endring av juridisk kjønn trädde i kraft den 1 juli 2016 har antalet ansökningar om ändring av juridiskt kön ökat i Norge. Med den nya lagstiftningen avskaffades samtliga medicinska krav för en ändring av juridiskt kön. Det saknas officiell statistik på området, men enligt uppgift från Skattedirektoratet handlar det om ökningarna från ca 30 ansökningar per år under åren 2012–2014 till 1 560 ansökningar sedan den nya lagen trädde i kraft t.o.m. första kvartalet 2019. Av dessa har 1 186 ansökningar bekräftats. Flest ansökningar inkom initialt under det halvår som följde efter att lagen trätt i kraft 2016, nämligen 589 ansökningar. Därefter har antalet ansökningar minskat. Det norska departementet för hälsa och omsorg (Helsedirektoratet)

tillsatte 2014 en expertgrupp för att bl.a. utreda frågan om villkoren för ändring av juridiskt kön. Expertgruppen rekommenderade ett avskaffande av medicinska krav för ändring av juridiskt kön och beräknade att det, som en inledande effekt, kunde förväntas en ökning av antalet sökande.

Av de sökande har 57 procent varit personer med registrerat kön kvinna som velat ändra det till man och 43 procent med registrerat kön man som velat ändra det till kvinna. Snittåldern för personer som ansökt om ändring med kvinna som ursprungligt registrerat kön är 21,9 år och motsvarande ålder för personer med ursprungligt registrerat kön man 26,6 år.

2.2 Danmark

I Danmark regleras möjligheten att ändra det officiellt registrerade könet i lov om Det Centrale Personregister.

Enligt lagen ska en person som har fyllt 18 år och som upplever sig tillhöra det andra könet tilldelas ett nytt personnummer. För att så ska ske ska personen avge en skriftlig förklaring om att önskan att ändra det registrerade könet grundar sig i en upplevelse av att tillhöra det andra könet. Sökanden ska efter en reflektionsperiod om sex månader skriftligt bekräfta sin ansökan. Enligt förarbetena till lagen är tanken med reflektionsperioden att utesluta impulsiva handlingar. I augusti 2020 lanserade den danska regeringen ett initiativ med förslaget om att avskaffa reflektionsperioden. Det pågår för närvarande en översyn av denna bestämmelse. För närvarande finns det ingen möjlighet för personer under 18 år att ändra juridiskt kön i Danmark. Även denna fråga bereds för närvarande.

När det gäller könsbekräftande vård regleras förutsättningarna för kastrering i samband med könsbyte i sundhedsloven. En person kan efter ansökan få tillåtelse till kastrering som led i könsbyte, om den sökande har fått en diagnos (transseksualitet), har en bestående önskan (vedholdende ønske) om kastrering och kan förutse konsekvenserna av ett sådant ingrepp. Det är inte tillåtet med kastrering på personer som inte har fyllt 18 år. Tillåtelse till kastrering ges av Sundhedsstyrelsen. Sundhedsloven innehåller även bestämmelser om förutsättningarna för sterilisering, men inget som är specifikt för den könsbekräftande vården.

Av den danska passförordningen (pasbekendtgørelsen) följer att de danska kommunerna kan tillåta könsbeteckningen X om en sökande som har fyllt 18 år lämnar en skriftlig försäkran om att önskemålet grundar sig på en erfarenhet av att tillhöra det andra könet, eller om personen i fråga dokumenterar att personen tidigare har tilldelats ett nytt personnummer i det danska personregistret. Det ställs inga krav på att personer som vill ha X i passet måste få en medicinsk diagnos eller byta juridiskt kön. I augusti 2020 lanserade den danska regeringen även ett initiativ med förslaget att intersexpersoner och personer som är icke-binära eller har en flytande könsidentitet, samt personer under 18 år, också kan få ett X i passet. Det pågår för närvarande en översyn av denna bestämmelse.

Effekterna av lagen

Under perioden den 1 september 2014 till den 31 augusti 2021 ansökte ca 2 000 personer om ändring av juridiskt kön i Danmark. Under samma period har 1 550 av dessa blivit tilldelade ett nytt personnummer.

I samband med behandlingen av lagförslaget i Folketinget avhandlades frågan om vilka rättsverkningar lagen skulle medföra för annan lagstiftning och i samhället i stort. Bland annat diskuterades frågor om värnplikt, könsuppdelade fängelser, sjukhusvistelser och omklädningsrum. Dåvarande ekonomi- och inrikesministern konstaterade i ett offentligt svar att svårigheter av aktuellt slag redan förekom i samhället och inte bör vara föremål för lagstiftning utan får lösas från fall till fall.

2.3 Island

Under våren 2019 antog det isländska parlamentet en lag om ändring av det registrerade könet (Lög um breytingu á lögum um kynrænt sjálfræði, nr. 80/2019). Lagen innebär att alla personer över 15 år har rätt att få sin rättsliga könsidentitet ändrad utan prövning. Det införs även ett förbud mot att ställa krav på kirurgiska ingrepp, medicinering, hormonell behandling eller andra medicinska behandlingar såsom psykologisk terapi för att ändra det juridiska könet. Personer under 15 år kan ansöka om ändring av det registrerade könet med samtycke från sina vårdnadshavare. Om en minderårig saknar samtycke till ansökan från vårdnadshavarna – en eller båda – kan ansökan riktas till en särskild kommitté som består av barnläkare, barnpsykolog och en jurist med särskild kännedom om barns rättigheter. Om kommittén tillstyrker den underåriges ansökan, kan ändringen genomföras utan vårdnadshavarnas samtycke.

En person som vill ändra sitt registrerade kön har i samband med detta även rätt att ändra namn. Lagstiftningen innebär även att de myndigheter, organisationer eller företag som hanterar uppgifter om kön behöver erbjuda en neutral könsregistrering som ”icke-binär eller annan”. I pass och vissa officiella dokument används X som alternativ till kvinna eller man.

3 Upphävande av könstillhörighetslagen

Utskottets förslag i korthet

Lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska upphävas.

Utskottets bedömning i korthet

Processen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör särskiljas från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Promemorians förslag och bedömning (Ds 2018:11) överensstämmer med utskottets.

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Statens medicinsk-etiska råd (Smer)* och *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det.

Promemorians förslag och bedömning (Ds 2018:17) överensstämmer med utskottets.

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet*, *Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)*, *Rädda Barnens Ungdomsförbund*, *Sveriges läkarförbund*, *Akademiska sjukhuset*, *Karolinska institutet*, *Sveriges nationella nätverk för DSD* och *Västra Götalandsregionen (dåvarande Västra Götalands läns landsting)*, tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det.

Amnesty International anför att den nuvarande prövningen av en persons könstillhörighet är en onödigt utdragen process som tar både tid och kraft från den person som i många fall redan mår dåligt, vilket tenderar att öka den psykiska ohälsan hos transpersoner och stigmatiseringen av gruppen generellt. *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)* och *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)* ser mycket positivt på att särskilja den medicinska behandlingen vid könsdysfori från de juridiska processerna kring ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Förbunden anför att detta är ett stort steg framåt för transpersoners och vissa intersexpersoners (den grupp som här benämns personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen) rätt till juridiskt erkännande av sin könstillhörighet och kommer att innebära ökad hälsa och ökat välbefinnande för trans- och intersexpersoner i Sverige.

Kvinnofronten, *Sveriges Kvinnolobby* och *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer (Roks)* avstyrker förslaget. Att den juridiska definitionen av kön inte längre ska utgå från den fysiska kroppen utan i stället utgå ifrån självidentifikation anser Sveriges Kvinnolobby innebära en i grunden förändrad syn på vad kön är. *Kvinnofronten* anför att om juridiskt kön helt frikopplas från fysisk kropp, innebär det i praktiken även att begreppen kön

och könsidentitet skulle komma att bli i stort sett omöjliga att skilja från könsnormer. Innan en lagändring kan komma i fråga måste en sådan förändring enligt Kvinnofronten utredas ordentligt i samråd med en rad myndigheter och experter.

Några remissinstanser, bl.a. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* (dåvarande Sveriges Kommuner och Landsting), avstår från att svara på grund av den korta remisstiden för promemoriorna. Även *JO* ifrågasätter lämpligheten av den korta remisstiden för promemoriorna.

Förslag och bedömning i utkastet till lagrådsremiss (S2021/07285), härefter benämnt utkastet, överensstämmer med utskottets.

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Folkhälsomyndigheten*, *Rädda Barnen* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det. Det stora flertalet remissinstanser, bl.a. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)*, *Socialstyrelsen*, *Svenska Läkaresällskapet* och *Svensk Förening för Transpersoners Hälsa* ser positivt på att uppdelningen till två lagar innebär att juridiskt hålla isär kirurgi och könstillhörighet enligt folkbokföringen. *Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)* välkomnar varmt att de juridiska och medicinska processerna av en transition separeras. Förbundet anför att det inte är ovanligt att transpersoner upplever ett behov av kirurgiska ingrepp i könsorganen i könsbekräftande syfte, utan att för den sakens skull även känna ett behov av att ändra sitt juridiska kön. Det bör därför inte heller enligt RFSU vara ett krav för att få genomföra vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Några remissinstanser, bl.a. *Svensk Förening för Transpersoners Hälsa*, framhåller att de två lagförslagen är något motsägelsefulla när det gäller icke-binära individer, då lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen fortsatt är binärt uppdelad, medan lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen ger möjlighet för icke-binära att få tillgång till underlivskirurgi, vilket tidigare inte varit möjligt.

Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet) avstyrker de förslag som läggs fram i utkastet och efterlyser en närmare analys av behovet av en sådan ändring som föreslås. Rättsliga rådet saknar en grundlig genomlysning av problematiken som tar sitt avstamp i ett patientsäkerhetsperspektiv, vilket enligt rådets uppfattning är en grundläggande förutsättning för ändringar av det slag som föreslås. Rättsliga rådet anser att frågor om bl.a. att antalet personer som söker en ändring av könstillhörigheten har ökat kraftigt de senaste decennierna och att anledningen till det är oklar inte är tillräckligt belysta i utkastet. Även bl.a. *Sveriges Kvinnolobby* anser att det är en allvarlig brist att utkastet knappt nämner och inte förhåller sig till den kraftiga ökningen av könsdysfori bland unga som rönt stor uppmärksamhet de senaste åren. *Region Skåne* instämmer i förslaget om att processen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen skiljs från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen, men avstyrker i övrigt utkastets förslag i den nuvarande formen. Enligt regionen finns det inte någon

beskrivning av vad utredarna uppfattar inte fungerar i den gällande ordningen. Regionen anför att det saknas en analys av hur lagförslaget kommer att påverka den könsbekräftande vården och framhåller att ändring av juridisk könsidentitet stärker självbestämmanderätten men det framgår inte hur detta relaterar till sjukvårdens insatser. Regionen ser ett scenario framför sig där en individ som har bytt juridiskt kön kräver sjukvården på insatser utifrån just det juridiska könsbytet och inte utifrån en ställd diagnos.

Region Stockholm framhåller att det är viktigt med fortsatt utvärdering av de medicinska och psykosociala effekterna av lagändringarna.

Enligt SKR innebär lagförslaget en förändring av samhällets syn på vad kön är, dvs. definitionen av kön i lagstiftningen, från att handla om biologiska kroppar som på olika sätt skapar möjligheter och begränsningar (t.ex. vad gäller mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck), till att i stället enbart handla om självidentifikation frikopplat från de biologiska kropparna. *Kvinnofronten*, Sveriges Kvinnolobby och *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer (Roks)* avstyrker fortsatt förslagen. Bland annat Kvinnofronten anför att lagförslaget innebär att juridiskt kön helt frikopplas från fysisk kropp. I praktiken innebär det enligt Kvinnofronten även att begreppen kön och könsidentitet skulle komma att bli i stort sett omöjliga att skilja från könsnormer.

Några remissinstanser, bl.a. *Rädda Barnen* och *Barnombudsmannen*, saknar en barnkonsekvensanalys och på vilket sätt barnets bästa enligt artikel 3 i barnkonventionen har bedömts.

Utskottets ställningstagande och bedömning

Det finns ett behov av ny ändamålsenlig lagstiftning

Den nuvarande lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, förkortad könstillhörighetslagen, reglerar frågor om fastställande av en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen samt tillstånd till ingrepp i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets och avlägsnande av könskörtlarna. Det är Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet) som både beslutar om fastställelse av annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen och ger tillstånd till underlivskirurgi.

Av Rättsliga rådets rekommendationer om utlåtanden i ärenden som gäller fastställande av könstillhörighet framgår att rådet för sin bedömning behöver underlag i form av ett utlåtande från en läkare och som regel även från en psykolog samt en social utredning, helst utförd av en socionom. För att få fastställt en ny könstillhörighet krävs alltså i dag att personen i fråga genomgår en medicinsk utredning för att uppfylla de villkor som ställs i könstillhörighetslagen, oavsett om personen är i behov av vård eller inte. Tillstånd till kirurgiska ingrepp eller avlägsnande av könskörtlar får enligt könstillhörighetslagen ges i samband med en ansökan om fastställelse av könstillhörighet om förutsättningarna för fastställelse är uppfyllda. Den administrativa delen

för att ändra det kön som framgår av folkbokföringen är alltså i dag tätt sammanlänkad med den medicinska delen som avser underlivskirurgi.

I förarbetena till könstillhörighetslagen uttalas att sådana kirurgiska eller andra medicinska ingrepp som görs i det omedelbara syftet att ändra könstillhörigheten men utan att personen ännu har ansökt om ändrad könstillhörighet kan vara motiverade och bör tillåtas. En möjlighet att göra sådana ingrepp utan att det finns förutsättningar för bifall till en begäran om ändrad könstillhörighet ansågs emellertid inte kunna godtas (prop. 1972:6 s. 54).

Vissa remissinstanser, bl.a. *Rättsliga rådet* och *Region Skåne*, ifrågasätter behovet av ny lagstiftning. Utskottet konstaterar att vid könstillhörighetslagens tillkomst var den föreställningen förhärskande att en person som ville ändra det kön som framgår av folkbokföringen även önskade förändra kroppen med kirurgiska ingrepp. Det är dock långt ifrån alla som önskar ändra juridiskt kön som samtidigt har ett behov av att fysiskt ändra kroppen. Det är inte heller säkert att en person som har ett behov av underlivskirurgi även vill ändra det kön som framgår av folkbokföringen. Som framgår ovan tar den nuvarande lagstiftningen inte hänsyn till detta. Samma utredningsprocess gäller både för den som vill ändra det kön som framgår av folkbokföringen och den som har ett behov av att förändra kroppen med kirurgiska ingrepp.

Det kan vidare konstateras att det svenska samhället sedan könstillhörighetslagens tillkomst 1972 har genomgått stora förändringar, bl.a. vad gäller synen på könsidentitet, sexuell läggning, äktenskap och föräldraskap. Det har under senare år skett en tydlig utveckling inom såväl FN som Europarådet när det gäller lika möjligheter och rättigheter oavsett könsidentitet. En grundläggande aspekt av rätten till privatliv är uppfattningen att ingen ska tvingas genomgå medicinsk behandling eller medicinska ingrepp för att få sin könstillhörighet ändrad (se prop. 2011/12:142 s. 55 och 56 och prop. 2012/13:107 s. 17 och 18). I dag ser dessutom kunskapsläget annorlunda ut och den vård som erbjuds ska utgå ifrån individuella behov och ska så långt som möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten. Det synsätt som kommer till uttryck i förarbetsuttalandena från 1972 är således inte rådande i dag.

Mot denna bakgrund föreslår utskottet att frågor om det kön som framgår av folkbokföringen bör separeras från frågor som rör kirurgiska ingrepp, och regleras var för sig. De båda delarna av processen bör alltså framöver vara helt oberoende av varandra. Det bör inte ställas något krav på att en person måste ansöka om fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen för att få tillgång till en viss typ av vård. Det bör således vara möjligt för en person att genomgå kirurgiska ingrepp i könsorganen även om personen ännu inte har ansökt om fastställelse – eller ens har för avsikt att göra det.

Övergripande utgångspunkter för en ny lagstiftning

De senaste åren har en ökning av personer som söker sig till vården för könsdysfori kunnat noteras. Framför allt har det skett en ökning av unga personer där en stor andel biologiskt sett varit flickor. Skälet till ökningen är oklar. Studier visar vidare att det framför allt bland unga personer är mycket vanligt med psykiatrisk samsjuklighet jämfört med befolkningen i stort (se vidare avsnitt 1.1.3). Särskilt med beaktande av detta bör, som *Rättsliga rådet* framhåller, patientsäkerheten ligga till grund för de ändringar som föreslås. En ny lagstiftning bör även ta hänsyn till att transpersoner inte är en homogen grupp och utgångspunkten för lagstiftningen bör vara den enskildes behov. Lagstiftningen måste även balansera andra intressen såsom tilltron till folkbokföringsuppgifter och person- och samordningsnummersystemet och se till att just de personer som har ett behov av att kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen ska kunna göra det. Med beaktande av dessa intressen gör utskottet inledningsvis bedömningen att underlivskirurgi bör, liksom i dag, föregås av en grundlig utredning inom vården för att så långt som möjligt säkerställa att eventuella ingrepp även på sikt leder till minskad könsdysfori och förbättrad livskvalitet för personen i fråga (se vidare i avsnitt 4.3). När det däremot gäller fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen anser utskottet att det inte är påkallat med en omfattande utredning (se vidare i avsnitt 5.2 och 5.3). Det finns därmed inte skäl för de personer som har ett behov av att ändra det kön som framgår av folkbokföringen att genomgå en lång utredning inom vården med de långa väntetider som detta innebär.

Kvinnofronten, *Sveriges Kvinnolobby*, *Roks* och *SKR* lyfter upp frågor om normer och könsidentitet. Bland annat *Kvinnofronten* är kritisk mot att införa självidentifikation som enda grund för juridiskt kön. *Kvinnofronten* anser att detta skulle medföra en helt ny samhällelig definition av begreppet ”kön”, eftersom förslaget frikopplas från en fysisk kropp. Utskottet vill framhålla att det är fortsatt viktigt att bekämpa könsnormer som begränsar kvinnors och mäns personliga val och utveckling. Avsikten med att särskilja processen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen är inte att förstärka de samhälleliga normerna för vad det anses innebära att vara kvinna eller man. I könstillhörighetslagen, som nu föreslås upphävas, finns en bestämmelse om att den som vill få fastställt att han eller hon har en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen sedan en tid ska ha uppträtt i enlighet med denna könsidentitet. En sådan koppling mellan könsidentitet och ett visst uppträdande finns inte med i förslaget till ny lagstiftning. Det förslag som nu läggs fram innebär alltså att könsnormer ges mindre betydelse för könsidentiteten i rättsligt hänseende än vad som är fallet i dag. Utskottet invänder vidare mot resonemanget att införandet av självidentifikation skulle innebära en ny syn på vad kön är, eftersom förslaget inte utgår från en fysisk kropp. Redan enligt den nuvarande lagstiftningen ställs inga krav på förändring av kroppen för att få fastställt en annan könstillhörighet än den som

framgår av folkbokföringen. Att ställa upp sådana krav är dessutom som nämns ovan i direkt konflikt med rätten till privatliv och synsättet att ingen ska tvingas genomgå medicinsk behandling eller medicinska ingrepp för att få sin registrerade könstillhörighet ändrad.

Region Skåne efterlyser en analys av hur lagförslaget kommer att påverka den könsbekräftande vården och frågar sig hur det relaterar till sjukvårdens insatser. Med anledning av detta vill utskottet framhålla att ett särskiljande av den medicinska och juridiska processen inte innebär en rättighet till viss vård utifrån en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Vård och behandling ska även fortsättningsvis genomföras utifrån en ställd diagnos.

Med anledning av att processen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen föreslås särskiljas från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen ska könstillhörighetslagen upphöra att gälla. Utskottet föreslår i detta betänkande att två nya lagar ska ersätta könstillhörighetslagen (se avsnitt 4 och 5).

Några remissinstanser, bl.a. *Rädda Barnen* och *Barnombudsmannen*, saknar en barnkonsekvensanalys och på vilket sätt barnets bästa enligt artikel 3 i barnkonventionen har bedömts. Någon fristående barnkonsekvensanalys har inte redovisats i utkastet. Utskottet anser dock att barnets perspektiv och barnets bästa har beaktats gällande de förslag som berör barn.

4 En ny lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

4.1 Behovet av en ny lag och lagens namn

Utskottets förslag i korthet

Förutsättningarna för att få genomföra kirurgiska ingrepp i könsorganen för att kroppen ska stämma överens med könstillhörigheten ska regleras i en ny lag.

Lagen ska benämnas lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Promemorians förslag (Ds 2018:11) överensstämmer med utskottets.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna, bl.a. Riksdagens ombudsmän (JO), Skatteverket, Socialstyrelsen, Statens medicinsk-etiska råd (Smer), Region Stockholm (dåvarande Stockholms läns landsting), Sveriges läkarförbund, Regnbågläkarna, Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) och Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det.

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) tillstyrker förslaget men anser att man i framtiden noggrant ska överväga om det är nödvändigt med en särskild lagstiftning för vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Utkastets förslag överensstämmer med utskottets.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna, bl.a. *Statens medicinsk-etiska råd (Smer)*, *Socialstyrelsen*, *Svensk Förening för Transpersoners Hälsa* och *Region Östergötland*, tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det. Smer delar utkastets bedömning om varför dessa kirurgiska ingrepp fortsatt bör regleras i en särskild lag, eftersom det handlar om kirurgiska ingrepp med långtgående, ofta irreversibla konsekvenser. Det handlar vidare om en mycket specifik typ av vård som endast kan komma i fråga för en avgränsad grupp personer. Smer anser därför att det är ändamålsenligt att reglera förutsättningarna för dessa ingrepp i en särskild lag. *Svenska Läkaresällskapet* anser att det är bra att processerna för förändring av juridiskt kön och medicinsk behandling separeras, men motsätter sig att den kirurgiska behandlingen vid könsdysfori ska regleras i en särskild lag. *Svenska Läkaresällskapet* anser att det finns risk för att särlagstiftning som avser att reglera viss vård vid ett visst sjukdomstillstånd riskerar att uppfattas som, och få en verkan som, en rättighetslag. *Transföreningen FPES* anför att de flesta frågor om könsbekräftande vård redan regleras adekvat i hälso- och sjukvårdslagen och därför borde lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen kunna göras mindre omfattande eller kanske ens inte behövas. *Transföreningen FPES* anser att regeringen bör låta utreda detta.

Utskottets ställningstagande

Det är i svensk rätt ovanligt med särskilda regleringar av en viss typ av vård. Vård ges generellt med stöd av de allmänna bestämmelserna och principerna som gäller för all hälso- och sjukvård. Det kan dock i vissa fall vara motiverat med en särskild reglering, t.ex. när det är fråga om ingrepp som kan anses vara särskilt ingripande eller som kan få särskilt allvarliga konsekvenser.

I dag regleras tillstånd till vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och avlägsnande av könskörtlar i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, förkortad könstillhörighetslagen. *RFSU* anför att det bör övervägas om en särskild lag är nödvändig. *Svenska Läkaresällskapet* motsätter sig att den kirurgiska behandlingen vid könsdysfori regleras i en särskild lag.

Utskottet bedömer inledningsvis att det finns övervägande skäl som talar för att viss underlivskirurgi bör regleras i lag. Att ingreppen regleras i lag kan säkerställa att vården ges under säkra och trygga former och efter noggrant övervägande av både vårdpersonalen och den som ska få vården. Kirurgiska ingrepp i könsorganen som syftar till att göra så att en persons kropp överensstämmer med personens könsidentitet får i många fall långtgående konsekvenser för den enskilde, bl.a. när det gäller fertiliteten. Ingreppen är många gånger irreversibla då den sterilitet som uppstår som en effekt inte är

möjlig att åtgärda. Dessa omständigheter motiverar att frågor om sådana ingrepp alltjämt ska regleras i lag. Även att särskilda åldersgränser samt krav på folkbokföring föreslås gälla utgör skäl för att ingreppen ska regleras i lag (se avsnitt 4.3).

Mot bakgrund av att utskottet bedömt att könstillhörighetslagen ska upphävas och det inte finns någon annan befintlig lag där reglerna lämpligen passar in föreslår utskottet, i likhet med vad *Smer* anför, att ingreppen lämpligen ska regleras i en ny särskild lag. Genom att de kirurgiska ingreppen regleras i en särskild lag blir förutsättningarna för att få genomföra dem tydliga och förutsebara. Som föreslås i utkastet bör den nya lagen benämnas lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

4.2 Lagens tillämpningsområde

Utskottets förslag i korthet

Den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen ska gälla för sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som utförs inom hälso- och sjukvården för att personens kropp ska stämma överens med könsidentiteten.

Lagen ska inte gälla för kirurgiska ingrepp på personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Promemorians förslag (Ds 2018:11) överensstämmer delvis med utskottets. I promemorian föreslås att även kirurgiska ingrepp i könsorganen som görs på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen i vissa fall ska omfattas av den nya lagen. I promemorians lagförslag anges inte att lagen gäller sådana kirurgiska ingrepp som utförs inom hälso- och sjukvården.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det.

När det gäller promemorians förslag om att personer med medfödd avvikelse i vissa fall ska omfattas av den nya lagen anser flera remissinstanser, bl.a. *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Kammarrätten i Stockholm* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, att det föreslagna tillämpningsområdet är oklart. Flertalet remissinstanser, bl.a. *Karolinska institutet*, *Sveriges nationella nätverk för DSD*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)*, *Transammans* och *Rädda Barnens Ungdomsförbund* är vidare kritiska till förslaget. *Sahlgrenska Universitetssjukhuset* för fram att ingrepp i könsorganen gällande personer med könsdysfori och personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen inte bör behandlas och regleras lika i samma lag. Universitetssjukhuset anför att dessa diagnosers gemensamma nämnare är behovet av rekonstruktiv kirurgi i könsorganen, men de medicinska tillstånden och indikationerna skiljer sig åt i

avsevärd utsträckning. *Västra Götalandsregionen* (dåvarande Västra Götalands läns landsting) anför liknande synpunkter. Karolinska institutet, Sveriges nationella nätverk för DSD och *Svenska barnläkarföreningen* framhåller att personer med avvikelser i könsutvecklingen har en i grunden annan situation än personer med könsdysfori och understryker att det föreligger en medicinsk missuppfattning i förslaget. En person med medfödd avvikelse i könsutvecklingen kommer alltid att tillhöra denna kategori, oavsett medicinsk (hormonell eller kirurgisk) behandling. Det innebär enligt dessa remissinstanser att personer med vissa medfödda avvikelser i könsutvecklingen (s.k. DSD-tillstånd) aldrig ska omfattas av det nya lagförslaget utan vårdas i enlighet med hälso- och sjukvårdslagen. RFSL och RFSL Ungdom anför att genom att ha samma lagstiftning för unga intersexpersoner (den grupp personer som i utkastet benämns personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen) och transpersoner försämras tillgången till vård för intersexpersoner jämfört med i dag. Några remissinstanser, bl.a. *Region Skåne* (dåvarande Skåne läns landsting), framhåller att det är positivt att barn med medfödda avvikelser i könsutvecklingen som huvudregel föreslås få sin behandling inom ramen för den vanliga hälso- och sjukvården.

Några remissinstanser, bl.a. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, RFSL och RFSL Ungdom, är kritiska mot att det saknas en analys av tidiga behandlingar av ett barns könsorgan hos barn som föds med avvikelser i könsutvecklingen som strider mot de berörda barnens rättigheter och inte är medicinskt nödvändiga. Även JO anför att det förblir oklart vilket rättsligt skydd som kommer att erbjudas exempelvis de mindre barn som utanför lagens tillämpningsområde kan komma att bli föremål för – många gånger irreversibla – ingrepp i könsorganen.

En del remissinstanser anser att lagen bör förtydligas i vissa avseenden. *Göteborgs tingsrätt* anser att lagen bör innehålla en definition av könsidentitet för att säkerställa att även personer som identifierar sig som mellan, bortom eller med båda könskategorierna kvinna/man kan erhålla kirurgiska ingrepp i könsorganen. *Akademiska sjukhuset* önskar ett förtydligande när det gäller hysterektomi (borttagande av livmodern) och önskar att det tydligt framgår att sådana operationer omfattas av lagen. Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet anser att det bör vara tydligt att andra ingrepp på en persons könsorgan faller utanför lagens tillämpningsområde, såsom religiöst motiverad omskärelse på judiska och muslimska pojkar. *Regnbågsläkarna* föreslår att formuleringen ”göra så att personens kropp överensstämmer med personens könsidentitet” ändras till ”göra så att personens kropp bättre överensstämmer med personens könsidentitet”. *Regnbågsläkarna* anser att den nuvarande formuleringen öppnar för en tolkning där en person skulle kunna nekast kirurgi om personen inte upplever att operationen skulle göra att kroppen helt överensstämmer med könsidentiteten, även om det skulle leda till en bättre överensstämmelse och minskat lidande.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet rekommenderar att lagförslaget revideras för att klargöra den rättsliga statusen för all könsbekräftande vård, inklusive bröstoperationer och andra kosmetiska behandlingar, hormonbehandlingar och eftervård, såsom fertilitetsskydd för minderåriga. Det eventuella förslaget måste också klargöra om det kommer att krävas att all vård, eller bara de använda teknikerna, är i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Ett alternativ, enligt fakultetsnämnden, är att det klargörs att behandling tillåts om den är i enlighet med internationella riktlinjer och rekommendationer samt beprövad erfarenhet.

Utkastets förslag överensstämmer med utskottets.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det. När det gäller förslaget att lagen inte ska tillämpas på personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen tillstyrker en övervägande majoritet av remissinstanserna förslaget, däribland *Svensk Förening för Pediatrik Endokrinologi och Diabetes*, *Rädda Barnens Ungdomsförbund*, *Statens medicinsk-etiska råd (Smer)* och *Karolinska institutet*, eller har inga invändningar mot det. *Region Östergötland* anser att det är bra att lagen inte ska tillämpas på personer med medfödd avvikelse men efterfrågar ett förtydligande av vilka personer som ska anses ingå i denna grupp, t.ex. vad gäller personer som har Klinefelters syndrom.

Bland annat Transsamman, Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) och Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) ser positivt på att alla, även icke-binära, vars kropp inte stämmer överens med könsidentiteten omfattas av den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. *Region Östergötland* anser att det i sig är bra att kirurgi i och med lagändringen blir tillgänglig för individer som inte ingår i gruppen binära, men ställer frågan hur man kirurgiskt ska förändra en kropp så att den stämmer överens med en könstillhörighet som inte har en kroppslig motsvarighet. Även *Västra Götalandsregionen* och *Svensk Förening för Transpersoners Hälsa* framför liknande synpunkter.

Åklagarmyndigheten anser att det är nödvändigt att i förarbetena förtydliga hur den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp förhåller sig till lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, eftersom kirurgiska ingrepp som utförs i ett könskorrigeringssyfte rent bokstavligt faller in under tillämpningsområdet av lagen med förbud mot könsstympning.

Utskottets ställningstagande

Inom lagens tillämpningsområde

Den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen bör innehålla bestämmelser om sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som utförs inom hälso- och sjukvården för att personens kropp ska stämma överens med könsidentiteten.

I könstillhörighetslagen regleras tillstånd till kirurgiska ingrepp i könsorganen i 4 § och tillstånd till avlägsnande av könskörtlar i 4 a §. Promemorians lagförslag innehåller också bestämmelser om avlägsnande av en persons könskörtlar. Begreppet underlivskirurgi kan användas som en samlad benämning för kirurgiska ingrepp i könsorganen och avlägsnande av könskörtlar. Med könsorgan avses de inre och yttre könsorganen (äggstockar, äggledare, livmoder och vagina respektive klitoris och blygdläppar samt testiklar, bitestiklar, sädesledare, sädesblåsor och prostata respektive penis och pung). Med könskörtlar avses äggstockar och testiklar. Begreppet könsorgan omfattar således även könskörtlar. Genom uttrycket ”kirurgiska ingrepp i könsorganen” är det tydligt att den nya lagen omfattar både kirurgiska ingrepp enligt 4 § könstillhörighetslagen och avlägsnande av könskörtlar enligt 4 a § samma lag. Precis som enligt könstillhörighetslagen föreslås dock att avlägsnande av könskörtlar endast får ske om det finns synnerliga skäl i fråga om personer som fyllt 18 men inte 23 år. *Akademiska sjukhuset* önskar ett förtydligande av om det är så att borttagande av livmodern är en sådan operation som omfattas av den nya lagen. Utskottet konstaterar att den nya lagen är avsedd att omfatta samma typer av ingrepp som könstillhörighetslagen omfattar, dvs. kirurgiska ingrepp i könsorganen och avlägsnande av könskörtlar. Till kvinnans könsorgan hör bl.a. livmodern (jfr prop. 2011/12:142 s. 54).

Göteborgs tingsrätt anför att lagen bör innehålla en definition av begreppet könsidentitet. Med könsidentitet avses en persons självidentifierade kön, den inre upplevelsen av att vara pojke eller man, flicka eller kvinna eller att tillhöra inget eller något annat kön (se avsnitt 1.1.2). Utskottet anser att begreppets innebörd får anses vara väl etablerad. Det finns därför inget behov av att införa en definition i lag.

En person vars könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen kan, om detta medför ett psykiskt lidande eller en försämrad förmåga att fungera i vardagen, få diagnosen könsdysfori. De kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen genomförs i samband med vård vid könsdysfori. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* rekommenderar att lagförslaget revideras för att klargöra den rättsliga statusen för all könsbekräftande vård, t.ex. bröstoperationer. Liksom enligt könstillhörighetslagen bör dock den nya lagen begränsas till att endast omfatta kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Enligt könstillhörighetslagen är en av förutsättningarna för att få genomgå underlivskirurgi att personen sedan en lång tid upplever att ”han eller hon tillhör det andra könet”. Underlivskirurgi enligt könstillhörighetslagen är således endast möjlig för personer vars könsidentitet är antingen man eller kvinna. Den nya lagen föreslås däremot vara tillämplig när en person sedan en lång tid upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten och personen måste antas komma att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid. Lagens tillämpningsområde är således inte begränsat till dem vars könsidentitet är antingen man eller kvinna, utan de ingrepp som regleras i den nya

lagen ska syfta till att göra så att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten. De kirurgiska ingrepp som den nya lagen omfattar syftar därmed inte nödvändigtvis till att göra könsorganen mer lika det andra könets. Flera remissinstanser som t.ex. *Transammans* är positiva till att tillämpningsområdet utvidgas. *Region Östergötland* anser att utvidgningen i sig är bra men ställer frågan hur man kirurgiskt ska förändra en kropp så att den stämmer överens med en könstillhörighet som inte har en kroppslig motsvarighet. Enligt Socialstyrelsens nationella kunskapsstöd från 2015, God vård av vuxna med könsdysfori, ska könsbekräftande vård, inklusive underlivskirurgi, ges till alla med könsdysfori, inklusive personer vars könsidentitet är varken kvinna eller man, s.k. icke-binära personer. På samma sätt som när det gäller övrig vård ska kirurgiska ingrepp genomföras i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Det är alltid behandlande hälso- och sjukvårdspersonal som har ansvaret för att i det enskilda fallet – baserat på vetenskap och beprövad erfarenhet – göra en bedömning av den individuella patientens behov så att denne får adekvat behandling. Socialstyrelsens nationella kunskapsstöd anger rekommendationer som bygger på kunskapsläget vid den tidpunkt då riktlinjerna har tagits fram och utgör vägledning för vårdgivare. Utskottet anser inte att det är lämpligt att särskilt reglera denna fråga i lagen.

Regnbågsläkarna föreslår att formuleringen ”göra så att personens kropp överensstämmer med personens könsidentitet” ändras till ”göra så att personens kropp bättre överensstämmer med personens könsidentitet”. Enligt *Regnbågsläkarna* skulle annars en person som inte upplever att operationen medför att kroppen helt överensstämmer med könsidentiteten riskera att nekas vård. Utskottet delar *Regnbågsläkarnas* inställning om att sådana personer inte ska nekas vård men gör bedömningen att den föreslagna lydelsen av lagtexten inte utesluter sådana situationer.

Utanför lagens tillämpningsområde

Förutsättningarna för att fastställa ändrad könstillhörighet regleras i 1 och 2 §§ könstillhörighetslagen. Bestämmelserna i 1 § riktar sig till personer med könsdysfori och bestämmelserna i 2 § till personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan i vissa fall även omfattas av lagens 1 §. Av förarbetsuttalanden till könstillhörighetslagen framgår att om ett barn som konstaterats ha en medfödd avvikelse i könsutvecklingen senare inte finner sig till rätta i det valda könet kan, om diagnosen fortfarande anses föreligga, fastställelse av ändrad könstillhörighet ske med tillämpning av 2 § könstillhörighetslagen. I annat fall bör det vara möjligt att ansöka om fastställelse av ändrad könstillhörighet enligt 1 § (prop. 2011/12:142 s. 38).

Enligt promemorian är det mycket ovanligt att en person med medfödd avvikelse i könsutvecklingen utvecklar en könsidentitet som inte överensstämmer med det tilldelade könet vid födseln och som därefter vänder sig till vården för att ändra könstillhörighet. Rättsliga rådet har upplyst om att

ansökningar om fastställande av könstillhörighet enligt 2 § könstillhörighetslagen är mycket sällsynta.

Enligt promemorians förslag ska ingrepp som görs på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen i regel falla utanför den nya lagens tillämpningsområde. Däremot föreslås det i promemorian att ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen som görs i situationer då ”fel kön valts” i samband med födseln ska omfattas av den nya lagen. Enligt promemorian är det fråga om personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen som utvecklar en könsidentitet som inte stämmer överens med det kön som tilldelades vid födseln och/eller kroppens utseende och att det i dessa fall inte handlar om att en medfödd avvikelse i könsutvecklingen ”alltjämt kan anses föreligga”.

Många remissinstanser, bl.a. *JO* och *Kammarrätten i Stockholm*, anför att tillämpningsområdet för den nya lagen så som den föreslås i promemorian är oklart. Flera remissinstanser, bl.a. *Sahlgrenska Universitetssjukhuset* och *Västra Götalandsregionen*, har därutöver synpunkter på lämpligheten i att ingrepp på personer med könsdysfori och personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen regleras i samma lag. *RFSL* och *RFLS Ungdom* anför att genom att ha samma lagstiftning för unga intersexpersoner (den grupp personer som här benämns personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen) och transpersoner försämrats tillgången till vård för intersexpersoner jämfört med i dag. *Karolinska institutet*, *Sveriges nationella nätverk för DSD* och *Svenska barnläkarföreningen* förtydligar att en person med medfödd avvikelse i könsutvecklingen alltid kommer att tillhöra denna kategori, oavsett medicinsk (hormonell eller kirurgisk) behandling. Remissinstanserna klargör således att begreppen ”att en medfödd avvikelse i könsutvecklingen alltjämt kan anses föreligga” eller ”då fel kön valts” som används i promemorian i själva verket inte används inom den medicinska professionen. I stället kommer en person som fått en diagnos som omfattas av begreppet medfödd avvikelse i könsutvecklingen alltid att tillhöra denna kategori. Mot denna bakgrund gör utskottet samma bedömning som gjordes i utkastet, nämligen att det inte finns skäl för att ingrepp som görs på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen i vissa fall ska falla inom lagens tillämpningsområde. Ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen bör därför helt och hållet falla utanför den nya lagens tillämpningsområde. För dessa ingrepp gäller således de allmänna bestämmelserna för hälso- och sjukvård. *Region Östergötland* efterfrågar ett förtydligande av vilka personer som ska anses ingå i denna grupp, t.ex. vad gäller personer som har Klinefelters syndrom. Utskottet anser att det inte är lämpligt att uttryckligen ange i lagen vilka diagnoser som omfattas av begreppet medfödd avvikelse i könsutvecklingen. På så sätt kan nya diagnoser tillkomma utan att lagen för den skull behöver uppdateras. Som framgår nedan har Socialstyrelsen tagit fram ett kunskapsstöd riktat till hälso- och sjukvårdens profession om vård och behandling vid tillstånd som påverkar könsutvecklingen (DSD).

Ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan avse rekonstruktiva operationer av missbildningar hos nyfödda barn för vilka något kön i folkbokföringen ännu inte har hunnit fastställas eller andra ingrepp som görs på ett nyfött barn i samband med att barnet tilldelas ett kön. Det kan även röra sig om ingrepp som görs senare i en persons liv i syfte att få utseendet på könsorganen att överensstämma med det kön som personen tilldelats vid födelsen. Sådana ingrepp syftar till att skapa en bättre överensstämmelse mellan könsorganen och det kön som tilldelats i samband med ett barns födelse. Det kan röra sig om personer som inte har genomgått någon underlivskirurgi tidigare i livet, eller som har genomfört vissa kirurgiska ingrepp men inte andra. Det kan även vara fråga om sådana ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen som genomförs för att könsorganen bättre ska överensstämma med det andra könet än det som tilldelats vid födseln. Eftersom det inte går att utesluta att ingrepp på personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen även kan göras i syfte att personens kropp ska stämma överens med personens könsidentitet bör det framgå av lagtexten att den nya lagen inte ska tillämpas på ingrepp som görs på personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Kirurgiska ingrepp i könsorganen som är påkallade för att häva eller förebygga sjukdom ska, liksom enligt könstillhörighetslagen, falla utanför den nya lagens tillämpningsområde. Dessa ingrepp görs i syfte att behandla, bota eller förebygga sjukdom eller skada. Det kan t.ex. röra sig om ingrepp som görs för att lindra smärta eller obehag, för att möjliggöra urinering eller samlag eller för att skapa eller bevara fertilitet. Eftersom sådana ingrepp sker i annat syfte än att personens kropp ska stämma överens med personens könsidentitet, anser utskottet att det inte finns ett behov av att särskilt ange att dessa ingrepp faller utanför den nya lagens tillämpningsområde.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet anför att det bör vara tydligt att omskärelse på pojkar och könsstympning faller utanför den nya lagens tillämpningsområde. *Åklagarmyndigheten* anser att det är nödvändigt att i förarbetena förtydliga hur den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen förhåller sig till lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, eftersom kirurgiska ingrepp som utförs i ett könskorrigering syfte rent bokstavligt faller in under tillämpningsområdet för den sistnämnda lagen. Utskottet konstaterar att tillämpningsområdet för den nya lagen ska bestämmas utifrån vad syftet med de kirurgiska ingreppen är. Det framgår uttryckligen att lagen gäller sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som utförs inom hälso- och sjukvården för att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten. I de fall ett ingrepp görs i andra syften än att få personens kropp att överensstämma med personens könsidentitet faller ingreppet utanför lagens tillämpningsområde. Frågan kräver därför inte någon särskild reglering i den nya lagen (jfr prop. 1981/82:172 s. 9). Någon sådan särskild reglering finns inte heller i könstillhörighetslagen.

Vid genomförandet av kirurgiska ingrepp i könsorganen gäller allmänna bestämmelser för hälso- och sjukvården

Den nya lagen föreslås reglera förutsättningarna för att få genomföra vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. När ingreppen väl genomförs gäller de allmänna bestämmelserna för hälso- och sjukvård. Även vid genomförandet av kirurgiska ingrepp som inte omfattas av den nya lagen gäller de allmänna bestämmelserna för hälso- och sjukvård. Den nya lagen reglerar inte förutsättningar för andra åtgärder som utförs inom ramen för den könsbekräftande vården, såsom hormonbehandling, röstträning m.m. Även sådana åtgärder ska liksom i dag göras med stöd av de allmänna bestämmelserna för hälso- och sjukvård.

Som framgår av avsnitt 1.3 avses med hälso- och sjukvård enligt 2 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador, sjuktransporter och omhändertagande av avlidna (jfr 1 kap. 5 § patientlagen [2014:821]). Inom ramen för hälso- och sjukvård faller vidare åtgärder med anledning av kroppsfel och barnsbörd liksom åtgärder i samband med abort, sterilisering, transplantationer och insemination (se prop. 1981/82:97 s. 70 och 111). Likaså bör genomförande av kirurgiska ingrepp i könsorganen och annan könsbekräftande vård som t.ex. hormonbehandling utgöra hälso- och sjukvård. Hälso- och sjukvården ska bedrivas så att den uppfyller kraven på en god vård, vilket bl.a. innebär att vården ska vara av god kvalitet, tillgodose patientens behov av trygghet, kontinuitet och säkerhet, bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet och vara lätt tillgänglig (5 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen, 4 kap. 1 § patientlagen och 6 kap. 1 § patientsäkerhetslagen [2010:659]). Hälso- och sjukvårdspersonalen ska utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet och en patient ska ges sakkunnig och omsorgsfull hälso- och sjukvård som uppfyller dessa krav (6 kap. 1 § patientsäkerhetslagen).

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet anser att det måste klargöras om det kommer att krävas att all vård, eller bara de använda teknikerna, är i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Ett alternativ, enligt fakultetsnämnden, är att det klargörs att behandling tillåts om den är i enlighet med internationella riktlinjer och rekommendationer samt beprövad erfarenhet. Socialstyrelsen har uttalat att läkaren i sin yrkesmässiga utövning har att beakta såväl vetenskap som beprövad erfarenhet. Det ligger i sakens natur att det i vissa fall saknas beprövad erfarenhet, t.ex. då en behandlingsmetod är ny. Då kan det vetenskapliga underlaget utgöra grunden för att metoden accepteras. I andra fall kan tvärtom det vetenskapliga underlaget för en methods effektivitet vara begränsat, samtidigt som lång klinisk erfarenhet finns. I de fall som det finns särskilda anvisningar för hur viss vård ska bedrivas, t.ex. i form av föreskrifter från Socialstyrelsen, innebär kravet att dessa ska följas (prop. 1993/94:149 s. 65 och 66). Av Socialstyrelsens nationella kunskapsstöd från 2015 God vård av vuxna med könsdysfori framgår att kunskapsstödet grundar sig på vetenskaplig litteratur,

internationella riktlinjer och rekommendationer samt beprövad erfarenhet i form av svenska experters kliniska erfarenhet. I december 2022 publicerades ett uppdaterat nationellt kunskapsstöd om vård av barn och ungdomar med könsdysfori.

Det saknas vetenskapligt underlag för viss underlivskirurgi, t.ex. är det vetenskapliga underlaget otillräckligt för att bedöma effekten av underlivskirurgi i samband med könsbekräftande vård. Enligt beprövad erfarenhet leder underlivskirurgin, ofta i kombination med föregående hormonbehandling, till minskad könsdysfori och förbättrad livskvalitet eftersom den ökar möjligheten att bli uppfattad i enlighet med könsidentiteten. Socialstyrelsen anser vidare att det inte går att lyfta fram någon särskild teknik framför någon annan eftersom det vetenskapliga underlaget är otillräckligt. När det gäller personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan det nämnas att Socialstyrelsen den 31 mars 2020 efter uppdrag tog fram ett kunskapsstöd riktat till hälso- och sjukvårdens profession om vård och behandling vid tillstånd som påverkar könsutvecklingen (DSD).

Flera remissinstanser, däribland *RFSL*, *RFSL Ungdom*, *Transammans*, *Rädda Barnens Ungdomsförbund*, *Göteborgs kommun* och *JO*, är kritiska till att promemorian och utkastet inte innehåller en analys av hur små barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen skyddas från rent kosmetiska ingrepp i könsorganen som sker utan barnets samtycke. Sådana kirurgiska ingrepp faller, i likhet med nu gällande könstillhörighetslag, utanför den nya lagens tillämpningsområde. All underlivskirurgi ska emellertid – precis som i dag – utföras i överensstämmelse med den reglering och de principer som gäller för hälso- och sjukvården, dvs. med beaktande av vetenskap och beprövad erfarenhet samt barnets bästa. Det torde innebära att medicinskt omotiverade ingrepp på små barn som inte tillåts enligt särskild lagstiftning (t.ex. enligt lagen [2001:499] om omskärelse av pojkar) är otillåtna.

4.3 Förutsättningar för kirurgiskt ingrepp

Utskottets förslag i korthet

Ett kirurgiskt ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten ska få göras på den som har fyllt 18 år om personen

1. är folkbokförd i Sverige,
2. sedan en lång tid upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet under över-skådlig tid.

På en person som är under 23 år ska dock könskörtlarna endast få avlägsnas om det finns synnerliga skäl.

Promemorians förslag (Ds 2018:11) överensstämmer delvis med utskottets. I promemorian föreslås att den som inte har fyllt 18 år kan beviljas tillstånd till kirurgiskt ingrepp i könsorganen om det finns synnerliga skäl för ingreppet och att barn som har fyllt 15 år ska få ansöka om tillstånd till underlivskirurgi utan samtycke från vårdnadshavarna. I promemorian saknas ett förslag om att könskörtlarna får avlägsnas på en person som är under 23 år endast om det finns synnerliga skäl. Vidare föreslås det inte i promemorian att personens upplevelse av att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten ska ha pågått sedan en lång tid. Promemorian saknar ett förslag om att ett kirurgiskt ingrepp enligt den nya lagen endast ska få göras på den som är folkbokförd i Sverige.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser, bl.a. Socialstyrelsen, Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Region Stockholm (dåvarande Stockholms läns landsting), Universitetssjukhuset, Svenska barnläkarföreningen, Regnbågsläkarna, BUP Konsultenhet Karolinska Solna och Region Skåne (dåvarande Skåne läns landsting), tillstyrker förslaget i stort eller har inget att invända mot det.

Flera remissinstanser, bl.a. *Statens medicinsk-etiska råd (Smer)*, Svenska barnläkarföreningen, *Karolinska Universitetssjukhuset* och *Akademiska sjukhuset*, avstyrker förslaget att tillåta underlivskirurgi på personer under 18 år. Bland annat Socialstyrelsen, Rättsliga rådet och *Sveriges läkarförbund* tillstyrker det förslaget.

Ett flertal remissinstanser, bl.a. Kammarrätten i Stockholm, Socialstyrelsen, Sveriges psykologförbund, Region Östergötland (dåvarande Östergötlands läns landsting), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) och Transföreningen FPES, har synpunkter på utformningen av kriterierna för att få genomgå underlivskirurgi. När det gäller förslaget att

omformulera kravet på att personen i fråga sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet tillstyrker bl.a. Smer det. Smer anser att det bör vara upp till vården att bestämma hur lång tid som ska krävas. Sveriges läkarförbund understryker att det alltid, även om personen är över 18 år, behöver förflyta en viss tid från begäran om kirurgiskt ingrepp i könsorganen till dess att ingreppet genomförs. Någon särskild lagreglerad betänketid anses dock sannolikt inte nödvändig. Akademiska sjukhuset anför att dagens krav på att en person ska uppträda i enlighet med det upplevda könet (real life experience-kravet) som föreslås tas bort är hjälpsamt både för patienter och team i att säkerställa antagandet att patienten även i framtiden ska komma att vilja leva i samma könsidentitet. Akademiska sjukhuset anser att det är bättre att i stället ge utrymme för undantag från kravet på att en person ska uppträda i enlighet med det upplevda könet än att ta bort det helt. Sjukhuset konstaterar att under åren har ett antal personer återkommit, ofta många år senare, som ångrat sin genomförda kirurgi.

Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN) efterfrågar klarhet i vem som ska ansvara för bedömningen av kriterierna och anser att det kräver närmare överväganden kring vilka olika medicinska kompetenser som ska vara involverade och om vilka krav som ska kunna ställas på de bakomliggande utredningarna samt om hur själva ställningstagandet ska dokumenteras.

Kammarrätten i Stockholm anser att det bör komma till uttryck i lagen att endast de som är folkbokförda i Sverige ska omfattas av den föreslagna regleringen.

Region Östergötland ser positivt på att kravet på tillstånd från Socialstyrelsen tas bort men anser att det är viktigt att den nya lagen inte kringgår systemet med grundliga utredningar innan operation blir aktuellt. Regionen anser att förändringarna kan komma att innebära en större skillnad på utredning och vård mellan olika enheter i landet. *Sahlgrenska Universitetssjukhuset* ifrågasätter att det inte finns ett tydligare förslag till process för hur besluten ska fattas om kirurgiska ingrepp. Universitetssjukhuset påpekar att Rättsliga rådet i dag borgar för enhetlighet i besluten. Akademiska sjukhuset har liknande synpunkter. *Region Västerbotten* påtalar att det saknas en konsekvensanalys som tydligt definierar ansvaret i vårdkedjan, t.ex. huruvida det är remitterande läkare eller opererande läkare som bär ansvaret vid ångerfall. Regionen anför att det finns en fara med att lagen riskerar att stimulera omnipotenta beslutsfattande behandlare, då det till slut är den enda personlighetstypen som vågar fatta dessa beslut.

Smer tillstyrker förslaget att beslut om kirurgiska ingrepp ska fattas av den som är ansvarig för vården.

Utkastets förslag överensstämmer delvis med utskottets. I utkastet saknas ett förslag om att könskörtlarna endast får avlägsnas om det finns synnerliga skäl när det gäller personer som är under 23 år. Vidare föreslås det inte i utkastet att personens upplevelse av att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten ska ha pågått sedan en lång tid.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser, däribland Region Skåne, Folkhälsomyndigheten, Region Stockholm, Sveriges läkarförbund, Sveriges psykologförbund, Statens medicinsk-etiska råd (Smer), Svensk Förening för Transpersoners Hälsa, Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) och Amnesty International, tillstyrker eller invänder inte mot förslaget att det inte längre ska krävas något tillstånd från Socialstyrelsen för att få genomgå aktuella ingrepp. Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet) avstyrker förslaget och känner inte igen uppgiften i utkastet om att rådet uttryckt att det numera inte är påkallat att rådet beslutar om tillstånd till kirurgiska ingrepp på vuxna personer. Även bl.a. Karolinska institutet och Svensk Förening för Pediatrik Endokrinologi och Diabetes avstyrker förslaget om att det inte längre ska krävas tillstånd från Socialstyrelsen. Karolinska institutet och Svensk Förening för Pediatrik Endokrinologi och Diabetes framhåller att nationell högspecialiserad vård utreds för närvarande men att det i dag inte är helt klart hur den kommer att vara organiserad. En del remissinstanser, bl.a. Svensk Förening för Pediatrik Endokrinologi och Diabetes och Svensk förening för ungdomsmedicin anser att det är oklart i förslaget vem som ska ansvara för bedömningen av kriterierna och att det inte framgår om en psykologisk eller psykiatrisk utredning är ett krav och att det alltså är oklart vilka förutsättningar som ska krävas för att en person ska kunna genomgå genital kirurgi. Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri tillstyrker förslaget och anför att liksom i dag bör en utredning inför underlivskirurgi göras av ett multidisciplinärt team. Ställningstagande till om och när underlivskirurgi bör genomföras fattas lämpligen genom ett enhälligt beslut inom det multidisciplinära teamet, i likhet med vad som gäller för övriga medicinska behandlingsinsatser inom den könsbekräftande vården. Svensk Plastikkirurgisk Förening anser att det i den nya lagen bör finnas ett krav på genomförd psykiatrisk utredning inom en enhet med erfarenhet av könsdysfori innan könsbekräftande kirurgi utförs.

När det gäller åldersgränsen tillstyrker flertalet remissinstanser, bl.a. *Region Skåne* och *Transammans*, förslaget om att aktuella ingrepp ska få göras på personer som har fyllt 18 år eller har inget att invända mot det. *Barnombudsmannen* anser att det i nuläget är rimligt att det inte läggs fram något förslag kopplat till barn i lagförslaget om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, eftersom Barnombudsmannen har uppfattat att kunskapsläget inte är mer klart nu än 2018. Barnombudsmannen understryker dock att det är viktigt att fortsatt följa kunskapsutvecklingen. Svensk förening för ungdomsmedicin avstyrker förslaget om att ett kirurgiskt ingrepp i könsorganen ska få göras på den som har fyllt 18 år. Föreningen framhåller att det är vetenskapligt belagt inom såväl psykologisk, radiologisk och neurologisk forskning att hjärnans utveckling fortgår upp till ca 25 års ålder. Karolinska institutet anser att åldersförslaget om 18 år för kirurgiska ingrepp i könsorganen är ologiskt

med tanke på att åldersgränsen är 25 år för sterilisering enligt steriliseringslagen. Vissa remissinstanser kommenterar att förslaget innebär att åldersgränsen för avlägsnande av könskörtlar sänks från 23 till 18 år, såvida det inte finns synnerliga skäl. *Region Östergötland* påpekar att endast ett fåtal sökande i dag beviljas tillstånd för borttagande av könskörtlar före 23 års ålder och att lagändringarna innebär att det blir lägre krav för att få tillgång till kirurgiska ingrepp, inte minst när det gäller borttagande av könskörtlar. Regionen frågar sig om risken för att fler personer genomgår ingrepp genom borttagande av könskörtlarna och sedan ångrar sig kan anses balanserad av de positiva innebörder som lagändringen innebär. Sahlgrenska Universitetssjukhuset anför liknande synpunkter. Rättsliga rådet framhåller att en grundläggande förutsättning för ett välgrundat beslut är att man, generellt sett, har uppnått en tillräcklig mognadsgrad och påpekar att det inte förs något resonemang i utkastet om varför man bör se annorlunda på den här frågan jämfört med i tidigare lagstiftningsprojekt. Rättsliga rådet anmärker att uppgiften i utkastet om att rådet ger tillstånd till kirurgiska ingrepp redan från 18 års ålder, och alltså inte prövar om det finns synnerliga skäl för tillstånd för att avlägsna könskörtlarna, är felaktig. Även uppgiften att det är ytterst ovanligt att Rättsliga rådet gör någon annan bedömning än den behandlande läkaren är felaktig såtillvida att det är tämligen vanligt att rådet gör en annan bedömning än läkaren när det gäller just om förutsättningarna för ett borttagande av könskörtlarna hos den som inte fyllt 23 år är uppfyllda.

När det gäller de föreslagna kriterierna och förslaget som innebär att kravet på att den enskilde ”sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet” ska ersättas med att personen i fråga ”upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten” framhåller Rättsliga rådet att det i dagens krav ligger att det ska handla om en upplevelse att tillhöra det andra könet som kan bedömas som varaktig och djupgående och inte övergående eller hastigt påkommen. Rättsliga rådet anser att det är ett rimligt krav och att det ligger i patientens intresse att ställa ett sådant krav. För att möta det kravet torde det, likt i dag, krävas en grundlig utredning som innefattar en läkares observation av patienten över tid. *Kammarrätten i Stockholm* anser angående kravet på att personen måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden att det är något oklart hur bedömningen enligt förslaget ska göras och hur den förhåller sig till bedömningen enligt könstillhörighetslagen. Om avsikten är att viss hänsyn ska tas till hur länge en person har haft en viss uppfattning om sin könsidentitet, anser kammarrätten att det är lämpligt att detta framgår av lagtext, alternativt av bestämmelsens författningskommentar. Även *Förvaltningsrätten i Malmö* framhåller att det saknas närmare vägledning om hur aktuell bedömning av detta kriterium ska göras.

Utskottets ställningstagande

Det ska inte krävas tillstånd för underlivskirurgi

Vid införandet av könstillhörighetslagen 1972 var underlivskirurgi i samband med vård av könsdysfori och medfödd avvikelse i könsutvecklingen en relativt ny företeelse. Föredragande statsrådet förutsåg att ärendena skulle bli svårbedömda varför det ansågs lämpligt att handläggningen anförtroddades ett för hela landet gemensamt organ, där kunskap och erfarenhet i ämnet kunde koncentreras (prop. 1972:6 s. 55). Det är Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor, kallat Rättsliga rådet, som i dag beslutar om tillstånd till underlivskirurgi enligt könstillhörighetslagen (18 § förordningen [2015:284] med instruktion för Socialstyrelsen).

I promorian och i utkastet föreslås att det inte längre ska krävas tillstånd från Socialstyrelsen för underlivskirurgi. En majoritet av remissinstanserna, däribland *Smer*, flera instanser från den medicinska professionen och intresseorganisationer, tillstyrker förslaget. Några remissinstanser, däribland *Rättsliga rådet*, avstyrker förslaget. Rättsliga rådet påpekar att en del uppgifter från promemorian som sedan återges i utkastet inte stämmer. Bland annat känner rådet inte igen uppgiften att rådet uttryckt att det numera inte är påkallat att rådet beslutar om tillstånd till kirurgiska ingrepp på vuxna personer. Det är vidare felaktigt att rådet ger tillstånd till kirurgiska ingrepp redan från 18 års ålder, och alltså inte prövar om det finns synnerliga skäl enligt könstillhörighetslagen. Även uppgiften att det är ytterst ovanligt att Rättsliga rådet gör någon annan bedömning än den behandlande läkaren är felaktig såtillvida att det är tämligen vanligt att rådet gör en annan bedömning än läkaren när det gäller just om förutsättningarna för ett borttagande av könskörtlarna hos den som inte fyllt 23 år är uppfyllda.

Sahlgrenska Universitetssjukhuset ifrågasätter att det inte finns ett tydligare förslag till process för hur besluten ska fattas om kirurgiska ingrepp och framhåller att Rättsliga rådet i dag borgar för enhetlighet i besluten. Utskottet vill framhålla att Rättsliga rådets tillståndsprövning har fyllt ett viktigt syfte. Tillståndsprövningen har säkerställt en enhetlig tillämpning av lagstiftningen och medfört en kvalitetskontroll av de utredningar som läggs till grund för bedömningen av om underlivskirurgi ska genomföras. Under de 50 år som gått sedan könstillhörighetslagens tillkomst har dock den medicinska kunskapen utvecklats och det finns medicinsk praxis av en helt annan omfattning i dag avseende den nu avsedda underlivskirurgin. Socialstyrelsen har beslutat att viss vård vid könsdysfori ska utgöra nationell högspecialiserad vård och bedrivs vid tre särskilda enheter. Beslutet motiveras bl.a. av att viss vård vid könsdysfori bedöms vara vård som är komplex och sällan förekommande, som kräver en viss volym och multidisciplinär kompetens eftersom den kräver ett nära samarbete mellan t.ex. psykiatriker, psykologer, socionomer, endokrinologer, logopedier, reproduktionsmedicinare och plastikkirurger, alla med särskild kompetens för patientgruppen. Vidare behöver de nationella högspecialiserade vårdenheterna ha en samlad specialistkompetens inom vård av

både barn och vuxna med könsdysfori för att förbättra möjligheterna till en god överföring från barnvård till vuxenvård. Socialstyrelsen anser att en koncentration till tre enheter stärker förutsättningarna för en ökad samverkan och samarbete mellan enheterna och ger de bästa förutsättningarna för kompetensförsörjning av kritisk kompetens (exempelvis barnendokrinologer).

Utskottet anser att risken för att besluten på grundval av beprövad erfarenhet kommer att fattas på olika grunder över landet får anses vara liten då de kirurgiska ingrepp som omfattas av utskottets förslag kommer att utgöra högspecialiserad vård. Det nu sagda talar enligt utskottets mening för att det inte längre bör krävas tillstånd från Socialstyrelsen för att genomgå underlivskirurgi.

Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN) efterlyser närmare överväganden kring vilka olika medicinska kompetenser som ska vara involverade vid de aktuella bedömningarna och om vilka krav som ska kunna ställas på de bakomliggande utredningarna av könsdysfori samt om hur själva ställningstagandet ska dokumenteras. Bland annat *Svensk Förening för Pediatrik Endokrinologi och Diabetes* och *Svensk förening för ungdomsmedicin* anser att det är oklart i förslaget vem som ska ansvara för bedömningen av kriterierna och att det inte framgår om en psykologisk eller psykiatrisk utredning är ett krav och att det alltså är oklart vilka förutsättningar som ska krävas för att en person ska kunna genomgå genital kirurgi. Av Socialstyrelsens nationella kunskapsstöd *God vård av vuxna med könsdysfori* framgår att en god vård av en person med könsdysfori förutsätter ett multidisciplinärt omhändertagande och att en person som utreds för könsdysfori inledningsvis möter ett utredningsteam som ofta består av psykiater, psykolog och kurator eller socionom. I ett multidisciplinärt team samarbetar således representanter för olika yrkesgrupper. Det framgår vidare att samarbetet är en nödvändig grund för en god vård vid könsdysfori, och hälso- och sjukvården behöver därför ta ställning till hur ett sådant arbete bör utformas för att kunna möta patienters fysiska, psykiska och sociala behov. Först efter att en könsidentitetsutredning har visat att en person lider av könsdysfori kan eventuell kirurgisk behandling planeras. I detta stadium sker ett samarbete mellan vanligtvis endokrinologer, plastikkirurger och gynekologer för bästa möjliga plastikkirurgiska resultat (s. 25).

Att tillståndskravet tas bort innebär alltså inte att den utredning som görs inför underlivskirurgi kommer att bli mindre ingående. Det innebär inte heller någon skillnad när det gäller vilka olika medicinska kompetenser som ska vara involverade. Som *Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri* anför bör, liksom i dag, en sådan utredning göras av ett multidisciplinärt team. Ställningstagande till om och när underlivskirurgi bör genomföras fattas lämpligen inom det multidisciplinära teamet, i likhet med vad som gäller för övriga medicinska behandlingsinsatser inom den könsbekräftande vården. Som *Region Västerbotten* framhåller är denna process värdefull för den enskilde och leder till att personen kan fatta ett välgrundat beslut. Det är

däremot inte lämpligt att i den nya lagen närmare i detalj reglera hur hälso- och sjukvårdsverksamhet ska organiseras och bedrivas.

Kriterier för prövning av könsidentiteten

De förutsättningar som regleras i den nuvarande könstillhörighetslagen syftar till att säkerställa att underlivskirurgi endast ges till de personer som har behov av det, att ingreppen och deras konsekvenser övervägs noga och att risken för att personen ändrar sig i framtiden är liten. Det är lämpligt att den nya lagen utgår från förutsättningarna i nuvarande lag. Villkoren bör dock omformuleras något.

Det får anses mindre lämpligt att i lagen ange att personen sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet eftersom det kan leda tankarna fel. Många remissinstanser, bl.a. *RFSU* och *Smer*, instämmer i den bedömningen. *Smer* anser att det bör vara upp till värden att bestämma hur lång tid som ska krävas. *Sveriges läkarförbund* understryker att det alltid, även om personen är över 18 år, behöver förflyta en viss tid från begäran om kirurgiskt ingrepp i könsorganen till dess att ingreppet genomförs. Någon särskild lagreglerad betänketid anses dock sannolikt inte nödvändig enligt förbundet. *Rättsliga rådet* framhåller att det i dagens krav ligger att det ska handla om en upplevelse av att tillhöra det andra könet som kan bedömas som varaktig och djupgående och inte övergående eller hastigt påkommen. *Rättsliga rådet* anför att det är ett rimligt krav och att det ligger i patientens intresse att ställa ett sådant krav. Utskottet anser att den nuvarande formuleringen kan uppfattas som att det är en förutsättning att personens könsidentitet inte stämmer med det kön som framgår av folkbokföringen, vilket ju inte alltid kommer att vara fallet. Det är personens könsidentitet i förhållande till personens kropp som bör vara vägledande. Samtidigt instämmer utskottet i vad *Rättsliga rådet* anför om att det är rimligt att ställa ett krav på att upplevelsen kan bedömas som varaktig och djupgående och att det dessutom ligger i patientens intresse. För att detta ska vara tydligt bör formuleringen vara att personen sedan en lång tid upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten. Någon fast tidsgräns bör emellertid inte anges i lagen.

I promemorian och i utkastet görs bedömningen att det inte är tidsenligt eller lämpligt att i lag kräva att en person ska uppträda i enlighet med denna könsidentitet. *Region Östergötland* anför att kravet bör kvarstå, men omformuleras så att det blir tydligt att det avser att personen förväntas uppträda i enlighet med sin självupplevda könsidentitet. *Akademiska sjukhuset* anser att dagens krav på att en person ska uppträda i enlighet med den upplevda könet är hjälpsamt för både patienter och team i att säkerställa antagandet att patienten även i framtiden ska komma att vilja leva i denna könsidentitet. Även *Sahlgrenska Universitetssjukhuset* påpekar att promemorians förslag om att det inte ska krävas att en person ska uppträda i enlighet med den upplevda könsidentiteten helt bortser från att det saknas erfarenhet och evidens för detta

och anser att det hade varit bättre att i stället ge utrymme för undantag från kravet i vissa självklara fall. Universitetssjukhuset anför vidare att ett antal personer under åren har återkommit, ofta många år senare, och ångrat sin genomförda kirurgi. Enligt utskottet kan det antas att en enskild individs önskan om att få genomgå könsbekräftande vård inte väcks utan att ha föregåtts av såväl långt lidande som svåra överväganden. Det är svårt att sätta upp kriterier för hur en könsidentitet ska manifesteras utåt eftersom det är högst individuellt. Utskottet anser därför att ett krav på att sökanden ska uppträda i enlighet med könsidentiteten inte är lämpligt eftersom det riskerar att påtvinga individen ett visst beteende utifrån andras uppfattning om hur personer av ett visst kön ska uppträda.

Några remissinstanser, bl.a. *Sveriges psykologförbund*, *RFSL* och *RFSL Ungdom*, invänder mot det kvarvarande kravet om att personen måste antas komma att leva i samma könsidentitet även i framtiden. *RFSL*, *RFSL Ungdom* och *Transföreningen FPES* önskar att formuleringen ersätts med uttrycket ”beslutet är fast förankrat hos personen”. *Socialstyrelsen* framhåller att kriteriet bör vara att personen upplever att kroppen inte överensstämmer med könsidentiteten och att ”upplevelsen kan antas minska i framtiden om personen genomför ingrepp i könsorganen”. En liknande synpunkt framförs av Sveriges psykologförbund som framhåller att det är könsdysforin som behandlas och inte könsidentiteten och föreslår formuleringen ”att det måste antas varaktigt minska könsdysforin”. *Kammarrätten i Stockholm* anser att mot bakgrund av vad som sägs i utkastet är det något oklart hur bedömningen av kriteriet ska göras och hur den förhåller sig till bedömningen enligt könstillhörighetslagen. Även *Förvaltningsrätten i Malmö* framhåller att det saknas närmare vägledning om hur aktuell bedömning av detta kriterium ska göras.

Att personen i fråga måste antas komma att leva i en och samma könsidentitet även i framtiden har varit en förutsättning för ingrepp i könsorganen sedan könstillhörighetslagen trädde i kraft 1972. Kravet är väl etablerat och innebär att det ska finnas en klar prognos för att sökandens könsidentifiering kommer att bestå (prop. 1972:6 s. 48). Utskottet anser att det är lämpligt att en liknande förutsättning även fortsättningsvis ska gälla. Utskottet anser dock att ”framtiden” är ett relativt vagt begrepp. Begreppet ”under överskådlig tid” är mer konkret. Som *Lagrådet* framhåller torde en framåtsyftande sannolikhetsbedömning som här är fråga om inte heller kunna göras under en längre tid än för ”överskådlig tid”. Det är därför lämpligt att formulera förutsättningen på så sätt att personen måste antas komma att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid. Utskottet bedömer att den nya formuleringen innebär att en person som uppfyller förutsättningen i dag även kommer att göra det med den nya formuleringen.

Kammarrätten i Stockholm anför att om en skillnad är avsedd beträffande hur kriterierna för könsidentiteten ska tillämpas i förhållande till könstillhörighetslagen bör detta komma till uttryck i lagtexten. Enligt utskottets bedömning finns det goda skäl till att kraven skiljer sig något vad gäller genomförande av

kirurgiska ingrepp jämfört med fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Skillnaden motiveras av att det är särskilt viktigt att en multidisciplinär utredning har genomförts så att det utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet är klarlagt att den förväntade nyttan överstiger riskerna med behandlingen och att lagens rekvisit är uppfyllda när det är fråga om irreversibla ingrepp. Denna skillnad föreslås komma till uttryck i lagtexten, genom att det i lagen om fastställande av kön i vissa fall anges att det ”kan antas” att personen kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid medan det i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen anges att det ”måste antas” att personen kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid (se även avsnitt 5.3).

Åldersgränserna enligt nuvarande lag behålls

Åldersgränsen för att få tillstånd till underlivskirurgi enligt könstillhörighetslagen är 18 år. Ett undantag gäller dock för avlägsnande av könskörtlarna där åldersgränsen enligt huvudregeln är 23 år. Tillstånd till att avlägsna könskörtlarna får dock ges till den som har fyllt 18 men inte 23 år om det finns synnerliga skäl. Kirurgiska ingrepp som innebär att könskörtlar (testiklar eller äggstockar) avlägsnas leder ofrånkomligen till sterilitet. Sådana ingrepp kallas kastrering.

När könstillhörighetslagen trädde i kraft reglerades inte möjligheten till avlägsnande av könskörtlarna i lagen. I stället var det vanligt att den som ansökte om fastställande av annan könstillhörighet även ansökte om tillstånd till kastrering enligt lagen (1944:133) om kastrering, förkortad kastreringslagen. Enligt kastreringslagen fick den som inte fyllt 23 år kastreras endast om det fanns synnerliga skäl. År 1994 infördes möjligheten att enligt könstillhörighetslagen ansöka hos Socialstyrelsen om tillstånd till att avlägsna könskörtlarna. När det gäller frågan om från vilken ålder detta skulle vara möjligt anförs det i förarbetena att det är naturligt att den som ännu inte har nått sådan mognad att han eller hon helt inser konsekvenserna av ett avlägsnande av könskörtlarna inte bör kunna få tillstånd till ett sådant ingrepp. Det är också av betydelse att individen är fullt fysiskt utvecklad. Vidare sägs det i förarbetena att när detta inträffar är individuellt, vilket diskuterades vid införandet av kastreringslagen. Mot denna bakgrund ansågs det att den principiella åldersgränsen om 23 år bör gälla även vid avlägsnande av könskörtlarna i samband med fastställande av könstillhörighet. Det bedömdes att undantag härifrån bör, liksom enligt kastreringslagen, bara kunna få göras om det finns synnerliga skäl (prop. 1992/93:197 s. 9). Synnerliga skäl att medge tillstånd före 23 års ålder kan enligt förarbetena vara t.ex. att den sökande kan befaras få allvarliga psykiska problem om han eller hon tvingas vänta flera år innan ingreppet kan utföras (prop. 1992/93:197 s. 13).

I promemorian och i utkastet förekommer en uppgift om att Rättsliga rådet utvecklat en praxis som innebär att rådet ger tillstånd till avlägsnande av könskörtlarna redan när personen i fråga har fyllt 18 år utan att pröva om det

finns synnerliga skäl. Av denna anledning görs bedömningen i promemorian och utkastet att det bör vara möjligt att ha en generell åldersgräns på 18 år för underlivskirurgi, inklusive avlägsnande av könskörtlarna. *Rättsliga rådet* upplyser nu att denna uppgift är felaktig och att det i stället är relativt vanligt att rådet gör en annan bedömning än läkaren när det gäller just om förutsättningarna för borttagande av könskörtlarna hos den som inte fyllt 23 år är uppfyllda. Rättsliga rådet framhåller vidare att en grundläggande förutsättning för ett välgrundat beslut är att man, generellt sett, har uppnått en tillräcklig mognadsgrad och påpekar att det inte förs något resonemang i utkastet om varför man bör se annorlunda på den här frågan jämfört med i tidigare lagstiftningsprojekt. Även en del andra remissinstanser inom vården påpekar att förslaget i utkastet innebär att åldersgränsen sänks från 23 till 18 år när det gäller avlägsnande av könskörtlarna och uttrycker tveksamhet till att sänka åldersgränsen i detta avseende. *Region Östergötland* frågar sig om risken för att fler personer genomgår ingrepp genom borttagande av könskörtlarna och sedan ångrar sig kan anses balanserad av de positiva följder som lagändringen innebär.

Utskottet konstaterar att ett ingrepp som avser att avlägsna könskörtlarna får långtgående konsekvenser för den enskilde. Som redovisats ovan och som uttalats i tidigare förarbeten anser utskottet att det är naturligt att den som ännu inte har nått sådan mognad att han eller hon helt inser konsekvenserna av ett avlägsnande av könskörtlarna inte bör kunna få tillstånd till ett sådant ingrepp. Det är också av betydelse att individen är fullt fysiskt utvecklad. När detta inträffar är individuellt. Mot denna bakgrund och med hänvisning till vad Rättsliga rådet upplyser om anser utskottet att det inte framkommit några skäl för att sänka de åldersgränser som gäller enligt könstillhörighetslagen. De nuvarande åldersgränserna bör alltså fortsatt gälla. Det innebär att åldersgränsen för underlivskirurgi ska vara 18 år, förutom när det gäller avlägsnande av könskörtlarna då personen ska ha fyllt 23 år om det inte finns synnerliga skäl för ett sådant ingrepp.

Utskottet har övervägt om prövningen av om det finns sådana synnerliga skäl bör göras av Socialstyrelsen eller av vården. Det kan noteras att vården även enligt vissa andra lagar prövar om det finns synnerliga eller särskilda skäl (se exempelvis 2 a § lagen [1987:269] om kriterier för bestämmande av människans död). Utskottet anser att vården bör svara för prövningen i sin helhet och alltså pröva om samtliga förutsättningar för underlivskirurgi är uppfyllda, inklusive om det finns synnerliga skäl i förekommande fall för att avlägsna könskörtlarna. Undantag från den förhöjda åldersgränsen på 23 år ska således liksom idag kunna göras endast om det finns synnerliga skäl. Att det ställs krav på synnerliga skäl innebär högt ställda krav för att undantag ska medges. Med synnerliga skäl avses även fortsättningsvis att personen kan befaras få allvarliga psykiska problem om han eller hon tvingas vänta flera år innan ingreppet kan utföras (prop. 1992/93:197 s. 13). Sådana allvarliga psykiska problem kan exempelvis vara svår depression och ångest och innebära social isolering.

Karolinska institutet anser att åldersförslaget om 18 år för kirurgiska ingrepp i könsorganen är ologiskt med tanke på att åldersgränsen är 25 år för sterilisering enligt steriliseringslagen. Utskottet kan vidare konstatera att den nuvarande åldersgränsen, undantaget avlägsnande av könskörtlarna, är 18 år. Även den nuvarande åldersgränsen för sterilisering är 18 år om en ansökan om tillstånd till sterilisering görs i samband med en ansökan om fastställelse enligt konststillhörighetslagen, om förutsättningar i övrigt föreligger för sådan fastställelse (3 § 3 steriliseringslagen [1975:580]). Tillräckliga skäl för att ändra denna åldersgräns finns inte. Det bör dock understrykas att en utredning inför underlivskirurgi bl.a. tar sikte på att personen i fråga måste antas komma att leva i den upplevda könsidentiteten under överskådlig tid, vilket kräver att personen uppnått en sådan mognad som krävs för ett sådant antagande.

Kravet på folkbokföring bör bestå

Kammarrätten i Stockholm anser att det bör komma till uttryck i lagen att endast de som är folkbokförda i Sverige ska omfattas av den föreslagna regleringen. I promemorian saknas överväganden om huruvida kravet i den nuvarande konststillhörighetslagen om att sökanden måste vara folkbokförd i Sverige bör kvarstå även i den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Det är i nuläget oklart vilka konsekvenser ett slopande av kravet på folkbokföring skulle kunna få. Utskottet bedömer därför att kravet på folkbokföring bör gälla även fortsättningsvis för ingrepp enligt den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Som kammarrätten framhåller ska kravet på folkbokföring komma till uttryck i den nya lagen.

Straffansvar

Enligt 8 § konststillhörighetslagen är det straffbart att utföra underlivskirurgi på en person som inte har fått tillstånd från Socialstyrelsen. Straffansvaret är således kopplat till de fall där tillstånd inte getts. Det föreslås nu att det inte längre ska krävas tillstånd till ingreppen från Socialstyrelsen. Därmed lämpar det sig inte längre att förena regleringen med ett straffansvar.

4.4 Hälso- och sjukvårdens bedömningar ska inte kunna överprövas

Utskottets bedömning i korthet

Hälso- och sjukvårdens bedömningar om underlivskirurgi bör inte överprövas av Socialstyrelsen eller domstol.

Promemorians förslag (Ds 2018:11) överensstämmer inte med utskottets bedömning. I promemorian föreslås att om ett kirurgiskt ingrepp vägras, ska den som är ansvarig för vården skyndsamt se till att frågan underställs

Socialstyrelsen för prövning och beslut. Vidare föreslås det i promemorian att Socialstyrelsens beslut ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Region Östergötland* (dåvarande Östergötlands läns landsting) anför att konsekvensen av lagändringen kan bli ett minskat handlingsutrymme och beslutsmandat för den medicinska professionen då lagen kan komma att uppfattas som en rättighetslag där ett för patienten negativt besked kan överprövas, men anser att det är rimligt att det är Socialstyrelsen som prövar beslut för den som vägras kirurgi. Regionen understryker att vem som avses i formuleringen ”den som är ansvarig för vården” behöver specificeras ytterligare, likaså situationer när en person kan uppfattas ha vägrats vård (t.ex. om en person inte anse sig behöva genomgå utredning).

Statens medicinsk-etiska råd (Smer) avstyrker förslaget om att ett beslut att neka kirurgiska ingrepp i könsorganen ska kunna överprövas av domstol. Rådet ser svårigheter med att en överprövning ska göras av domstol. Dels anser rådet att kriterierna i den föreslagna lagen är för vaga för att ligga till grund för en rättssäker prövning i domstol, dels konstaterar rådet att domstolarna saknar den medicinska kompetens som behövs för att göra de avvägningar som lagförslaget kräver. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* påtalar att inget sägs om vilka uppgifter som ska lämnas eller om de kriterier som kommer att användas av Socialstyrelsen eller domstolar vid bedömningen av om vård felaktigt nekats. Fakultetsnämnden konstaterar att Europakonventionen kräver att beslut som fattas av myndigheter ska ske enligt lag – antingen genom tydliga lagbestämmelser eller tydlighet i beslutet. Enligt Fakultetsnämnden är den föreslagna lagen helt otillräcklig i detta hänseende och det finns ingen rättspraxis som kan ge tillräckligt skydd mot godtyckliga beslut. Även *Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet* framhåller att överklagandereglererna är otydliga i fråga om vad Socialstyrelsen respektive förvaltningsdomstolen egentligen ska pröva.

Utkastets förslag överensstämmer inte med utskottets bedömning. I utkastet föreslås att om ett kirurgiskt ingrepp vägras, ska den som vägrar ingreppet se till att frågan skyndsamt överlämnas till Socialstyrelsen som ska pröva om förutsättningarna för ett kirurgiskt ingrepp är uppfyllda. Vidare föreslås att Socialstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som kommenterar förslagen är flera kritiska eller ställer sig frågande till dem. *Statens medicinsk-etiska råd (Smer)* avstyrker fortsatt förslaget om att ett beslut att neka kirurgiska ingrepp i könsorganen ska kunna överprövas i domstol och ställer sig frågande till att Socialstyrelsen ska överpröva beslut som fattas i hälso- och sjukvården. Smer framhåller att trots att syftet med lagen uttryckligen sägs vara att reglera förutsättningarna – inte rättigheterna – för att få genomföra vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är den föreslagna lagstiftningen i vissa delar utformad som en ”rättighetslag”, exempelvis i det avseendet att frågan ska underställas Socialstyrelsens prövning när en person nekats underlivskirurgi. Förslaget att

Socialstyrelsens beslut ska kunna överklagas till förvaltningsdomstol anser Smer är särskilt problematiskt. Smer framhåller att behandlingar av det aktuella slaget liksom annan vård endast ska utföras när det är förenligt med vetenskap och beprövad erfarenhet, i vilket ligger en bedömning av att den förväntade nyttan överstiger riskerna med behandlingen. Detta är en medicinsk och psykologisk bedömning som domstolarna saknar kompetens för. Även *Region Skåne* och *Svensk Förening för Transpersoners Hälsa* framför liknande synpunkter när det gäller förslaget att om ett kirurgiskt ingrepp vägras ska frågan skyndsamt överlämnas till Socialstyrelsen som ska meddela ett beslut i frågan. För *Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet)* framstår det som svårförståeligt varför det ska ske en noggrannare granskning i dessa situationer än då ett ingrepp initieras. Några övertygande skäl för den föreslagna ordningen finns inte i utkastet enligt Rättsliga rådet. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* framhåller att utgångspunkten i svensk rätt är att beslut inom hälso- och sjukvården inte är möjliga att överklaga och ser gärna att lagstiftaren utvecklar motiveringen till varför dessa beslut ska vara fortsatt överklagbara. *Svenska Läkaresällskapet* anför att särlagstiftning som avser att reglera viss vård vid ett visst sjukdomstillstånd riskerar att uppfattas som, och få en verkan som, rättighetslag. Detta blir särskilt tydligt, om det som i utkastet föreslås att en domstolsprövning kan ske om patienten inte får den vård som efterfrågas. Bland annat *Amnesty International*, *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)* och *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)* välkomnar förslagen.

Några remissinstanser, bl.a. *Region Västerbotten* och *Region Skåne*, frågar sig om det räknas som ett nekande vid bedömningen att patienten behöver följas över tid för att ta ställning till om denne kommer att vara gynnad av kirurgiska ingrepp i könsorganen men den enskilde inte vill vänta. *Socialstyrelsen* framhåller att det i författningskommentaren anges att Socialstyrelsen inte ska överpröva ett nekande som grundar sig på medicinska skäl och påpekar att det inte är helt tydligt var gränsen går mellan sådana medicinska skäl som Socialstyrelsen inte ska pröva och Socialstyrelsens prövning av om förutsättningarna för ett ingrepp är uppfyllda, eftersom en prövning av förutsättningarna kommer att behöva grunda sig på någon form av medicinsk utredning.

Utskottets bedömning

Enligt nuvarande reglering meddelar Socialstyrelsen tillstånd till att ingrepp görs i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets samt tillstånd till att könskörtlarna avlägsnas (4 och 4 a §§ könstillhörighetslagen). Socialstyrelsens beslut enligt lagen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol (6 § könstillhörighetslagen). I den utredning som föregick könstillhörighetslagen föreslog de sakkunniga att fastställande av könstillhörighet

och tillstånd till ingrepp i könsorganen skulle anförtros en särskild nämnd och att talan inte skulle få föras mot nämndens beslut. Skälet till detta var att en överprövning knappast ansågs tillföra ett ärende något nytt och att nämndens centrala ställning och erfarenhet på området måste anses erbjuda en garanti för att avgörandena blev välgrundade (SOU 1968:28 s. 70). I den efterföljande propositionen ansågs det dock inte finnas tillräckliga skäl för att avvika från vad som då gällde i fråga om steriliserings- och kastreringsärenden (prop. 1972:6 s. 56). Vid tidpunkten för könstillhörighetslagens ikraftträdande kunde talan mot Socialstyrelsens beslut föras i sådana ärenden enligt dåvarande steriliseringslagen (1941:282) och kastreringslagen (1944:133). Enligt nuvarande steriliseringslagen, som trädde i kraft 1976, får dock Socialstyrelsens beslut i ärende om tillstånd till sterilisering inte överklagas (4 §). I förarbetena uttalas att prövningen avser att konstatera om genetisk eller medicinsk indikation för sterilisering föreligger och det konstateras därmed att bedömningen i detta hänseende är helt och hållet av medicinsk natur. Vidare anför det att Socialstyrelsen som andra instans ska pröva beslut, där opererande läkare på grund av den steriliseringssökandens psykiska eller fysiska tillstånd har funnit att steriliseringsingrepp inte bör utföras. Även i dessa fall torde bedömningen i huvudsak vara en medicinsk fråga. Mot denna bakgrund ansågs en domstolsprövning av Socialstyrelsens beslut knappast ändamålsenligt. Någon sådan bestämmelse föreslogs därför inte i 1975 års steriliseringslag (prop. 1975:18 s. 66 f.). Kastreringslagen upphörde att gälla 2013.

Utskottet föreslår nu att det inte längre ska krävas tillstånd till kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan för att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten. Sådan underlivskirurgi ska i stället föregås av de bedömningar som görs av hälso- och sjukvården utan att något formellt beslut fattas av Socialstyrelsen. Frågan är då om de bedömningar som görs av hälso- och sjukvården bör kunna överprövas.

I promemorian och i utkastet föreslås att Socialstyrelsen ska överpröva ärenden där den enskilde nekats att genomgå underlivskirurgi. Förslaget formuleras i utkastet på så sätt att om ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen vägras, ska den som vägrar ingreppet se till att frågan skyndsamt överlämnas till Socialstyrelsen som ska pröva om de förutsättningar som ställs upp för kirurgiska ingrepp är uppfyllda. Det föreslås vidare, både i promemorian och i utkastet, att Socialstyrelsens beslut ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Flera remissinstanser, bl.a. *Smer*, *Region Skåne*, *Region Östergötland* och *Svensk Förening för Transpersoners Hälsa*, ställer sig frågande till den föreslagna konstruktionen och framhåller att lagen kan uppfattas som en rättighetslag när ett beslut som fattats av hälso- och sjukvården kan komma att överprövas på det här sättet.

I 2 § steriliseringslagen finns en liknande bestämmelse som den som föreslås i promemorian och utkastet om att Socialstyrelsen ska överpröva ett ärende där den enskilde nekats ett ingrepp. Enligt denna bestämmelse ska, om sterilisering vägras, frågan omedelbart underställas Socialstyrelsens prövning.

Även abortlagen (1974:595) innehåller en liknande bestämmelse (4 §). Som Smer påpekar är dock abortlagen och steriliseringslagen exempel på lagar som ska säkerställa en rättighet. När det gäller dessa lagar kan således en överprövning motiveras utifrån ett rättighetsperspektiv. Skälet till att reglera de ingrepp som ska omfattas av den föreslagna lagen är dock, vilket Smer framhåller, behovet av att närmare reglera förutsättningarna för ingrepp som kan ha långtgående konsekvenser för den enskilde. Det är alltså säkerhetsaspekten som lyfts fram. Ett beslut om underlivskirurgi är av stor betydelse för den enskilde. Eftersom beslutet gäller en persons könsidentitet är det dock inte helt jämförbart med många andra bedömningar om behandlingar som görs inom hälso- och sjukvården. Som *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* framhåller är dock utgångspunkten i svensk rätt att beslut inom hälso- och sjukvården inte är möjliga att överklaga. En utredning som leder till att underlivskirurgi planeras och genomförs på en patient får ses som faktisk verksamhet och den bedömning som görs av hälso- och sjukvården dokumenteras på sedvanligt sätt genom journalanteckningar. Något formellt beslut om att aktuell vård ska ges fattas således inte. Med denna utgångspunkt och mot bakgrund av vad Smer anger kan inte utskottet se att det finns tillräckliga skäl till att låta Socialstyrelsen överpröva fall där den enskilde blivit nekad aktuell underlivskirurgi. Det framstår vidare inte som logiskt att det ska ske en noggrannare prövning i dessa situationer än när ett ingrepp initieras, vilket *Rättsliga rådet* framhåller. Smer ser förslaget att Socialstyrelsens beslut ska kunna överklagas till förvaltningsdomstol som särskilt problematiskt och framhåller att behandlingar av det aktuella slaget liksom annan vård endast ska utföras när det är förenligt med vetenskap och beprövad erfarenhet, i vilket ligger en bedömning av att den förväntade nyttan överstiger riskerna med behandlingen. Utskottet instämmer i vad Smer anför. Frågan kan vidare enligt utskottet inte ses som en civil rättighet i den mening som avses i artikel 6.1 Europakonventionen. Det finns inte heller några andra bärande skäl till att hälso- och sjukvårdens bedömningar i just dessa fall ska kunna överprövas. Inte heller annan behandling vid vård av könsdysfori kan överprövas. Mot denna bakgrund anser utskottet att de bedömningar som görs av hälso- och sjukvården varken bör överprövas av Socialstyrelsen eller kunna överklagas till domstol.

I sammanhanget bör det framhållas att en enskild som av vården inte bedöms uppfylla de krav som ställs har möjlighet att komma tillbaka senare för en ny bedömning. Det kan vara så att vården anser att personen i fråga behöver följas under längre tid innan ett beslut om underlivskirurgi kan fattas, men att förutsättningarna kan vara uppfyllda en tid senare. Enligt 8 kap. 1 § första stycket patientlagen ska en patient med livshotande eller särskilt allvarlig sjukdom eller skada få möjlighet att inom eller utom den egna regionen få en ny medicinsk bedömning. Socialstyrelsen har mot bakgrund av den höga risken för förtidig död bland personer med könsdysfori och att en utebliven behandling kan medföra mycket allvarliga konsekvenser bedömt att

dessa konsekvenser är jämförbara med dem som avses i 8 kap. 1 § patientlagen. Som framhålls i Socialstyrelsens kunskapsstöd är det viktigt att se till att en person får hjälp, t.ex. i form av samtalsstöd, även om den förnyade bedömningen inte resulterar i någon diagnos som har koppling till könsdysfori eller psykisk ohälsa som har givna behandlingsrutiner (Socialstyrelsen, God vård av vuxna med könsdysfori – Nationellt kunskapsstöd, s. 38).

4.5 Bemyndigande

Utskottets bedömning i korthet

Det behövs inget bemyndigande i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Promemorian (Ds 2018:11) behandlar inte frågan om bemyndigande.

Remissinstanserna: Få remissinstanser tar upp frågan om ett bemyndigande. *Kammarrätten i Stockholm* anser att det bör övervägas om den föreslagna lagen ska innehålla ett liknande bemyndigande som det som föreslås i lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Utkastets förslag överensstämmer inte med utskottets bedömning. I utkastet föreslås ett bemyndigande avseende vilket medicinskt underlag som ska ges in till Socialstyrelsen när ett kirurgiskt ingrepp vägras. Därutöver föreslås att bemyndigandet ska avse de förutsättningar som gäller för kirurgiska ingrepp.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Utskottets bedömning

I könstillhörighetslagen finns ett bemyndigande om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vissa av de krav för fastställelse som gäller enligt könstillhörighetslagen. I förarbetena anges att Socialstyrelsen med stöd av ett normgivningsbemyndigande i förordning bör kunna meddela föreskrifter om vissa krav för att en ansökan om fastställelse av ändrad könstillhörighet ska kunna bifallas (se prop. 2011/12:142 s. 34).

I promemorian föreslås inget bemyndigande i den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. *Kammarrätten i Stockholm* anser att det bör övervägas om regleringen ska innehålla ett liknande bemyndigande som föreslås i lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. I utkastet föreslås att om ett kirurgiskt ingrepp vägras, ska frågan överprövas av Socialstyrelsen. Mot denna bakgrund anses det i utkastet finnas ett behov av ett bemyndigande om vilket medicinskt underlag som i dessa fall ska ges in till Socialstyrelsen. Bemyndigandet föreslås i utkastet även omfatta de särskilda förutsättningar som ska gälla för kirurgiska ingrepp.

Utskottet lägger nu inte fram något förslag om att Socialstyrelsen i vissa fall ska överpröva hälso- och sjukvårdens bedömningar om underlivskirurgi

(avsnitt 4.4). Något behov av ett bemyndigande som avser hur ett medicinskt underlag ska se ut behövs därför inte. Utskottet kan vidare konstatera att det i dag inte finns några föreskrifter vad gäller de särskilda förutsättningar som ställs upp för att få fastställt annan könstillhörighet enligt könstillhörighetslagen. Hur ett utlåtande i ärenden som gäller fastställande av könstillhörighet bör se ut framgår i stället av rekommendationer, vilka även ger ledning i vad som krävs för att uppfylla de särskilda förutsättningar som ställs upp i lagen. Ingen remissinstans har påpekat att det finns ett behov av föreskrifter i något särskilt avseende. Mot denna bakgrund bedömer utskottet att det inte finns ett behov av något bemyndigande i lagen. Även fortsättningsvis bör, om det finns behov av det, Socialstyrelsen kunna utarbeta rekommendationer om hur de särskilda förutsättningar för underlivskirurgi som ställs upp i lagen ska belysas i en utredning.

4.6 Behandling av personuppgifter

Utskottets bedömning i korthet

Det behöver inte införas några särskilda bestämmelser om behandling av personuppgifter i den föreslagna lagen. Bestämmelserna i EU:s dataskyddsförordning, patientdatalagen och lagen om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation bedöms vara tillräckliga.

Promemorian (Ds 2018:11) behandlar inte frågan om det behöver införas bestämmelser om behandling av personuppgifter.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan om det behöver införas bestämmelser om behandling av personuppgifter.

Utkastets bedömning överensstämmer delvis med utskottets. I utkastet lämnas även förslag som innebär att Socialstyrelsen ska behandla personuppgifter och utkastets bedömning omfattar därför även denna behandling.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över frågan om behandling av personuppgifter inom hälso- och sjukvården.

Utskottets bedömning

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), förkortad EU:s dataskyddsförordning, utgör sedan den 25 maj 2018 den generella regleringen av personuppgiftsbehandling inom EU. Dataskyddsförordningen lämnar utrymme för kompletterande nationella bestämmelser med ytterligare krav eller undantag. Patientdatalagen (2008:355) kompletterar EU:s dataskyddsförordning och är

tillämplig vid vårdgivares behandling av personuppgifter inom hälso- och sjukvården (1 kap. 1 och 4 §§). Enligt förarbetena är patientdatalagen tillämplig i en vårdgivares kärnverksamhet, alltså då vårdgivaren tillhandahåller hälso- och sjukvård åt patienter. Här ingår bl.a. verksamhet enligt könstillhörighetslagen (prop. 2007/08:126 s. 222).

Enligt könstillhörighetslagen prövar Socialstyrelsen om förutsättningar för att ändra könstillhörighet i folkbokföringen är uppfyllda och ger tillstånd till kirurgiska ingrepp i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets. Till stöd för sin prövning har Socialstyrelsen medicinska underlag från hälso- och sjukvården. I den lag som nu föreslås ska underlivskirurgi inte längre kräva ett särskilt tillstånd från Socialstyrelsen. Bedömningarna av om underlivskirurgi bör genomföras i det enskilda fallet föreslås i stället göras inom hälso- och sjukvården utan medverkan av Socialstyrelsen. Socialstyrelsen kommer således inte längre att behandla personuppgifter i ärenden som gäller sådan underlivskirurgi som omfattas av den föreslagna lagen. Precis som enligt nuvarande ordning kommer en person som har behov av underlivskirurgi att genomgå en utredning inom hälso- och sjukvården. De personuppgifter som behandlas av hälso- och sjukvården omfattas av patientdatalagen och, i förekommande fall, lagen (2022:913) om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation. I avsnitt 6.2 och 6.6 föreslås att begreppet hälso- och sjukvård i 1 kap. 3 § patientdatalagen respektive 1 kap. 1 § lagen om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation även ska omfatta verksamhet enligt den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Enligt utskottets bedömning finns det inget behov av att införa särskilda bestämmelser för behandlingen av personuppgifter i den föreslagna lagen. Bestämmelserna i EU:s dataskyddsförordning, patientdatalagen och lagen om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation bedöms vara tillräckliga.

4.7 Tystnadsplikt och sekretess

Utskottets bedömning i korthet

Det behöver inte införas några nya bestämmelser om tystnadsplikt och sekretess med anledning av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Regleringen i offentlighets- och sekretesslagen och patientsäkerhetslagen bedöms vara tillräcklig.

Promemorians förslag (Ds 2018:11) överensstämmer inte med utskottets bedömning. Promemorians lagförslag innehåller en upplysningsbestämmelse om att sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, gäller i det allmännas verksamhet och en materiell bestämmelse om att den som har tagit befattning med ett ärende enligt denna lag inte obehörigen får röja vad han eller hon i sin verksamhet fått veta om en enskilds personliga förhållanden.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Integritetsskyddsmyndigheten (IMY)* (dåvarande Datainspektionen) påpekar att det för privata vårdgivare finns bestämmelser om tystnadsplikt i 6 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659), samt att det i det fortsatta beredningsarbetet behöver utredas hur den föreslagna lagstiftningen förhåller sig till bestämmelserna om tystnadsplikt i 6 kap. patientsäkerhetslagen.

Utkastets bedömning överensstämmer med utskottets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig särskilt över bedömningen.

Utskottets bedömning

Enligt 25 kap. 1 § OSL gäller sekretess för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Paragrafen föreskriver ett omvänt skaderekvisit, dvs. det råder en presumtion för att sekretess ska gälla. Enligt paragrafens nuvarande lydelse gäller sekretessen inom den allmänna hälso- och sjukvården och i annan medicinsk verksamhet som avser bl.a. fastställande av könstillhörighet. Utskottet föreslår i avsnitt 6.4 att hänvisningen till sådan medicinsk verksamhet tas bort.

IMY påpekar, när det gäller promemorians lagförslag, att det bör utredas hur det förhåller sig till bestämmelserna om tystnadsplikt i 6 kap. patientsäkerhetslagen. Utskottet konstaterar att vid utförande av de kirurgiska ingreppen i fråga gäller bestämmelserna i OSL för den allmänna hälso- och sjukvården och bestämmelserna i patientsäkerhetslagen för den privata hälso- och sjukvården. Som nämns ovan regleras i 25 kap. 1 § OSL den s.k. hälso- och sjukvårdssekretessen. Enligt 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen får den som tillhör eller har tillhört hälso- och sjukvårdspersonalen inte obehörigen

röja vad han eller hon i sin verksamhet har fått veta om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden.

Utskottet gör bedömningen att regleringen i OSL och patientsäkerhetslagen är tillräcklig. Det behöver därför inte införas några nya bestämmelser om tystnadsplikt och sekretess med anledning av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

5 En ny lag om fastställande av kön i vissa fall

5.1 Behovet av en ny lag, lagens namn och innehåll

Utskottets förslag i korthet

Förutsättningarna för att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen ska regleras i en ny lag.

Lagen ska benämnas lagen om fastställande av kön i vissa fall.

Promemorians förslag (Ds 2018:17) överensstämmer i huvudsak med utskottets. Promemorians förslag till författningstext innehåller inte benämningen fastställande. Vidare har promemorians förslag till lag en annan rubrik än utskottets.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser, bl.a. Skatteverket, Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Diskrimineringsombudsmannen (DO) och Västra Götalandsregionen (dåvarande Västra Götalands läns landsting), tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det.

Folkhälsomyndigheten är positiv till förslaget om en lag där ändringen av en persons kön som framgår av folkbokföringen utgår från den enskildes rätt att definiera sin könstillhörighet. Myndigheten anför att psykisk ohälsa och suicidalt beteende är vanligare bland transpersoner än befolkningen i övrigt och att rätten att själv definiera sin könstillhörighet är ett sätt att främja hälsa och förebygga ohälsa bland personer i gruppen. Myndigheten poängterar vikten av att följa upp konsekvenserna av lagändringarna och hälsan bland de personer som ändrar det kön som framgår av folkbokföringen. Enligt myndigheten är det av vikt dels då det saknas kunskap på området, dels då det är angeläget att utvärdera om de åldersgränser som föreslås är de mest lämpade med hänsyn tagen till dem som berörs, särskilt barn och unga.

Förvaltningsrätten i Stockholm anför att den administrativa karaktären på ärendena talar för att bestämmelserna naturligen hör hemma i folkbokföringslagen (1991:481) och att skälen för att det behövs en ny lag bör utvecklas.

Flera remissinstanser, däribland Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Västra Götalandsregionen, Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom), Transföreningen FPES och Transammans efterfrågar en vidare utredning och förändring av folkbokföringslagen för att komplettera könskategorierna med ett tredje alternativ till kön som stämmer överens med icke-binäras könsidentitet eller att det införs könsneutrala personnummer.

RFSL och RFSL Ungdom anför att det vore önskvärt att Skatteverket efter lagens införande årligen kunde tillhandahålla anonymiserad statistik över ansökningar och beslut avseende ändring av det kön som framgår av folkbokföringen: hur många som har ändrat kön, vid vilka åldrar personer ändrar kön, hur många som ansöker om förnyad ändring och hur många som ändrar kön från man till kvinna och tvärtom.

Utkastets förslag överensstämmer i huvudsak med utskottets. Utkastets förslag till författningstext innehåller inte benämningen fastställande. Utkastets lagförslag har en annan rubrik än utskottets.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser, bl.a. Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom), Rädda Barnen och Länsstyrelsen Västra Götaland tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det.

Svenska Läkaresällskapet stöder en lagreglering som rör det kön som framgår av folkbokföringen och som medger att individen själv får ett ökat inflytande över vilket juridiskt kön som personen är folkbokförd under. Svenska Läkaresällskapet anför dock vidare att det inte framgår i utkastet om förändringen av processen för det kön som framgår av folkbokföringen för en person väsentligen ses som en rättighetsfråga eller som en hälsostärkande och även en samhällsförbättrande åtgärd.

Flertalet remissinstanser, bl.a. *Juridiska fakultetsstyrelsens vid Lunds universitet*, *Patientförening för transpersoner* och *Jämställdhetsmyndigheten*, lyfter upp behovet av att utreda frågan om icke-binär registrering och liknande synpunkter kring den befintliga könsbeteckningen i folkbokföringen. *Finansiell ID-Teknik BID AB (BID)* hemställer att regeringen ser över möjligheterna att frikoppla uppgift om kön i personnumret och i stället registrera kön som en egen ny parameter i folkbokföringen. På så sätt behöver inte personer som byter kön i folkbokföringen byta personnummer och svenska personnummer skulle bättre harmonisera med förslaget på förändringar i EU:s förordning om elektronisk identifiering i fråga om fastställande av en ram för en europeisk digital identitet (eIDAS-förordningen).

Utskottets ställningstagande

Behovet av en ny lag

Utskottet har i avsnitt 3 bedömt att lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, förkortad könstillhörighetslagen, bör upphävas. Eftersom det inte finns någon annan befintlig lag där bestämmelserna lämpligen passar in bör förutsättningarna för att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen på grund av att det registrerade könet inte stämmer överens med könsidentiteten regleras i en ny lag. *Förvaltningsrätten i Stockholm* anser att bestämmelserna i huvudsak är av administrativ art och därför bör regleras i folkbokföringslagen. I avsnitt 5.2.2 gör utskottet bedömningen att fastställande av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen ska föregås av en enklare prövning vid Socialstyrelsen. Med den konstruktion som föreslås är det inte lämpligt att reglera förutsättningarna för det i folkbokföringslagen. Det är enligt utskottets bedömning motiverat med en ny lag som ska säkerställa att individers rätt att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen tillgodoses.

Namnet på den nya lagen

Den nya lagen ska reglera förutsättningarna för att en person ska få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen (se nedan under rubriken Lagens innehåll). Som *Lagrådet* föreslår bör den nya lagen benämnas lagen om fastställande av kön i vissa fall.

Begreppet juridiskt kön förekommer i exempelvis samhällsdebatten, tidigare utredningar (SOU 2014:91) och även i förarbetsuttalanden (prop. 2011/12:142 s. 14 f.). Begreppet förekommer dock inte i lagstiftningen och är inte ett vedertaget juridiskt begrepp. Det bör därför inte finnas med i lagens namn. Begreppet juridiskt kön används dock i detta betänkande och avser då det kön som framgår av folkbokföringen.

Lagens innehåll

Den tilltänkta målgruppen för den nya lagen är enskilda som upplever att könsidentiteten och det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens. Lagen ska ange de förutsättningar som gäller för att en person vars könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen ska få fastställt ett annat kön. Med könsidentitet avses en persons självidentifierade kön, dvs. den egna upplevelsen av att vara pojke eller man, flicka eller kvinna eller att tillhöra inget eller något annat kön.

En del individer i målgruppen har sökt sig till hälso- och sjukvården för vård där exempelvis diagnosen könsdysfori kan vara aktuell. En del individer i målgruppen kan ha medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Andra i målgruppen har inte något behov av vård eller medicinsk utredning alls utan endast ett behov av att ändra det kön som framgår av folkbokföringen så att det bättre stämmer överens med könsidentiteten.

I lagrådsremissen föreslås att en person efter ansökan ska få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat. *Lagrådet* noterar att bestämmelsen i den nuvarande lagen innebär att ett beslut om bifall till en ansökan utgör ett fastställelsebeslut om könstillhörighet och alltså inte bara handlar om en ändring av en uppgift i folkbokföringen. Vidare noterar *Lagrådet* att förarbetena till den nuvarande lagen ger uttryck för uppfattningen att det kön som framgår av folkbokföringen i normalfallen endast har presumtionsverkan, men att ett fastställelsebeslut om ändrad könstillhörighet däremot anses vara bindande. Det kan enligt *Lagrådet* alltså av förarbetena utläsas att det inte är uppgiften i folkbokföringen eller ändringen av den i sig utan fastställelsebeslutet som utlöser rättsverkan. Uttalandena i förarbetena får därför enligt *Lagrådet* anses ha täckning i den nuvarande lagtexten. Med formuleringen i lagrådsremissen, där det inte anges att en person ska få fastställt att han eller hon har en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen, anser *Lagrådet* att det är osäkert om beslutet om ändring får karaktären av ett fastställelsebeslut. I avsnitt 5.12 gör utskottet bedömningen att det är det kön som fastställs som ska vara det som styr den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har en rättslig betydelse. För att det ska bli tydligt att det är fråga om ett fastställelsebeslut bör den föreslagna lagen som *Lagrådet* förordar utformas i linje med dagens reglering på så sätt att det uttryckligen framgår att en person under vissa förutsättningar ska få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen.

Tilldelning av nya person- eller samordningsnummer

Den nya lagen ska endast reglera möjligheten att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Med uttrycket ”det kön som framgår av folkbokföringen” avses det kön som framgår av en persons personnummer eller samordningsnummer, dvs. antingen kvinna eller man (jfr 18 och 18 a §§ folkbokföringslagen).

Från och med den 1 september 2023 regleras systemet med samordningsnummer inte längre i folkbokföringslagen utan i lagen (2022:1697) om samordningsnummer. Ett byte av s.k. juridiskt kön för en person med samordningsnummer omfattas alltså inte längre av folkbokföringslagen.

Ett fastställelsebeslut om att en person har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen kommer att innebära att personen ska få ett nytt personnummer eller samordningsnummer som utvisar ett annat kön än det tidigare. På samma sätt innebär ett beslut om ändrad könstillhörighet i dag att Skatteverket fastställer ett nytt personnummer eller samordningsnummer för sökanden. Ändring av personnummer eller samordningsnummer bör enligt utskottet inte regleras i den nya lagen utan kan även i fortsättningen hanteras enligt gällande praxis inom folkbokföringsverksamheten. För en person som har fått ett nytt personnummer fastställt kommer det nya personnumret därefter att vara det personnummer som gäller för personen. Personnummer som tidigare faststälts för en person kan inte återtas vid en eventuell förnyad

ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Om en person beviljas en andra ändring, kommer denne således att tilldelas ett tredje personnummer. Detsamma gäller för den som tilldelats ett samordningsnummer.

Flera remissinstanser efterfrågar en vidare utredning och förändring av folkbokföringslagen för att komplettera könskategorierna med ett tredje alternativ till kön som stämmer överens med icke-binäras könsidentitet eller att könsneutrala personnummer införs. Dessa frågor har dock inte varit möjliga att utreda inom ramen för detta lagstiftningsarbete, utan de förslag som presenteras i detta betänkande utgår från befintliga bestämmelser om hur personnummer eller samordningsnummer utformas.

5.2 Förutsättningar för att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen

5.2.1 Individens självbestämmande måste ställas mot risken för missbruk

Utskottets bedömning i korthet

Ett beslut om att fastställa ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen på grund av att det inte stämmer överens med könsidentiteten bör föregås av en prövning av könsidentiteten. Denna prövning bör vara mindre omfattande än den som krävs enligt nuvarande lag och så långt som möjligt utgå från individens uppfattning om sig själv och från den enskildes självbestämmande.

Promemorians förslag och bedömning (Ds 2018:17) överensstämmer inte med utskottets bedömning. I promemorian görs bedömningen att den enskildes intresse av en enkel och snabb process som bygger på självbestämmande väger tyngre än risken för missbruk. Det föreslås i promemorian att en första ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen inte ska föregås av någon prövning av könsidentiteten. I promemorian görs vidare bedömningen att mot bakgrund av bl.a. risken för missbruk finns det anledning att avgränsa ansökningar om förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen till just den grupp som har ett behov av en ändring. Det föreslås i promemorian att en förnyad ändring ska föregås av en prövning av könsidentiteten och att sökanden redan vid en första ändring ska få information om detta förfarande.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen*, *Socialstyrelsen*, *Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)*, *Amnesty* och *Skolverket*, tillstyrker förslaget att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska kunna göras utan en prövning av könsidentiteten eller har inga invändningar mot det, men uttalar sig inte särskilt över bedömningen om risken för missbruk. Några remissinstanser, bl.a. *Bolagsverket* och *Svensk*

Försäkring, lyfter frågor om huruvida det kan finnas en risk för att systemet missbrukas i oärliga syften. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framför att det är oklart hur samordningen av olika register, exempelvis belastningsregistret, ska säkerställas. *Polismyndigheten* och *Säkerhetspolisen* har inget att invända mot den föreslagna lagen. *Upplysningscentralen* anser att lagstiftaren bör klargöra om kreditupplysningsföretagen har rätt att tillhandahålla information om det historiska personnumret i kreditupplysningar. Upplysningscentralen vill också uppmärksamma lagstiftaren på att en sådan informationspost i kreditupplysningen visar att en personnummerförändring har skett, vilket även bör övervägas utifrån ett integritetsperspektiv. *Sveriges släktforskarförbund* anför att det är av avgörande betydelse att uppgifter som är länkade till det tidigare personnumret följer med när den enskilde får ett nytt personnummer, för att det ska gå att följa individen och spåra hans eller hennes anor. Förbundet understryker därför med skärpa att detta behov måste tillgodoses i den nya ordningen. *Malmö kommun* bedömer att lagförslaget får konsekvenser för Malmö stads personnummerbaserade register och bedömer att det inte getts förutsättningar för att på ett grundligt sätt ta ställning till promemorians förslag så som hade varit önskvärt. *Västra Götalandsregionen* (dåvarande Västra Götalands läns landsting) framhåller att det är av yttersta vikt för patient-säkerheten att det klargörs hur frågan om byte av personnummer ska hanteras i journaler inom hälso- och sjukvården.

Utkastets förslag och bedömning överensstämmer inte med utskottets bedömning. I utkastet föreslås att en första ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska göras utan en föregående prövning av könsidentiteten, men att ansökan ska kunna beviljas tidigast efter fyra månader om sökanden då begär det. En ansökan om en första ändring föreslås lämnas vid personlig inställelse hos Skatteverket. Det föreslås vidare i utkastet att en förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska föregås av en prövning av könsidentiteten. I utkastet görs bedömningen att risken för att den föreslagna lagen skulle missbrukas inte väger tyngre än den enskildes självbestämmanderätt när det gäller kön i folkbokföringen. Det finns dock enligt den bedömning som görs i utkastet anledning att se över behovet av ytterligare åtgärder för att stävja risken för missbruk av den föreslagna ordningen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser, bl.a. *Region Stockholm*, *Sveriges psykologförbund* och *Skatteverket*, tillstyrker förslaget att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska kunna göras utan en prövning av könsidentiteten. *Åklagarmyndigheten*, *Ekobrottsmyndigheten* och *Brottsförebyggande rådet (Brå)* avstyrker lagförslaget i föreliggande skick och anser att man bör avvakta med lagstiftningen i denna del tills relevanta åtgärder satts in för att undanröja möjligheten till missbruk. *Riksdagens ombudsmän (JO)* ställer sig tveksamt till om risken för missbruk kan bortses från och anser att i stället för att i ett senare skede överväga ytterligare åtgärder för att förebygga missbruk hade det varit önskvärt om fler förslag på sådana

åtgärder hade presenterats i samband med remissen av utkastet. *Polismyndigheten* har inte något att invända mot att förslagen genomförs. I likhet med den bedömning som redovisas i utkastet anser dock *Polismyndigheten* och *Säkerhetspolisen* att det finns anledning att se över behovet av ytterligare åtgärder för att stävja risken för att systemet missbrukas i oärliga syften. *Skatteverket* anser att de två åtgärder som nu föreslås (personlig inställelse och betänketid) i och för sig bidrar till att motverka missbruk, men att det inte står klart att de är tillräckliga. *Bolagsverket* ställer sig fortsatt tveksamt till lagförslaget och anser att det finns en risk för att personer kan komma att utnyttja den föreslagna lagen för att på ett enkelt sätt kunna byta personnummer flera gånger och på så sätt försvåra spårning i *Bolagsverkets* olika register. *Svenska Bankföreningen* ser en risk för att möjligheten att byta personnummer, som föreslås i utkastet, blir ett verktyg för den organiserade brottsligheten att undkomma myndigheters och privata företags kontroller, bl.a. de som framgår av lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. *Transportstyrelsen*, *Centrala studiestödsnämnden (CSN)*, *Pensionsmyndigheten* och *Försäkringskassan* har inte några synpunkter på förslagen. Inte heller *Kronofogdemyndigheten* har några synpunkter på förslagen men framhåller vikten av att nödvändiga åtgärder vidtas för att motverka den risk för missbruk som förslaget ger upphov till, från t.ex. den organiserade brottsligheten. Myndigheten ser mot denna bakgrund positivt på de förändringar som gjorts i förhållande till det tidigare lagförslaget, såsom införande av fyra månaders betänketid och personlig inställelse vid ansökan. *Lantmäteriet* är positivt till förslaget. *Göteborgs tingsrätt* bedömer att de åtgärder mot missbruk som har vidtagits i det nya förslaget framstår som tillräckliga. Bland annat *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)*, *Rädda Barnens Ungdomsförbund*, *Patientförening för transpersoner* och *Amnesty International* delar utkastets bedömning att rätten till självbestämmande gällande juridiskt kön väger tyngre än den eventuella risk för missbruk som systemet med förenklad personnummerändring innebär. *RFSL* och *RFSL Ungdom* anser att det är uppenbart att risken för missbruk finns men att den är tämligen ringa.

Några remissinstanser, bl.a. *Svensk Förening för Transpersoners Hälsa*, *Svenska kyrkan* och *Region Östergötland*, är kritiska eller ställer sig frågande till förslaget om ett krav på personlig inställelse. Bland annat *Skatteverket* och *Finansiell ID-Teknik BID AB* är däremot positiva till det förslaget. *Finansiell ID-Teknik BID AB* anser att det är mycket viktigt att en ansökan kräver en personlig inställelse hos *Skatteverket* tillsammans med en fullgod fysisk identitetskontroll för att minimera risken att ett personnummerbyte ska kunna utföras av någon annan person i ont och uppsåtligt syfte.

Utskottets bedömning

Den som får fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen får ett nytt personnummer

Som framgår i avsnitt 5.1 kommer ett fastställelsebeslut om att en person har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen att innebära att personen i fråga får ett nytt personnummer eller samordningsnummer. Lagrådet tog i sitt yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen upp frågor om möjligheten att kunna koppla samman ett tidigare personnummer med ett nytt i olika register och risken för att det föreslagna systemet skulle komma att utnyttjas i oärliga syften. I sammanhanget påpekade Lagrådet att möjligheten att ändra det kön som framgår av folkbokföringen kommer att stå öppen även för t.ex. kriminella och människor som hoppas kunna leva gömda eller undkomma borgenärer. Enligt Lagrådets mening var möjligheterna till och riskerna för missbruk inte tillräckligt väl belysta i lagrådsremissen. Frågorna är av betydelse för bedömningen av om den enskildes rätt till självbestämmande väger tyngre än en eventuell risk för missbruk. Lagrådet ställde sig frågan om den ordning som föreslogs i remissen, dvs. att en prövning av könsidentiteten ska komma till stånd fr.o.m. den andra ändringen, var ändamålsenligt utformad och ifrågasatte allvarligt om så var fallet.

Som *Sveriges släktforskarförbund* framhåller är det angeläget att uppgifter som är länkade till det tidigare personnumret följer med när den enskilde får ett nytt personnummer fastställt. Det kan konstateras att även frågan om huruvida den föreslagna lagen kan komma att missbrukas hänger samman med möjligheterna att följa en person som ändrar personnummer eller samordningsnummer i olika register.

När en person får fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen och därmed får ett nytt personnummer är det detta personnummer som fortsättningsvis gäller för personen. Skatteverket distribuerar folkbokföringsuppgifter via de elektroniska aviseringssystemen Navet och SPAR. Navet är Skatteverkets system för distribution av folkbokföringsuppgifter till myndigheter, kommuner och regioner. Skatteverket lämnar ut folkbokföringsuppgifter till såväl privata som offentliga verksamheter via SPAR. När en person ändrar personnummer finns det tidigare personnumret kvar som en historisk uppgift och det görs en hänvisning mellan personnumren. I situationen att en person ändrar personnummer flera gånger är det dock inte möjligt att hänvisa mellan det första och det tredje personnumret, men däremot mellan det första och det andra och mellan det andra och det tredje. Det är med andra ord inte helt enkelt att följa historiken vid upprepade personnummerändringar. Vilka förutsättningar som användare av Navet och SPAR har att följa personer som får nya personnummer är också i stor utsträckning beroende av om de genomför uppdateringarna i sina egna system och att dessa system är uppbyggda på ett sådant sätt att de kan tillvarata informationen.

Som framgår av avsnitt 1.5 ska, enligt Skatteverkets rutiner, en person som ändrar kön i folkbokföringen informeras om möjligheten att få en sekretessmarkering före ändringen av personnummer. Sekretessmarkeringen följer med i aviseringen från folkbokföringen till de mottagande myndigheternas it-system och där ska motsvarande skadeprövning göras innan uppgifter eventuellt kan lämnas ut. I SPAR innebär en sekretessmarkering att de flesta uppgifter gallras bort. I princip bevaras endast uppgift om personens personnummer och datum för när personen fick en sekretessmarkering. Via SPAR kan den som begär ut uppgifter efter en sekretessmarkering inte längre få uppgifter om personens namn eller adress. Däremot kan en mottagare få del av personnummer och att det finns en sekretessmarkering. Om det finns en hänvisning i Navet från det gamla till det nya personnumret, får mottagaren även del av den informationen. Ibland saknas dock en sådan hänvisning.

Konsekvenser av att få ett annat kön fastställt än det som framgår av folkbokföringen i förhållande till myndigheter ...

Myndigheter aviseras ändringar från folkbokföringsdatabasen genom Navet. Navet uppdateras kontinuerligt dygnet runt allteftersom ärenden och ändringar registreras i folkbokföringsdatabasen. Eftersom ett beslut om fastställelse av att en person har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen medför att personen som ändringen avser får ett nytt personnummer är det som *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller angeläget att samordningen av olika register, t.ex. belastningsregistret, kan säkerställas. Belastningsregistret och misstankeregistret uppdateras löpande. Vid ändringar i belastningsregistret framgår de uppgifter som registrerats (t.ex. domar) både i det gamla och i det nya personnumret och i normala fall sker en sammankoppling. Det innebär att om en person t.ex. får ett nytt personnummer, framgår som grund samtliga uppgifter (även tidigare personnummer och datum för ändring) för personen i ett och samma registerutdrag. Detta gäller även för det fall det gamla personnumret av integritetsskäl har raderats. Av integritetsskäl framgår dock inte uppgift om tidigare personnummer i ett utdrag som begärs av en privatperson för yrkesändamål (9 § andra stycket lagen [1998:620] om belastningsregister). Personens samtliga eventuella belastningar, såväl under det gamla som det nya personnumret, framgår emellertid alltså även i sådana utdrag.

Kronofogdemyndigheten handlägger redan enligt nuvarande lagstiftning årligen ett fåtal ärenden inom området verkställighet och skuldsanering där personer fått ett nytt personnummer på grund av ändring av könstillhörighet. För att Kronofogdemyndigheten ska kunna vidta verkställighetsåtgärder krävs en exekutionstitel. En ändring av personnummer innebär inte att en persons tidigare åtaganden och förpliktelser försvinner. När myndigheten tar emot en ändringsavisering om nytt personnummer i ett ärende om verkställighet sambandsregistreras det nya och det gamla personnumret automatiskt i pågående mål. För att borgenärer i vissa fall ska kunna bevaka sin rätt, kan

Kronofogdemyndigheten komma att behöva röja uppgiften om det nya personnumret. Om sekretessen i något ärende skulle bedömas utgöra hinder för utlämning, skulle det hindra myndighetens handläggning. Som regel bedömer Kronofogdemyndigheten dock att det sekretesskydd som personer som fått fastställt en ändrad könstillhörighet kan få inte utgör något hinder mot att röja uppgiften om det nya personnumret för borgenärer. För andra verksamhetssystem än verkställighet gäller manuell hantering. När det gäller skuldsaneringsärenden har det framkommit att Kronofogdemyndigheten hittills endast handlagt ärenden där gäldenären själv angett att en ändring av könstillhörighet har skett före eller under handläggningstiden.

Transportstyrelsen, som svarar för bl.a. vägtrafikregistret, har ett system med könsneutrala identifikationsnummer. Med detta system kan Transportstyrelsen följa och koppla ihop en persons samtliga ärenden hos myndigheten. Eftersom ett identifikationsnummer är könsneutralt, krävs inte någon förändring i systemet till följd av en ändring av personnummer.

Bolagsverket anser att det, trots de nya åtgärder som föreslås i utkastet jämfört med förslaget i promemorian Ds 2018:17, finns en risk för att personer kan komma att utnyttja den föreslagna lagen för att på ett enkelt sätt byta personnummer flera gånger och på så sätt försvåra spårning i Bolagsverkets olika register.

... i förhållande till privata aktörer och enskilda ...

Privata aktörer och enskilda har inte tillgång till Navet utan är i stället hänvisade till det elektroniska aviseringssystemet SPAR för att få uppdaterade uppgifter från folkbokföringen. En sak som komplicerar bilden för SPAR-användare är att det inte görs någon hänvisning från det nya till det gamla personnumret. Däremot görs en hänvisning från det gamla till det nya, vilket gör att det kan vara svårare för dem som använder sig av SPAR att spåra historiska uppgifter än för dem som använder sig av Navet. Detta gäller särskilt för dem som söker i SPAR online, dvs. användare som inte prenumererar på ändringar i folkbokföringen. Som regel prenumererar större företag på ändringsaviseringar från SPAR. Företag som hanterar personuppgifter för en betydande del av Sveriges befolkning – minst 2,5 miljoner personer – i sina register kan efter beslut av SPAR-nämnden få tillstånd till s.k. bruttoavisering. Med bruttoavisering menas elektroniskt utlämnande av uppgifter som rör hela Sveriges befolkning, dvs. uppgift för samtliga personer som fått ändrade uppgifter i SPAR sedan förra aviseringstillfället. och inte bara för dem som förekommer i företagets register. Ytterligare en omständighet som komplicerar bilden för SPAR-användare är, som framgår ovan, att för det fall en sekretessmarkering införts gallras merparten uppgifter i SPAR och kvar är i princip endast uppgift om personens personnummer och datum för när personen fick sekretessmarkeringen.

Kreditupplysningsföretag samlar in uppgifter om bl.a. enskilda personers ekonomiska och personliga förhållanden i syfte att göra bedömningar om

kreditvärdighet. Den information som kreditupplysningsföretagen distribuerar kan vara av avgörande betydelse för enskilda, t.ex. vid ansökan om banklån och köp av bostad. Upplysningscentralen är Sveriges största kreditupplysningsföretag på personsidan och täcker ca 85 procent av marknaden. Upplysningscentralen är ett av de företag som använder sig av s.k. bruttoavisering från SPAR. En ändring av personnummer medför som regel inga svårigheter för Upplysningscentralen, oavsett om en person ändrar sitt personnummer en eller flera gånger. Däremot anser Upplysningscentralen att en sekretessmarkering hos Skatteverket medför en begränsad möjlighet för Upplysningscentralen att lämna ut fullständig kreditinformation. En uppgift om sekretess från Skatteverket ser nämligen likadan ut för Upplysningscentralen oberoende av orsaken till sekretessen. Därmed utgår Upplysningscentralen från att alla uppgifter beträffande personen är hemliga.

När det gäller banker är det, som *Svenska Bankföringen* är inne på, viktigt för bankens och kunders säkerhet att banken kan koppla samman det tidigare personnumret med det nya. Svenska Bankföringen ser en risk för att möjligheten att byta personnummer, som föreslås i utkastet, blir ett verktyg för den organiserade brottsligheten att undkomma myndigheters och privata företags kontroller, bl.a. de som framgår av lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Förhållandet att det vid en ändring av könstillhörighet inte görs någon hänvisning från det nya personnumret till det tidigare i SPAR innebär enligt Svenska Bankföringen att en bank som avslutar en kundrelation i enlighet med lagen om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism inte kommer att ha möjlighet att reagera om kunden kommer tillbaka med ett nytt personnummer. Om personen ändrar namn, blir bankens möjligheter att hantera en sådan högriskkund ännu sämre.

... och vid utfärdande av identitetshandlingar

Polismyndigheten ansvarar för hantering och utfärdande av pass och nationella identitetskort inom landet. Ambassader och konsulat hanterar och utfärdar pass och nationella identitetskort utomlands. Nationella identitetskort kan användas vid resa inom hela EU. När en person får ett nytt personnummer på grund av en ändring av könstillhörigheten får Polismyndigheten information om personnummerbytet via Navet. Polismyndigheten får samtidigt en hänvisning till det tidigare personnumret, vilket innebär goda spåringsmöjligheter. Vad gäller pass har Polismyndigheten en automatisk rutin i passregistret vid personnummerbyte som innebär att passhandläggaren kan se en historik över ändringar av t.ex. personnummer. Denna spårbarhetsfunktion gör det möjligt att vid en ny passansökan även makulera det tidigare passet. Enligt huvudregeln ska ett tidigare pass eller nationellt identitetskort ges in i samband med en ansökan om förnyelse om det inte har förkommit, förstörts eller makulerats. Det finns dock alltid en risk för att gamla, ogiltiga identitetshandlingar används i situationer där det inte görs någon kontroll mot registret, t.ex. i handeln eller utomlands.

Transportstyrelsen utfärdar varje år mellan 0,5 och 1 miljon tillstånd till förare inom alla trafikslag, de flesta i form av körkort. Ett körkort blir ogiltigt bl.a. om det inte har förnyats efter föreläggande eller om det har ersatts med ett annat körkort. Om ett körkort har förstörts, kommit bort eller om någon uppgift i körkortet har ändrats, ska det förnyas. När en ändring i folkbokföringen (exempelvis ändrat personnummer) aviseras till Transportstyrelsen, skickas automatiskt en blankett om ansökan om förnyelse av körkort ut till personen i fråga. Det saknas dock regler för makulering av körkort i samband med att ett nytt kort utfärdas. Vid förnyelse av körkort förekommer det därför alltid en risk för att det gamla körkortet missbrukas som legitimationshandling i situationer där kontroll mot körkortsregistret inte utförs, t.ex. i handeln eller utomlands.

Skatteverket utfärdar identitetskort för folkbokförda i Sverige. Identitetskortet kan inte användas som resehandling och ska som huvudregel återkallas om någon väsentlig uppgift som framgår av kortet är felaktig eller inte längre gäller.

Det finns även s.k. SIS-märkta id-kort som är identitetshandlingar som tillverkas av en licensierad tillverkare och utfärdas av en godkänd utfärdare enligt vissa standarder. Det SIS-märkta id-kortet utfärdas av privata aktörer och är inte till någon del författningsreglerat.

Mot bakgrund av att det i dagsläget finns ett flertal olika utfärdare av identitetshandlingar i Sverige, kan det antas finnas en viss risk för att personer som får ett nytt personnummer eller samordningsnummer kan komma över dubbla identitetshandlingar. Risken för att en person kommer över dubbla identitetshandlingar finns dock även utan den föreslagna lagstiftningen, även om det då gäller identitetshandlingar med samma personnummer eller samordningsnummer.

Den nya lagen får inte leda till missbruk i brottsliga syften

Utskottets ambition är att en mer ändamålsenlig lagstiftning ska ersätta den nuvarande könstillhörighetslagen. Utskottet gör bedömningen att det inte längre är påkallat med en sådan ingående prövning av könsidentiteten som görs i dag för att en person ska kunna få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Utskottet anser att det är mycket angeläget att en lag som reglerar fastställande av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen i syfte att personer ska få leva i sin könsidentitet så långt det är möjligt bygger på individens självbestämmande och inte ställer upp hinder som inte är motiverade. Att ändra det kön som framgår av folkbokföringen innebär flera administrativa svårigheter för den enskilde, vilket i sig får anses innebära ett visst hinder mot obefogade ansökningar. En person som ändrar kön i folkbokföringen måste bl.a. ordna med nya identitetshandlingar och säkerställa att privata aktörer, såsom banker m.fl., får tillgång till den nya identitetsbeteckningen. Det kan, så som *Skolverket* anger i sitt remissvar, finnas svårigheter att i det nuvarande systemet få ut tidigare utfärdade betyg i

det nya personnumret. Utskottet, som konstaterar att denna svårighet även torde uppstå i dag, anser att regeringen kan behöva se över frågan en tid efter att förslagen trätt i kraft.

Mot denna bakgrund är det utskottets övertygelse att processen att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen när det gäller lagens målgrupp inte kommer att betraktas som en åtgärd som genomförs lättvindigt.

Det står dock klart att en ändring av kön i folkbokföringen, med det personnummersystem som Sverige för närvarande har, berör även andra samhällseliga intressen än individens självbestämmanderätt. Ett sådant intresse är, som framhålls av *Brå*, folkbokföringen som utgör ett fundament i samhällsordningen. Grundtanken med det svenska personnummersystemet är att ett personnummer fastställs för varje folkbokförd individ vid födsel eller inflyttning och att det sedan behålls resten av livet. Det är en viktig princip för tilltron till hela folkbokföringssystemet. Ett byte av personnummer på grund av att personen i fråga önskar ändra det kön som framgår av folkbokföringen utgör ett särskilt undantag som är motiverat utifrån målgruppens behov och som också ansetts möjligt eftersom det rör sig om ett mycket begränsat antal personer varje år. Det är därför angeläget att denna möjlighet även fortsättningsvis förbehålls just de personer som har ett behov av en sådan ändring. Precis som Lagrådet anförde i sitt yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen öppnar dock ett sådant förslag som lades fram i remissen och i utkastet upp för en möjlighet även för andra att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Lagrådet pekade i sitt yttrande på att också en person som vill utnyttja lagen i kriminella syften inte torde ha några svårigheter att med det lagsystem som föreslogs i remissen kunna få ändrat sitt kön i folkbokföringen två gånger och därmed få ett tredje personnummer.

Flera remissinstanser, t.ex. *JO*, *Brå*, *Ekobrottsmyndigheten* och *Åklagarmyndigheten* hyser farhågor om att ett sådant system som föreslås i utkastet kan komma att missbrukas och anser att de behov av ytterligare åtgärder som det enligt utkastet finns anledning att se över för att stävja risken för missbruk bör göras i ett tidigare skede och vara på plats när lagen träder i kraft. *JO* anser att det förhållandet att en enskild tvingas vänta i minst fyra månader innan en ändring kan komma till stånd inte kan anses ha annat än en mindre preventiv effekt i detta sammanhang.

Utskottet kan visserligen konstatera att risken för missbruk är lägre än vad Lagrådet gav uttryck för i sitt yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Som framgår ovan kan exempelvis en person inte dölja tidigare brottsbelastningar genom att få sin könstillhörighet ändrad i folkbokföringen. Utskottet noterar även att flera myndigheter med betydande samhällsfunktioner, såsom *Försäkringskassan*, *Kronofogdemyndigheten* och *CSN*, inte har några synpunkter på det lagförslag som presenterades i utkastet. Det bör vidare framhållas att lagförslaget inte, så som *Brå* verkar mena, ger upphov till

dubbla identiteter i folkbokföringen. Inte desto mindre bör remissinstansernas oro vad gäller risken för missbruk tas på allvar och utskottet kan konstatera att ett lagförslag som bygger på självbestämmande lämnar vissa luckor som skulle kunna missbrukas i oärliga syften. Framför allt i förhållande till privata aktörer finns en viss risk för att systemet missbrukas. Som *Svenska Bankföringen* anför kan en lag som helt eller delvis bygger på självbestämmande innebära en risk för att banker inte har möjlighet att fullt ut ha kontroll över vilka personer som är kunder i banken, med den följd att personer som banken tidigare avslutat en kundrelation med på grund av lagstiftningen om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism kan ta sig in i banken som kunder igen. Även de risker som *Bolagsverket* lyfter fram ser utskottet allvarligt på. Det är enligt utskottets mening av stor vikt att uppgifterna i Bolagsverkets register är korrekta och speglar verkliga förhållanden.

För närvarande kan utskottet inte helt överblicka konsekvenserna av en ordning för att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen som bygger enbart på självbestämmande. Även om principen om individens självbestämmande är mycket viktig gör utskottet bedömningen, i likhet med flertalet remissinstanser som Brå och Ekobrottsmyndigheten, att det i nuläget inte går att utesluta att ett system som fullt ut bygger på självbestämmande kan komma att missbrukas. Utskottet går därför i nuläget inte vidare med förslaget om att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska kunna göras utan en prövning av könsidentiteten. I stället bör en sådan ändring föregås av en prövning av könsidentiteten. Denna prövning bör dock vara mindre ingående jämfört med de prövningar som görs enligt den nuvarande köns-tillhörighetslagen. Syftet är att förbehålla möjligheten att ändra det kön som framgår av folkbokföringen just de individer som upplever att könsidentiteten inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen och alltså har ett behov av en sådan ändring (se avsnitt 5.2.2).

Som utskottet redogjort för ovan görs ett personnummerbyte manuellt av en handläggare på Skatteverket varefter det nya personnumret är det personnummer som är gällande i folkbokföringen. Det gamla personnumret finns kvar som en tidigare uppgift (historik). Mellan det gamla personnumret och det nya personnumret finns en hänvisning för att uppdateringar ska kunna ske hos andra myndigheter och aktörer. Vid flera personnummerändringar är det dock inte möjligt att se en hänvisning mellan det första och det tredje personnumret, men däremot mellan det första och andra och mellan det andra och det tredje. Med dagens tekniska system finns alltså inte någon direkt koppling mellan samtliga personnummer utan dessa måste spåras manuellt i en kedja. Det är således inte med dagens it-system helt enkelt att följa historiken vid upprepade personnummerändringar. Vilka förutsättningar som användare av Navet och SPAR har att följa personer som får nya personnummer är också i stor utsträckning beroende av om de genomför uppdateringarna i sina egna system och att dessa system är uppbyggda på ett sådant sätt att de kan tillvarata informationen. Det är således svårt att fullt ut överblicka vilka eventuella konsekvenser upprepade personnummerbyten kan komma att medföra för

myndigheter och aktörer. Utskottet ser därför att det finns anledning för regeringen att följa frågan nogsamt framöver och vid behov återkomma med åtgärder för att motverka risken för missbruk (se avsnitt 8).

I och med att utskottet inte går vidare med förslaget att en första ändring av kön i folkbokföringen kan göras utan en prövning av könsidentiteten ser utskottet inget behov av att en ansökan ska beviljas först sedan fyra månader förflutit. Eftersom den enskilde enligt det förslag som nu läggs fram kommer att legitimera sig inom hälso- och sjukvården finns det inte heller något behov av ett krav på att en ansökan ska ges in vid personlig inställelse. Detta hindrar förstås inte den beslutande myndigheten att vid behov kräva personlig inställelse. Om den beslutande myndigheten i samband med sin prövning av ansökan får indikationer på att ansökan görs i bedrägliga syften eller på annat sätt inte är allvarligt menad bör myndigheten kräva att ansökan kompletteras genom personligt besök innan beslut fattas.

5.2.2 En förenklad prövning av sökandens könsidentitet

Utskottets förslag i korthet

En person som har fyllt 16 år ska efter ansökan få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen om det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med personens upplevda könsidentitet och det kan antas att personen kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid.

Ansökan ska göras skriftligen och ges in till Socialstyrelsen.

Promemorians förslag (Ds 2018:17) överensstämmer inte med utskottets. I promemorian föreslås att den som har fyllt 12 år ska få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat utan en prövning av könsidentiteten och att Skatteverket ska vara beslutande myndighet. Gäller det en förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska den däremot föregås av en prövning av könsidentiteten och Socialstyrelsen ska vara beslutande myndighet. Promemorian föreslår när det gäller en förnyad ändring att det ska vara ett krav att personen kan antas komma att leva i samma könsidentitet även i framtiden. Promemorian saknar förslag om att ansökan ska vara skriftlig.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen*, *Socialstyrelsen*, *Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)*, *Amnesty* och *Statens skolverk*, tillstyrker förslaget att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska kunna göras utan en prövning av könsidentiteten eller har inga invändningar mot det. *Riksidrottsförbundet (RF)* tycker att det är bra att fokus ligger på självbestämmande och självidentifikation för att göra det enklare för personer med könsdysfori att leva i enlighet med det kön de identifierar sig som. RF anför att förslagen kan komma att innebära förbättringar för transpersoner och icke binära på flera sätt och skapa möjligheter för ökat livsutrymme.

Flera remissinstanser, bl.a. Karolinska institutet, Sveriges nationella nätverk för DSD, Svenska barnläkarföreningen, BUP Konsultenhet Karolinska Solna, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN), Riksdagens ombudsmän (JO), Hovrätten över Skåne och Blekinge, Skatteverket, Sveriges Kvinnolobby och Kvinnofronten avstyrker eller uttrycker tveksamheter mot förslaget att den som har fyllt 12 år ska kunna få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat utan någon prövning av skälen till en sådan ändring. Karolinska institutet, Sveriges nationella nätverk för DSD och Svenska barnläkarföreningen avråder kraftigt mot att unga från 12 års ålder ska kunna ansöka om könsbyte med föräldrars godkännande, och anför att det inte är förenligt med vetenskap och beprövad erfarenhet att ungdomar under 15 år ska ges möjlighet att byta juridiskt kön utan föregående psykiatrisk, psykologisk och medicinsk utredning. Ansökan om juridiskt könsbyte med föräldrarnas godkännande, tillsammans med en kvalificerad utredning, bör enligt dessa remissinstanser vara möjligt först vid 15 års ålder. HSAN avstyrker att vårdnadshavare ska kunna ansöka om ändring för barn mellan 12 och 15 år, då endast en formell prövning hos Skatteverket görs innan ansökan bifalls. Enligt nämndens mening är detta otillräckligt för att garantera att ändringen alltid är till barnets eller den unges bästa. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom), Transammans, Rädda Barnens Ungdomsförbund och Transföreningen FPES tillstyrker förslaget, men hade gärna sett ett slopande av åldersgränsen alternativt en liknande åldersgräns som i Norge, där barn från 6 år får byta juridiskt kön med en målsmans godkännande.

En del remissinstanser, däribland Rädda Barnens Ungdomsförbund, RFSL, RFSL Ungdom och Transammans, anser att det är olyckligt att det ska krävas en medicinsk prövning för att få ändra juridiskt kön ytterligare en gång. Rädda Barnens Ungdomsförbund anför att regleringen går emot syftet med lagen. RFSL och RFSL Ungdom ser dock positivt på att förslaget innebär en lättare prövning i fallet med förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, jämfört med prövningen inför ingrepp i könsorganen. Några remissinstanser, bl.a. RFSL, RFSL Ungdom och Transammans, föreslår att kravet för att få ändra juridiskt kön fler gånger än en gång ska utformas på ett annat sätt. RFSL, RFSL Ungdom, Transammans och RFSU anser att det är positivt att fler instanser än könsutredningsteam, såsom en psykolog eller skolkurator, har möjlighet att utfärda intyg. *Karolinska institutet* och Sveriges nationella nätverk för DSD anför å sin sida att samtalskontakt, skolkurator och ungdomshälsan, även om de är knutna till landstinget, inte kan anses vara tillräckligt kvalificerade kontakter för att göra bedömningar av om en persons önskan om ändring av könstillhörighet är varaktig. Karolinska institutet och Sveriges nationella nätverk för DSD, liksom *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Region Östergötland* (dåvarande Östergötlands läns landsting), ser vidare svårigheter i hur bedömningen av de uppställda

kriterierna ska gå till. Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet anför att den föreslagna lagen inte ger någon egentlig ledning för hur Skatteverket, Socialstyrelsen eller hälso- och sjukvårdspersonal kommer att avgöra om kriterierna är uppfyllda för att en ändring av kön ska få ske.

Några remissinstanser, bl.a. RFSL, RFSL Ungdom, MUCF och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, ifrågasätter förslaget om att samma krav vid en förnyad ändring ska gälla även för personer med medfödd avvikelser i könsutvecklingen. RFSL, RFSL Ungdom och Transammans menar att det i vissa fall blir svårare än i dag att byta juridiskt kön för intersexpersoner som är 12 år eller äldre.

Utkastets förslag överensstämmer inte med utskottets. I utkastet föreslås att den som har fyllt 12 år efter ansökan hos Skatteverket kan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat utan en prövning av könsidentiteten. Vidare föreslås i utkastet att en förnyad ändring ska föregås av en prövning av könsidentiteten och ska efter ansökan få beviljas av Socialstyrelsen. I utkastet föreslås när det gäller en förnyad ändring att det ska vara ett krav att personen kan antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser, bl.a. *Region Stockholm*, *Sveriges psykologförbund* och *Skatteverket*, tillstyrker förslaget att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska kunna göras utan en prövning av könsidentiteten.

Flertalet remissinstanser, däribland *Region Skåne*, *Amnesty International* och *Svensk förening för ungdomsmedicin*, är kritiska eller ställer sig frågande till att en förnyad ändring av kön i folkbokföringen ska kräva en prövning av könsidentiteten. *Riksdagens ombudsmän (JO)* anför att när självbestämmandet är en så viktig utgångspunkt är det lite förvånande att den inte längre ska gälla för just dem som – får det ofta förutsättas – ångrar sig. Även bl.a. *Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet)* anser att förslaget är svårförståeligt. *Karolinska institutet* framhåller att det föreslagna systemet kan innebära en risk för att personer som ångrar sig och vill detransitionera inte orkar eller av andra skäl inte klarar av att genomgå den processen. Bland annat *Akademiska sjukhuset*, *verksamhetsområdet psykiatri* och *Region Skåne* anför liknande synpunkter. *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget och anser i linje med vad som uttrycks i utkastet att en prövning av könsidentiteten kan vara positiv utifrån att den kan fånga upp personer som kan behöva stöd, och att det också kan vara fråga om annan problematik hos den sökande än den som handlar om könsidentitet. *Sahlgrenska Universitetssjukhuset* anför att om det inte längre ska krävas en prövning, dvs. en medicinsk utredning, för den som vill ändra det kön som framgår av folkbokföringen kan följderna bli att personer som inte lider av könsdysfori, utan av andra psykiatriska diagnoser som t.ex. psykosjukdomar eller autismspektrumtillstånd, kan tänkas ansöka om ändring utan att detta med säkerhet kan anses vara medicinskt eller på annat sätt sakligt motiverat. Universitetssjukhuset framhåller att identitetsutveckling i sig är en komplex

process och att utforska olika identitetsuttryck, ibland inklusive tankar om könstillhörighet, är ett naturligt utvecklingssteg mot vuxenblivande. Mot bakgrund av detta och även mot bakgrund av den kraftiga ökning vad gäller ungdomar som ansöker om utredning och behandling för könsdysfori i bl.a. Sverige påtalar Universitetssjukhuset den risk som det kan innebära att processen att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen inte längre kommer att inbegripa en noggrann medicinsk och psykologisk utredning av den unga människans identitetsblivande, vilket bl.a. syftar till att avgöra om det i det enskilda fallet rör sig om en könsdysfori i medicinsk bemärkelse eller en identitetskris av mer övergående slag avseende den upplevda könsidentiteten.

När det gäller de föreslagna kriterierna anser *Socialstyrelsen* att om en ändring på nytt ska kräva en prövning av könsidentiteten bör den inte kopplas till att könsidentiteten kan antas vara densamma även i framtiden utan som Socialstyrelsen föreslår när det gäller kirurgiska ingrepp, till ett minskat lidande. Därtill anser Socialstyrelsen att det i utkastet finns en del otydligheter som gör att prövningens karaktär avseende en förnyad ändring av könet i folkbokföringen framstår som oklar och därmed väcker frågor om vilken myndighet som är bäst lämpad att besluta i ärendena. Om tanken är att en reell prövning ska ske av könsidentiteten och intygets innehåll, anser Socialstyrelsen att det finns fördelar med att Rättsliga rådet beslutar i ärendena, åtminstone till dess att det finns en utarbetad praxis. *Region Östergötland* anser att det som enligt utkastet krävs för att få ett beslutsunderlag blir så vagt och begränsat och utan möjlighet till mer egentlig undersökning att det kan beskrivas som att man kan göra ett referat av en persons utsaga. *Västra Götalandsregionen* anför att ordet "antas" i formuleringen "kan antas komma att leva i denna könsidentitet i framtiden" är vagt och bygger på antaganden om den berörda personen snarare än personens vilja och önskan. Regionen ser även gärna att lagtexten förtydligas och specificeras innebörden av det underlag som krävs för en prövning av könsidentitet vid en förnyad ansökan för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Ett stort antal remissinstanser, bl.a. Skatteverket, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN), Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri, Region Västerbotten, Svensk förening för ungdomsmedicin, JO och Astrid Lindgrens barnsjukhus avstyrker eller är tveksamma till att åldersgränsen för att ändra det kön som framgår av folkbokföringen ska vara 12 år. Även Svensk Förening för Pediatrik Endokrinologi och Diabetes, Akademiska barnsjukhuset och Barnendokrincentrum Region Skåne avstyrker att man redan från 12 års ålder utan prövning ska kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen. Instanserna menar att det inte är vetenskapligt grundat att man som 12-åring kan fatta välgrundade beslut om könsidentiteten och att det även strider mot medicinsk praxis och barnkonventionen. Svensk Förening för Pediatrik Endokrinologi och Diabetes, Akademiska barnsjukhuset och Barnendokrincentrum Region Skåne framhåller att bytet av

personnummer i utkastet beskrivs som reversibelt vilket är korrekt juridiskt, men att detta för ungdomen inte bara är en administrativ åtgärd utan en tydlig initiering av en process, i syfte att byta kön. Många ungdomar har vittnat om hur svårt det är att ändra sig och vända en könsbytesprocess. Bland annat Svensk Förening för Pediatrisk Endokrinologi och Diabetes och Svensk förening för ungdomsmedicin anser att en 18-årsgräns bör behållas. Region Skåne anser att åldersgränsen bör kvarstå på 18 år eller möjligen sänkas till 16 år som det är i flera andra länder. Region Västerbotten anser att en åldersgräns på 16 år bättre överensstämmer med förväntad mognad för att kunna fatta ett sådant beslut. Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom), Transammans, Rädda Barnens Ungdomsförbund, Amnesty och Transföreningen FPES tillstyrker fortsatt förslaget om en åldersgräns på 12 år eller ser gärna en ännu lägre åldersgräns. Även bl.a. Patientförening för transpersoner anser att en ännu lägre åldersgräns hade varit att föredra och att svensk lagstiftning ska följa Norges, där gränsen är 6 år. Rädda Barnen anser att det bör finnas en möjlighet för barn under 12 år att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen, efter en bedömning av barnets ålder och mognad, om det är för barnets bästa och vårdnadshavarna samtycker till ändringen. Detta torde göra lagstiftningen mer i harmoni med barnkonventionen. Barnombudsmannen anför att det saknas uppgifter om på vilket sätt man i arbetet med utkastet har tagit del av barns åsikter och beaktat dessa vid bedömningarna, eller varför man inte funnit skäl att ta del av barns åsikter.

Karolinska institutet anser att det för personer med ett DSD-tillstånd, utan åldersgräns, ska vara möjligt med juridiskt könsbyte med stöd av läkarintyg från medicinskt specialistteam, förtroget med behandling av DSD.

Utskottets ställningstagande

En ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska föregås av en förenklad prövning av könsidentiteten

Utskottet har i avsnitt 5.2.1 gjort bedömningen att det för närvarande inte går att utesluta en risk för att ett system för att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen som helt bygger på självbestämmande kan missbrukas. Den nya lagen om fastställande av kön i vissa fall bör dock så långt som möjligt utgå från den enskilda individens uppfattning om sig själv. Mot denna bakgrund bör ett beslut om att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen föregås av en förenklad prövning av könsidentiteten som alltså ska vara mindre omfattande än den som görs i dag. Syftet med prövningen är att endast de personer som har ett behov av att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen ska kunna göra det.

Ett stort antal remissinstanser, bl.a. *Svensk Förening för Transpersoners Hälsa* och *JO*, är kritiska till utkastets förslag att göra skillnad beroende på om det gäller en första eller en förnyad ändring och anser att det är ologiskt och

svårförståeligt varför det ska ske en mer ingående prövning för den person som ångrar sig. Som bl.a. *Karolinska institutet* anför är en risk med utkastets förslag att personer som ångrar sig och vill detransitionera inte orkar eller av andra skäl inte klarar av att genomgå den processen. En fördel med det system som nu föreslås är enligt utskottet att det blir samma ordning oavsett om det gäller en första ändring av det kön som framgår av folkbokföringen eller en förnyad sådan. En annan fördel är att personer som kan behöva stöd i frågor och tankar kring sin könsidentitet nu fångas upp tidigt i processen. Detta gäller inte minst, vilket *Sahlgrenska Universitetssjukhuset* framhåller, unga personer som under senare tid stått för en kraftig ökning av det totala antalet personer som söker sig till vården för utredning och behandling av könsdysfori.

Några remissinstanser har synpunkter på att förslaget omfattar den grupp personer som i utkastet benämns personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. *RFSL*, *RFSL Ungdom* och *Transammans* anför att det i vissa fall blir svårare än i dag att byta juridiskt kön för de intersexpersoner som är över 12 år, främst i de fall där en ändring redan gjorts. Föreningarna anser att en dokumenterad intersexvariation borde vara underlag nog för att få möjlighet att göra upprepade ändringar. Även *MUCF* och *RFSU* anser att personer med intersexvariationer bör vara undantagna från den föreslagna ordningen. I förhållande till 2 § första stycket 2 b könstillhörighetslagen innebär dock den föreslagna lagen en lättnad för personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen, då det inte ställs något krav på att den nya könstillhörigheten ska vara mest förenlig med sökandens kroppsliga tillstånd. Till skillnad från vad som gäller enligt 1 § första stycket 1 och 2 könstillhörighetslagen ställs det i den föreslagna lagen inget krav på att personen sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet eller att personen sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet. Utskottet anser att de skäl som motiverar en enklare prövning av könsidentiteten gör sig gällande även för personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Kriterier för prövning av könsidentiteten

Kriterierna för att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen bör utformas utifrån det faktum att de inte ska ligga till grund för en medicinsk insats med de krav på grundlig medicinsk utredning och bedömning så som fallet är vid könskirurgi. Prövningen av könsidentiteten ska vara förenklad jämfört med i dag och bedömningen av förutsättningarna ska syfta till att endast de personer som har ett behov av att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen ska få det.

Kriterierna för att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen enligt den föreslagna lagen ska således inte vara desamma som i könstillhörighetslagen.

I den nya lagen bör det inte ställas upp något krav på en tidsaspekt av upplevelsen av att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer

överens med könsidentiteten. Kriteriet i 1 § första stycket 1 könstillhörighetslagen om att en person sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet bör därför inte tas med i den nya lagen. Uttrycket ”tillhör det andra könet” tas därmed inte heller med. Det innebär att även icke-binära, dvs. personer som identifierar sig som både man och kvinna, inget av det eller mellan eller bortom könsindelningen man och kvinna, ska kunna få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Samtidigt bör det nämnas att det kön som framgår av folkbokföringen genom ett personnummer eller samordningsnummer är antingen kvinna eller man.

Kravet enligt 1 § första stycket 2 könstillhörighetslagen om att sökanden sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet bör inte heller tas med i den nya lagen. I förarbetena till könstillhörighetslagen motiveras denna förutsättning med att det bör krävas att sökanden kan anses fast etablerad i könsidentiteten (prop. 2011/12:142 s. 72 och prop. 1972:6 s. 57). Det är dock svårt att sätta upp kriterier för hur en könsidentitet ska manifesteras utåt eftersom det är högst individuellt. Eftersom utskottet nedan föreslår att det ska röra sig om en upplevelse av en könsidentitet som inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen, är en bedömning av om sökanden uppträder i enlighet med könsidentiteten överflödig.

I promemorian och utkastet föreslås, när det gäller en förnyad ändring, att en ansökan ska bifallas om sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Utskottet anser att det är lämpligt att tillämpa kriterier som ligger i linje med detta vid en ansökan om att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen oavsett om det gäller en första eller en förnyad ändring. Förutsättningen att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med personens upplevda könsidentitet omfattar, precis som 1 § första stycket 1 könstillhörighetslagen, även personer som först i vuxen ålder kommer till insikt om sin könsidentitet. Bestämmelsen innebär att upplevelsen av könsidentiteten ska vara välgrundad. Det ställs däremot inga krav på att det ska finnas en specifik medicinsk diagnos.

Socialstyrelsen anser att om en ändring även med det nya förslaget ska kräva en prövning av könsidentiteten bör den inte kopplas till att könsidentiteten kan antas vara densamma även i framtiden, utan i stället till ett minskat lidande, vilket *Socialstyrelsen* även föreslår när det gäller kirurgiska ingrepp. Enligt utskottet finns det inte lika starka skäl att koppla en fråga om fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen till ett minskat lidande på samma sätt som när det gäller underlivskirurgi i och med att det inte kommer att krävas en medicinsk diagnos när det gäller ändring av juridiskt kön. I förutsättningen att personens upplevda könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen ligger emellertid att den enskilde har ett behov av att ändra kön i folkbokföringen.

Västra Götalandsregionen anför att ordet ”antas” i den föreslagna formuleringen ”kan antas komma att leva i denna könsidentitet i framtiden” är

vagt och bygger på antaganden om den berörda personen snarare än personens vilja och önskan. Utskottet kan konstatera att ordet "antas" finns med även i en av de nuvarande förutsättningarna för att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen. Enligt könstillhörighetslagen ställs nämligen som krav att sökanden måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Syftet med formuleringen att sökanden "kan antas" i stället för nuvarande "måste antas" är att kravet ska vara lägre ställt jämfört med den nuvarande regleringen och den reglering som föreslås gälla för underlivskirurgi. Förutsättningen "kan antas" indikerar att det inte ställs krav på att personen har en flera år lång och väldokumenterad utredning inom hälso- och sjukvården. I stället är det fråga om en framåtsyftande sannolikhetsbedömning. Utskottet anser dock att "i framtiden" som förekommer i könstillhörighetslagen är ett alltför vagt begrepp. Begreppet "under överskådlig tid" är mer konkret och passar därför bättre in. Förutsättningen bör därför formuleras på så sätt att det kan antas att personen kommer att leva i den upplevda könsidentiteten under överskådlig tid. Några remissinstanser, bl.a. *RFSL*, *RFSL Ungdom* och *Transammans*, föreslår att formuleringen "beslutet är fast förankrat hos personen" ska användas i stället för "komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden". Utskottet gör dock bedömningen att uttrycket "beslutet är fast förankrat hos personen" inte ger tillräcklig ledning i vad prövningen ska bestå i.

När det gäller frågan om vilket underlag som bör ligga till grund för prövningen görs i promemorian och utkastet bedömningen att det normalt sett bör räcka med en enklare medicinsk utredning för att kunna bedöma om kriterierna är uppfyllda. Beslutsunderlaget bör därför enligt den bedömning som görs i promemorian och utkastet kunna bestå av ett intyg från exempelvis psykiatriker, psykolog, skolkurator eller landstingsknuten kurator eller samtalsterapeut, utfärdat efter en eller några samtalskontakter. *Karolinska institutet* och *Sveriges nationella nätverk för DSD* anser att samtalskontakt, skolkurator och ungdomshälsan inte kan anses vara tillräckligt kvalificerade kontakter för att göra de bedömningar som krävs. Socialstyrelsen anser att det i utkastet finns en del otydligheter som gör att prövningens karaktär avseende en ändring av könet i folkbokföringen framstår som oklar och därmed väcker frågor om vilken myndighet som är bäst lämpad att besluta i ärendena. *Region Östergötland* anser att det som enligt utkastet krävs för att få ett beslutsunderlag blir så vagt och begränsat och utan möjlighet till mer egentlig undersökning att det kan beskrivas som att man kan göra ett referat av en persons utsaga.

Beslutsunderlagen enligt nuvarande könstillhörighetslag utgörs ofta av en lång utredning och behandling vid något av landets utredningsteam för könsidentitetsfrågor. Den nu föreslagna ordningen innebär att det ska göras en behovsprövning som syftar till att belysa den enskilda personens upplevelse och vilja liksom insikt i vad ändringen kommer att innebära. Det bör alltså enligt utskottets mening normalt sett räcka med en enklare medicinsk utredning för att kunna bedöma om sökandens upplevda könsidentitet stämmer

överens med det kön som framgår av folkbokföringen och huruvida det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid. Beslutsunderlaget bör därför inte kräva ett ställningstagande från ett komplett utredningsteam. Utskottet instämmer dock med Karolinska institutet och Sveriges nationella nätverk för DSD att en samtalskontakt, skolkuratoren eller ungdomshälsan inte kan anses vara tillräckligt avancerade kontakter. I stället kan beslutsunderlaget t.ex. bestå av ett intyg från legitimerad läkare (normalt psykiatriker) eller legitimerad psykolog. Naturligtvis kan ett underlag från ett utredningsteam utgöra beslutsunderlag i de ärenden sådana utredningsunderlag finns. Därutöver kan Socialstyrelsen ta fram rekommendationer avseende ärenden enligt den nya lagen där en prövning av könsidentiteten krävs (se avsnitt 8).

Av underlaget bör det framgå huruvida den enskilde har ett behov av att ändra det kön som framgår av folkbokföringen på grund av att det inte stämmer överens med könsidentiteten eller om det är fråga om någon annan problematik eller grund.

En ansökan bör vara skriftlig och ges in till Socialstyrelsen (se även avsnitt 5.5).

Åldersgränsen ska vara 16 år

Att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen är av stor betydelse för att kunna leva i sin könsidentitet. Det är en fråga om personlig integritet och är väsentligt för individens välmående, hälsa och utveckling. Barnombudsmannen har inom ramen för ett regeringsuppdrag samlat in erfarenheter, tankar och perspektiv från barn och unga med transerfarenhet och intersexvariationer. En sammanställning av uppdraget gjordes under 2021 i rapporten Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariationer. Insamlingen av barns och ungas erfarenheter gjordes bl.a. genom en anonym webbenkät där 201 svar kom in från barn och unga i åldrarna 7–21 år. På frågan om vad de svarande upplever utgör det största hindret till att inte helt kunna leva i enlighet med sin könsidentitet handlade några svar om att inte kunna ändra sitt juridiska kön i enlighet med sin könsidentitet (s. 11 f.). I två fokusgrupper som Barnombudsmannen gjorde inom ramen för samma uppdrag deltog totalt sju barn i åldrarna 15–17 år. Ungdomarna fick bl.a. diskutera hur de ser på behovet av att få ändra juridiskt kön innan 18 år. Samtliga ungdomar som deltog uttryckte att detta är en viktig fråga. De uppgav att skälet till det handlar bl.a. om att de blir felkönade varje gång de använder sitt personnummer och att det är en fråga om att bli rätt behandlad (Socialstyrelsen, Åldersgräns för vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och socialnämndens roll vid ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, mars 2020, s. 55). Denna bild delas av flera remissinstanser som företräder barn och unga. *RFSL* och *RFSL Ungdom* anför att det är mycket efterlängtat att åldersgränsen för att ändra juridiskt kön sänks, då många transungdomar mår mycket dåligt och i nuläget inte har möjlighet att ändra juridiskt kön förrän

efter långa utredningstider och efter att ha uppnått myndighetsålder. *Transammans* framhåller att en möjlighet att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen för barn kan underlätta för barn som går i skolor där deras könsidentitet inte respekteras.

Mot denna bakgrund gör utskottet bedömningen att det bör vara möjligt att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen tidigare än vid 18 års ålder som gäller enligt könstillhörighetslagen. I såväl promemorian som utkastet föreslås att möjligheten att ändra det kön som framgår av folkbokföringen ska gälla från 12 år. Flera remissinstanser, bl.a. RFSL, RFSL Ungdom, *Rädda Barnens Ungdomsförbund*, *Amnesty International* och *Transföreningen FPES*, tillstyrker det förslaget eller ser gärna till och med en ännu lägre åldersgräns. Exempelvis Transföreningen FPES anser att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör kunna ske redan vid 5 års ålder så att barn kan börja skolan i rätt kön och anför att den föreslagna åldersgränsen utgör en inskränkning i barnets mänskliga rättigheter enligt barnkonventionen och Europakonventionen. Ett stort antal remissinstanser, framför allt inom vården men även bl.a. *JO*, *Skatteverket* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, är dock kritiska mot att åldersgränsen ska vara så låg som 12 år. Bland annat *Barnendokrincentrum Region Skåne*, som avstyrker att man redan från 12 års ålder utan en prövning av könsidentiteten ska kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen, anser att förslaget riskerar att negativt påverka en stor grupp av ungdomar som ångrar sig. Barnendokrincentrum pekar på att den ökning av antalet ungdomar som söker för könsdysfori som de bevitnat under de senaste tio åren inte har haft könsdysfori under barndomen utan har vad som kommit att kallas late onset könsdysfori. Gruppen skiljer sig även i att det i dag är majoriteten flickor som söker för könsdysfori, tidigare var det en klar majoritet pojkar/män som önskade könsbyte. Barnendokrincentrum framhåller vidare att de inte vet hur stor andel av de i denna nya grupp med late onset könsdysfori som kommer att ha en bestående könsdysfori men indikationer finns på ett ökande antal individer som detransitionerat under de senaste åren. Flera remissinstanser, bl.a. *Akademiska barnsjukhuset*, påpekar att det saknas tillräcklig grund för antagandet att barn vid 12 års ålder kan fatta livsavgörande beslut och till fullo förstå konsekvenserna av dessa beslut. Inte heller barnets vårdnadshavare kan förväntas förstå alla direkta och indirekta konsekvenser av juridiskt könsbyte.

Utskottet kan konstatera att ett flertal remissinstanser framhåller att barn i 12-årsåldern i allmänhet inte uppnått en sådan mognad att de fullt ut kan överblicka konsekvenserna av en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Som bl.a. *Svensk Förening för Pediatrisk Endokrinologi och Diabetes* framhåller är en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen visserligen en reversibel åtgärd men samtidigt en tydlig initiering av en process i syfte att ändra kön. Många ungdomar har vittnat om hur svårt det är att ändra sig och vända en könsbytesprocess. Utskottet anser att samhället bör underlätta för unga att utforska och ta ställning till sin könstillhörighet. Ett sådant förhållningssätt rekommenderas även i Socialstyrelsens kunskapsstöd

Stöd, utredning och hormonbehandling vid könsinkongruens hos barn och ungdomar, februari 2022. Av kunskapsstödet framgår att utredningsteamet ofta ser ett behov av att inledningsvis erbjuda stödinsatser med psyko-pedagogiska inslag som inte bara rör könsidentitet utan identitetsutveckling mer generell. Därför rekommenderas att hälso- och sjukvården, under utredning av könsinkongruens hos barn och ungdomar, bör erbjuda psykosocialt stöd för ett förutsättningslöst utforskande av könsidentiteten. Även om det nu föreslås att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska föregås av en prövning av könsidentiteten anser utskottet att åldersgränsen bör sättas högre än 12 års ålder som föreslogs i utkastet och promemorian. Några remissinstanser, bl.a. *Region Västerbotten*, framhåller att en åldersgräns på 16 år bättre överensstämmer med förväntad mognad för att kunna fatta ett sådant beslut. Åldersgränsen 16 år förekommer även inom vården på så sätt att ett kriterium att överväga när det gäller beslut om könsbekräftande hormonbehandling är att ungdomen är minst 16 år gammal (Socialstyrelsen, Stöd, utredning och hormonbehandling vid könsinkongruens hos barn och ungdomar, Delvis uppdatering av kunskapsstöd, februari 2022 s. 58). Mot denna bakgrund gör utskottet bedömningen att den som har fyllt 16 år ska kunna få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen.

En ändring av det kön som framgår av folkbokföringen rör barnets personliga förhållanden och aktualiserar frågor om barnets rätt till delaktighet. I avsnitt 5.5 redogörs för bestämmelser som syftar till att ett barn ska få anpassad information och möjlighet att framföra sina åsikter.

5.2.3 En förutsättning för fastställande är att personen inte är registrerad partner

Utskottets förslag i korthet

En förutsättning för att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen är att personen inte är registrerad partner.

Promemorians förslag (Ds 2018:17) överensstämmer i allt väsentligt med utskottets. Promemorians förslag har en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslaget. *Göteborgs kommun* anför att promemorians förslag innebär att personer som ingått partnerskap och har medborgarskap i ett land som varken godkänner könsneutrala äktenskap eller svensk fastställelse av ny könstillhörighet men däremot registrerade partnerskap hamnar i kläm. Under sådana förutsättningar skulle individen inte kunna få sin relation till sin partner godkänd i medborgarskapslandet vilket, enligt Göteborgs kommun gör att lagförslaget riskerar att innebära en diskriminering av personer med denna bakgrund.

Utkastets förslag överensstämmer i allt väsentligt med utskottets. Utkastets förslag har en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) och Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) anser att det är oklart om den föreslagna bestämmelsen även omfattar partnerskap registrerade utanför Sverige och anför att samlevnadsformer som regleras i andra länders lagstiftning inte bör utgöra ett hinder för att få ändra juridiskt kön i Sverige. Det kan annars innebära krav på att först behöva skilja sig i ett annat land innan rättigheten att ändra juridiskt kön kan tillgodoses.

Utskottets ställningstagande

Lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap trädde i kraft 1994. Enligt 1 § kunde endast samkönade par ingå registrerat partnerskap. Lagen om registrerat partnerskap upphörde att gälla 2009 i samband med att bestämmelserna i äktenskapsbalken gjordes könsneutrala, jämför lagen (2009:260) om upphävande av lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap. Det innebär att det inte längre är möjligt att ändra i bestämmelserna eller låta registrera ett nytt partnerskap i Sverige. Ett redan registrerat partnerskap fortsätter dock att vara ett partnerskap till dess partnerskapet upplöses eller omvandlas till ett äktenskap. Om en person som ingått registrerat partnerskap får det kön som framgår av folkbokföringen ändrat, är paret inte längre att betrakta som samkönat och uppfyller därmed inte villkoren i lagen. Enligt könstillhörighetslagen får en ansökan om fastställelse av ändrad könstillhörighet inte bifallas om sökanden är registrerad partner.

Den nuvarande bestämmelsen om att den som är registrerad partner inte kan ändra könstillhörighet väcker frågeställningen om villkoret innebär en särbehandling som har samband med kön eller sexuell läggning och om särbehandlingen i sådana fall är missgynnande.

Enligt regeringsformen ska det allmänna verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt ska tas till vara (1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen). Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Vidare får lag eller annan föreskrift inte innebära att någon missgynnas därför att han eller hon tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande eller med hänsyn till sexuell läggning (2 kap. 12 § regeringsformen). Enligt artiklarna 8 och 14 i Europakonventionen har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv och åtnjutandet av den rättigheten ska säkerställas utan någon åtskillnad såsom exempelvis på grund av sexuell läggning (se Europadomstolens domar *Karner mot Österrike* [dom den 24 juli 2003], *L. och V. mot Österrike* [dom den 9 januari 2003] och *Smith och Grady mot Storbritannien* [dom den

27 december 1999]). För det fall sådan åtskillnad i säkerställandet av rättigheten görs ska den motiveras med särskilt tungt vägande skäl.

Av den numera upphävda lagen om registrerat partnerskap följer att endast två personer av samma kön kan vara registrerade partner. Ett villkor som innebär att den som är registrerad partner inte kan få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen har således samband med kön eller sexuell läggning (i förhållande till hur den sexuella läggningen uppfattats utifrån det kön som framgår av folkbokföringen). Frågan är om villkoret innebär ett missgynnande. För det fall att en av parterna i partnerskapet ändrar det kön som framgår av folkbokföringen finns inte längre förutsättningar för ett partnerskap enligt den upphävda lagen om registrerat partnerskap.

När ett partnerskap omvandlas till ett äktenskap upplöses inte partnerskapet i strikt mening, eftersom det i stället gäller som ett äktenskap. Villkoret i den föreslagna lagen om att en sökande inte får vara registrerad partner innebär alltså inte per automatik ett krav på att den civilrättsliga relationen (partnerskapet) måste upplösas för att villkoret ska vara uppfyllt. De registrerade parterna har nämligen alltid möjlighet att anmäla att deras partnerskap ska gälla som ett äktenskap, med följderna att den sökande uppfyller villkoret. De rättigheter och skyldigheter som ett registrerat partnerskap respektive ett äktenskap innebär är likvärdiga. Utskottet gör därför bedömningen att det inte utgör ett missgynnande att ställa ett krav på att den som önskar göra en ändring i folkbokföringen inte får vara registrerad partner, eftersom parterna i stället erbjuds en likvärdig civilrättslig relation. Bestämmelsen innebär inte heller att åtnjutandet av rätten till privat- och familjeliv kränks, eftersom den inte innebär att den civilrättsliga relationen måste upplösas. Den omständigheten att även partnern måste samtycka till en omvandling till ett äktenskap medför ingen annan bedömning. Kravet i könstillhörighetslagen om att den som ansökan avser inte får vara registrerad partner bör därför gälla även enligt den nya lagen.

Lagrådet ifrågasatte i sitt yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen varför den nu upphävda lagen om registrerat partnerskap får utgöra ett hinder för enskilda att ansöka om nytt kön i enlighet med lagförslaget. Lagrådet menade att det kan övervägas om inte ett tillägg till lagen om upphävande av lagen om registrerat partnerskap vore ett enklare sätt att tillgodose inblandade parterns intressen. Innebörden kunde enligt Lagrådet t.ex. vara att ett partnerskap enligt lagen ska bestå även om en av parterna byter kön. Som Lagrådet framhöll skulle en sådan lösning innebära att det inte finns något behov av att reglera ett hinder i form av registrerat partnerskap i lagen om fastställande av kön i vissa fall och inte heller aktualisera frågor om huruvida den valda lösningen utgör diskriminering. En lösning som går ut på att tillåta personer som är registrerade partner att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen skulle dock samtidigt innebära att två personer av motsatt kön kan vara registrerade partner trots att ett villkor enligt den i och för sig nu upphävda lagen var att den gäller för samkönade partnerskap. En

sådan lösning är mot denna bakgrund inte heller helt optimal. Utskottets slutsats är dessutom, som framgår ovan, att lagkonstruktionen inte utgör diskriminering. I promemorian föreslås att det i bestämmelsen ska anges att den gäller för sökande som har fyllt 18 år. Som Lagrådet framhöll kan rekvisitet ”som fyllt 18 år” utgå eftersom det var en förutsättning för registrerat partnerskap.

Göteborgs kommun anför att förslaget riskerar att innebära en diskriminering av personer som ingått partnerskap och har medborgarskap i ett land som varken godkänner könsneutrala äktenskap eller svensk fastställelse av ny könstillhörighet men däremot registrerade partnerskap. Såvitt känt har någon sådan konkret situation som Göteborgs kommun beskriver inte uppkommit. Utskottet konstaterar att för det fall en person som vill få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen har ett medborgarskap i ett annat land som inte godkänner ändringen av det kön som framgår av folkbokföringen eller äktenskapet uppstår frågan om ett eventuellt missgynnande sker i det andra landets rättssystem. Det kan därför inte vara fråga om diskriminering enligt svensk rätt. Eftersom det inte heller framkommit något praktiskt behov saknas det anledning att reglera den aktuella situationen. *RFSL* och *RFSL Ungdom* anser att det är oklart om den föreslagna bestämmelsen även omfattar partnerskap registrerade utanför Sverige och anför att samlevnadsformer som regleras i andra länders lagstiftning inte bör utgöra ett hinder för att få ändra juridiskt kön i Sverige. Utskottet förtydligar att bestämmelsen endast avser partnerskap som är registrerade i Sverige.

5.3 Barn under 16 år som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen

Utskottets förslag i korthet

Ett barn som är under 16 år och som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter ansökan få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen om det är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet och om det krävs med hänsyn till barnets bästa.

Ansökan ska göras skriftligen och ges in till Socialstyrelsen.

Promemorians förslag (Ds 2018:17) överensstämmer med utskottets förutom att det i promemorian föreslås att bestämmelsen ska gälla för barn under 12 år. Promemorians förslag har vidare en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna, bl.a. Barnombudsmannen, Karolinska institutet, Sveriges nationella nätverk för DSD, Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras

rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom), Transammans och Rädda Barnens Ungdomsförbund, tillstyrker eller har inget att invända mot förslaget.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) anser att förslaget om att barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen före 12 års ålder går stick i stäv med lagens övergripande syfte, eftersom det innebär en skillnad mellan barn med medfödd intersexvariation som har en annan könsidentitet än den som framgår av folkbokföringen och andra barn som har en annan könsidentitet än den som framgår av folkbokföringen.

Göteborgs kommun är frågande till formuleringen ”personer med medfödda avvikelser i könsutvecklingen” och pekar på att en person med dessa erfarenheter ofta kallas intersexperson eller person med intersexerfarenhet. Göteborgs kommun anför att det befäster normen att beskriva personer som avvikande.

Utkastets förslag överensstämmer med utskottets förutom att det i utkastet föreslås att bestämmelsen ska gälla för barn under 12 år. Utkastets förslag har vidare en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna, bl.a. Statens medicinsk-etiska råd (Smer), Svensk förening för ungdomsmedicin, Amnesty International och Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) tillstyrker eller har inget att invända mot förslaget.

Utskottets ställningstagande

Barn som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen tilldelas ett kön som framgår av folkbokföringen i samband med födelsen. Beslutet grundas på medicinska utredningar och bedömningar. Det är dock inte självklart att barnets eller den unges könsidentitet kommer att stämma överens med det tilldelade könet. Man kan inte med säkerhet veta vilket kön som kommer att passa bäst för individen när denne utvecklas och växer upp. En möjlighet till ändring av det kön som framgår av folkbokföringen för barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen finns i 2 § könstillhörighetslagen. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)* anser att förslaget om att barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska kunna få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat innan de uppnått den generella åldersgränsen går stick i stäv med lagens övergripande syfte, eftersom det innebär en skillnad i förhållande till andra barn som har en annan könsidentitet än den som framgår av folkbokföringen. Utskottet gör dock bedömningen att möjligheten bör kvarstå för barn som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen att i en tidigare ålder än övriga barn få fastställt att barnet har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen.

Medfödd avvikelse i könsutvecklingen är ett samlingsbegrepp för olika medicinska tillstånd där en persons könsutveckling är atypisk. *Göteborgs kommun* ifrågasätter begreppet och anför att beskrivningen av personer som avvikande befäster normen. Det kan konstateras att den målgrupp som avses

är heterogen och innefattar fysiska tillstånd med skilda orsaker och konsekvenser för den berörda personen. Socialstyrelsen noterar i sin rapport från 2017, *Vård och behandling av personer med intersexuella tillstånd – Kartläggning av det tidiga omhändertagandet*, att terminologin är omdiskuterad och svårgenomtränglig. Begreppet intersexuella tillstånd eller intersexualism är ett något smalare begrepp än medfödda avvikelser, och även begreppet intersex (mellan könen) befäster en tvåkönsnorm som en individ alltså skulle avvika från. Den kritik som riktats mot begreppet medfödd avvikelse är förståelig. Begreppet är emellertid etablerat i rättstillämpningen och i avsaknad av ett motsvarande, etablerat begrepp som det råder stor enighet kring bör begreppet enligt utskottet kvarstå i den nya lagen.

Förutsättningarna för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt 2 § könstillhörighetslagen är att personen har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen och att en ändring av könstillhörigheten är mest förenlig med utvecklingen av könsidentiteten och mest förenlig med sökandens kroppsliga tillstånd. Även för denna målgrupp saknas skäl att framöver upprätthålla ett krav på att det kön som framgår av folkbokföringen ska motsvara ett kroppsligt tillstånd. Avgörande för att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen föreslås i stället vara utvecklingen av den unges könsidentitet. Skälet till detta är att det inte ska uppställas några direkta eller indirekta krav på kirurgiska ingrepp för att en person ska få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Det innebär att när det gäller väldigt små barn som inte har utvecklat någon könsidentitet eller där en sådan inte kan utläsas kan ansökan inte bifallas. Att ändringen ska vara i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet innebär dock att det inte ställs ett krav på att könsidentiteten bedöms vara fullt etablerad. Precis som i dag innebär den föreslagna bestämmelsen att det inte ska kunna komma i fråga att fastställa ett kön som strider mot en klart etablerad könsidentitet (jfr prop. 1972:6 s. 58 och prop. 2011/12:142 s. 73).

En förutsättning för att fastställa ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen för denna grupp barn under 16 år bör alltså vara att det är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet. Därutöver bör en förutsättning för ändring av barnets kön i folkbokföringen vara att det krävs med hänsyn till barnets bästa. Hänsyn ska tas till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad (se avsnitt 5.5). Socialstyrelsens nationella kunskapsstöd från 2015 *Bedöma barns mognad för delaktighet* utgör ett stöd i situationer där personal behöver göra en bedömning av barns mognad i samband med barns delaktighet.

Det är lämpligt att beslutsunderlaget i dessa ärenden även fortsättningsvis är en utredning från de s.k. DSD-teamen som arbetar med barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen (se avsnitt 1.1.4). Fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen för barn under 16 år som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen kommer således att fordra att den unge utreds inom ramen för hälso- och sjukvården. Det torde vara det bästa sättet att så långt som möjligt säkerställa att ändringen är i enlighet med utvecklingen

av barnets könsidentitet och i enlighet med barnets bästa, med hänsyn tagen till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad. En bedömning av barnets könsidentitet och barnets bästa kan exempelvis framgå av ett läkarintyg. DSD-teamen finns på olika orter i landet och besitter särskild kunskap vad gäller medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Detta innebär att läkarintygen kan utfärdas mot bakgrund av noggranna utredningar som är baserade på de olika yrkeserfarenheter som finns inom ramen för teamen. För det fall vårdens organisation ändras och motsvarande kunskap finns på andra ställen inom vården i framtiden ska bedömningen naturligtvis kunna utgå från någon annan typ av utredning från avsändare som bedöms ha likvärdig kunskapsnivå och erfarenhet.

En ansökan bör vara skriftlig och ges in till Socialstyrelsen (se även avsnitt 5.5).

5.4 Folkbokföring eller svenskt medborgarskap som villkor för fastställande

Utskottets förslag i korthet

En förutsättning för att en person ska få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen är att personen antingen är folkbokförd i Sverige, är svensk medborgare och har varit folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare och har ett samordningsnummer.

En förutsättning för att ett barn som är under 16 år och som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska få fastställt att barnet har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen är att barnet är folkbokfört i Sverige.

Promemorians förslag (Ds 2018:17) överensstämmer delvis med utskottets. I promemorian föreslås ett krav på folkbokföring för personer som ansöker om en förnyad ändring. I promemorian föreslås även att ett barn som har fyllt 15 år och som ansöker på egen hand måste vara folkbokförd i Sverige för att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. Bland annat Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) och Transammans tillstyrker förslaget. Kammarrätten i Stockholm påpekar att förslagen innebär att det saknas möjlighet för svenska medborgare bosatta utomlands att beviljas förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Kammarrätten anser att det bör övervägas om svenska medborgare bosatta utomlands ska ges möjlighet att ansöka om en förnyad ändring.

Utkastets förslag överensstämmer i huvudsak med utskottets. I utkastet föreslås att en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare och har ett personnummer eller samordningsnummer.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) och Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) är fortsatt positiva till att även svenska medborgare ska kunna ansöka om en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Organisationerna anför att kravet om folkbokföring har medfört stora problem och begränsningar för svenska medborgare som är bosatta i andra länder än Sverige, där kravet på folkbokföring i Sverige stått i direkt motsättning till andra krav som ställs av landet där personen exempelvis arbetar eller studerar.

Utskottets ställningstagande

Den nuvarande könstillhörighetslagen uppställer ett krav på att en person måste vara folkbokförd i Sverige för att få fastställt en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen. Kravet infördes 2013 då tidigare krav på svenskt medborgarskap togs bort. Ändringen motiverades med att den juridiska effekten av en ändring av könstillhörigheten i huvudsak endast är en ändring i folkbokföringsdatabasen. En avgränsning till att endast den som är folkbokförd i Sverige ska kunna få ett beslut om fastställelse av ändrad könstillhörighet framstod som rimligt även med hänsyn till att personer som inte är folkbokförda i Sverige i princip inte har rätt till planerad hälso- och sjukvård i Sverige (se prop. 2011/12:142 s. 42 och 43).

I promemorian redogörs det för att svenska medborgare bosatta utomlands har ett behov av att kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen för att kunna ansöka om ett pass där personens könsidentitet återges korrekt. Detta bekräftas av *RFSL* och *RFSL Ungdom* som anför att kravet om folkbokföring har medfört stora problem och begränsningar för svenska medborgare som är bosatta i andra länder än Sverige. Möjligheten att ändra det kön som framgår av folkbokföringen är inte endast en administrativ ändring i folkbokföringen utan också en åtgärd som praktiskt underlättar för individer att leva i sin könsidentitet, även för svenska medborgare bosatta utomlands.

I promemorian föreslås att endast en förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska föregås av en prövning av könsidentiteten och att det i dessa fall ska ställas ett krav på folkbokföring. Kravet på folkbokföring i sådana ärenden motiveras i promemorian med att i princip endast personer som är folkbokförda i Sverige har rätt till planerad hälso- och sjukvård i Sverige. I utkastet görs i stället bedömningen att det inte finns tillräckliga skäl att utesluta svenska medborgare från möjligheten att göra en förnyad ändring av kön i folkbokföringen och att det därför inte bör upprätthållas ett krav på folkbokföring även om det krävs ett medicinskt underlag från hälso- och

sjukvård. Utskottet, som nu föreslår att ett fastställande av det kön som framgår av folkbokföringen alltid ska föregås av en enklare prövning av könsidentiteten, gör samma bedömning som den som gjordes i utkastet. Som *Kammarrätten i Stockholm* framför bör det vara möjligt att i vissa fall ge in en medicinsk dokumentation från det land där personen i fråga är bosatt som motsvarar ett underlag från svensk hälso- och sjukvård. Det är Socialstyrelsen som ska bedöma om det underlag som ges in är tillräckligt för en prövning. Vilket likvärdigt utländskt underlag som kan ligga till grund för en bedömning bör närmare kunna framgå av rekommendationer. Det är naturligtvis även möjligt för en svensk medborgare att i förekommande fall ge in ett svenskt medicinskt underlag, även om det inte är självklart att personen i fråga omfattas av svensk planerad hälso- och sjukvård. Mot denna bakgrund gör utskottet bedömningen att även svenska medborgare som inte är folkbokförda i Sverige bör kunna få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Detta bör framgå av lag.

Till skillnad från utkastets förslag anser utskottet att möjligheten att ändra kön i folkbokföringen för svenska medborgare som inte är folkbokförda i landet endast bör avse personer som antingen tidigare har varit folkbokförda i Sverige eller som har tilldelats ett samordningsnummer. I annat fall är det inte möjligt att ändra det kön som framgår av folkbokföringen. Som *Lagrådet* påpekar var bestämmelsen i lagrådsremissen utformad på ett sådant sätt att även utländska medborgare som tidigare varit folkbokförda i Sverige kom att omfattas. Detta är emellertid inte utskottets avsikt. Bestämmelsen bör ange att personer som är folkbokförda i Sverige, personer som är svenska medborgare och har varit folkbokförda i Sverige och personer som är svenska medborgare och har ett samordningsnummer kan få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen.

Kravet på folkbokföring bör liksom i dag fortsatt gälla för barn som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

5.5 Ansökningar som avser barn

Utskottets förslag i korthet

Om ansökan avser ett barn, ska barnet få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

En ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare. En ansökan för ett barn som har fyllt 12 år får inte göras utan barnets skriftliga samtycke.

Promemorians förslag (Ds 2018:17) överensstämmer delvis med utskottets. I promemorian föreslås att ett barn som har fyllt 15 år efter egen ansökan ska få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat efter en prövning av

könsidentiteten. I promemorian föreslås ingen bestämmelse om barns rätt till information och möjlighet att framföra sina åsikter.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser, bl.a. Rädda Barnens Ungdomsförbund, Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) och Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) och Transammans, tillstyrker eller har inget att invända mot förslaget att en ansökan för ett barn som har fyllt 12 år inte får göras utan barnets skriftliga samtycke. BUP Konsultenhet Karolinska Solna ställer sig frågande kring om en 12-åring kan ge in ett skriftligt informerat samtycke och hur ett dylikt i så fall skulle utformas och bedömas.

Flera remissinstanser, bl.a. *Socialstyrelsen*, *Barnombudsmannen*, *Rädda Barnens Ungdomsförbund* och *Transföreningen FPES*, tillstyrker förslaget om att barn som har fyllt 15 år ska kunna ansöka om en ändring av kön i folkbokföringen på egen hand. Flertalet remissinstanser, bl.a. *Karolinska institutet*, *Sveriges nationella nätverk för DSD*, *Svenska barnläkarföreningen*, *Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN)* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge* avstyrker det förslaget.

Utkastets förslag överensstämmer i huvudsak med utskottets. I utkastet föreslås ingen bestämmelse om barnets rätt till information och möjlighet att framföra sina åsikter.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser, bl.a. Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) och Barnombudsmannen tillstyrker eller har inget att invända mot förslaget att en ansökan för ett barn som har fyllt 12 år inte får göras utan barnets skriftliga samtycke.

Utskottets ställningstagande

Barns delaktighet

I barnkonventionen uttrycks principen om barnets rätt till delaktighet. Det barn som är i stånd att bilda egna åsikter har enligt artikel 12 i konventionen rätt att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid åsikterna ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. För detta ändamål ska barnet beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare, i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet (se även CRC/C/GC/12). Även 2008 års Europarådskonvention innehåller en bestämmelse om barnets rätt till delaktighet (artikel 6).

En ändring av det kön som framgår av folkbokföringen föreslås enligt huvudregeln kunna göras från 16 års ålder (se avsnitt 5.2). För barn som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen föreslås att en ändring under vissa förutsättningar ska kunna göras för barn under 16 år (se avsnitt 5.3). På så sätt

rör således bestämmelserna barn. Det aktualiserar frågan om barnets rätt till delaktighet.

Eftersom en fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen rör barnets personliga integritet är det enligt utskottet viktigt att barnets rätt till delaktighet tillgodoses i processen. Barnets åsikter är också en viktig del i bedömningen av barnets bästa, vilket alltid ska beaktas vid beslut som rör barn.

Det underlag som ligger till grund för Socialstyrelsens bedömning tas fram i hälso- och sjukvården. Att hälso- och sjukvården vid utfärdandet av detta underlag så långt som möjligt ska klargöra barnets inställning till vården och tillmäta barnets inställning betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad följer av 4 kap. 3 § patientlagen. Numera anses det inte finnas någon nedre åldersgräns för när barn ska ges möjlighet att komma till tals. Barn anses kunna bilda åsikter vid mycket ung ålder, även om barnet inte kan uttrycka dessa åsikter verbalt (CRC/C/GC/12 p. 21). Rätten att få framföra sina åsikter ska inte sammanblandas med förmågan att kunna tala eller uttrycka sig. När det gäller barn som är i stånd att bilda egna åsikter men som inte har förmåga att ge uttryck för dessa, bör barnets åsikter så långt det är möjligt inhämtas på annat sätt.

En förutsättning för att ett barn ska kunna komma till tals och uttrycka sina åsikter på ett adekvat sätt är att barnet får information. Informationen ska anpassas till barnets ålder och mognad på ett sådant sätt att barnet kan ta till sig den. Av dessa skäl bör det av lagen framgå att när ansökan avser ett barn, ska barnet få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Det ska vidare framgå att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Som beslutande myndighet är det Socialstyrelsen som ska tillse att det framgår av utredningen att barnet fått anpassad information och gets möjlighet att framföra sina åsikter. Socialstyrelsen ska även tillmäta barnets åsikter betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Som framgår nedan får en ansökan för ett barn som har fyllt 12 år inte göras utan att barnet samtycker. Det är dock angeläget att även yngre barn ges en möjlighet att föra fram sina åsikter och få dem beaktade. Socialstyrelsen bör därför när det gäller barn med medfödd avvikelser i könsutvecklingen, även i det fall barnets samtycke inte krävs, ta hänsyn till barnets åsikter med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. Att barnets ålder och mognad ska beaktas medför att hänsyn ska tas i högre grad till de äldre barnens åsikter än till de yngre barnens. Enbart ålder kan dock inte avgöra vikten av ett barns åsikter. Den nu föreslagna bestämmelsen gäller även för de äldre barnen. Att dessa barns åsikter ska beaktas gäller därmed parallellt med kravet på deras samtycke till en ansökan om att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen.

En ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare

Enligt svensk rätt är det den som har vårdnaden om ett barn som har ansvar för barnets personliga förhållanden och som ska se till att barnets behov blir tillgodosedda. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år (6 kap. 2 § föräldrabalken). Det framgår av allmänna bestämmelser i 6 kap. föräldrabalken att barnets vårdnadshavare har en rätt och en skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. I detta ligger bl.a. att det är barnets vårdnadshavare som bör ansöka om fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen för ett barn. Detta bör framgå av den nya lagen. Samtidigt har barnet rätt till delaktighet och inflytande i beslut som rör barnets person, i takt med barnets ålder och mognad. Det är därför inte aktuellt att låta vårdnadshavarna ansöka om en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen för ett barn som har fyllt 12 år utan att barnet självt skriftligen samtycker till en ansökan (se följande avsnitt).

Kravet på skriftligt samtycke

I såväl promemorian som utkastet föreslås att ett barns samtycke ska vara skriftligt. *Rädda Barnens Ungdomsförbund, RFSL, RFSL Ungdom* och *Transammans* tillstyrker förslaget om ett skriftligt samtycke. *BUP Konsult-enhet Karolinska Solna* ställer sig frågande kring om en 12-åring kan ge in ett skriftligt informerat samtycke och hur ett sådant samtycke i så fall skulle utformas och bedömas. Utskottet gör bedömningen att det är av stor vikt att en fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen för ett barn som har fyllt 12 år endast får ske om barnet har samtyckt till ändringen. Det är därför nödvändigt att det finns någon form av dokumentation av samtycket. Det bör vara möjligt för en 12-åring att lämna ett skriftligt informerat samtycke till en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Ett krav på skriftligt samtycke för ett barn som har fyllt 12 år gäller även vid en ansökan om ändring av personnamn (46 och 47 §§ lagen om personnamn [2016:1013]). Det bör mot denna bakgrund regleras i den nya lagen att samtycket ska vara skriftligt.

Den nu föreslagna 12-årsgränsen blir endast aktuell när det gäller barn som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen (se avsnitt 5.3). För de barn som ansöker om fastställelse enligt huvudregeln är den föreslagna åldersgränsen 16 år. Även i dessa fall krävs alltså ett skriftligt samtycke från barnet i fråga.

5.6 Beslutande myndighet

Utskottets förslag i korthet

Socialstyrelsen ska besluta i ärenden enligt lagen om fastställande av kön i vissa fall.

Promemorians förslag (Ds 2018:17) överensstämmer delvis med utskottets. I promemorian föreslås att Skatteverket ska vara beslutande myndighet när det gäller en ansökan om en första ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslaget. *Socialstyrelsen* och *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget. *Skatteverket* tillstyrker att den som har fyllt 18 år ska ansöka första gången hos Skatteverket, men avstyrker att den som är mellan 12 och 18 år ska ansöka om en första ändring hos Skatteverket. Enligt *Karolinska institutet* och *Sveriges nationella nätverk för DSD* är det anmärkningsvärt att Skatteverket ska besluta när barn ansöker om en första ändring. *Förvaltningsrätten i Stockholm* anser att det bör övervägas om det inte är lämpligare att alla ärenden gällande ändring av det kön som framgår av folkbokföringen prövas av en och samma myndighet, oavsett om ändringen görs för första gången eller inte, för att skapa en tydlighet i lagstiftningen och för att underlätta för den enskilde.

Utkastets förslag överensstämmer delvis med utskottets. I utkastet föreslås att Skatteverket ska vara beslutande myndighet när det gäller en ansökan om en första ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) och Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) tillstyrker att Skatteverket ska vara beslutande myndighet när någon som är över 12 år ansöker om nytt juridiskt kön första gången. Rädda Barnens Ungdomsförbund anser att om en prövning inför en ytterligare ändring av juridiskt kön införs, kan Socialstyrelsen fatta dessa beslut i enlighet med myndighetens arbetsordning.

Utskottets ställningstagande

I såväl promemorian som utkastet föreslås att en första ändring av det kön som framgår av folkbokföringen inte ska föregås av en prövning av könsidentiteten. Det fanns mot denna bakgrund skäl att låta Skatteverket vara beslutande myndighet i dessa fall, eftersom Skatteverket är den myndighet som registrerar ändringen i folkbokföringen och enligt det förslag som lades fram endast hade att pröva om de formella förutsättningarna, t.ex. att sökanden hade rätt ålder inne, var uppfyllda. Utskottet föreslår nu att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska föregås av en prövning av

könsidentiteten, oavsett om det gäller en första eller förnyad ändring (se avsnitt 5.2.2).

I dag är det Socialstyrelsens rättsliga råd som beslutar i ärenden om könstillhörighet enligt nuvarande könstillhörighetslag (18 § förordningen [2015:284] med instruktion för Socialstyrelsen). Bedömningar om könstillhörighet har gjorts av Rättsliga rådet sedan 1970-talet. Kunskap på området finns därför även hos myndigheten som sådan. Socialstyrelsen beslutar redan i dag i andra tillståndsärenden och har verktyg för komplettering i ärenden där myndigheten anser att beslutsunderlaget är bristfälligt, t.ex. kontakt med medicinskt sakkunniga. Det är mot denna bakgrund lämpligt att Socialstyrelsen i stället för Skatteverket är beslutande myndighet i ärenden om att få fastställt ett annat kön än det kön som framgår av folkbokföringen. Som föreslås i promemorian och i utkastet bör Socialstyrelsen även besluta i de fall som gäller barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Att en och samma myndighet beslutar i samtliga ärenden enligt lagen underlättar förståelsen för den enskilde, som *Förvaltningsrätten i Stockholm* framhåller. Med ett sådant förfarande tillgodoses även synpunkter från bl.a. *Skatteverket* och *Karolinska institutet* som varit kritiska till att Skatteverket ska besluta om en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen för barn.

Precis som i dag kommer det dock att vara Skatteverket som, efter att Socialstyrelsen meddelat ett beslut om att fastställa ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen, registrerar den nya könstillhörigheten i folkbokföringsdatabasen. Detta sker genom ett byte av den enskildes person- eller samordningsnummer. Socialstyrelsen bör därför även fortsättningsvis skicka en kopia av beslutet till Skatteverket.

Lagrådet noterar att regeringen tar upp frågan om att den nya lagen inte får leda till missbruk i brottsliga syften (se avsnitt 5.2.1) men saknar ett resonemang om huruvida Socialstyrelsen vid misstanke om användning av ett nytt personnummer för brottsligt agerande ska kunna hämta in yttranden från andra myndigheter, t.ex. Polisen eller Bolagsverket. Som tidigare nämnts anser utskottet att regeringen framöver noga bör följa frågan, om vilka eventuella konsekvenser upprepade personnummerbyten kan komma att medföra för myndigheter och aktörer och vid behov återkomma med åtgärder för att motverka risken för missbruk (se avsnitt 8).

5.7 Överklagande

Utskottets förslag i korthet

Socialstyrelsens beslut enligt lagen om fastställande av kön i vissa fall ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd ska krävas vid överklagande till kammarrätten.

Promemorians förslag (Ds 2018:17) överensstämmer i huvudsak med utskottets. I promemorian föreslås att Skatteverket i vissa fall ska vara

beslutande myndighet och att myndighetens beslut ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* betonar att Europakonventionen kräver tydliga och lagstadgade kriterier och grunder för domstolsprövning av frågor som rör en individs personliga identitet som skydd mot godtycklig behandling. Enligt Fakultetsnämnden är redogörelsen för de kriterier som kommer att läggas till grund för domstolars och myndigheters beslut om individens folkbokförda kön bristfällig och den föreslagna lagen lever därför inte upp till Europakonventionens krav.

Utkastets förslag överensstämmer i huvudsak med utskottets. I utkastet föreslås att Skatteverket i vissa fall ska vara beslutande myndighet och att Skatteverkets beslut ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) och Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) ställer sig bakom förslagen. Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet framhåller att utgångspunkten i svensk rätt är att beslut inom hälso- och sjukvården inte är möjliga att överklaga och ser gärna att lagstiftaren utvecklar motiveringen till att dessa beslut ska vara fortsatt överklagbara. Fakultetsstyrelsen frågar sig vad det är som särskiljer dessa beslut i så hög grad från andra beslut inom hälso- och sjukvården som lagstiftaren inte anser möjliga att överklaga.

Utskottets ställningstagande

Socialstyrelsen föreslås besluta i ärenden enligt lagen om fastställande av kön i vissa fall (se avsnitt 5.6). Ett beslut om att fastställa ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen är en fråga som rör individers könsidentitet och personliga integritet. Besluten kan vara av stor betydelse för personens hälsa och välbefinnande. Frågan om möjligheten att kunna överklaga ett beslut om att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen är vidare kopplad till rätten till privatliv enligt artikel 8 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). I det vägledande rättsfallet *Christine Goodwin mot Förenade kungariket* (dom den 11 juli 2002) fann Europadomstolen att de svårigheter under vilka de som genomgått könskorrigering operationer tvingades leva när deras nya identitet inte erkändes var så stora att de innefattade ett brott mot rätten till respekt för privatlivet.

Enligt könstillhörighetslagen är det möjligt att överklaga Socialstyrelsens beslut enligt lagen. Utskottet föreslår nu att könstillhörighetslagen ska upphävas och ersättas av två lagar varav den ena ska reglera förutsättningarna för underlivskirurgi och den andra fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen (se avsnitt 3). Förslaget innebär alltså att

processen för att få ändrat det kön som framgår av folkbokföringen särskiljs från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen. Den person som undergått underlivskirurgi kommer därmed inte per automatik att få en ny könstillhörighet registrerad i folkbokföringen. Personen i fråga måste ansöka om fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen hos Socialstyrelsen. Ett sådant beslut innebär att individens personnummer eller samordningsnummer ändras och har således betydelse för enskildas rättsliga ställning. Mot bakgrund av frågans karaktär anser utskottet att det även fortsättningsvis bör finnas en möjlighet att överklaga ett beslut om att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet betonar att Europakonventionen kräver tydliga och lagstadgade kriterier och grunder för domstolsprövning och ifrågasätter regleringen. Utskottet vill framhålla att den prövning som ska göras utgår från de kriterier som gäller i dag för att få ändra kön i folkbokföringen för vilka det finns en praxis. De krav som föreslås gälla i dessa fall är visserligen lägre ställda, men innebär en liknande prövning som den som görs i dag. De förutsättningar som föreslås gälla får därför anses vara tillräckligt tydliga för en domstolsprövning.

Socialstyrelsens beslut bör, precis som enligt könstillhörighetslagen, kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd bör krävas vid överklagande till kammarrätten.

5.8 Erkännande av utländska domstolars domar och myndigheters beslut

Utskottets förslag i korthet

En dom eller ett beslut om att en person har ändrat kön, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft, ska gälla i Sverige, om personen var medborgare i landet i fråga eller bosatt där när domen eller beslutet meddelades.

Promemorians förslag (Ds 2018:17) överensstämmer i sak med utskottets. I promemorian används uttrycket ”en person har ändrad könstillhörighet”.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Utkastets förslag överensstämmer i sak med utskottets. I utkastet används uttrycket ”en person har ändrad könstillhörighet”.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslaget. Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) och Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) tillstyrker förslaget. Skatteverket anser att ett utländskt avgörande som avser en tredje könstillhörighet, vilket finns i vissa länder, faller inom lagens ordalydelse. Mot denna bakgrund efterfrågar Skatteverket ett klagande av vad som innefattas

i rekvisitet könstillhörighet och om en person ska tilldelas ett udda eller jämnt födelsenummer eller individnummer för det fall en tredje könstillhörighet erkänns.

Utskottets ställningstagande

Enligt 3 a § könstillhörighetslagen ska domar och beslut meddelade av en utländsk domstol eller myndighet om att en person har ändrad könstillhörighet gälla i Sverige under förutsättning att personen när domen eller beslutet meddelades var medborgare i landet i fråga eller bosatt där. I Sverige erkänns i regel beslut som fattats av myndigheter i det land där en individ är medborgare, utan att svenska myndigheter överprövar eller omprövar det utländska beslutet. Detsamma bör gälla i fall där en svensk eller utländsk medborgare har ändrat kön enligt ett annat lands lagstiftning än medborgarskapslandets, under förutsättning att personen i fråga vid tiden för beslutet var bosatt i det land där ändringen beslutades. Det är viktigt att enskilda kan inrätta sig efter en myndighets beslut i en så avgörande fråga. En motsvarande bestämmelse om erkännande av utländska domar och beslut som i könstillhörighetslagen bör därför finnas även i den nya lagen. Det innebär att en sådan dom eller ett sådant beslut ska godtas och tillerkännas rättslig verkan här (prop. 2011/12:142 s. 48). I detta ligger att andra länders rättsordningar ska respekteras. Den omständigheten att personen i fråga är registrerad partner utgör exempelvis inget hinder mot att erkänna en utländsk dom om ändrad könstillhörighet.

Skatteverket efterfrågar ett klargörande av vad som innefattas i rekvisitetet könstillhörighet mot bakgrund av att det i vissa länder finns en tredje könstillhörighet. Utskottet vill i anledning av det peka på att de kön som framgår av den svenska folkbokföringen genom ett personnummer eller samordningsnummer följer av folkbokföringslagen. Den ändring som kan göras i folkbokföringen med anledning av utländska domar eller beslut är således antingen till kvinna eller till man (jfr 18 och 18 a §§ folkbokföringslagen).

Utskottet gör vidare bedömningen att även s.k. de facto-erkännanden i form av beslut att utfärda pass i det nya könet eller beslut om ändring i ett annat lands folkbokföring eller motsvarande, liksom tidigare, bör räknas som beslut om att en persons kön har ändrats. Identitetshandlingar, som pass, bör alltså kunna ligga till grund för en ändring i den svenska folkbokföringen. Detta gäller under förutsättning att personen i fråga var medborgare i den aktuella staten eller bosatt där och att domen eller beslutet vunnit laga kraft (se prop. 2011/12:142 s. 49 f.).

5.9 Bemyndigande

Utskottets förslag i korthet

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Promemorians förslag (Ds 2018:17) överensstämmer med utskottets.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslaget. *Svenska läkarförbundet* instämmer särskilt i att det i förordning och myndighetsföreskrifter bör preciseras vilket underlag som ska bifogas en ansökan om ändring av kön i folkbokföringen. *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)*, *Rädda Barnens Ungdomsförbund* och *Transammans* anser att det är viktigt att Socialstyrelsen snarast, i samarbete med transpersoners egna organisationer, tar fram riktlinjer för hur ett giltigt intyg ska utformas, vem som kan utfärda det och hur en konsultation ska se ut innan intyg utfärdas.

Utkastets förslag överensstämmer med utskottets.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslaget. *Skatteverket* och *Socialstyrelsen* har inte några synpunkter på att det införs bestämmelser om bemyndigande men anser att det inte finns behov av eller är lämpligt att i föreskrifter reglera vad som ska gälla i fråga om bristfälliga ansökningar och myndighetens skyldighet att avhjälpa brister då regler om detta finns i förvaltningslagen (2017:900). *Skatteverket* anför även att det inte finns något behov av att i föreskrifter reglera frågor om delgivning då regler om detta finns i delgivningslagen (2010:1932).

Utskottets ställningstagande

Av lagen bör det framgå att en ansökan ska vara skriftlig. Detaljerade regler om vad en ansökan ska innehålla bör däremot kunna framgå av föreskrifter. Utskottet ställer sig därför bakom förslagen i promemorian och utkastet att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla. En person som ansöker om fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen kan t.ex. tillsammans med sin ansökan behöva ge in ett medicinskt underlag som visar att de förutsättningar som ställs upp i lagen är uppfyllda. Som bl.a. *Svenska läkarförbundet* anger finns det framför allt ett behov av att det i förordning eller myndighetsföreskrifter preciseras vilket underlag som ska bifogas en ansökan om att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Normalt sett bör det t.ex. kunna räcka med en enklare medicinsk utredning för att kunna bedöma om de förutsättningar som ställs upp i lagen

föreligger. Det är därför inte nödvändigt att underlaget utgörs av ett ställnings- tagande från ett helt utredningsteam, som är fallet i dag. Ett beslutsunderlag bör i stället kunna bestå av ett intyg från en legitimerad läkare (t.ex. psykiatriker) eller legitimerad psykolog. Närmare bestämmelser om vilka yrkeskategorier som ska vara behöriga att skriva ett intyg bör kunna framgå av föreskrifter.

Ett beslut om fastställande av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen innebär att den sökande ska tilldelas ett nytt person- eller samordningsnummer. Det är därför viktigt att det görs en identitetskontroll för att säkerställa att ansökan lämnas in av den person som vill ändra kön i folkbokföringen. Det åligger Socialstyrelsen att ha rutiner för säker identitets- kontroll. I första hand bör identifiering av sökanden kunna ske elektroniskt. I vissa fall kan andra mer omfattande kontroller krävas, såsom personlig inställelse vid myndigheten, exempelvis om Socialstyrelsen i samband med sin prövning av ansökan får indikationer på att ansökan görs i bedrägliga syften. Utskottet föreslår därför även ett bemyndigande som avser ansöknings- processen i övrigt, framför allt för att tillgodose behovet av föreskrifter vad gäller en säker identitetskontroll. Bemyndigandet kan även behövas för andra krav i samband med ansökningsförfarandet, exempelvis hur det ska kon- trolleras att den som utfärdat ett intyg i ett ärende är behörig. En uppföljning av lagen och de rutiner som utarbetas av Socialstyrelsen bör göras när det gäller identitetskontrollerna (se avsnitt 8).

I dag anses det som regel inte finnas behov av att delge ett komplet- teringsföreläggande om att sökanden har möjlighet att återkomma med en ny och bättre ansökan. Som anförs i utkastet bedöms det därför inte finnas något behov av att delge ett kompletteringsföreläggande.

5.10 Behandling av personuppgifter

Utskottets bedömning i korthet

Det behöver inte införas några bestämmelser om behandling av personuppgifter i den föreslagna lagen. Regleringen i EU:s data- skyddsförordning, lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning och patientdatalagen bedöms vara tillräcklig.

Promemorians bedömning (Ds 2018:17) överensstämmer i sak med utskottets. I promemorian omfattar bedömningen Skatteverkets behandling av personuppgifter med anledning av att Skatteverket i promemorian föreslår vara en beslutande myndighet.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över bedömningen. *Integritetsskyddsmyndigheten (IMY)* (dåvarande

Datainspektionen) anför att det behövs en analys av om befintliga sektors-specifika regleringar som avser behandling av personuppgifter ska tillämpas i verksamhet enligt den nya lagen och om det finns ett behov av kompletterande bestämmelser.

Utkastets bedömning överensstämmer i sak med utskottets. I utkastet omfattar bedömningen Skatteverkets behandling av personuppgifter med anledning av att Skatteverket i utkastet föreslås vara en beslutande myndighet.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över bedömningen. *Integritetsskyddsmyndigheten (IMY)* konstaterar att det i utkastet anges att den personuppgiftsbehandling som följer av förslaget till lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som vilar på Socialstyrelsen (6.1 c i dataskyddsförordningen). IMY ställer sig tveksam till att Socialstyrelsens uppdrag i dessa delar är så preciserade avseende personuppgiftsbehandling att de utgör en rättslig förpliktelse enligt artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen. I normalfallet torde myndigheters uppdrag enligt IMY i första hand utgöra en rättslig grund för behandling av personuppgifter med stöd av artikel 6.1 e i dataskyddsförordningen, dvs. på grundval av att uppdraget avser en uppgift av allmänt intresse.

Utskottets bedömning

EU:s dataskyddsförordning utgör sedan den 25 maj 2018 den generella regleringen av personuppgiftsbehandling inom EU. Dataskyddsförordningen lämnar utrymme för kompletterande nationella bestämmelser med ytterligare krav eller undantag. Sådana bestämmelser finns i lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, nedan förkortad dataskyddslagen.

Utskottet föreslår att Socialstyrelsen ska pröva om det finns förutsättningar för att en person ska få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen (se avsnitt 5.2, 5.3 och 5.6). Socialstyrelsen ska, förutom att pröva de formella kriterierna för ansökan, såsom identifiering av personen, medborgarskap m.m., även göra en prövning av personens könsidentitet som syftar till att bedöma om personen i fråga har behov av att ändra det kön som framgår av folkbokföringen. En liknande men mer omfattande prövning gör Socialstyrelsen redan i dag enligt den nuvarande könstillhörighetslagen för de personer som ansöker om fastställande av könstillhörighet. För att Socialstyrelsen ska kunna göra den prövning som föreslås är det nödvändigt att myndigheten även fortsatt får behandla personuppgifter och även känsliga sådana. Till en ansökan från den enskilde bör det bifogas underlag från hälso- och sjukvården för att Socialstyrelsen ska kunna bedöma om det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med personens upplevda könsidentitet och om det kan antas att personen kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid. Socialstyrelsen behöver därför behandla

personuppgifterna i det medicinska underlag som kommer in till myndigheten för att fullgöra de uppgifter som följer av den föreslagna lagen.

Utskottet instämmer i *IMY*:s bedömning att behandlingen av personuppgifterna enligt den nya lagen om fastställande av kön i vissa fall är nödvändig för att Socialstyrelsen ska kunna utföra en uppgift av allmänt intresse (artikel 6.1 e i EU:s dataskyddsförordning). Behandlingen följer av lagförslaget, vilket innebär att grunden för behandlingen är fastställd i enlighet med svensk rätt (artikel 6.3 i EU:s dataskyddsförordning).

Personuppgifter om hälsa och sexuell läggning utgör känsliga personuppgifter enligt EU:s dataskyddsförordning och får som huvudregel inte behandlas. Känsliga personuppgifter får dock i vissa fall behandlas med stöd av artikel 9.2 i dataskyddsförordningen. Enligt artikel 9.2 g får känsliga personuppgifter behandlas om behandlingen är nödvändig med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt. Enligt artikel 9.4 får medlemsstaterna behålla eller införa ytterligare villkor och även begränsningar för behandling av uppgifter om hälsa. Av 3 kap. 3 § första stycket dataskyddslagen framgår bl.a. att känsliga personuppgifter får behandlas av en myndighet med stöd av artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen om uppgifterna har lämnats till myndigheten och behandlingen krävs enligt lag. Vid behandling som sker med stöd av paragrafens första stycke är det förbjudet att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter (andra stycket samma paragraf).

För att kunna göra en prövning av en persons könsidentitet och besluta i ärenden om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen behöver Socialstyrelsen behandla vissa känsliga personuppgifter. Uppgifterna har lämnats till Socialstyrelsen i samband med ansökan. Socialstyrelsens uppgift, som innebär att pröva om personer som har behov av att ändra det kön som framgår av folkbokföringen kan göra det, utgör enligt utskottet ett viktigt allmänt intresse.

Genom förslaget om en ny lag om fastställande av kön i vissa fall får den enskilde tillgång till en enklare process för att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen, då processen för fastställande av kön i folkbokföringen och processen för underlivskirurgi skiljs åt (se avsnitt 3). Flera remissinstanser anser att förslagen kommer att innebära ökad hälsa och ökat välbefinnande för trans- och intersexpersoner i Sverige (se avsnitt 3). De medicinska underlag som Socialstyrelsen behöver hantera för att kunna pröva en ansökan förväntas vara mindre omfattande än i dag eftersom prövningen ska förenklas (se avsnitt 5.2.2). Som nämnts ovan är det förbjudet att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter. Vidare bör det beaktas att personuppgiftsbehandlingen endast kommer att utföras på den enskildes egen begäran och att det inte bedöms finnas något alternativ till att behandla personuppgifterna. Utifrån dessa överväganden anser utskottet att behandlingen av personuppgifter får anses stå i proportion till det eftersträvade syftet.

När det gäller den behandling av personuppgifter som även fortsatt kommer att ske inom hälso- och sjukvården vid framtagandet av ett sådant medicinskt underlag som ska ligga till grund för Socialstyrelsens prövning omfattas den behandlingen, precis som i dag, av patientdatalagen (2008:355).

Mot denna bakgrund gör utskottet bedömningen att regleringen i EU:s dataskyddsförordning, dataskyddslagen och patientdatalagen är tillräcklig och att det därför inte behöver införas några bestämmelser om behandling av personuppgifter i den nya lagen.

5.11 Tystnadsplikt och sekretess

Utskottets bedömning i korthet

Det bör inte införas några bestämmelser om tystnadsplikt och sekretess i den nya lagen om fastställande av kön i vissa fall.

Promemorians förslag (Ds 2018:17) överensstämmer inte med utskottets bedömning. Promemorians lagförslag innehåller en upplysningsbestämmelse om att sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, gäller i det allmännas verksamhet och en materiell bestämmelse om att den som har tagit befattning med ett ärende enligt lagen inte obehörigen får röja uppgifter om en enskilds personliga förhållanden.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslaget. *Integritetsskyddsmyndigheten (IMY)* (dåvarande Datainspektionen) understryker att det finns bestämmelser om tystnadsplikt i 6 kap. 12–16 §§ patientsäkerhetslagen (2010:659) och att det i det fortsatta beredningsarbetet behöver utredas hur promemorians förslag förhåller sig till nämnda bestämmelser om tystnadsplikt.

Utkastets bedömning överensstämmer med utskottets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Utskottets bedömning

För uppgifter som förekommer i ärenden hos Socialstyrelsen enligt den nya lagen om fastställande av kön i vissa fall föreslås att det införs en ny bestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen (se avsnitt 6.4). Enligt den föreslagna bestämmelsen ska sekretess gälla för uppgift om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen om fastställande av kön i vissa fall, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men.

För uppgifter som förekommer när hälso- och sjukvården tar fram ett medicinskt underlag som kan ligga till grund för en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen gäller bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen för den allmänna hälso- och sjukvården. Sekretess gäller för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga

förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men (25 kap. 1 § OSL). På motsvarande sätt gäller bestämmelserna i patientsäkerhetslagen för den privata hälso- och sjukvården. Den som tillhör eller har tillhört hälso- och sjukvårdspersonalen får inte obehörigen röja vad han eller hon i sin verksamhet har fått veta om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden (6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen).

Mot denna bakgrund anser utskottet att regleringen i offentlighets- och sekretesslagen, innefattande de ändringar som föreslås i den lagen i avsnitt 6.4, och i patientsäkerhetslagen är tillräcklig och att det därför inte bör införas några bestämmelser om tystnadsplikt och sekretess i den nya lagen.

5.12 Rättsverkan av ett fastställelsebeslut och behovet av följdändringar

Utskottets bedömning i korthet

En ändring av det kön som framgår i folkbokföringen efter ett fastställelsebeslut bör styra den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har rättslig betydelse.

Bestämmelserna om placering av en intagen i fängelselagen och häkteslagen bör ändras till följd av lagförslaget om fastställande av kön i vissa fall. Några andra ändringar behövs inte.

Promemorians bedömning (Ds 2018:17) överensstämmer inte med utskottets. Promemorian behandlar inte frågor om rättsverkan av en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen och om det till följd av det behövs några ändringar i annan lagstiftning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser kommenterar inte frågan om rättsverkan av en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* efterfrågar en övergripande och djupare analys av vad konsekvenserna av en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen innebär. Hovrätten framhåller att uttrycken han och hon och därmed jämförliga begrepp för att ange kön återfinns genomgående i svensk lagstiftning. Det finns därför enligt hovrätten behov av att ytterligare utreda vilken påverkan förslaget får inom andra rättsområden, däribland straffrätten och namnrätten. *Sveriges Kvinnolobby* är kritisk till att förslagen genomgående saknar ett jämställdhetsperspektiv och en konsekvensanalys utifrån arbetet för jämställdhet och kvinnors rättigheter. *Sveriges Kvinnolobby* efterfrågar en utredning av hur lagförslaget påverkar arbetet med könsuppdelad registerstatistik, vilket är grundläggande för jämställdhetsarbetet och hjälper samhället upptäcka och åtgärda skillnader i livsvillkor mellan flickor och pojkar, kvinnor och män. Vidare lyfter *Sveriges Kvinnolobby* att promemorian saknar en bedömning av risken för missbruk på så sätt att personer med ont uppsåt kan få tillgång till utrymmen avsedda för att skydda kvinnor. *Kvinnofronten* anför liknande synpunkter. *Statistiska centralbyrån (SCB)* har inte något att invända mot lagförslaget och anför att reglerna medför ingen eller mycket begränsad påverkan på SCB:s verksamhet. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)* instämmer i promemorians bedömning om att förslaget om en ny lag inte kommer att ha några konsekvenser för jämställdheten mellan män och kvinnor. *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)* anser att lagförslagen kommer att medföra en mer korrekt jämställdhetsstatistik än den vi har i dag, då processen för det juridiska könsbytet förenklas och möjliggör för fler transpersoner att få rätt juridiskt kön. RFSL anför att även nuvarande konstllhörighetslag innebär att det juridiska könet kan ändras

utifrån självidentifikation, vilket varit gällande sedan 1972. *Riksidrottsförbundet (RF)* lyfter fram att tävlingsreglerna för olika idrotter inte sällan är tydligt präglade av de internationella förbundens övergripande tävlingsregler, vilket i sin tur gör att specialidrottsförbunden har en begränsad möjlighet att styra över frågan om könsuppdelad respektive inte könsuppdelad tävlingsverksamhet samt den aktuella idrottens definition av kön. RF bedömer att förslaget innebär ingripande konsekvenser för förbundets medlemmar i form av bl.a. ett omfattande arbete med att utreda och analysera förutsättningarna, ur ett regulatoriskt perspektiv, för inkludering av personer som upplever att deras könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen.

Utkastets bedömning överensstämmer delvis med utskottets. I utkastet görs bedömningen att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen får en presumtionsverkan.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser som kommenterar avsnittet om rättsverkan, bl.a. Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom), Rädda Barnen, Rädda Barnens Ungdomsförbund och Akademikerförbundet är kritiska till utkastets bedömning att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör få en presumtionsverkan. RFSL och RFSL Ungdom anser att texten om rättsverkan i utkastet är djupt problematisk och måste arbetas om. Organisationerna anför att det inte är någon självklar konsekvens av en ny förenklad process för ändring av kön i folkbokföringen att en ändring får en presumtionsverkan. Organisationerna känner oro för att det kan innebära att personers könsuttryck, kropp och beteenden bedöms i stället för det juridiska könet och anser att det öppnar upp för att den diskriminering som vissa transpersoner upplever på grund av sitt könsuttryck kommer att ske systematiskt även i domstol. Rädda Barnen delar organisationernas farhåga. Hovrätten över Skåne och Blekinge anför att det i sig är välkommet med ett ställningstagande till vilken rättsverkan en ändring i folkbokföringen ska tillerkännas men att det dock kan ifrågasättas om syftet med rättsligt erkännande uppnås med den presumtionsverkan som valts. Ordningen torde också innebära en inte försumbar rättsosäkerhet för den enskilde. Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet anser att det framstår som oklart vilken rättsverkan som bytet av juridiskt kön kommer att få i Sverige. Transföreningen FPES anser att utkastet måste ge tydligare vägledning om rättsverkan vid ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, eller så måste en sådan ändring vara bindande för myndigheter och domstolar om inte annat är reglerat i andra författningar. Diskrimineringsombudsmannen (DO) har förståelse för bedömningen i utkastet att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt den föreslagna lagen får en presumtionsverkan. DO pekar samtidigt på risken för diskriminerande effekter för personer som ändrat det kön som framgår i folkbokföringen i de fall domstolar eller myndigheter med

hänvisning till en bedömning av sådana personers kroppar och könsuttryck väljer att frångå presumtionen. För att motverka den nämnda risken för diskriminering av vissa transpersoner som har samband med deras könsuttryck bör enligt DO presumtionsverkan av det kön som framgår av folkbokföringen vid domstolars och myndigheters tillämpning av annan lagstiftning vara mycket stark och endast kunna brytas i uppenbara fall.

Kriminalvården instämmer i utkastets bedömning att behovet av följdändringar vad avser frågan om tillämpning av bestämmelserna om kroppsvisitation och kroppsbesiktning inte är lika framträdande som när det gäller bestämmelserna om placering i anstalt och häkte vad gäller Kriminalvårdens verksamhet. Det är dock möjligt att vissa konsekvenser och praktiska svårigheter kan uppkomma till följd av den föreslagna ordningen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Kriminalvården vill därför – i enlighet med vad som framgår av utkastet – framhålla att det kan finnas anledning att överväga ytterligare följdändringar om det framöver skulle visa sig att det finns behov av undantagsbestämmelser inom detta område.

Flera remissinstanser, bl.a. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* och *Kvinnofronten*, har frågor om hur förslaget kommer att påverka tillgången till könsuppdelade utrymmen som omklädningsrum och skyddade boenden för den person som ändrar det kön som framgår av folkbokföringen. *Sveriges Kvinnolobby* anser att förslagen innebär att det blir möjligt för den som vill att utan prövning ändra sitt juridiska kön med hänvisning till att detta inte överensstämmer med könsidentiteten varefter personen inte kan nekas tillträde till könsuppdelade utrymmen, forum och tillfällen. *Riksdagens ombudsmän (JO)* anför att det måste kunna krävas att lagstiftaren på ett tydligare sätt anger hur den beskrivna konflikten mellan två rättsliga intressen ska lösas. Det nu sagda gäller även vardagliga situationer i form av tillträde till könsuppdelade utrymmen, t.ex. omklädningsrum. *DO* instämmer i bedömningen att bestämmelserna om direkt eller indirekt diskriminering i diskrimineringslagen kan aktualiseras om det skulle uppstå frågor om vilket omklädningsrum som ska användas i skolor m.fl. platser och en individ upplever att den missgynnats genom att vägras tillträde till ett omklädningsrum eller en könsspecifik toalett med hänvisning till den av omgivningen uppfattade könstillhörigheten. Den diskrimineringsrättsliga bedömningen måste dock göras i varje enskilt fall. *Statens skolverk* bedömer att de aktuella förslagen om ändring av juridiskt kön riskerar att ge upphov till svåra och känsliga situationer för elever och skolor, i den mån det mycket begränsade utrymmet att dela upp elever efter kön aktualiseras. Det kan inbegripa situationer där enskilda elevers intressen ställs mot varandra. Vidare bedömer Skolverket att de aktuella förslagen om ändring av juridiskt kön innebär att skolor och huvudmän, om de skulle göra sådana intresseavvägningar som beskrivs i utkastet, riskerar att utsätta elever som har ändrat juridiskt kön för direkt diskriminering som har samband med kön. Skolverket efterfrågar en fördjupad analys och närmare överväganden om detta i den fortsatta beredningen.

JO anser att redovisningen av författningar där kön har rättslig betydelse är relativt kortfattad och översiktlig, varför det är svårt att överblicka vilka eventuella följder som ett införande av den föreslagna lagen om fastställande av kön i vissa fall kan få. JO bedömer att dessa frågor behöver analyseras ytterligare i det fortsatta arbetet. *Pensionsmyndigheten* uppmärksammar att ett frångående av fastställelseförfarandet skulle kunna medföra att en enskild kan uppbära änkepension efter att denne har ändrat det folkbokförda könet till man. Sannolikheten att en sådan prövning kan komma att bli aktuell bedöms som relativt låg. Om Pensionsmyndigheten inte bör avgöra sådana frågor, skulle det behöva komma till uttryck i lagstiftningen. Sveriges Kvinnolobby framför att om förslagen går igenom blir det möjligt för alla som uppger att de identifierar sig som kvinnor att ändra juridiskt kön och tävla mot kvinnor inom idrott och därmed sätta den för kvinnor viktiga könsuppdelningen ur spel.

Några remissinstanser, bl.a. *SKR* och Sveriges Kvinnolobby, anser att frågan om huruvida offentlig statistik baserad på kön påverkas om könstillhörigheten ändras till att bygga på självidentifikation inte är tillräckligt utredd. *Jämställdhetsmyndigheten* instämmer i SCB:s bedömning att de föreslagna reglerna medför ingen eller mycket begränsad påverkan på SCB:s verksamhet.

Utskottets bedömning

Lagrådets synpunkter över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Lagrådet påpekade i sitt yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen att grundläggande frågor om rättsverkan av ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen inte är behandlade i remissen. Lagrådet konstaterade att remissen inte ger besked om hur vissa förslag förhåller sig till rättsordningen i övrigt och att konsekvenserna för andra delar av rättsordningen är otillräckligt behandlade. Lagrådet påtalade att remissen inte heller ger svar på frågan om huruvida uttalanden i förarbetena till den nu gällande könstillhörighetslagen fortfarande kan vara vägledande och i sådant fall på vilket sätt när processen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska grundas på rätten till självbestämmande utan föregående fastställelsebeslut. Lagrådet erinrade också om att det i samband med tidigare lagstiftningsarbeten på området gjorts kartläggningar av gällande lagstiftning där en persons könstillhörighet har rättslig betydelse, vilket inte gjorts denna gång. Härutöver anförde Lagrådet att lagförslaget kan förväntas leda till ett ökat antal problematiska situationer i vardagslivet och framhöll att det måste ankomma på lagstiftaren att ge vägledning i sådana frågor.

Könstillhörighet i rättslig betydelse

Åtskilliga författningar som var könsspecifika när den nuvarande könstillhörighetslagen trädde i kraft 1972 gäller inte längre. Lagstiftningen i dag är i större utsträckning könsneutral. Det finns dock ett flertal bestämmelser även i nuvarande lagstiftning där kön har rättslig betydelse.

I flera bestämmelser om kroppsvisitation och kroppsbesiktning ges kön rättslig betydelse. Sådana bestämmelser finns i ett stort antal författningar, t.ex. 9 § andra stycket lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol, 9 § lagen (1988:144) om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler, 29 § första stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling, 9 kap. 2 § fjärde stycket utlänningslagen (2005:716) och 8 kap. 7 § fängelselagen (2010:610). Dessa bestämmelser innebär begränsningar av det grundlagsskydd som var och en har gentemot det allmänna beträffande bl.a. kroppsliga ingrepp och kroppsvisitation (2 kap. 6 § regeringsformen). Sådana ingrepp kan under vissa förutsättningar begränsas genom lag (2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen). Med kroppsvisitation avses en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig (28 kap. 11 § rättegångsbalken). Med kroppsbesiktning avses undersökning av människokroppens yttre och inre samt att prov tas från människokroppen och undersöks (28 kap. 12 § tredje stycket rättegångsbalken). Enligt 28 kap. 13 § tredje stycket rättegångsbalken får kroppsvisitation eller kroppsbesiktning av en kvinna inte verkställas eller bevitnas av någon annan än en kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. Ett undantag gäller enligt samma bestämmelse för kroppsvisitation som enbart innebär att föremål som en kvinna har med sig undersöks och för kroppsbesiktning som enbart innebär att blodprov, alkoholutandningsprov eller salivprov för DNA-analys tas. I dessa situationer får alltså åtgärden verkställas eller bevitnas av en man även när åtgärden vidtas gentemot en kvinna. Nästan alla bestämmelser om kroppsvisitation och kroppsbesiktning är formulerade på ett liknande sätt. Flera bestämmelser på området är könsneutrala på så sätt att de anger att sådana åtgärder inte får utföras eller bevitnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska, dvs. skyddet för den kroppsliga integriteten gäller både i förhållanden till kvinnor och män.

Könstillhörighet har vidare rättslig betydelse när det gäller bestämmelser om placering på anstalt och i häkte. Enligt 2 kap. 2 § fängelselagen (2010:610) får en intagen inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En intagen får dock medges att vistas med intagna av motsatt kön om det är lämpligt och de intagna samtycker till det. En bestämmelse med motsvarande innehåll finns i 2 kap. 2 § häkteslagen (2010:611). I 24 kap. 4 § rättegångsbalken finns vidare en särskild bestämmelse om häktning av kvinnor som nyligen fött barn. Bestämmelsen är utformad som en skyddsbestämmelse för barnet. Häktning av en kvinna som nyligen fött barn, får om häktning kan befaras medföra allvarligt men för barnet, endast ske om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan anordnas.

I straffrättsliga sammanhang har könstillhörighet betydelse när det gäller vissa brott. Brottet barnadrap i 3 kap. 3 § brottsbalken kan endast en kvinna vara skyldig till. Brottet grov kvinnofridskränkning i 4 kap. 4 a § andra stycket brottsbalken kan endast ha en kvinna som målsägande. Lagen (1982:316) med förbud mot könsstympling av kvinnor föreskriver i 1 § att ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen i syfte att stympa dessa eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (könsstympling) inte får utföras, oavsett om samtycke har lämnats till ingreppet eller inte. Flera straffbestämmelser som är kopplade till fortplantning/graviditet berör enligt sin ordalydelse endast kvinnor. Sådana straffbestämmelser finns i 1 § jämförd med 9 och 10 §§ abortlagen (1974:595), 6 § jämförd med 8 § steriliseringslagen (1975:580), 11 § jämförd med 14 § transplantationslagen (1995:831) och 3 kap. 3 § jämförd med 6 kap. 1 § första stycket d lagen (2002:297) om biobanker i hälso- och sjukvården m.m.

Det finns även straffbestämmelser där kön har rättslig betydelse i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. som innehåller ett flertal bestämmelser om bl.a. insemination av en kvinna och om införande av ett befruktat ägg i en kvinnas kropp (se 5 kap. 5 § jämförd med 8 kap. 3 § och 6 kap. jämförd med 8 kap. 4 § och 7 kap. 3 och 4 §§ med 8 kap. 5 §). Vissa delar av brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse utgår från att en kvinna av tvång görs havande (2 § punkten 4 och 4 § punkten 6 lagen [2014:406] om straff för vissa internationella brott).

När det gäller förhör under förundersökning finns det två bestämmelser i förundersökningskungörelsen (1947:948) där kön har rättslig betydelse. Enligt 5 b § förundersökningskungörelsen ska, när det gäller vissa brott och under vissa förutsättningar, ett förhör med målsäganden hållas av en person av ett visst kön om målsäganden begär det. En förutsättning för att målsägandens önskan om könet på förhörspersonen ska tillgodoses är enligt bestämmelsen att förundersökningen inte motverkas eller polisens eller åklagarens arbete inte avsevärt försvåras. Enligt 7 § andra stycket förundersökningskungörelsen bör ett kvinnligt förhörsvittne anlitas när förhör hålls med en kvinna, om den ska förhöras begär det och det är lämpligt.

Det finns tre typer av rättsliga föräldrar enligt föräldrabalken: mor, far och förälder enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken. Det sistnämnda avser den kvinna i en samkönad relation som inte har fött barnet. Enligt flera av bestämmelserna i föräldrabalken har kön rättslig betydelse. Sedan 2019 innehåller föräldrabalken även regler för situationer där personer får barn efter det att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet (1 kap. 10–14 §§). Den 30 juni 2022 redovisade Utredningen om en föräldraskapsrättslig lagstiftning för alla sitt betänkande Alla tiders föräldraskap – ett starkt skydd för barns familjeliv. Utredningens uppdrag har bl.a. omfattat att ta ställning till om föräldrabalkens regler om föräldraskap kan utformas för att bli mer könsneutrala och inkluderande. Betänkandet bereds nu inom Regeringskansliet. Även i annan lagstiftning än föräldrabalken finns bestämmelser som rör moderskap, faderskap och föräldraskap där kön har rättslig betydelse. Flera

sådana bestämmelser avser sociala försäkringar och andra ersättnings- och bidragssystem och rör rättigheter kopplade till graviditet och moderskap. De flesta sådana bestämmelser gäller enligt ordalydelsen kvinnor. En utförlig redogörelse för nu nämnda bestämmelser görs i regeringens proposition Upphävande av kravet på sterilisering för ändrad könstillhörighet (se prop. 2012/13:107 s. 13 f.). En annan bestämmelse som är kopplad till kvinnligt moderskap är 2 kap. 3 § andra stycket begravningslagen (1990:1144) som anger att på en allmän begravningsplats ska gravplats i vissa fall beredas en dödfödd om kvinnan är folkbokförd inom huvudmannens förvaltningsområde.

Ytterligare ett exempel på bestämmelser där kön ges rättslig betydelse inom området sociala försäkringar är de om änkepension. Änkepension avskaffades i princip från 1990 men kan på vissa villkor fortfarande beviljas efterlevande kvinnor. Relativt detaljerade regler om under vilka förutsättningar sådan pension kan lämnas finns i lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken. Enligt uppgift från Pensionsmyndigheten uppbär drygt 208 000 kvinnor änkepension och ca 7 200 av dem är yngre än 65 år.

Lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap, enligt vilken två personer av samma kön kunde låta registrera sitt partnerskap (1 kap. 1 §), upphörde att gälla vid utgången av april 2009. Den upphävda lagen tillämpas dock fortfarande i fråga om ett registrerat partnerskap enligt den lagen, om inte partnerna gemensamt anmält till Skatteverket att det registrerade partnerskapet ska gälla som ett äktenskap eller har valt att viga enligt 4 kap. äktenskapsbalken, se 2 och 3 §§ lagen (2009:260) om upphävande av lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap. Kön har alltså fortfarande rättslig betydelse i fråga om de partnerskap som registrerades enligt lagen om registrerat partnerskap och som inte därefter upplöstes eller ändrats.

Enligt diskrimineringslagen (2008:567) är kön en diskrimineringsgrund (1 kap. 1 §). Jämte diskrimineringslagen finns det flera andra författningar som syftar till att främja jämställdhet mellan könen (se exempelvis 1 kap. 5 § andra stycket högskolelagen [1992:1434], 3 § och 6 § 5 lagen [2009:128] om yrkeshögskolan, 4 § första stycket 5 förordningen [1999:1177] om statsbidrag till idrottsverksamhet och 8 § första stycket 5 förordningen [2005:765] om statsbidrag för nationella minoriteter).

Lagen (2012:263) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga organ innehåller bestämmelser om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga organ avsedda för transplantation till människokroppen. Syftet är enligt 1 § att skydda människors hälsa. Förordningen (2012:346) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga organ ger kompletterande föreskrifter till lagen (1 §). Om ett organ erbjuds ett land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, ska den vårdgivare som ansvarar för att ta till vara organet se till att lämna de uppgifter som framgår av en bilaga (avsnitt A) till förordningen (2 §). En sådan uppgift är donatorns kön.

Det finns ett stort antal lagar och förordningar som reglerar register enligt vilka bl.a. kön är en av de personuppgifter som får behandlas (se t.ex. 5 § lagen

[1999:353] om rättspsykiatriskt forskningsregister, 22 § första stycket rättsinformationsförordningen [1999:175], 4 § andra stycket 1 förordningen [2001:707] om patientregister hos Socialstyrelsen och 11 § första stycket 1 förordningen [2015:904] om identitetskort för folkbokförda i Sverige). Ett exempel är förordningen (2001:709) om cancerregister hos Socialstyrelsen. Officiell statistik regleras i lagen (2001:99) om den officiella statistiken. Enligt lagen ska det finnas officiell statistik för allmän information, utredningsverksamhet och forskning (3 §). Av 14 § förordningen (2001:100) om den officiella statistiken framgår att individbaserad officiell statistik ska vara uppdelad efter kön om det inte finns särskilda skäl mot detta.

Av 13 kap. 17 § första stycket utlänningslagen (2005:716) följer att Migrationsverket ska göra en åldersbedömning i ärenden om ensamkommande barn som ansöker om uppehållstillstånd som flykting eller som alternativt skyddsbehövande om det finns skäl att ifrågasätta att sökanden är under 18 år. Enligt 4 kap. 21 d § utlänningsförordningen (2006:97) utför Rättsmedicinalverket på begäran av Migrationsverket medicinska åldersbedömningar i ärenden om uppehållstillstånd. En underrättelse om medicinsk åldersbedömning ska bl.a. innehålla en uppgift om kön på den person vars ålder ska bedömas. Enligt 8 kap. 9 c § utlänningsförordningen ska utlänningsinför den muntliga handläggningen hos Migrationsverket tillfrågas om han eller hon föredrar en manlig eller kvinnlig utredare respektive tolk. Utlänningsönskemål ska tillgodoses om det är möjligt.

Rättsverkan av beslut om fastställande av könstillhörighet enligt nuvarande könstillhörighetslag

I förarbetena till den nuvarande könstillhörighetslagen uttalas att ett beslut om ändrad könstillhörighet bör leda till att den beslutet rör i alla avseenden där könet har rättslig betydelse ska anses tillhöra det nya könet. Detta utgjorde ett stöd för att kraven för en ändring måste sättas relativt högt (prop. 1972:6 s. 47). I betänkandet Intersexuellas könstillhörighet (SOU 1968:28) gjordes bedömningen att en fastställelse av annat kön än det som antecknats i kyrkobokföringen skulle vara förenat med särskilda krav. Dessa var när könstillhörighetslagen trädde i kraft 1972 att sökanden sedan ungdomen upplever att han eller hon tillhör det andra könet, sedan avsevärd tid uppträder i enlighet med detta och måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Härutöver sattes även som krav att sökanden hade steriliserat sig eller av annan orsak saknade fortplantningsförmåga.

Enligt vad som uttalas vidare i förarbetena utgör den officiella könsregistreringen i folkbokföringen endast en presumtion för att en person har det kön som registreringen visar. En domstol eller annan myndighet som har att pröva någons könstillhörighet ska alltså, om det visar sig att registreringen är felaktig, kunna grunda sitt avgörande på det verkliga könet (prop. 1972:6 s. 53). Ett fastställelsebeslut om ändrad könstillhörighet blir däremot bindande

för domstolar och myndigheter som har att pröva frågor där någons kön har rättslig betydelse (prop. 1972:6 s. 58).

Numera ställs det inget krav på att sökanden undergått sterilisering eller av annan orsak saknar fortplantningsförmåga. I samband med att steriliseringskravet avskaffades uttalas i förarbetena att principen om att den förvärvade könstillhörigheten ska vara den som styr den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har betydelse är genomgripande och grundläggande (prop. 2012/13:107 s. 19).

Rättsverkan av att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen enligt den föreslagna lagen

I utkastet föreslogs att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen som huvudregel ska bygga på självbestämmande. Mot bakgrund av att systemet med ett fastställelseförfarande frångicks i och med utkastets förslag gjordes bedömningen att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen fortsatt bör utgöra en presumtion för att en person tillhör det kön som framgår av folkbokföringen. Flera remissinstanser är kritiska mot den bedömningen och framhåller att den innebär en rättsosäkerhet för den enskilde. Bland annat *RFSL* och *RFSL Ungdom* anser att det inte är någon självklar konsekvens av en ny förenklad process för ändring av kön i folkbokföringen att en ändring får enbart en presumtionsverkan och hyser en oro för att det kan innebära att personers könsuttryck, kropp och beteenden bedöms i stället för det juridiska könet. Organisationerna anför att resonemanget i utkastet öppnar upp för att den diskriminering som vissa transpersoner upplever på grund av sitt könsuttryck kommer att ske systematiskt även i domstol. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* anser att det framstår som oklart vilken rättsverkan som bytet av juridiskt kön kommer att få i Sverige.

Det är, liksom enligt den nuvarande könstillhörighetslagen, Socialstyrelsen som beslutar om en person ska få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. De förutsättningar som föreslås gälla är att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med sökandens upplevda könsidentitet och att det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid. Dessa förutsättningar är visserligen lägre ställda än de förutsättningar som gäller enligt den nuvarande könstillhörighetslagen. I och med att en prövning av könsidentiteten görs anser utskottet dock att Socialstyrelsens beslut inte enbart ska ha en presumtionsverkan. I den nuvarande könstillhörighetslagen anges inte uttryckligen i lagen vilken rättsverkan en ändring av kön i folkbokföringen får. Som nämns ovan framgår detta i stället av vad som sägs i förarbetena. På samma sätt som enligt nuvarande ordning bör frågan om rättsverkan även fortsättningsvis hanteras i förarbetena. För att det ska bli tydligt att det är Socialstyrelsens beslut och inte uppgiften i folkbokföringen eller ändringen av den i sig som utlöser

rättsverkan bör det, som *Lagrådet* framhåller, framgå av bestämmelserna att det är fråga om ett fastställelsebeslut (se avsnitt 5.1).

Lagrådet anser att de uttalanden om rättsverkan som görs i lagrådsremissen är motstridiga i och med att där sägs att en ändring av kön i folkbokföringen ska vara det som styr den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har en rättslig betydelse samtidigt som det uttalas att vissa bestämmelser förutsätts kunna tillämpas analogt. Lagrådet anser därför att det i propositionen bör utvecklas när en ändring av könet får rättsverkan och när olika bestämmelser ska tillämpas analogt efter en ändring. Med anledning av Lagrådets synpunkter vill utskottet anföra följande. Att det kön som fastställs ska vara det som styr den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har rättslig betydelse innebär att det fastställda könet får genomslag när bestämmelser där kön har en rättslig betydelse tillämpas. Exempelvis ska en person som ändrar kön från man till kvinna ses som kvinna när bestämmelser om kroppsvisitering och kroppsbesiktning tillämpas, vilket innebär att personen enligt flera sådana bestämmelser har rätt att få åtgärden utförd av en kvinna. I samband med att steriliseringskravet för ändrad könstillhörighet togs bort uttalade dock regeringen att när det gäller bestämmelser om rättigheter, förmåner och skyldigheter som följer med att vara mor, far eller förälder till ett barn, eller med att vara gravid eller ha fött ett barn förutsätts dessa kunna tillämpas analogt. I propositionen sägs bl.a. att det framstår som orimligt att författningar som syftar till att skydda liv och hälsa för en gravid person och/eller det födda barnet, inte skulle kunna tillämpas enbart på grund av att den gravida har manlig könstillhörighet (se prop. 2012/13:107 s. 20). Även i förarbetena till de särskilda bestämmelser som avser att reglera situationer där personer får barn efter det att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet och som infördes den 1 januari 2019 görs liknande uttalanden. Där sägs bl.a. att även om föräldraskapet ska betecknas och registreras i överensstämmelse med den rättsliga könstillhörigheten, bör en kvinna-till-man som föder barn ha samma rättigheter, förmåner och skyldigheter som han hade haft om han inte ändrat könstillhörighet (prop. 2017/18:155 s. 59). Syftet bakom bestämmelserna avgör således om det är möjligt att göra en analog tillämpning.

Här följer ett antal exempel på bestämmelser som förutsätts kunna tillämpas analogt:

- rätten till ersättning av allmänna medel för utgivna underhållsbidrag enligt lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag
- rätten till graviditetspenning enligt 10 kap. 2 och 7 a §§ socialförsäkringsbalken
- rätten som mor till föräldrapenning enligt 12 kap. 5 § socialförsäkringsbalken
- rätten till mammaledighet och omplacering för arbetstagare som väntar barn, nyligen fött barn eller ammar enligt 4 och 18-21 §§ föräldraledighetslagen (1995:584)

- rätten till tidsbegränsat uppehållstillstånd för ett barn eller en man för att kunna genomföra faderskapsutredning enligt 5 kap. 13 § utlänningslagen (2005:716)
- rätten till fri hemresa under vissa förutsättningar för en havande kvinna enligt 31 § sjömanslagen (1973:282)
- kriterier för bestämmande av människans död om medicinska insatser på en gravid kvinna som dödförklarats för att rädda livet på det väntade barnet enligt 2 a § lagen (1987:269)
- om häktning av kvinnor som nyligen fött barn enligt 24 kap. 4 § rättegångsbalken
- om begäran om abort enligt abortlagen (1974:595)
- om tillstånd till sterilisering på den grunden att en graviditet skulle medföra allvarlig fara för liv eller hälsa enligt 3 § steriliseringslagen (1975:580)
- om att sterilisering av kvinnor ska ske på allmänt sjukhus eller på annan sjukvårdsinrättning som Socialstyrelsen godkänner enligt 6 § steriliseringslagen.

När det i övrigt gäller principen att det fastställda könet ska vara det som styr den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har rättslig betydelse torde, som Lagrådet framhåller, ett beslut som till sin karaktär är gynnande inte kunna ändras till den enskildes nackdel på den grunden att den enskildes kön har ändrats från kvinna till man. En ändring av kön enligt lagen kan således exempelvis inte medföra att en redan beslutad änkepension faller bort.

När det gäller idrott bör det framhållas, som *Riksidrottsförbundet* lyfter fram i sitt yttrande, att tävlingsreglerna för olika idrotter inte sällan är tydligt präglade av de internationella förbundens övergripande tävlingsregler. Det gör i sin tur att specialidrottsförbunden har en begränsad möjlighet att styra över frågan om könsuppdelad respektive inte könsuppdelad tävlingsverksamhet samt den aktuella idrottens definition av kön. Idrott styrs således inte av offentlighetsrättsliga författningar. Idrotten placerar sig därför vid sidan av frågor om rättsverkan. Könstillhörighetsutredningen föreslog i sitt betänkande *Ändrad könstillhörighet – förslag till ny lag (SOU 2007:16)* vissa villkor för att en person skulle få sin rättsliga könstillhörighet ändrad, bl.a. att en medicinsk utredning skulle ligga till grund för beslutet. Enligt utredningen finns det endast en situation där ett fullständigt accepterande av personen i den ändrade könstillhörigheten inte är självklar och det är i idrottsliga sammanhang. Utredningen hänvisade i sammanhanget till brittisk lagstiftning som tillåter särbehandling av före detta transsexuella i tävlingssammanhang. Könstillhörighetsutredningen föreslog inget lagreglerat undantag för just idrotten utan förutsatte att man centralt inom idrottsrörelsen utarbetar rutiner för situationer där någon har ändrat könstillhörighet. Även utskottet anser att det är lämpligt och rimligt att idrotten själv och utifrån de internationella tävlingsregler som finns får ta ställning till hur en situation där en tävlande har

ändrat det kön som framgår av folkbokföringen ska lösas. Det förslag som nu läggs fram, som innebär en liknande ordning som den som gäller i dag, medför därför inte några ingripande konsekvenser för RF:s medlemmar.

Utskottets överväganden i frågan om huruvida det finns något behov av ändringar i annan lagstiftning till följd av lagförslaget framgår nedan.

Vardagliga situationer och särskilt om prövningen enligt diskrimineringslagen

I sitt yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen efterfrågade Lagrådet en vägledning från lagstiftaren om hur vardagliga situationer ska hanteras. Som ett exempel lyfte Lagrådet frågan om vilket omklädningsrum en elev ska använda om eleven endast ändrat det kön som framgår av folkbokföringen men av klasskamrater uppfattas vara det tidigare könet. *Sveriges Kvinnolobby* och *Kvinnofronten* anför liknande synpunkter och är kritiska mot att promemorian saknar en bedömning av risken för missbruk på så sätt att personer med ont uppsåt kan få tillgång till könsuppdelade utrymmen avsedda för att skydda kvinnor. *Sveriges Kvinnolobby* anför vidare att risken att möta en person med penis på ”damernas” skulle få många kvinnor att bli obekväma och otrygga, i synnerhet de kvinnor som bär erfarenheter av mäns våld eller som av religiösa eller kulturella skäl enbart kan tänka sig att byta om inför personer av samma (biologiska) kön. Även bl.a. *SKR* anser att det inte är tillräckligt utrett hur förändringen i synen på kön kommer att påverka könsuppdelade utrymmen, som omklädningsrum i sim- och idrottshallar, omklädningsrum på skolor samt skyddade boenden. *Skolverket* bedömer att de aktuella förslagen om ändring av juridiskt kön innebär att skolor och huvudmän, om de skulle göra sådana intresseavvägningar som beskrivs i utkastet, riskerar att utsätta elever som har ändrat juridiskt kön för direkt diskriminering som har samband med kön. *Skolverket* efterfrågar en fördjupad analys och närmare överväganden om detta i den fortsatta beredningen. Utskottet anser att det är fortsatt aktuellt att lyfta frågor av detta slag, även om fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen enligt det förslag som läggs fram i detta betänkande ska föregås av en prövning av könsidentiteten.

Inledningsvis vill utskottet synliggöra problemet att det är många transpersoner som i dag helt undviker situationer där de behöver byta om i omklädningsrum, eftersom de upplever ett obehag med detta, vilket inverkar menligt på deras möjligheter att idrotta och röra på sig (Ungdomsstyrelsen, Om unga hbtq-personers fritid, 2012, s. 22 f.). Utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner bekräftar denna bild i sitt betänkande och ger exempel på förändringsarbete på området. Ett sådant exempel är vissa kommuners åtgärder genom att möjliggöra ombyte i en avskild och trygg miljö vid kommunala idrottsanläggningar (SOU 2017:92 s. 354 f.).

Det finns inga författningar som exempelvis reglerar vilket omklädningsrum en person av ett visst kön ska använda. Det kön som framgår av folkbokföringen avgör inte heller per automatik frågan om tillträde till ett könsuppdelat utrymme. Skulle det uppstå sådana frågor som de Lagrådet tog upp i sitt yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen – dvs. om vilket omklädningsrum som ska användas i skolor, på arbetsplatser, i badhus eller motionsanläggningar – och en individ upplever att den har missgynnats, kan dock bestämmelserna i diskrimineringslagen (2008:567) aktualiseras. Som *DO* framhåller måste den diskrimineringsrättsliga bedömningen göras i varje enskilt fall.

Missgynnandet ska ha en koppling till en diskrimineringsgrund. Det finns sju olika diskrimineringsgrunder i lagen, bl.a. kön och könsöverskridande identitet eller uttryck (1 kap. 1 §). Diskrimineringsgrunden kön utgår från att alla i rättslig bemärkelse är antingen kvinnor eller män. Enligt den nuvarande lydelsen av diskrimineringslagen ska den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet också omfattas av diskrimineringsgrunden kön (1 kap. 5 §). I avsnitt 6.3 föreslås att diskrimineringsgrunden kön även ska omfatta den som avser att få fastställt eller har fått fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen eller kroppen genom sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck har inga skarpa avgränsningar men allmänt sett avses dels en individs mentala eller självupplevda könsbild, dvs. det som inte utan vidare är iakttagbart för andra, dels hur en individ uttrycker sitt sociala kön, exempelvis med kläder, kroppsspråk, smink eller frisyr. Det är inte avsikten att någon med återopande av diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck ska kunna begära att en arbetsgivare, en utbildningsanordnare eller någon annan ska inrätta särskilda omklädningsrum, toaletter eller andra faciliteter för den som inte vill nyttja vad som är avsett för kvinnor eller män. I sammanhang där enskilda förväntas ange sin könstillhörighet för att få del av en tjänst – exempelvis inom socialförsäkringen – kan inte heller någon återropa diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck om endast alternativen kvinna respektive man erbjuds (prop. 2007/08:95 s. 496).

Diskrimineringslagen förbjuder direkt och indirekt diskriminering, bristande tillgänglighet, trakasserier och sexuella trakasserier och instruktioner att diskriminera (1 kap. 4 §). Förbudet mot diskriminering gäller inom ett flertal områden i samhället, exempelvis i arbetslivet och i skolan. Varje form av diskriminering innehåller olika rekvisit som ska beaktas vid en bedömning av om det är fråga om diskriminering. I de situationer som Lagrådet tog upp, dvs. vilket omklädningsrum som ska användas i olika sammanhang, aktualiseras framför allt direkt eller indirekt diskriminering. Med direkt diskriminering menas att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med någon av

diskrimineringsgrunderna, exempelvis kön eller könsöverskridande identitet eller uttryck (1 kap. 4 § 1). Direkt diskriminering bygger således på tre kriterier: ett missgynnande, en jämförelse och ett orsakssamband. Alla tre kriterierna måste vara uppfyllda för att en handling eller underlåtenhet ska kunna betraktas som diskriminering.

Med indirekt diskriminering menas att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med exempelvis visst kön eller viss könsöverskridande identitet eller uttryck, såvida inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet (1 kap. 4 § 2). Bedömningen för att avgöra om en individ är indirekt diskriminerad bygger således på tre kriterier: ett missgynnande, en jämförelse och en intresseavvägning. Det innebär exempelvis att om en person som har ändrat kön i folkbokföringen inte tillåts byta om i ett visst omklädningsrum eller nyttja en könspecifik toalett är det först en fråga om huruvida denna omständighet utgör ett missgynnande. Därefter måste en jämförelse göras mellan den grupp som personen tillhör och någon person i en annan grupp. Jämförelsen tar sikte på den andel av dem som kan, eller inte kan, uppfylla kravet i de grupper som jämförs. Om jämförelsen visar en betydande skillnad mellan de båda gruppernas möjligheter att typiskt sett uppfylla kravet talar detta för att det är fråga om indirekt diskriminering (prop. 2007/08:95 s. 490). Sist ska en intresseavvägning göras mellan den som är missgynnad och det syfte som t.ex. en arbetsgivare uppställt för tillämpningen av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt. För att en åtgärd som typiskt sett har negativa effekter för en viss grupp ska vara tillåten måste två krav vara uppfyllda. För det första måste syftet vara objektivt sett godtagbart. Detta syfte ska vara värt att skydda i sig och vara tillräckligt viktigt för att motivera att det ges företräde framför principen om icke-diskriminering. För det andra måste åtgärden (medlet för att uppnå syftet) vara lämplig och nödvändig. Om det finns andra, icke diskriminerande handlingsalternativ eller medel för att uppnå ett i sig godtagbart syfte utgör missgynnandet i princip indirekt diskriminering i strid med lagen (prop. 2007/08:95 s. 491). Det kan alltså finnas ett legitimt behov av att skapa särskilda lösningar eller att begränsa tillträde till könsuppdelade utrymmen som exempelvis omklädningsrum, men sådana åtgärder måste vara nödvändiga och lämpliga. Den som anser sig ha utsatts för diskriminering enligt diskrimineringslagens bestämmelser kan väcka talan i domstol (6 kap. 1 §). Det finns exempel på praxis där en elev som är född pojke men identifierar sig som flicka inte bedömdes ha utsatts för indirekt diskriminering som har samband med hennes könsöverskridande identitet eller uttryck när hon nekades byta om i flickornas omklädningsrum (se Svea hovrätts dom i mål FT 1033-20).

Vissa remissinstanser pekar på risken för att personer med ont uppsåt ska ta sig in i utrymmen avsedda att skydda kvinnor, t.ex. skyddat boende. I och

med att det nu föreslås att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska föregås av en prövning av könsidentiteten anser utskottet att risken för att så skulle ske får anses vara mycket liten. Det bör även framhållas att tillträde till skyddat boende för kvinnor ges efter behov och inte enbart på grundval av kön.

Behovet av följdändringar kopplat till rättsverkan

Vissa rättsområden har lagstiftaren redan behandlat i andra sammanhang när det gäller hur bestämmelser ska tillämpas när en person ändrat könstillhörighet. Den 1 januari 2019 kompletterades 1 kap. föräldrabalken med särskilda regler för situationer där personer får barn efter det att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet. I propositionen kommenteras hur bestämmelser som enligt sin ordalydelse ger upphov till olika rättigheter och skyldigheter beroende på om en förälder är mor, far eller förälder enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken ska tillämpas (prop. 2017/18:155 s. 59). Liknande uttalanden görs i propositionen till det upphävda steriliseringskravet i nuvarande könstillhörighetslag. Där förutsätts att sådana författningar kommer att kunna tillämpas analogt på det sättet att den som ändrat könstillhörighet också omfattas av bl.a. de rättigheter, förmåner och skyldigheter som följer med att vara mor, far eller förälder till ett barn, eller med att vara gravid eller att ha fött ett barn (prop. 2012/13:107 s. 20). Utskottet gör inte någon annan bedömning nu. Se även under Rättsverkan av att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen enligt den föreslagna lagen.

I propositionen som behandlar det upphävda steriliseringskravet görs även vissa uttalanden beträffande straffrättsliga bestämmelser som har samband med graviditet/fortplantning (och som enligt sin ordalydelse rör kvinnor), exempelvis brottet barnadrap. När det gäller brottet barnadrap anför det i förarbetena att straffbestämmelsen bör vara tillämplig även på den vars könsidentitet har ändrats, eftersom bestämmelsen motiveras av de biologiska följderna av havandeskapet och förlossningen. Straffbestämmelsen är dessutom till fördel för den enskilde genom att den anvisar en lindrigare straffskala än som annars skulle vara fallet. Vidare sägs det i förarbetena att om bestämmelsen ändå i ett enskilt fall inte skulle anses vara tillämplig och gärningen i stället skulle bedömas som dråp, får domstolen döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet om det är påkallat med hänsyn till brottets straffvärde. Något motsvarande resonemang om analog tillämpning som för brottet barnadrap bedömdes inte kunna föras för andra straffrättsliga bestämmelser som påverkades av att steriliseringskravet togs bort. När det gäller exempelvis brott mot abortlagen torde i stället bestämmelser om brott mot liv och hälsa eller de straffrättsliga bestämmelserna i patientsäkerhetslagen (2010:659) kunna tillämpas. Det ansågs vid detta tillfälle att det inte behövde göras några följdändringar i dessa straffbestämmelser (se prop. 2012/13:107 s. 21). Det har inte framkommit några skäl att göra en annan bedömning nu.

När det gäller andra straffbestämmelser där kön ges rättslig betydelse kan det konstateras att det beträffande grov kvinnofridskränkning enligt 4 kap. 4 a § andra stycket brottsbalken finns en bestämmelse om grov fridskränkning i första stycket samma paragraf som kan tillämpas i en motsvarande situation där målsäganden är en man. Lagen med förbud mot könsstympling av kvinnor föreskriver i 1 § att ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen i syfte att stympa dessa eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (könsstympling) inte får utföras, oavsett om samtycke har lämnats till ingreppet eller inte. Eftersom straffbudet enligt ordalydelsen gäller ingrepp i ”de kvinnliga yttre könsorganen” anser utskottet att bestämmelsen bör kunna tillämpas oavsett hur målsäganden identifierar sig själv eller om målsäganden har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen, så länge det just gäller ett sådant ingrepp. Om inte annat bör bestämmelserna om misshandel i 3 kap. 5 och 6 §§ brottsbalken kunna tillämpas. Brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse enligt 2 § 4 och 4 § 6 lagen (2014:406) om straff för vissa internationella brott omfattar påtvingat havandeskap av en kvinna. Om det skulle vara fråga om ett påtvingat havandeskap av en man, torde en analog tillämpning inte vara möjlig. Andra straffbestämmelser, exempelvis våldtäkt enligt 6 kap. 1 § brottsbalken, kan däremot vara aktuella. Utskottet gör bedömningen att några följdändringar i dessa straffbud inte bör göras i nuläget.

Enligt 2 kap. 2 § fängelselagen respektive 2 kap. 2 § häkteslagen får en intagen inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En intagen får dock medges att vistas med intagna av motsatt kön om det är lämpligt och de intagna samtycker till det. Motiven bakom bestämmelsen är framför allt kvinnors intresse av att få avtjäna fängelsestraff, alternativt vara intagna i häkte, utan att komma i kontakt med kriminella män (prop. 1997/98:95 s. 49 f.). Kriminalvårdens tillämpning av bestämmelserna om placering innebär att en placering sker efter det kön som framgår av folkbokföringen såvida det inte finns skäl att tillämpa undantaget (se dom den 25 september 2019 i mål nr 1122–19 från Kammarrätten i Göteborg). Denna ordning blir enligt det lagförslag som nu läggs fram fortsatt gällande, eftersom en fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen styr den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har rättslig betydelse.

Enligt uppgift från Kriminalvården hanterar myndigheten i dag ett fåtal ansökningar varje år som gäller byte av anstalt på grund av ändring av könstillhörighet eller för att den enskilde identifierar sig med det andra könet än det som framgår av folkbokföringen. Den ordning som nu föreslås, där en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen inte längre kommer att kräva en lika ingående utredning av könsidentiteten som görs i dag, kan antas medföra att Kriminalvården kommer att få hantera fler sådana ansökningar. Förslaget torde även föra med sig ett behov för Kriminalvården att kunna göra en mer samlad bedömning av hur en placering i anstalt ska göras där exempelvis, liksom i Norge, aspekter som säkerhet kan beaktas. Mot denna bakgrund, och i överensstämmelse med justitieutskottets uttalande i sitt

yttrande 2023/24:JuU2y, föreslår utskottet att bestämmelserna om placering i fängelselagen och häkteslagen ändras. Ändringarna behandlas närmare i avsnitt 6.5.

Lagrådet uppmärksammade i sitt yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen att det övergripande mål som redovisades i lagrådsremissen om att en person ska kunna få sin könsidentitet rättsligt erkänd med respekt för rätten till självbestämmande kunde komma i konflikt med ett av lagstiftaren sedan tidigare identifierat intresse, exempelvis när det gäller bestämmelser om kroppsvisitering och kroppsbesiktning. I sammanhanget ställde Lagrådet frågan hur bestämmelser om kroppsvisitering och kroppsbesiktning ska tolkas beträffande t.ex. en person som enbart har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen, dvs. som själv identifierar sig i enlighet med det ändrade könet men som av omgivningen uppfattas tillhöra det andra könet. Som framgår ovan anges det i flera bestämmelser om kroppsvisitering och kroppsbesiktning att åtgärderna inte får utföras eller bevitnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska. I flera fall gäller detta enbart i förhållande till kvinnor. Det rättsliga intresset bakom reglerna är skyddet för kvinnors eller den enskildes kroppsliga integritet. Utskottet konstaterar att det förslag som nu läggs fram inte går lika långt när det gäller den enskildes självbestämmande jämfört med det förslag som lades fram i 2018 års lagrådsremiss. Detta till trots skulle en sådan intressekonflikt, som Lagrådet pekade på, kunna uppstå även med nu liggande förslag. Utskottet ser därför att det är relevant att kommentera frågan. Även om bestämmelser om kroppsvisitering/besiktning tillämpas i en mängd olika situationer är det dock enligt utskottets mening svårt att se att en sådan situation som Lagrådet pekade på verkligen skulle uppstå, särskilt med tanke på det ansvar som arbetsgivare har. Behovet av att göra följdändringar i dessa bestämmelser med hänsyn till det rättsliga intresse som ligger bakom är inte lika framträdande som när det gäller bestämmelser om placering i anstalt och häkte. Det bör även övervägas om det finns anledning att göra ändringar i bestämmelserna med hänsyn till om det kan uppstå svårigheter i förhållande till vem som får utföra sådana åtgärder om den som ska utsättas för åtgärden har fått fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Utskottet har övervägt om det kan uppstå praktiska problem exempelvis på anstalt när det gäller situationer där intagna måste visiteras, särskilt i en sådan situation där en person som har fått fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen placeras i anstalt tillsammans med intagna av motsatt kön. Inom Kriminalvården arbetar såväl kvinnor som män och det bör därför inte uppstå några praktiska hinder, oavsett vilken anstalt personen som har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen är placerad på. I sammanhanget bör det nämnas att bestämmelserna om skyddsvisitation (8 kap. 5 § fängelselagen och 4 kap. 4 § häkteslagen) är undantagna från huvudregeln om att en visitering/kroppsbesiktning inte får bevitnas eller genomföras av någon av motsatt kön. När det alltså gäller en visitation av en intagen för att undersöka om den intagne bär på ett vapen, en

kniv eller ett annat farligt föremål som han eller hon kan använda för att skada antingen sig själv eller någon annan, har Kriminalvårdens personal befogenhet att av säkerhetsskäl genomföra en sådan visitation, oberoende av kön på den som ska visiteras. I sammanhanget kan även nämnas en polismans befogenhet att göra en s.k. provisorisk visitation i vissa särskilt angivna situationer för att exempelvis söka efter vapen eller andra farliga föremål (19 § polislagen). Även denna åtgärd får vidtas oberoende av kön på den som ska visiteras. Mot denna bakgrund föreslår utskottet inte några följdändringar i bestämmelser om kroppsvisitering och kroppsbesiktning. Utskottet noterar att *Kriminalvården* instämmer i denna bedömning. Preciser som *Kriminalvården* framhåller kan det, för det fall det skulle visa sig att det finns behov av undantagsbestämmelser även inom detta område, finnas anledning att överväga ytterligare följdändringar.

Enligt 2 § förordningen om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga organ ska bl.a. uppgift om donatorns kön lämnas av den vårdgivare som ansvarar för att ta till vara ett organ, om organet erbjuds ett land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Vid en transplantation har emellertid inte kön någon medicinsk betydelse. Det är möjligt att transplantera mellan man och kvinna och kvinna och man och så görs också i dag. Några följdändringar behövs därför inte i detta avseende.

Officiell statistik regleras i lagen om den officiella statistiken. Av 14 § förordningen om den officiella statistiken framgår att individbaserad officiell statistik ska vara uppdelad efter kön om det inte finns särskilda skäl mot detta. Bakgrunden till bestämmelsen är att könsuppdelad officiell statistik är ett viktigt medel i jämställdhetsarbetet (se prop. 1993/94:147 s. 79). *Sveriges Kvinnolobby* efterfrågar en utredning av hur lagförslaget påverkar arbetet med könsuppdelad registerstatistik. *RFSL* anser att lagförslagen kommer att medföra en mer korrekt jämställdhetsstatistik än den vi har i dag, då processen för det juridiska könsbytet förenklas och möjliggör för fler transpersoner att få rätt juridiskt kön. *SCB* anför att reglerna medför ingen eller mycket begränsad påverkan på *SCB*:s verksamhet. *Jämställdhetsmyndigheten* instämmer i *SCB*:s bedömning. Det kan noteras att Rättsliga rådet under 2021 beslutade i 411 ärenden om ändrad könstillhörighet. För 2020 och 2019 är motsvarande siffror 439 respektive 403. Utskottet delar den bedömning som *SCB* och *Jämställdhetsmyndigheten* gör. Även vid en fördubbling av antalet ärenden i jämförelse med 2021 berör de föreslagna reglerna ett i statistikhänseende fåtal personer. Den ändring som föreslås kommer alltså enligt den bedömning som utskottet gör inte att påverka arbetet med könsuppdelad registerstatistik, vilket är en förutsättning för genomförandet av jämställdhetspolitiken.

Utskottets slutsats är således att följdändringar på grund av rättsverkan av ett beslut om fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen enbart bör göras i fängelselagens och häkteslagens bestämmelser om placering. Dessa ändringsförslag behandlas i avsnitt 6.5.

6 Ändringar i andra författningar

6.1 Steriliseringslagen

Utskottets förslag i korthet

En person som har fyllt 18 men inte 25 år får på egen begäran steriliseras om förutsättningarna för ett sådant kirurgiskt ingrepp som avses i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda. Denna bestämmelse ska inte omfattas av straffansvar.

Nuvarande bestämmelse i steriliseringslagen som gäller tillstånd till sterilisering i samband med en ansökan om fastställelse enligt könstillhörighetslagen ska upphävas.

Det ska inte längre anges i straffbestämmelsen att det inte ska dömas till ansvar om gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

Promemorians förslag (Ds 2018:11) överensstämmer delvis med utskottets. I promemorian föreslås att sterilisering ska möjliggöras för barn utan nedre åldersgräns i samband med en ansökan om tillstånd till ingrepp enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. I promemorian föreslås inte att bestämmelsen om sterilisering ska undantas från straffansvar.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Region Skåne* (dåvarande Skåne läns landsting) anför att formuleringen ”i samband med” kan misstolkas som att sterilisering endast får förekomma om personen samtidigt genomgår andra kirurgiska ingrepp för att bli könskongruent. Regionen anför att det i dag är många patienter som endast önskar sterilisering utan andra samtidiga operativa åtgärder. *Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN)* noterar att promemorians förslag till lag om ändring i steriliseringslagen förefaller ofullständigt, eftersom det inte föreslås någon ändring i 3 § steriliseringslagen (1975:580) trots att en sådan anges i förslagets ingress. Viss följdändring av paragrafen förefaller dessutom nödvändig.

Utkastets förslag överensstämmer delvis med utskottets. I utkastet föreslås ingen övre åldersgräns i bestämmelsen om att på egen begäran få steriliseras om förutsättningarna i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda. Det föreslås också att om sterilisering vägras ska frågan omedelbart underställas Socialstyrelsens prövning. I utkastet föreslås vidare en särskild bestämmelse för sterilisering i samband med en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Socialstyrelsen* är positiv till att det inte ska krävas tillstånd i de fall en person har fyllt 18 år och förutsättningarna enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda, men föreslår ett tillägg så att det framgår att den som har fyllt 25 år får steriliseras enligt huvudregeln i 2 §, dvs. oavsett

om förutsättningarna för kirurgiska ingrepp är uppfyllda. Socialstyrelsen anser vidare att en lämpligare ordning om sterilisering vägras är att ärendet hänskjuts till Socialstyrelsen först om den enskilde som nekats ingreppet begär det. När det gäller tillstånd till sterilisering i samband med en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen saknar Socialstyrelsen ett resonemang kring det faktiska behovet av en sådan särskild bestämmelse. Vidare saknar Socialstyrelsen en argumentation kring varför det ska krävas tillstånd av Socialstyrelsen för den aktuella gruppen i stället för att frågan hänskjuts till myndigheten om sterilisering vägras på motsvarande sätt som vad som föreslås gälla enligt 2 a §. Några remissinstanser, bl.a. *Kvinnofronten*, är kritiska mot att åldersgränsen för sterilisering i dessa fall ska vara 18 år.

Utskottets ställningstagande

I steriliseringslagen finns det bestämmelser om sådana ingrepp i könsorganen som utan att innebära kastrering medför varaktigt upphävande av fortplantningsförmågan (sterilisering). Huvudregeln enligt lagen är att en person ska ha fyllt 25 år för att på egen begäran få steriliseras (2 § steriliseringslagen). Personer som är mellan 18 och 24 år kan i vissa fall efter ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering (3 § steriliseringslagen). Enligt lagens nuvarande lydelse ska ett sådant tillstånd lämnas i samband med en ansökan om fastställelse enligt 1 § lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, förkortad könstillhörighetslagen, om förutsättningarna i övrigt föreligger för fastställelse av könstillhörigheten (3 § 3 steriliseringslagen).

Med anledning av att könstillhörighetslagen föreslås upphävas och ersättas av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om fastställande av kön i vissa fall finns det ett behov av att göra ändringar i steriliseringslagen. Det bör vara möjligt att genomföra sterilisering om det finns förutsättningar för att genomgå ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Eftersom det i den nya lagen föreslås att kirurgiska ingrepp inte längre ska kräva Socialstyrelsens tillstånd bör inte heller sterilisering i samband med kirurgiskt ingrepp kräva ett sådant tillstånd. Sterilisering ska därför få utföras på den enskildes begäran, om förutsättningar i övrigt finns för kirurgiskt ingrepp enligt den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. *Region Skåne* upplyser om att det i dag är många patienter som endast önskar sterilisering utan andra samtidiga operativa åtgärder. Som regionen anför kan formuleringen ”i samband med” tolkas som att sterilisering endast får förekomma om personen samtidigt genomgår andra kirurgiska ingrepp i könsorganen. Den formuleringen bör därför inte användas. Det bör även, som *Socialstyrelsen* föreslår, göras tydligt att bestämmelsen tillämpas för personer som har fyllt 18 men inte 25 år, eftersom den som är 25 år omfattas av huvudregeln och får steriliseras på egen begäran utan att några andra villkor än att personen är bosatt i Sverige är uppfyllda. Mot denna bakgrund föreslår utskottet en ny bestämmelse i steriliseringslagen som

innebär att en person som har fyllt 18 men inte 25 år på egen begäran får steriliseras om förutsättningar för ett sådant kirurgiskt ingrepp som avses i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda.

I utkastet föreslås att om sterilisering vägras ska frågan omedelbart underställas Socialstyrelsens prövning. Motsvarande gäller enligt huvudregeln i steriliseringslagen (2 §). Socialstyrelsen anser att en lämpligare ordning är att ärendet hänskjuts till Socialstyrelsen först när den enskilde som nekats ingreppet begär det. Utskottet konstaterar att huvudregeln i steriliseringslagen och den bestämmelse som nu föreslås tar sikte på två inte helt jämförbara situationer. Det enda krav som ställs upp enligt huvudregeln är att personen i fråga har fyllt 25 år medan det i den föreslagna bestämmelsen ställs krav på att förutsättningar för underlivskirurgi enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda. Den föreslagna bestämmelsen är ett undantag från huvudregeln som möjliggör för personer under 25 år att i vissa fall sterilisera sig. Utskottet anser att det inte finns tillräckligt starka skäl att låta Socialstyrelsen överpröva ett nekande av sterilisering enligt den föreslagna bestämmelsen. En sådan konstruktion skulle dessutom leda till att Socialstyrelsen bakvägen skulle komma att pröva om det finns förutsättningar för ett ingrepp enligt den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen samtidigt som tanken med den nya regleringen är att dessa bedömningar ska göras inom hälso- och sjukvården. Om en person skulle nekats sterilisering enligt den föreslagna bestämmelsen, bör frågan därmed inte överlämnas till Socialstyrelsens för prövning. När personen är 25 år kan dock ett nekande enligt huvudregeln i steriliseringslagen överprövas av Socialstyrelsen.

HSAN noterar att promemorian inte innehåller något förslag till ändring i den nuvarande bestämmelsen i 3 § 3 steriliseringslagen som gäller tillstånd till sterilisering i samband med en ansökan om fastställelse enligt könstillhörighetslagen. Det står klart att det finns personer som har ett behov av att ändra det kön som framgår av folkbokföringen och som samtidigt önskar genomgå sterilisering, utan att de för den sakens skull vill genomföra ingrepp i könsorganen som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten. Som Lagrådet lyfte i sitt yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör inte kraven för sterilisering sättas lägre när det är fråga om sterilisering i samband med en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen jämfört med sterilisering i samband med ett kirurgiskt ingrepp i könsorganen. De högre kraven bör således gälla i båda situationerna. I utkastet föreslås en ändring i 3 § 3 som innebär att sterilisering för den grupp som vill ändra det kön som framgår av folkbokföringen och samtidigt sterilisera sig utan att genomgå andra ingrepp ska regleras i en särskild bestämmelse och fordra tillstånd från Socialstyrelsen. Utskottet instämmer dock med Socialstyrelsen att det kan ifrågasättas om det finns ett faktiskt behov av en särskild bestämmelse i steriliseringslagen för dem som ansöker om fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen.

eftersom de högre kraven ska gälla i bägge fallen och det även i bägge fallen kommer att behövas en utredning inom vården. Det finns som Socialstyrelsen är inne på inte några skäl till att besluten i det ena fallet tas inom vården men i det andra fallet kräver tillstånd hos Socialstyrelsen. Utskottet föreslår därför ingen särskild bestämmelse i steriliseringslagen som enbart gäller sterilisering i samband med en ansökan om fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Enligt utskottet innebär detta ingen ändring i sak, eftersom de personer som har fyllt 18 men inte 25 år och som har ett behov av att ändra det kön som framgår av folkbokföringen och samtidigt vill sterilisera sig, men däremot inte genomgå några ytterligare ingrepp, i fortsättningen har möjlighet till sterilisering genom den bestämmelse som föreslås ovan. Nuvarande bestämmelse i steriliseringslagen som gäller tillstånd till sterilisering i samband med en ansökan om fastställelse enligt könstillhörighetslagen föreslås upphävas i och med att könstillhörighetslagen upphävs.

När det gäller föreslagna åldersgränser konstaterar utskottet att det även enligt nuvarande ordning är möjligt för en person som är 18 år att sterilisera sig i samband med en ansökan om fastställelse enligt könstillhörighetslagen om de förutsättningar för fastställelse som ställs upp i lagen föreligger. Precis som nu kommer den föreslagna bestämmelsen endast bli aktuell att tillämpa för personer som genomgått en utredning för könsdysfori.

Enligt 8 § steriliseringslagen är det straffbart att utföra sterilisering i strid med lagen. Till ansvar ska dock inte dömas om gärningen är belagd med straff i brottsbalken. Utskottet föreslår nu att det ska införas en ny bestämmelse om sterilisering i samband med ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen (2 a §). Enligt bestämmelsen krävs det inte något tillstånd från Socialstyrelsen men däremot att de förutsättningar som ställs upp i den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda. En person som har fyllt 18 men inte 25 år får således på egen begäran steriliseras om personen sedan en lång tid upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten och personen måste antas komma att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid. Utskottet anser att det inte lämpar sig med ett straffansvar i de fall då sterilisering får ske utan ett tillståndskrav i kombination med ett bedömningsmoment. Utöver kravet på att personen ska ha uppnått en viss ålder ställs det genom den nu föreslagna bestämmelsen även krav på en bedömning av personens könsidentitet. Något liknande bedömningsmoment utan tillståndsförfarande finns inte i de övriga bestämmelser som straffbestämmelsen omfattar, och det får anses att ett straffansvar svårligen kan tillämpas på ett rättssäkert sätt i förhållande till en sådan bedömning. Straffbestämmelsen bör därför inte göras tillämplig på sterilisering i strid med den nya 2 a §.

Det bör däremot även fortsättningsvis kunna dömas till straff i de fall någon utför sterilisering i strid med 2, 3, 5 eller 6 § steriliseringslagen. Enligt 5 § får sterilisering inte ske utan att den som begär åtgärden noggrant har informerats om ingreppets innebörd och följder samt, i förekommande fall, om andra möjligheter att förebygga graviditet. Såsom *Lagrådet* noterar omfattar denna

bestämmelse även sterilisering enligt den nya 2 a §, vilket innebär att straffansvaret kan komma att omfatta bristande informationskyldighet i samband med sterilisering enligt 2 a §.

I den nuvarande lydelsen av straffbestämmelsen anges att det inte ska dömas till ansvar enligt bestämmelsen om gärningen är belagd med straff i brottsbalken. Det är dock inte enligt brottsbalken straffbart i sig att utan tillstånd utföra sterilisering utan främst torde ansvar för vållande till kroppsskada kunna aktualiseras om ett ingrepp utan tillstånd orsakar skada. Med hänsyn bl.a. till att straffbestämmelsen i steriliseringslagen och brottsbalksbrotten har olika skyddsintressen kan det övervägas om ansvar för vållande till kroppsskada ska utesluta ansvar enligt bestämmelsen eller om det finns anledning att öppna upp för möjligheten att döma för båda brotten i konkurrens. Frågan bör enligt utskottets mening avgöras enligt allmänna straffrättsliga konkurrensregler. Straffbestämmelsen bör därför justeras på så sätt att skrivningen om att ansvar inte ska dömas om gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken tas bort. Allmänna straffrättsliga konkurrensregler bör således i stället gälla.

6.2 Patientdatalagen

Utskottets förslag i korthet

Uttrycket hälso- och sjukvård i patientdatalagen ska omfatta dels verksamhet som avses i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, dels verksamhet som avses i den upphävda lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.

Promemorians förslag (Ds 2018:11) överensstämmer delvis med utskottets. I promemorian finns inget förslag om att definitionen av hälso- och sjukvård även ska omfatta verksamhet som avses i den upphävda lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har kommenterat förslaget.

Utkastets förslag överensstämmer delvis med utskottets. I utkastet finns inget förslag om att definitionen av hälso- och sjukvård ska omfatta verksamhet som avses i den upphävda lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har kommenterat förslaget.

Utskottets ställningstagande

Patientdatalagen (2008:355) reglerar vårdgivares behandling av personuppgifter inom hälso- och sjukvården (1 kap. 1 §). I lagen finns bestämmelser som på olika sätt skyddar den enskildes integritet vid vårdgivares behandling av personuppgifter. Lagens syfte är att informationshanteringen inom hälso- och sjukvården ska vara organiserad så att den tillgodoser patientsäkerhet och god kvalitet samt främjar kostnadseffektivitet.

Personuppgifter ska utformas och i övrigt behandlas så att patienters och övriga registrerades integritet respekteras (1 kap. 2 §).

Uttrycket hälso- och sjukvård definieras i 1 kap. 3 § patientdatalagen. Med hälso- och sjukvård avses enligt lagen bl.a. verksamhet som avses i könstillhörighetslagen. Den lagen föreslås upphävas och ersättas av bl.a. lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Patientdatalagens bestämmelser om exempelvis vårdgivares behandling av personuppgifter och skyldighet att föra patientjournal bör gälla i verksamhet som omfattas av den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen men också fortsatt i verksamhet som avses i könstillhörighetslagen även när denna lag har upphävts. Uttrycket hälso- och sjukvård bör därför omfatta både verksamhet enligt den upphävda lagen och verksamhet enligt den nya lagen.

6.3 Diskrimineringslagen

Utskottets förslag i korthet

Diskrimineringsgrunden kön ska även omfatta den som

- avser att få fastställt eller har fått fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen, och
- avser att ändra eller har ändrat kroppen genom sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Promemorians förslag (Ds 2018:17) överensstämmer delvis med utskottets. I promemorian föreslås att diskrimineringsgrunden kön ska omfatta den som i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten avser att ändra eller har ändrat kroppen genom medicinska ingrepp eller annan behandling. I promemorian föreslås inte att diskrimineringsgrunden kön även ska omfatta den som avser att få fastställt eller har fått fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Diskrimineringsombudsmannen (DO)* anför att promemorians förslag innebär en ändring i sak i förhållande till nu gällande reglering. Detta är fallet eftersom det föreslås att personer som har eller avser att genomföra kroppsliga förändringar, men inte personer som har ändrat eller avser att ändra det kön som framgår av folkbokföringen, ska omfattas av diskrimineringsgrunden kön. Enligt *Diskrimineringsombudsmannen* är det svårt att överblicka vilka effekter en sådan förändring kan medföra. Med hänsyn till att skyddet mot diskriminering som har samband med kön skiljer sig från diskriminering som har samband med könsöverskridande identitet eller uttryck med avseende på möjligheten att i vissa situationer göra undantag från förbudet, torde det enligt *Diskrimineringsombudsmannen* dock inte helt kunna uteslutas att den föreslagna förändringen skulle kunna få oförutsedda konsekvenser. Liknande synpunkter framförs av *Statens skolverk* som bedömer att den föreslagna

ändringen inskränker bestämmelsens tillämpningsområde. Enligt Skolverket är det möjligt för en person att avse att ändra eller ha ändrat sin könstillhörighet utan att avse att ändra eller ha ändrat kroppen genom medicinska ingrepp eller annan behandling i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten.

Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) och Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) framhåller att förslaget medför att även icke-binära personer som ändrar kroppen kommer att omfattas av diskrimineringsgrunden kön, vilket anses bli en svår gränsdragning då icke-binära i nuläget omfattas av diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck. RFSL och RFSL Ungdom ser helst att diskrimineringslagen lämnas oförändrad och att en utredning i stället tillsätts i syfte att se över området i sin helhet. Om en ändring ändå görs i nuläget bör enligt RFSL och RFSL Ungdom diskrimineringsgrunden kön även omfatta den som avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen eller som avser att ändra eller har ändrat kroppen genom medicinska ingrepp eller annan behandling i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten kvinna eller man.

Utkastets förslag överensstämmer i allt väsentligt med utskottets. Utkastets förslag har en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som kommenterar förslaget, bl.a. Diskrimineringsombudsmannen (DO), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) och Statens skolverk tillstyrker det. DO noterar att förslaget är i linje med de synpunkter som DO lämnat på promemorians förslag som var formulerat på annat sätt och välkomnar att även den som avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen ska omfattas av grunden kön. RFSL och RFSL Ungdom anser att utkastets förslag är betydligt bättre än de förslag som fanns med i promemoriorna och tillstyrker förslaget. Sveriges Kvinnolobby och Women's Rights Watch avstyrker förslaget. Sveriges Kvinnolobby anför att förslaget tycks bygga på ett missförstånd om diskrimineringslagens konstruktion och att det är svårt att se i vilka situationer en person som ännu inte har ändrat sitt juridiska kön och heller inte gjort någon operation skulle kunna bli diskriminerad på grund av sitt kön snarare än sin könsidentitet. För att skapa ett så gott skydd mot diskriminering som möjligt för både kvinnor och transpersoner är det enligt Sveriges Kvinnolobby viktigt att kön och könsöverskridande identitet och uttryck fortsätter vara två diskrimineringsgrunder även i framtiden.

Utskottets ställningstagande

I 1 kap. 5 § första stycket 1 diskrimineringslagen (2008:567) definieras diskrimineringsgrunden kön som att någon är kvinna eller man. I paragrafens

andra stycke anges att den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön. Definitionen av diskrimineringsgrunden kön infördes samtidigt som diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck, som avser att skydda transpersoner, för att hålla isär den grunden från kön. Enligt förarbetena till lagen har transsexuella eller personer som har genomgått eller önskar genomgå s.k. könsbyte enligt rättspraxis tidigare omfattats av diskrimineringsgrunden kön. Motiveringen i förarbetena till bestämmelsen synes i första hand utgå från att omfatta personer som önskar kroppsliga förändringar och hänvisar till diagnosen transsexualism (se prop. 2007/08:95 s. 112 och 113).

Med anledning av att könstillhörighetslagen ska upphävas bör det göras en ändring av formuleringen ”ändrat sin könstillhörighet” i 1 kap. 5 § andra stycket diskrimineringslagen. I promemorian föreslås att den som avser att ändra eller har ändrat kroppen genom medicinska ingrepp eller annan behandling i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten ska omfattas av diskrimineringsgrunden kön.

Promemorians förslag ifrågasätts av vissa remissinstanser. *DO* och *Skolverket* anför att promemorians förslag innebär en ändring i sak i förhållande till nu gällande reglering. *RFSL* och *RFSL Ungdom* ser helst att det tillsätts en utredning som ser över diskrimineringsgrunderna i sin helhet. Om en förändrad beskrivning av personkretsarna ändå ska göras, framhåller föreningarna att diskrimineringsgrunden kön även bör omfatta den som avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen eller som avser att ändra eller har ändrat kroppen genom medicinska ingrepp eller annan behandling i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten kvinna eller man.

I utkastet görs bedömningen att formuleringen bör snävas in något i förhållande till promemorians förslag när det gäller vem som ska omfattas av diskrimineringsgrunden på grund av att personen avser att ändra eller har ändrat kroppen. Formuleringen bör ta sikte på den typ av ingrepp som kan göras både enligt könstillhörighetslagen och den lag som nu föreslås, nämligen kirurgiska ingrepp i könsorganen som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten. I utkastet konstateras det vidare att promemorians förslag utesluter att den som avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen ska omfattas av diskrimineringsgrunden kön. I utkastet görs vidare samma bedömning som den remissinstanserna gör om att promemorians förslag innebär en ändring i sak. Det föreslås därför i utkastet att diskrimineringsgrunden kön även ska omfatta den som avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen.

De flesta remissinstanser som kommenterar utkastets förslag tillstyrker det. Till exempel *DO* noterar att förslaget är i linje med de synpunkter som *DO* lämnat på promemorians förslag som var formulerat på annat sätt och välkomnar att även den som avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen ska omfattas av grunden kön. *Sveriges Kvinno-lobby* och *Women's Rights Watch* avstyrker förslaget. *Sveriges Kvinno-lobby*

anför att förslaget tycks bygga på ett missförstånd om diskrimineringslagens konstruktion och att det är svårt att se i vilka situationer en person som ännu inte har ändrat sitt juridiska kön och heller inte gjort någon operation skulle kunna bli diskriminerad på grund av sitt kön snarare än sin könsidentitet. Utskottet konstaterar att en person som avser att ändra det kön som framgår av folkbokföringen redan i dag omfattas av diskrimineringsgrunden kön. Samma sak gäller för den som avser att genomgå sådana kirurgiska ingrepp som avses i den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Det har inte framkommit några skäl till att frångå dagens ordning. Utskottet gör samma bedömningar som gjordes i utkastet. Det föreslås således att diskrimineringsgrunden kön ska omfatta även personer som avser att få fastställt eller har fått fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen och personer som avser att ändra eller har ändrat kroppen genom sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

6.4 Offentlighets- och sekretesslagen

Utskottets förslag i korthet

Sekretess ska gälla för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen om fastställande av kön i vissa fall, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. För uppgift i en allmän handling ska sekretessen gälla i högst sjuttio år.

Tystnadsplikten ska inskränka rätten enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Fastställande av könstillhörighet ska inte längre ges som exempel i bestämmelsen om sekretess inom hälso- och sjukvård för uppgifter om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden som gäller i annan medicinsk verksamhet.

Promemorians förslag (Ds 2018:11) överensstämmer inte med utskottets. I promemorian föreslås att både fastställande av könstillhörighet och ingrepp som avses i den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen ska ges som exempel i bestämmelsen om sekretess inom hälso- och sjukvården som gäller i annan medicinsk verksamhet.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslaget. *Region Östergötland* (dåvarande Östergötlands läns landsting) understryker att för att kunna bedriva god och säker vård behöver verksamheter på olika kliniker kunna kommunicera sinsemellan på samma sätt som gäller i dag för andra patienter inom offentlig vård. Lagen bör därför inte skrivas så att den per automatik skärper sekretessen för alla hälso- och

sjukvårdsaspekter för enskilda patienter eftersom det väsentligen skulle försvåra vårdarbetet.

Promemorians förslag (Ds 2018:17) överensstämmer inte med utskottets. I promemorian föreslås att Skatteverket ska vara beslutande myndighet vid en första ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen och att en ny sekretessbestämmelse med ett omvänt skaderekvisit ska gälla för uppgifter hos Skatteverket i dessa ärenden. Sekretessen föreslås inte gälla beslut i ärenden.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslaget. Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) och Transammans saknar en tydlig beskrivning av hur och om Socialstyrelsens handläggning av ärenden enligt den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen omfattas av någon sekretessbestämmelse. Organisationerna anser att det är en allvarlig brist som bör åtgärdas och att handläggningen bör omfattas av stark sekretess.

Upplysningscentralen konstaterar att en person som i dagsläget fått sin ansökan om fastställelse av ny könstillhörighet beviljad får en fråga från Skatteverket om den vill ha skyddade personuppgifter. En sådan sekretessmarkering innebär enligt Upplysningscentralen att bolaget inte ges möjlighet att länka samman det tidigare personnumret med det nya för att kunna överföra kreditupplysningsinformationen.

Utkastets förslag överensstämmer delvis med utskottets. I utkastet föreslås att ”fastställande av könstillhörighet” i uppräkningsavsnittet i bestämmelsen om sekretess inom hälso- och sjukvården som gäller i annan medicinsk verksamhet ska ersättas av ”sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten”. Vidare har utkastets förslag en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över de bedömningar som görs. *Åklagarmyndigheten* anser att det finns ett behov av den nya sekretessbestämmelsen för ärenden enligt den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Utskottets ställningstagande

Bestämmelser som nu är tillämpliga

Enligt 25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, gäller sekretess inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. För uppgifter i det hälso- och sjukvårdsunderlag, som enligt könstillhörighetslagen bör bifogas en ansökan om att få fastställt annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen, gäller alltså sekretess i hälso-

och sjukvårdens verksamhet enligt denna bestämmelse. Motsvarande bestämmelser om tystnadsplikt inom den privata hälso- och sjukvården finns i 6 kap. 12–16 §§ patientsäkerhetslagen (2010:659). Enligt 25 kap. 1 § OSL gäller samma sekretess i annan medicinsk verksamhet, exempelvis fastställande av könstillhörighet. Även de uppgifter om enskilds hälsa och personliga förhållanden som förekommer hos Socialstyrelsen i ärenden enligt könstillhörighetslagen åtnjuter alltså skydd enligt denna bestämmelse. Paragrafen föreskriver ett omvänt skaderekvisit, dvs. det råder en presumtion för att sekretess ska gälla.

Behovet av nya sekretessbestämmelser

Utskottet föreslår nu att könstillhörighetslagen upphävs och att processen för att ändra kön i folkbokföringen särskiljs från processen för underlivskirurgi. Två nya lagar föreslås därför: lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om fastställande av kön i vissa fall. Enligt förslaget kommer det inte längre att behövas ett särskilt tillstånd från Socialstyrelsen för underlivskirurgi. Det är i stället hälso- och sjukvården som ska bedöma om det finns förutsättningar för ett sådant ingrepp. En ansökan om att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen kommer dock liksom tidigare att ges in till Socialstyrelsen som ska besluta i ärendet.

I avsnitt 4.7 gör utskottet bedömningen att det inte behövs några nya bestämmelser om tystnadsplikt och sekretess med anledning av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Regleringen i offentlighets- och sekretesslagen och patientsäkerhetslagen bedöms vara tillräcklig. Däremot bör, eftersom Socialstyrelsen inte längre kommer att hantera ärenden om tillstånd till ingrepp i könsorganen, 25 kap. 1 § OSL ändras på så sätt att hänvisningen i paragrafen till sådan medicinsk verksamhet tas bort.

I verksamhet hos Socialstyrelsen enligt den föreslagna lagen om fastställande av kön i vissa fall kommer uppgifter om sökandens namn, adress, kön, personnummer, hälsouppgifter och uppgifter om andra personliga förhållanden att förekomma. Sökanden kommer även att ge in ett underlag från hälso- och sjukvården till Socialstyrelsen. Om inga ändringar görs i nuvarande bestämmelser om sekretess kommer 21 kap. 1 § OSL att vara tillämplig för dessa uppgifter hos Socialstyrelsen. Enligt bestämmelsen gäller sekretess för uppgift som rör en enskilds hälsa eller sexualliv, såsom uppgifter om sjukdomar, missbruk, sexuell läggning, könsbyte, sexualbrott eller annan liknande uppgift, om det måste antas att den enskilde eller någon närstående till denne kommer att lida betydande men om uppgiften röjs. Bestämmelsen föreskriver sekretess med ett kvalificerat rakt skaderekvisit, dvs. med stark presumtion för offentlighet, och reglerar sekretess till skydd för uppgift om enskilds personliga förhållanden oavsett i vilket sammanhang uppgiften förekommer. I promemorian Ds 2018:17 föreslås ingen ny sekretessbestämmelse för uppgifter i Socialstyrelsens verksamhet när det gäller den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. *RFSL, RFSL*

Ungdom och Transammans anför att handläggningen i ärenden om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör omfattas av stark sekretess hos Socialstyrelsen. Utskottet instämmer med vad remissinstanserna anför. I likhet med den bedömning som görs i utkastet får det enligt utskottet anses finnas samma behov av sekretess för uppgifter som behandlas vid Socialstyrelsen i ärenden enligt den nya lagen om fastställande av kön i vissa fall som för uppgifter som behandlas inom hälso- och sjukvården inom ramen för den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Mot denna bakgrund föreslår utskottet att det i OSL införs en ny sekretessbestämmelse för uppgifter om enskilda hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen om fastställande av kön i vissa fall. Sekretess ska gälla om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. Den föreslagna bestämmelsen innehåller alltså i likhet med hälso- och sjukvårdssekretessen ett omvänt skaderekvisit, dvs. det råder en presumtion för att sekretess ska gälla. Se även avsnitt 5.11.

Upplysningsvis kan det nämnas att ett ärende enligt den nya lagen om fastställande av kön i vissa fall inte omfattar en ändring av personnummer eller samordningsnummer. Den ändring i folkbokföringsdatabasen som innebär att den sökandes personnummer eller samordningsnummer ändras kommer i stället att omfattas av den s.k. folkbokföringssekretessen i 22 kap. 1 § OSL som föreskriver sekretess med ett rakt skaderekvisit, dvs. med presumtion för offentlighet. Den nu föreslagna sekretessbestämmelsen påverkar således inte t.ex. Upplysningscentralens förutsättningar att få tillgång till uppgifter i folkbokföringen om såväl det gamla som nya personnumret.

Rätten att meddela och offentliggöra uppgifter

Sekretess innebär såväl handlingssekretess som tystnadsplikt (se 3 kap. 1 § OSL). Den rätt att meddela och offentliggöra uppgifter som följer av tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) har som huvudregel företräde framför tystnadsplikten. Nämnda rätt har dock aldrig företräde framför handlingssekretessen. Det kan således vara tillåtet att t.ex. muntligen lämna en sekretessbelagd uppgift till en journalist eller att själv publicera uppgiften, men det är aldrig tillåtet att med stöd av rätten att meddela och offentliggöra uppgiften lämna den allmänna handling där den sekretessbelagda uppgiften framgår till t.ex. en journalist eller att t.ex. själv publicera denna handling. I ett antal fall har vidare även bestämmelser om tystnadsplikt företräde framför rätten att meddela och offentliggöra uppgifter. I dessa fall är således rätten att meddela och offentliggöra uppgifter helt inskränkt. Vissa av dessa situationer är reglerade direkt i TF och YGL. Där anges vidare att det inte är tillåtet att med stöd av rätten att meddela och offentliggöra uppgifter uppsåtligen åsidosätta en tystnadsplikt i de fall som anges i en särskild lag. Den särskilda lag som avses är OSL.

I förarbetena till den tidigare sekretesslagen (1980:100) anges att det inte är möjligt att dra upp några fasta regler för när en begränsning av rätten att

meddela och offentliggöra uppgifter bör göras. Varje gång en sådan fråga uppkommer måste flera faktorer beaktas. Den enskilda sekretessbestämmelsens utformning kan ge viss ledning. I fråga om sekretessbestämmelser utan skaderekvisit kan det finnas större anledning att överväga undantag från rätten att meddela och offentliggöra uppgifter än i andra fall. Detsamma gäller i någon mån sekretessbestämmelser med ett omvänt skaderekvisit (se prop. 1979/80:2 Del A s. 111).

Tystnadsplikt som gäller på hälso- och sjukvårdsområdet inskränker som huvudregel rätten att meddela och offentliggöra uppgifter. Även den tystnadsplikt som gäller för uppgifter i folkbokföringen inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter. Samma sak bör gälla för uppgifter i ärenden om fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen i Socialstyrelsens verksamhet. Mot denna bakgrund föreslås en ändring i 22 kap. 6 § OSL så att den föreslagna tystnadsplikten för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen om fastställande av kön i vissa fall inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter.

6.5 Fängelselagen och häkteslagen

Utskottets förslag i korthet

Kravet i fängelselagen och häkteslagen som innebär att de intagna måste samtycka till att en intagen av motsatt kön placeras tillsammans med dem tas bort. Av respektive bestämmelse ska det i stället framgå att en placering tillsammans med intagna av motsatt kön får göras om det finns särskilda skäl för det och om det i övrigt är lämpligt.

Promemorian (Ds 2018:17) har inte lämnat något förslag i denna del.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna har tagit upp frågan om att det bör göras ändringar i fängelselagen (2010:610) och häkteslagen (2010:611).

Utkastets förslag överensstämmer med utskottets.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser har inga invändningar mot förslaget. *Kriminalvården* tillstyrker de föreslagna följdändringarna och anför att förslagen möjliggör för Kriminalvården att ta hänsyn bl.a. till frågor om ordning och säkerhet i anstalter och häkten vid beslut om placering av sådana intagna som ändrat det kön som framgår av folkbokföringen. De föreslagna bestämmelserna bidrar dessutom enligt Kriminalvården till att myndigheten kan motverka att den nu föreslagna ordningen missbrukas, t.ex. genom att en dömd person ansöker om sådan ändring endast i syfte att få till stånd en placering i en anstalt i lägre säkerhetsklass. *Diskrimineringsombudsmannen (DO)* har ingen invändning i sak mot det föreslagna undantaget. DO väcker dock frågan om det för att minska risken för diskriminerande effekter vid

tillämpningen av detta undantag i fall där det är fråga om placering av en person som ändrat sitt juridiska kön i folkbokföringen kan vara lämpligt att Kriminalvården utarbetar riktlinjer för tillämpningen av undantaget.

Justitiekanslern (JK) anser att undantaget framstår som svårtillämpat. De uttalanden som görs ger enligt JK inte tillräcklig vägledning för hur intresseavvägningen ska göras. JK är tveksam till att en undantagssituation kan föreligga om den intagne utåt sett inte uppfattas tillhöra det kön som ändringen i folkbokföringen avser och att på detta sätt fästa direkt vikt vid hur omgivningen uppfattar en person som bytt juridiskt kön. Det framstår enligt JK som lämpligare att försöka definiera de särskilda skälen och pröva lämpligheten utifrån om den intagne som bytt kön är i en jämförbar situation med övriga intagna av samma kön. Särskilt relevant i sammanhanget är här en jämförelse avseende riskerna vid placeringen. *Riksdagens ombudsmän (JO)* efterfrågar en mer grundlig analys kring det nu gällande samtyckeskravets funktion och vilka konsekvenser, bl.a. ur säkerhetssynpunkt, som ett borttagande av kravet kan få inom kriminalvården. *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)* och *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)* motsätter sig inte förslaget och anför att självfallet måste en placering på anstalt ta hänsyn till den intagnas könsidentitet, den intagnas säkerhet, den intagnas juridiska kön och de andra intagnas faktiska trygghet. Samtidigt framhåller organisationerna att det blir mycket problematiskt om en persons utseende (exempelvis att en transkvinna inte passerar tillräckligt bra som kvinna) blir det som avgör om personen placeras i ett mans- eller kvinnofängelse och ställer sig bl.a. frågorna vem som avgör detta och vilka kriterier som ska användas.

Sveriges Kvinnolobby avstyrker förslaget om att avskaffa samtyckeskravet. Organisationen saknar en analys av hur utkastets förslag kan komma att påverka landets fängelser och anstalter samt intagna kvinnor och män eftersom utkastets förslag enligt Sveriges Kvinnolobby gör att det blir möjligt för häktade och intagna män att kringgå lagen och utan prövning ändra sitt juridiska kön med hänvisning till att detta inte överensstämmer med könsidentiteten, varefter de kan flyttas från mans- till kvinnofängelse.

Utskottets ställningstagande

Enligt 2 kap. 2 § fängelselagen får en intagen inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En intagen får dock medges att vistas med intagna av motsatt kön om det är lämpligt och de intagna samtycker till det. En motsvarande bestämmelse finns i 2 kap. 2 § häkteslagen. I förarbetena framgår att skälet för att hålla män och kvinnor åtskilda i anstalt är att det är angeläget att straffverkställigheten för kvinnor utformas så att de inte utsätts för förtryck av kriminella män under tiden i kriminalvårdsanstalt. Det är också viktigt att verkställighetsinnehållet kan anpassas efter kvinnors särskilda behov. Inom Kriminalvården har man den erfarenheten att kvinnor

får en bättre verkställighet och bättre förutsättningar inför frigivningen om de avtjänar sitt straff utan att komma i kontakt med manliga intagna (prop. 1997/98:95 s. 51). Sedan en dom den 25 september 2019 i mål nr 1122–19 från Kammarrätten i Göteborg utgår Kriminalvården från det kön som framgår av folkbokföringen när bestämmelserna tillämpas. Denna tillämpning bygger på det fastställelseförfarande som regleras i konststillhörighetslagen.

I såväl promemorian som i utkastet föreslås att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen som huvudregel ska bygga på individens självbestämmande. Av denna anledning anses det i utkastet finnas ett behov av en ändring i fängelselagen och häkteslagen så att det, liksom exempelvis i Norge, ska finnas ett större utrymme för Kriminalvården att placera personer av motsatt kön tillsammans. I Norge finns sedan sommaren 2016 en lag som ger den enskilde rätt att ändra juridiskt kön utan föregående prövning av könsidentiteten, och sedan lagen trädde i kraft har den norska kriminalomsorgen antagit riktlinjer för placering i anstalt av transpersoner. Enligt den norska kriminalomsorgens riktlinjer kan exempelvis undantag från huvudregeln om att intagna av samma kön ska placeras tillsammans göras om en sådan placering bedöms utgöra en fara för personen i fråga eller övriga intagnas säkerhet.

Utskottet föreslår nu att ett beslut om att fastställa ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen ska föregås av en förenklad prövning av könsidentiteten. Prövningen ska ta sikte på om sökanden har ett behov av att ändra det kön som framgår av folkbokföringen. Det kommer emellertid inte att krävas att sökanden genomgår en längre tids utredning inom hälso- och sjukvården, som görs i dag, och inte heller någon specifik diagnos. Utskottet anser att även detta förenklade system för att ändra det kön som framgår av folkbokföringen föranleder ett behov för Kriminalvården att kunna göra en mer sammantagen bedömning vid placeringar på anstalt eller i häkte. Utgångspunkten bör vara att om det juridiska könet för en intagen har ändrats ska en placering i anstalt eller häkte göras utifrån det kön som framgår av folkbokföringen (dvs. en kvinna-till-man ska placeras tillsammans med män och en man-till-kvinna ska placeras tillsammans med kvinnor).

Som flera remissinstanser, däribland *JK*, framhåller bör undantag komma i fråga om det finns skäl för det baserat på framför allt säkerhetsaspekter. I sammanhanget bör det nämnas att svenska fängelser är indelade i tre säkerhetsklasser där den högsta nivån (säkerhetsklass 1) endast finns för manliga intagna.

Redan enligt nuvarande regler i fängelselagen och häkteslagen finns det en möjlighet att göra undantag från huvudregeln att intagna ska placeras tillsammans med andra intagna av samma kön. Som bestämmelserna är utformade i dag krävs emellertid att samtliga intagna ska samtycka till placeringen för att den ska bli möjlig. Det räcker således med att en intagen motsätter sig en sådan placering för att den inte ska kunna genomföras. Eftersom det kan uppstå situationer där det finns ett behov av att göra en placering som frångår huvudregeln även när samtliga intagna inte samtycker

föreslår utskottet, i överensstämmelse med justitieutskottet (2023/24:JuU2y), att samtyckeskravet tas bort. Bestämmelserna bör i stället formuleras på så sätt att en intagen får vistas tillsammans med intagna av motsatt kön om det finns särskilda skäl för det och om det i övrigt är lämpligt. Ett sådant särskilt skäl kan t.ex. vara om en man-till-kvinna tidigare som man gjort sig skyldig till sexualbrott mot kvinnor. Vidare bör undantag kunna göras i ett fall där det bedöms finnas en särskilt hög risk för rymning eller fritagning som motiverar en placering på en anstalt med den högsta säkerhetsklassen. Vid lämplighetsbedömningen kan Kriminalvården komma att beakta övriga intagnas inställning om det anses befogat.

Sveriges Kvinnolobby avstyrker förslaget om att avskaffa samtyckeskravet och anser att det gör det möjligt för häktade och intagna män att kringgå lagen och utan prövning ändra sitt juridiska kön, varefter de kan flyttas från mans- till kvinnofängelse. Utskottet understryker att de föreslagna ändringarna i fängeslagen och häkteslagen snarare kommer att hindra en person som vill missbruka den föreslagna lagen i syfte att exempelvis få avtjäna sitt fängelsestraff på en anstalt med lägre säkerhetsklassificering från att göra detta. Som framgår ovan innebär utskottets förslag dessutom att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska föregås av en förenklad prövning av könsidentiteten, vilket torde minska risken för den typ av missbruk som Sveriges Kvinnolobby lyfter fram.

6.6 Lagen om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation

Utskottets förslag i korthet

Uttrycket hälso- och sjukvård i lagen om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation ska omfatta dels verksamhet som avses i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, dels verksamhet som avses i den upphävda lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.

Utskottets ställningstagande

Lagen (2022:913) om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation innehåller bl.a. bestämmelser som innebär att vårdgivare och omsorgsgivare, genom direktåtkomst eller annat elektroniskt utlämnande, får tillgång till personuppgifter hos andra vårdgivare och omsorgsgivare.

I 1 kap. 1 § finns en definition av uttrycket hälso- och sjukvård. Med hälso- och sjukvård avses enligt lagen bl.a. verksamhet som avses i könstillhörighetslagen. Könstillhörighetslagen föreslås upphävas och ersättas av bl.a. lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Bestämmelserna i lagen om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation bör gälla i verksamhet som omfattas

av den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen men också fortsatt i verksamhet som avses i könstillhörighetslagen även när denna lag har upphävts. Uttrycket hälso- och sjukvård bör därför omfatta både verksamhet enligt den upphävda lagen och verksamhet enligt den nya lagen.

7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Utskottets förslag i korthet

De nya lagarna och lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2025. Lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska då upphöra att gälla.

Den upphävda lagen ska fortfarande gälla för

- beslut om fastställelse av könstillhörighet som har meddelats enligt den upphävda lagen,
- tillstånd som har getts enligt den upphävda lagen till att ingrepp görs i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets eller till att könskörtlarna avlägsnas,
- ärenden som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts, och
- överklagande av beslut som har meddelats enligt den upphävda lagen.

I fråga om steriliseringslagen ska följande gälla:

- Tillstånd till sterilisering i samband med ansökan om fastställelse enligt lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall som har getts enligt den äldre lydelsen ska fortfarande gälla.
- Ärenden om tillstånd till sterilisering i samband med ansökan om fastställelse enligt lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts ska handläggas enligt äldre föreskrifter.

I fråga om offentlighets- och sekretesslagen ska äldre föreskrifter om sekretess i annan medicinsk verksamhet som avser fastställande av könstillhörighet enligt den upphävda lagen fortfarande gälla.

Promemoriornas förslag (Ds 2018:11 och Ds 2018:17) överensstämmer delvis med utskottets. I promemoriorna föreslås andra ikraftträdandedatum. Vidare formuleras förslagen till övergångsbestämmelser på ett annat sätt. I promemorian Ds 2018:11 saknas förslag till övergångsbestämmelser för ändringarna i steriliseringslagen och offentlighets- och sekretesslagen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Kammarrätten i Stockholm* anser att det är en brist att promemoriornas förslag inte innehåller några övergångsbestämmelser, utan endast ger exempel på sådana.

Utkastets förslag överensstämmer delvis med utskottets. I utkastet föreslås andra ikraftträdandedatum. Förslagen i utkastet har också en annan språklig utformning. I utkastet saknas förslag till övergångsbestämmelser för ändringarna i offentlighets- och sekretesslagen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) och Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom) är kritiska till att lagen inte kommer att införas förrän den 1 januari 2024 och anser att det borde räcka med ett år för att Skatteverket och Socialstyrelsen ska anpassa sig till den nya lagstiftningen. Om lagen antas av riksdagen i juni, borde den kunna träda i kraft den 1 juli 2023. Statens skolverk har svårt att se att förslagen ska kunna träda i kraft den 1 januari 2024 mot bakgrund av att Skolverket inte utesluter att det är nödvändigt med lagstiftningsåtgärder bl.a. vad gäller frågan om nya betygsdokument.

Utskottets ställningstagande

Ikraftträdande

Utskottet är mån om att Socialstyrelsen får tid för att förbereda hanteringen av de nya ärendena om fastställande av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Frågan om nya betygsdokument för personer som ändrar kön som *Skolverket* lyfter upp har tidigare diskuterats i lagstiftningssammanhang (se exempelvis prop. 2011/12:142 s. 68 och SOU 2017:92 s. 537). Utskottet anser att det är angeläget att förenkla processen med att få det nya personnumret registrerat hos olika myndigheter för den som fått ett annat kön registrerat i folkbokföringen, exempelvis i det avseendet att få tidigare utfärdade examensbevis och slutbetyg som utvisar det nya personnumret. Enligt utskottet bör dock denna fråga inte försena ett ikraftträdande. Mot denna bakgrund föreslår utskottet att lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om fastställande av kön i vissa fall ska träda i kraft den 1 juli 2025. Vid samma tidpunkt föreslås att lagen (1972:119) om fastställelse av könstillhörighet i vissa fall, förkortad könstillhörighetslagen, upphör att gälla. Det är lämpligt att ändringar som föreslås i andra författningar träder i kraft vid samma tid.

Övergångsbestämmelser

Som *Kammarrätten i Stockholm* anför finns det ett behov av övergångsbestämmelser med anledning av upphävandet av könstillhörighetslagen för hantering av ärenden enligt den lagen. Precis som föreslås i utkastet anser utskottet att följande bör gälla när könstillhörighetslagen upphävs. Det bör införas en övergångsbestämmelse om att beslut om fastställelse av könstillhörighet som meddelats enligt 1 och 2 §§ könstillhörighetslagen fortfarande ska gälla. Detsamma gäller tillstånd till ingrepp i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets och tillstånd till avlägsnande av könskörtlarna som har getts enligt 4 § respektive 4 a § könstillhörighetslagen. En person som getts tillstånd till underlivskirurgi, men där sådan ännu inte kommit till stånd, behöver alltså inte söka hälso- och sjukvården på nytt för att få kirurgin utförd.

Den upphävda lagen bör vidare gälla för ärenden som inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts. Sökanden har dock möjlighet att i stället för att låta ärendet handläggas enligt bestämmelserna i den upphävda lagen återkalla sin ansökan hos Socialstyrelsen och därigenom få ärendet avskrivet för att söka sig till hälso- och sjukvården i syfte att få genomgå underlivskirurgi enligt de nya bestämmelserna i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen eller ge in en ansökan enligt lagen om fastställande av kön i vissa fall. Den upphävda lagen bör fortfarande gälla för de beslut från Socialstyrelsen som överklagats till allmän förvaltningsdomstol.

Med anledning av att 3 § 3 steriliseringslagen (1975:580) föreslås upphävas finns det ett behov av övergångsbestämmelser för hantering av ärenden som har inletts eller avslutats enligt bestämmelsens nuvarande lydelse. Utskottet föreslår därför att tillstånd till sterilisering som har getts enligt nuvarande 3 § steriliseringslagen fortfarande ska gälla. Vidare bör ärenden enligt nuvarande 3 § steriliseringslagen som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts handläggas enligt äldre föreskrifter.

Det finns slutligen ett behov av en övergångsbestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) med anledning av att 25 kap. 1 § föreslås ändras på så sätt att ”fastställande av könstillhörighet” tas bort som ett exempel på annan medicinsk verksamhet. Utskottet föreslår att bestämmelsen i den äldre lydelsen fortfarande ska gälla för sådan medicinsk verksamhet som avser fastställande av könstillhörighet enligt den upphävda lagen.

8 Förslag till tillkännagivanden

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår tillkännagivanden om behovet av föreskrifter, nationellt kunskapsstöd, förebyggande av brottsligt agerande och uppföljning av tillämpningen.

Utskottets ställningstagande

I förslaget till lag om fastställande av kön i vissa fall bemyndigas regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter. När det gäller detaljerade regler om exempelvis vad en ansökan ska innehålla liksom en precisering av vilket underlag som ska bifogas ansökan och vilka yrkeskategorier som ska vara behöriga att skriva ut intyg bör detta enligt utskottet kunna bestämmas genom föreskrifter. Utskottet vill här påminna om vikten av att sådana föreskrifter tillgodoser behovet av en säker identitetskontroll i samband med ansökningsförfarandet, detta för att säkerställa att ansökan lämnas in av den person som vill ändra kön i folkbokföringen. Föreskrifter kan även behövas för andra krav, exempelvis hur det ska

kontrolleras att den som utfärdat ett intyg är behörig för detta. Enligt utskottet är det angeläget att regeringen snarast tar lämpliga initiativ för att ta fram föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt. Föreskrifterna måste givetvis träda i kraft samtidigt med lagförslagen i betänkandet. Utskottet föreslår att riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför och tillkännager detta för regeringen.

Utskottet uttalar vidare i betänkandet att ett beslut om att fastställa ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen på grund av att det inte stämmer överens med könsidentiteten bör föregås av en prövning av könsidentiteten. Denna prövning bör enligt utskottet vara mindre omfattande än den som krävs enligt nuvarande lag. Utskottet anser att regeringen bör ge en lämplig myndighet i uppdrag att ta fram ett nationellt kunskapsstöd när det gäller denna prövning. Detta stöd bör vara färdigställt i samband med ikraftträdandet av lagförslagen i betänkandet. Utskottet föreslår att riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför och tillkännager detta för regeringen.

Utskottet har vidare kunnat konstatera att det är svårt att fullt ut överblicka vilka eventuella konsekvenser upprepade personnummerbyten kan komma att medföra för myndigheter och aktörer. Utskottet noterar Lagrådets påpekande om att det i ärendet saknas resonemang om huruvida Socialstyrelsen vid misstanke om användning av ett nytt personnummer för brottsligt agerande ska kunna hämta in yttranden från andra myndigheter, t.ex. Polisen eller Bolagsverket. För att så ska kunna ske bör det enligt Lagrådet övervägas om det finns behov av sekretessbrytande regler. Utskottet anser att regeringen bör följa utvecklingen nogga och vid behov återkomma till riksdagen med lagförslag. Utskottet föreslår att riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför och tillkännager detta för regeringen.

Slutligen anser utskottet att regeringen nogga bör följa tillämpningen av den föreslagna lagstiftningen och utvärdera effekterna av densamma inom tre år från ikraftträdandet och vid behov återkomma till riksdagen. Utskottet föreslår att riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför och tillkännager detta för regeringen.

9 Sammanfattande ställningstagande

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar utskottets lagförslag. Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om behov av föreskrifter, nationellt kunskapsstöd, att förebygga brottsligt agerande och om uppföljning av tillämpningen och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservationen (SD, KD) och särskilt yttrande 1 (SD), 2 (V), 3 (C) och 4 (MP).

Utskottets ställningstagande

De ställningstaganden som utskottet gjort under tidigare avsnitt innebär sammanfattningsvis att utskottet föreslår att riksdagen antar utskottets lagförslag i bilaga 1 till ny lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ny lag om fastställande av kön i vissa fall samt förslag till lag om upphävande av lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall. Utskottet föreslår vidare att riksdagen antar utskottets förslag till lag om ändring i steriliseringslagen, patientdatalagen, diskrimineringslagen, offentlighets- och sekretesslagen, fängelselagen, häkteslagen och lagen om sammanhållen vård- och omsorgsdocumentation. Därutöver föreslår utskottet att riksdagen gör fyra tillkännagivanden till regeringen.

10 Konsekvenser av förslagen

10.1 Konsekvenser för jämställdheten

När det gäller jämställdhetspolitikens genomförande är den huvudsakliga strategin jämställdhetsintegrering. Könsuppdelad statistik, och analyser av sådan statistik, är grundläggande för arbetet med jämställdhetsintegrering och jämställdhetsbudgetering. Enligt regeringsbeslut om jämställdhetsintegrering ska all individbaserad statistik presenteras, kommenteras och analyseras efter kön om det inte finns särskilda skäl mot detta. Av förordningen (2001:100) om den officiella statistiken framgår att individbaserad officiell statistik ska vara uppdelad efter kön om det inte finns särskilda skäl mot detta. Likaså framgår det av förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag, som är styrande för myndigheter som lyder under regeringen, att individbaserad statistik som ingår i myndigheternas resultatredovisning ska vara uppdelad efter kön, om det inte finns särskilda skäl mot detta.

Uppgifter för framställning av könsuppdelad statistik inhämtas i de allra flesta fall utifrån det kön som framgår av folkbokföringen. När det kön som

framgår av folkbokföringen ändras kommer det att ske förändringar i statistiken. *Statistiska centralbyrån (SCB)* framför att de föreslagna reglerna medför ingen eller mycket begränsad påverkan på SCB:s verksamhet. Den bedömning som görs i detta betänkande är mot denna bakgrund att även om förslaget medför att fler personer får det kön som framgår av folkbokföringen ändrat är det fråga om ett i statistikhänseende mycket begränsat antal personer. Förutsättningarna för att fatta beslut som främjar jämställdhet utifrån könsuppdelad statistik påverkas därmed inte.

Farhågor har framförts avseende kvinnors och mäns olika makt i samhället och risken för att förslaget missbrukas för att få tillgång till miljöer där endast kvinnor får vistas. En sådan utveckling skulle kunna få konsekvenser för kvinnors och barns trygghet. Med tanke på att förslaget innebär att en förenklad prövning ska föregå beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bedömer utskottet att risken för att möjligheten skulle användas för att få tillgång till sådana miljöer är liten i förhållande till andra sätt att närma sig kvinnor och barn.

Frågan om könsidentitet och kön är nära kopplad till samhälleliga normer för vad det innebär att vara kvinna eller man, flicka eller pojke. En oro som har väckts är att genom att processen att ändra det kön som framgår av folkbokföringen underlättas, cementeras samtidigt dessa normer genom att det blir enklare på samhälls nivå att hänvisa till könsbyte för dem som inte passar in i normen, än att ifrågasätta de begränsande normerna. Att förändra stereotypa föreställningar om kön och könsnormer, inklusive stereotypa eller destruktiva normer kring femininitet och maskulinitet, är fortsatt en viktig del av arbetet för jämställdhet och för att främja såväl transpersoners som cispersoners (dvs. personer som känner sig bekväma i det kön som registrerades vid födseln) rättigheter och möjligheter i samhället. Det finns inget som tyder på att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen skulle ses som ett sätt att slippa hantera problem orsakade av alltför snäva könsnormer. Det bör noteras att det redan har skett en stor ökning de senaste åren av antalet unga som vill ändra könstillhörighet, särskilt personer som tilldelats kvinnligt kön vid födseln, och det saknas kunskap som klarlägger orsakerna till ökningen. Det finns inga signaler om att könsnormerna under samma tid har förstärkts och att detta skulle ha orsakat ökningen. Frågan om begränsande könsnormer är därför inte en anledning till att inte gå vidare med den föreslagna lagstiftningen.

En farhåga som har lyfts fram är om lagförslaget om fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen kan möjliggöra att personer med ont uppsåt får tillgång till könsuppdelade utrymmen avsedda för att skydda kvinnor. Utskottet bedömer att den risken är mycket låg. En ändring av kön i folkbokföringen ska föregås av en förenklad prövning av könsidentiteten för att säkerställa att endast personer med behov av att ändra det kön som framgår av folkbokföringen bereds den möjligheten. En ändring innebär dessutom stora administrativa utmaningar för den enskilde. Sannolikheten för att någon ansöker om att få fastställt ett annat kön än det

som framgår av folkbokföringen endast i syfte att med ont uppsåt bereda sig tillträde till exempelvis en kvinnojour framstår mot denna bakgrund som osannolik. En sådan person kommer inte heller att uppfylla de förutsättningar som ställs för att få tillgång till en sådan miljö.

10.2 Konsekvenser för Socialstyrelsen

En person som har fyllt 16 år ska kunna få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat efter en förenklad prövning av könsidentiteten. De förutsättningar som ställs upp för att en ansökan ska bifallas är bl.a. att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med personens upplevda könsidentitet och det kan antas att personen kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid. Socialstyrelsen föreslås besluta i ärendena.

Den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen innebär att Socialstyrelsen inte längre ska besluta om tillstånd till underlivskirurgi. På detta vis frigörs medel från den tidigare handläggningen som myndigheten i stället kan använda i sitt nya uppdrag om en förenklad handläggning som beskrivs i avsnitt 5.

10.3 Konsekvenser för regionerna

Dagens ordning innebär stor administration för utredningsteamerna eftersom prövningen hos Rättsliga rådet förutsätter ett omfattande medicinskt underlag även för de personer som endast vill få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Med det förenklade förfarandet för ändring av kön i folkbokföringen kommer den administrativa bördan således att minska.

Den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen bedöms inte medföra någon betydande ökning av antalet personer som kan genomgå underlivskirurgi, eftersom den föreslagna lagens tillämpningsområde i stort sett kommer att motsvara könstillhörighetslagens i de delar som avser underlivskirurgi.

Den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen innebär att det blir möjligt att genomgå underlivskirurgi för de personer som identifierar sig som mellan, bortom eller med båda könskategorierna kvinna och man. I dag finns emellertid inte tillräcklig evidens för underlivskirurgi som inte syftar till att göra könsorganet mer likt det andra könets. Någon ökning av antalet personer som kommer att genomgå underlivskirurgi på grund av det utvidgade tillämpningsområdet kommer därför inte att ske i nuläget. Det finns inte några samlade uppgifter om hur många personer som identifierar sig som mellan, bortom eller med båda könskategorierna kvinna och man, och hur många av dem som önskar genomgå underlivskirurgi om det i framtiden är i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

10.4 Konsekvenser för kommunerna

Förslagen bedöms inte medföra några konsekvenser för kommunerna.

10.5 Konsekvenser för domstolarna

Den föreslagna lagen om fastställande av kön i vissa fall innebär att Socialstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Antalet ärenden enligt den nya lagen kan inte närmare beräknas, men det bedöms vara högst troligt att någon större ökning inte är att vänta. Mot denna bakgrund beräknas förslaget inte föranleda någon ökad måltillströmning till de allmänna förvaltningsdomstolarna.

10.6 Konsekvenser för Sveriges internationella åtaganden och övriga konsekvenser

Den föreslagna lagen om fastställande av kön i vissa fall och den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen bedöms vara förenliga med Sveriges internationella åtaganden. Förslagen bedöms vidare förenliga med Sveriges åtaganden till följd av EU-medlemskapet. Förslagen bedöms inte ha några konsekvenser för den kommunala självstyrelsen, den offentliga servicen eller möjligheten att nå de integrationspolitiska målen.

11 Författningskommentar

11.1 Förslaget till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

Lagen är ny och ersätter lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, förkortad könstillhörighetslagen, i den del som avser kirurgiska ingrepp i könsorganen. I den del som avser ändring av kön i folkbokföringen ersätts könstillhörighetslagen av lagen om fastställande av kön i vissa fall.

Den nya lagen bygger i stora delar på hittillsvarande lagstiftning men innehåller vissa ändringar i sak. De sakliga skillnaderna kommenteras särskilt. För de bestämmelser som har sin motsvarighet i könstillhörighetslagen kan de tidigare förarbetena i relevanta delar fortsatt tjäna som vägledning för tillämpningen (se framför allt prop. 1972:6 och prop. 2011/12:142). Lagen träder i kraft samtidigt som könstillhörighetslagen upphävs. Övergångsbestämmelserna finns i lagen om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller för sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som utförs inom hälso- och sjukvården för att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten.

Lagen gäller inte för kirurgiska ingrepp på personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Paragrafen reglerar lagens tillämpningsområde. Paragrafen utformas i allt väsentligt enligt *Lagrådets* förslag. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

I *första stycket* anges att lagen gäller för sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som utförs inom hälso- och sjukvården för att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten. Uttrycket kirurgiska ingrepp i könsorganen omfattar både ingrepp enligt 4 § och avlägsnande av könskörtlar enligt 4 a § könstillhörighetslagen.

Med könsorgan avses de inre och yttre könsorganen (äggstockar, äggledare, livmoder och vagina respektive klitoris och blygdläppar samt testiklar, bitestiklar, sädesledare, sädesblåsor och prostata respektive penis och pung). Med könsidentitet avses en persons självidentifierade kön, dvs. den inre upplevelsen av att vara pojke eller man, flicka eller kvinna eller att tillhöra inget eller något annat kön. En könsidentitet utanför den binära uppdelningen man/kvinna kallas icke-binär könsidentitet.

Det är endast kirurgiska ingrepp i könsorganen, dvs. underlivskirurgi vid könsbekräftande vård, som omfattas av lagen. Annan vård vid könsdysfori som t.ex. hormonbehandling, bröstförstoring eller mastektomi (kirurgiskt avlägsnande av bröstvävnad) omfattas inte.

Lagen är inte tillämplig på ingrepp som görs i annat syfte än att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten. Ingrepp som sker t.ex. enbart för att behandla, bota eller förebygga sjukdom eller skada faller därmed utanför lagens tillämpningsområde. Likaså faller omskärelse på pojkar och könstympning utanför lagens tillämpningsområde. Att ingreppen ska göras för att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten innebär att lagens tillämpningsområde inte begränsas till dem vars könsidentitet är antingen man eller kvinna. Ingreppen behöver således inte syfta till att göra könsorganen mer lika det andra könet, vilket är en skillnad mot könstillhörighetslagen.

När kirurgiska ingrepp enligt lagen väl genomförs gäller de allmänna bestämmelserna för hälso- och sjukvård, se t.ex. hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), patientlagen (2014:821) och patientsäkerhetslagen (2010:659). En person får på egen begäran steriliseras om det finns förutsättningar för ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen, se 2 a § steriliseringslagen (1975:580).

I *andra stycket* anges att lagen inte gäller för kirurgiska ingrepp på personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Medfödd avvikelse i könsutvecklingen är ett samlingsbegrepp för olika medicinska tillstånd där en persons könsutveckling är atypisk. Det kan avse könskromosomernas, könskörtlarnas (äggstockar/testiklar) eller könsorganens utveckling. Bestämmelsen innebär en skillnad mot könstillhörighetslagen som i vissa fall tillämpas på personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen. För ingrepp på personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen gäller de allmänna bestämmelserna för hälso- och sjukvård.

Förutsättningar för kirurgiska ingrepp

- 2 §** Ett kirurgiskt ingrepp får göras på den som har fyllt 18 år, om personen
1. är folkbokförd i Sverige,
 2. sedan en lång tid upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
 3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid.
- På en person som är under 23 år får dock könskörtlarna avlägsnas endast om det finns synnerliga skäl.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för att få genomföra sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

Av *första stycket* framgår att ett kirurgiskt ingrepp får göras på den som har fyllt 18 år, är folkbokförd i Sverige och sedan en lång tid upplever att kroppen inte stämmer överens med den könsidentitet som personen har. En ytterligare förutsättning är att personen måste antas komma att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid.

Till skillnad från vad som gäller enligt 1 § första stycket 2 könsstillhörighetslagen ställs i den nya lagen inget krav på att personen sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet. Kravet enligt 1 § första stycket 1 könstillhörighetslagen om att personen sedan en lång tid upplever att han

eller hon tillhör det andra könet har i den nya lagen formulerats om till att personen sedan en lång tid upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten. Den nya formuleringen innebär att den upplevda könsidentiteten inte nödvändigtvis måste vara som man eller kvinna och det saknar således betydelse om en persons könsidentitet överensstämmer med det kön som är registrerat i folkbokföringen. I stället är det personens könsidentitet i förhållande till personens kropp som ska vara vägledande. Att upplevelsen ska ha varit sedan en lång tid innebär även fortsättningsvis att upplevelsen ska vara mycket fast grundad hos personen i fråga. Liksom tidigare ska upplevelsen inte anses hastigt påkommen utan bedömas som varaktig och djupgående (jfr prop. 2011/12:142 s. 32 och 33 och 72).

Kravet enligt 1 § första stycket 3 könstillhörighetslagen om att personen måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden formuleras om till att personen måste antas komma att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid. Som *Lagrådet* framhåller torde en framåtsyftande sannolikhetsbedömning inte kunna göras för en längre period än för ”överskådlig tid”. Genom ändringen görs således en anpassning i lagtexten till vad som faktiskt är möjligt när det gäller att göra en prognos om sökandens könsidentifiering kommer att bestå. Avsikten är dock inte att ändra på hur den här sortens bedömningar görs i dag. Förutsättningen innebär således även fortsättningsvis att det krävs en klar prognos för att sökandens könsidentifiering kommer att bestå (se prop. 1972:6 s. 48).

Till skillnad från vad som gäller enligt 4 § könstillhörighetslagen krävs det inte något tillstånd från Socialstyrelsen för att få genomgå ett ingrepp. Det är i stället upp till vården att avgöra när förutsättningarna enligt paragrafen är uppfyllda. Att göra bedömningen av om förutsättningarna för underlivskirurgi är uppfyllda förutsätter att olika medicinska kompetenser är involverade.

I *andra stycket* anges att på en person som är under 23 år får könskörtlarna avlägsnas endast om det finns synnerliga skäl. Kirurgiska ingrepp som innebär att könskörtlar (testiklar eller äggstockar) avlägsnas leder ofrånkomligen till sterilitet. Sådana ingrepp kallas kastring. Exempel på andra kirurgiska ingrepp som leder till att fortplantningsförmågan varaktigt upphävs är sterilisering. Sterilisering innebär att äggledare eller sädesledare klipps av. Förutsättningarna för att genomföra sterilisering regleras i steriliseringslagen (1975:580).

Åldersgränsen för att få ett sådant ingrepp utfört är precis som enligt könstillhörighetslagen 23 år. Undantag från den förhöjda åldersgränsen på 23 år kan liksom i dag göras om det finns synnerliga skäl. Om det föreligger synnerliga skäl gäller den generella åldersgränsen för ingrepp enligt lagen som är 18 år.

Med synnerliga skäl avses även fortsättningsvis att personen kan befaras få allvarliga psykiska problem om personen tvingas vänta flera år innan ingreppet kan utföras (jfr prop. 1992/93:197 s. 13). Sådana allvarliga psykiska problem som åsyftas kan exempelvis vara svår depression och ångest och innebära social isolering.

En skillnad mot nuvarande reglering är att frågan om det finns synnerliga skäl prövas inom vården i stället för hos Socialstyrelsen. Det krävs således inte något särskilt tillstånd från Socialstyrelsen eller någon annan myndighet för att avlägsna könskörtlarna.

11.2 Förslaget till lag om fastställande av kön i vissa fall

Lagen är ny och ersätter könstillhörighetslagen i den del som avser ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Den del av könstillhörighetslagen som avser kirurgiska ingrepp i könsorganen ersätts av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Några av bestämmelserna i könstillhörighetslagen överförs oförändrade eller med endast redaktionella eller språkliga ändringar till den nya lagen. I den nya lagen görs även materiella ändringar. För de bestämmelser i den nya lagen som har sin motsvarighet i könstillhörighetslagen kan de tidigare förarbetena i relevanta delar fortsatt tjäna som vägledning (se framför allt prop. 1972:6 och prop. 2011/12:142). Lagen träder i kraft samtidigt som könstillhörighetslagen upphävs. Övergångsbestämmelserna finns i lagen om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.

Lagens innehåll

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om att en person efter ansökan ska få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen.

Paragrafen anger på ett övergripande sätt lagens innehåll. Paragrafen utformas enligt *Lagrådets* förslag. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Genom bestämmelsen tydliggörs att beslut enligt lagen innebär att det fastställs att en person har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. En uppgift om kön framgår indirekt av folkbokföringen genom utformningen av en individs personnummer eller samordningsnummer. Med det kön som framgår av folkbokföringen avses således det kön som följer av det personnummer eller samordningsnummer som är registrerat i folkbokföringsdatabasen.

Förutsättningar för fastställande av kön

2 § En person som har fyllt 16 år ska efter ansökan få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen om

1. personen är folkbokförd i Sverige, är svensk medborgare och har varit folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare och har ett samordningsnummer,

2. personen inte är registrerad partner,

3. det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med personens upplevda könsidentitet, och

4. det kan antas att personen kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för att en person efter ansökan ska få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Paragrafen utformas i allt väsentligt enligt *Lagrådets* förslag. Övervägandena finns i avsnitt 5.2, 5.4 och 5.12.

En av förutsättningarna är att sökanden har fyllt 16 år. Åldersgränsen, som enligt könstillhörighetslagen är 18 år, sänks därmed.

Enligt *punkt 1* krävs att personen antingen är folkbokförd i Sverige, är svensk medborgare och har varit folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare och har ett samordningsnummer. Personkretsen vidgas därmed jämfört med könstillhörighetslagen som endast omfattar personer som är folkbokförda i Sverige.

Vidare får, enligt *punkt 2*, personen inte vara registrerad partner enligt den upphävda lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap. Bestämmelsen motsvarar 3 § andra stycket könstillhörighetslagen.

I *punkterna 3* och *4* anges som förutsättning att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med personens upplevda könsidentitet och det kan antas att personen kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid. Med könsidentitet avses en persons självidentifierade kön, dvs. den inre upplevelsen av att vara pojke eller man, flicka eller kvinna eller att tillhöra inget eller något annat kön. Med det kön som framgår av folkbokföringen avses det kön som följer av det person- eller samordningsnummer som är registrerat i folkbokföringsdatabasen. Det kön som kan framgå av folkbokföringen och den ändring i folkbokföringen som därmed kan göras är således antingen till kvinna eller man.

Ett fastställande av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen görs efter ansökan och ska föregås av en förenklad prövning av könsidentiteten. Prövningen av könsidentiteten syftar till att säkerställa att enbart de personer som har ett behov av att ändra kön i folkbokföringen ska få göra det. Till skillnad från vad som gäller enligt 1 § första stycket 1 och 2 könstillhörighetslagen ställs i den nya lagen inget krav på att sökanden ”sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet” eller att sökanden ”sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet”.

Förutsättningen att ”det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med personens upplevda könsidentitet” omfattar även personer som först i vuxen ålder kommer till insikt om sin könsidentitet. Kriteriet innebär att upplevelsen av könsidentiteten ska vara genuin och utesluta att personen i fråga har någon annan problematik som inte har sin grund i upplevelsen av könsidentiteten. Det krävs emellertid inte att det finns en specifik medicinsk diagnos. Det finns inte heller något krav på en tidsaspekt av upplevelsen av att

det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten. Något krav på att personen ska ha genomgått en flerårig och väldokumenterad utredning inom hälso- och sjukvården finns därmed inte.

Förutsättningen att personen ”kan antas komma att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid” innebär en viss skillnad mot 1 § första stycket 3 könstillhörighetslagen som ställer krav på att personen ”måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden”. Det är alltså fråga om en mindre sträng förutsättning i den nya lagen. Kriteriet innebär att en framåt-syftande sannolikhetsbedömning ska göras.

Liksom enligt könstillhörighetslagen kan den person som vill få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen behöva ge in ett underlag från hälso- och sjukvården tillsammans med sin ansökan. Ett sådant underlag bör kunna utfärdas av exempelvis psykiatriker eller psykolog. Eftersom det är fråga om en förenklad prövning av könsidentiteten bör det inte krävas ett lika omfattande underlag för bedömningen av om kriterierna är uppfyllda som enligt könstillhörighetslagen, men det är samtidigt inget som hindrar att ett underlag från ett av de utredningsteam för könsidentitetsfrågor som finns ges in.

Att en person får fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen innebär att det är det kön som personen ändrar till som fortsättningsvis styr den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har rättslig betydelse. Fastställande av ett annat kön innebär alltså inte bara att det görs en ändring i folkbokföringen utan ändringen får betydelse generellt. När det gäller bestämmelser om rättigheter, förmåner och skyldigheter som följer med att vara mor, far eller förälder till ett barn, eller med att vara gravid eller ha fött ett barn förutsätts dock dessa kunna tillämpas analogt (se vidare prop. 2012/13:107 s. 20 och prop. 2017/18:155 s. 59). Det innebär exempelvis att en kvinna-till-man inte går miste om graviditetspenning enligt 10 kap. 2 och 7 a §§ socialförsäkringsbalken trots att bestämmelserna enligt ordalydelsen gäller för kvinnor.

3 § Ett barn som är under 16 år och som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter ansökan få fastställt att barnet har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen om

1. barnet är folkbokfört i Sverige,
2. en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet, och
3. det krävs med hänsyn till barnets bästa.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för barn som är under 16 år och som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Paragrafen utformas enligt *Lagrådets* förslag. Övervägandena finns i avsnitt 5.3, 5.4 och 5.12.

Bestämmelsen rör barn under 16 år som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Medfödd avvikelse i könsutvecklingen är ett samlingsbegrepp för olika medicinska tillstånd där en persons könsutveckling är atypisk. Det kan avse könskromosomernas, könskörtlarnas (äggstockar/testiklar) eller könsorganens utveckling.

Av *punkt 1* framgår att barnet ska vara folkbokfört i Sverige. Bestämmelsen motsvarar 3 § första stycket könstillhörighetslagen.

Enligt *punkterna 2 och 3* ska en ändring vara i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet och krävas med hänsyn till barnets bästa. Förutsättningen att en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet finns även, med en annan språklig utformning, i 2 § första stycket 2 a könstillhörighetslagen. I likhet med vad som gäller enligt den bestämmelsen kan det inte komma i fråga att fastställa en könsidentitet som strider mot en klart etablerad könsidentitet (jfr prop. 1972:6 s. 58 och prop. 2011/12:142 s. 73).

Till skillnad från 2 § första stycket 2 b könstillhörighetslagen ställs i den nya lagen inget krav på att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska vara ”mest förenlig med sökandens kroppsliga tillstånd”. Enligt könstillhörighetslagen kan man, när det gäller små barn som inte har utvecklat någon könsidentitet, låta könsorganens utseende följa utslaget (se prop. 2011/12:142 s. 73). I och med att kravet nu tas bort är detta inte längre möjligt. En skillnad mot den nuvarande lagen är alltså att en ansökan som gäller ett väldigt litet barn inte kan bifallas.

Underlag för bedömningen av utvecklingen av könsidentiteten och bedömningen av barnets bästa utfärdas lämpligast av expertis på barn som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen inom hälso- och sjukvården.

Ett beslut om fastställelse enligt denna paragraf utlöser motsvarande rättsverkan som ett beslut enligt 2 §. Se kommentaren till den paragrafen.

För en person som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen och som är över 16 år gäller i stället för denna paragraf att en ansökan görs enligt 2 §.

Barns delaktighet

4 § Om ansökan avser ett barn, ska barnet få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter.

Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Paragrafen innehåller bestämmelser om barnets rätt att få information och komma till tals i ärenden om fastställelse av ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Paragrafen utformas enligt *Lagrådets* förslag. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

Bestämmelsen, som ger uttryck för barnets rätt till delaktighet när det gäller att fastställa ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen, innebär att Socialstyrelsen ska se till att det framgår av utredningen att barnet fått

anpassad information och getts möjlighet att framföra sina åsikter. Vad hälso- och sjukvården, inför utfärdandet av det underlag som ska ligga till grund för Socialstyrelsens bedömning, har att iaktta när det gäller barnets delaktighet följer av 4 kap. 3 § patientlagen (2014:821).

Av *första stycket* framgår att om ansökan avser ett barn, ska barnet få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Att barnet ges information är en förutsättning för att barnet ska kunna ta tillvara sin rätt att komma till tals. Barnet ska få sådan information att barnet förstår vad det innebär att fastställa ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Informationen ska vara anpassad efter barnets ålder och mognad. Utgångspunkten måste vara att barn kan bilda åsikter, även om barnet kanske inte kan uttrycka dessa åsikter verbalt.

I *andra stycket* anges att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. En motsvarande bestämmelse finns i 2 § tredje stycket könstillhörighetslagen. Ärendenas karaktär innebär alltså att barnets vilja är en viktig omständighet att beakta vid prövningen (jfr prop. 2011/12:142 s. 73). Att begreppet åsikter numera används markerar att det inte krävs att barnet kan ge uttryck för en konkret vilja.

I 6 § finns en bestämmelse om barnets samtycke. Av den paragrafen framgår att en ansökan för ett barn som har fyllt 12 år inte får göras utan barnets samtycke.

Ansökan

5 § En ansökan ska vara skriftlig och ges in till Socialstyrelsen.

Paragrafen reglerar hur en ansökan om fastställande av kön ska göras. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.2 och 5.3.

Av paragrafen följer att en ansökan ska vara skriftlig. Kravet på skriftlighet gäller i samtliga fall där en ansökan enligt lagen ska ges in, dvs. både enligt 2 och 3 §§.

I paragrafen anges vidare att ansökan ska ges in till Socialstyrelsen.

Enligt bemyndigandet i 10 § får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om ansökningsförfarandet.

6 § En ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare.

En ansökan för ett barn som har fyllt 12 år får inte göras utan barnets skriftliga samtycke.

Paragrafen reglerar vad som ska gälla i fråga om ansökningar som avser barn. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

I *första stycket* anges att en ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare. Om barnet står under gemensam vårdnad, krävs att båda vårdnadshavarna gör ansökan. Vem som är barnets vårdnadshavare regleras i 6 kap. föräldrabalken.

Det framgår av *andra stycket* att en ansökan för ett barn som har fyllt 12 år inte får göras utan barnets skriftliga samtycke. Det innebär att de barn som ansökan avser enligt 2 § i samtliga fall måste samtycka skriftligen, eftersom åldersgränsen för en ansökan i dessa fall är 16 år. Vid ansökningar som avser barn som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen enligt 3 § ska ett barn som fyllt 12 år lämna sitt skriftliga samtycke till ansökan. Det finns inte något hinder mot att barnets samtycke lämnas elektroniskt.

Beslutande myndighet

7 § Socialstyrelsen beslutar i ärenden enligt denna lag.

Paragrafen anger att Socialstyrelsen beslutar i ärenden enligt lagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.

Överklagande

8 § Socialstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande av beslut enligt lagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.7.

Enligt *första stycket* får Socialstyrelsens beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Enligt *andra stycket* krävs prövningstillstånd när överklagande sker till kammarrätt.

Erkännande av utländska domar och beslut

9 § En dom eller ett beslut om att en person har ändrat kön, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft, gäller i Sverige, om personen var medborgare i det andra landet eller bosatt där när domen eller beslutet meddelades.

Paragrafen, som motsvarar 3 a § nuvarande könstillhörighetslagen, reglerar erkännande av domar och beslut från utländska domstolar och myndigheter. Bestämmelsen utformas enligt *Lagrådets* förslag. Övervägandena finns i avsnitt 5.8.

Förarbetena till 3 a § nuvarande könstillhörighetslagen finns huvudsakligen i prop. 2011/12:142 s. 74. Bestämmelsen innebär att en dom eller ett beslut av en domstol eller myndighet i ett annat land om att en persons juridiska kön har

ändrats under vissa förutsättningar ska anses som giltigt i Sverige utan vidare prövning.

Bemyndigande

10 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Paragrafen innehåller ett bemyndigande. Övervägandena finns i avsnitt 5.9.

Av paragrafen framgår att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt. Det kan t.ex. handla om föreskrifter som anger att en person som ansöker om att få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen tillsammans med ansökan ska ge in ett underlag som visar att de förutsättningar som ställs upp i lagen (antingen enligt 2 eller 3 §) är uppfyllda. Det kan då finnas behov av föreskrifter om hur ett sådant underlag ska utformas. Beträffande ansökningar för barn kan det t.ex. framgå av föreskrifter på vilket sätt hälso- och sjukvården dokumenterat barnets delaktighet.

När det gäller ansökningsförfarandet i övrigt kan det bl.a. finnas behov av föreskrifter om i vilka situationer en ansökan kan ges in elektroniskt och om hur en säker identifieringskontroll av den sökande ska göras, t.ex. att det i vissa fall ska krävas att ansökan ges in personligen.

11.3 Förslaget till lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

Härigenom föreskrivs att lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska upphöra att gälla.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.
 2. Beslut om fastställelse av könstillhörighet som har meddelats enligt den upphävda lagen gäller fortfarande.
 3. Tillstånd till ingrepp som har getts enligt 4 eller 4 a § den upphävda lagen gäller fortfarande.
 4. Ärenden som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts handläggs enligt bestämmelserna i den upphävda lagen.
 5. Den upphävda lagen gäller fortfarande vid överklagande av beslut som har meddelats enligt den lagen.

Lagen innebär att könstillhörighetslagen upphör att gälla och innehåller de övergångsbestämmelser som ska gälla när lagen upphävs. Könstillhörighetslagen ersätts av dels lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, dels lagen om fastställande av kön i vissa fall, vilka träder i kraft den 1 juli 2025. Övervägandena finns i avsnitt 3 och 7.

Punkt 1 anger när lagen träder i kraft.

Punkt 2 anger att ett beslut om fastställelse av könstillhörighet som har meddelats enligt den upphävda lagen fortfarande gäller.

Enligt *punkt 3* gäller fortfarande ett tillstånd till ingrepp som har getts enligt 4 eller 4 a § den upphävda lagen. Detta avser alltså tillstånd till att ingrepp görs i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets och tillstånd till att könskörtlarna avlägsnas.

Av *punkt 4* framgår att ärenden som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men som ännu inte avgjorts handläggs enligt bestämmelserna i den upphävda lagen.

Punkt 5 anger att den upphävda lagen fortfarande gäller vid överklagande av beslut som har meddelats enligt den lagen. Punkten tar sikte på beslut enligt könstillhörighetslagen som har överklagats till allmän förvaltningsdomstol.

11.4 Förslaget till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580)

2 a § En person som har fyllt 18 men inte 25 år får på egen begäran steriliseras om förutsättningarna i 2 § första stycket lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda.

Paragrafen är ny och reglerar förutsättningarna för sterilisering för den som har fyllt 18 men inte 25 år och som har ett behov av sterilisering på grund av att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten. Paragrafen ersätter bestämmelsen i 3 § 3 i och med att könstillhörighetslagen upphävs. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Enligt paragrafen får en person som har fyllt 18 men inte 25 år på egen begäran sterilisera sig om förutsättningarna i 2 § första stycket den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda. Enligt de bestämmelserna får ett kirurgiskt ingrepp göras på den som har fyllt 18 år om personen är folkbokförd i Sverige, sedan lång tid upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten och måste antas komma att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid. En person som vill sterilisera sig enligt bestämmelsen måste först genomgå en utredning inom vården som syftar till att bedöma om kraven är uppfyllda.

Bestämmelsen innebär inte att steriliseringen måste ske i samband med ett kirurgiskt ingrepp som syftar till att göra så att personens kropp stämmer överens med könsidentiteten. Även en person som enbart vill ändra det kön som framgår av folkbokföringen enligt den nya lagen om fastställande av kön

i vissa fall kan således på egen begäran steriliseras enligt den aktuella paragrafen – men enbart under förutsättning att nu nämnda krav i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda.

Samtidigt som paragrafen träder i kraft upphävs bestämmelsen i 3 § 3 steriliseringslagen som reglerar tillstånd till sterilisering i samband med ansökan om fastställelse enligt könstillhörighetslagen.

Av övergångsbestämmelserna följer bl.a. att ett tillstånd som getts enligt de tidigare reglerna i 3 § 3 fortfarande gäller.

3 § En person, som har fyllt 18 men inte 25 år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering

1. om det finns beaktansvärd risk för att arvsanlag som kan medföra allvarlig psykisk störning, svårartad kroppslig sjukdom eller svårt lyte av annat slag överförs till avkomling (genetisk indikation), *eller*

2. i fråga om kvinna, om graviditet till följd av sjukdom, kroppsfel eller svaghet skulle medföra allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa (medicinsk indikation).

I paragrafen regleras under vilka förutsättningar en person som har fyllt 18 men inte 25 år kan få Socialstyrelsens tillstånd till sådan sterilisering som avses i lagen. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Som en följd av att könstillhörighetslagen upphävs ändras paragrafen på så sätt att den tredje punkten som gäller tillstånd till sterilisering i samband med en ansökan om fastställelse enligt 1 § könstillhörighetslagen tas bort. Övriga ändringar är endast språkliga.

8 § Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med 2, 3, 5 *eller* 6 § döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

I paragrafen regleras straffansvar för sterilisering som utförs i strid med lagen. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Paragrafen ändras på så sätt att de bestämmelser i lagen för vilka straffansvaret gäller skrivs ut i första meningen. Straffansvaret gäller liksom hittills för sterilisering som utförs i strid med 2, 3, 5 eller 6 §.

Straffansvaret gäller således inte i fråga om sterilisering som utförs i strid med den nya bestämmelsen i 2 a § som avser sterilisering som utförs på egen begäran, om förutsättningar föreligger för ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Straffbestämmelsen omfattar dock sterilisering i strid med 5 §, dvs. att utföra sterilisering utan att noggrant informera den som begär åtgärden om ingreppets innebörd och följder samt, i förekommande fall, om andra möjligheter att förebygga graviditet. Eftersom denna informationsskyldighet gäller även vid sterilisering enligt 2 a §, kan den som utför en sådan sterilisering utan att ha uppfyllt informationsskyldigheten i 5 § komma att dömas till ansvar enligt straffbestämmelsen.

Vidare ändras paragrafen på så sätt att andra meningen om att det inte ska dömas till ansvar om gärningen är belagd med straff i brottsbalken tas bort. Frågan om huruvida bestämmelsen ska tillämpas även om gärningen är straffbar enligt brottsbalken får i stället avgöras enligt allmänna straffrättsliga konkurrensregler.

Förarbetena till paragrafen finns huvudsakligen i prop. 1975:18 s. 28.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.
2. Tillstånd till sterilisering som har getts enligt 3 § i den äldre lydelsen gäller fortfarande.
3. Ärenden enligt 3 § i den äldre lydelsen som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts handläggs enligt äldre föreskrifter.

Övervägandena finns i avsnitt 7.

Enligt *punkt 1* ska lagändringarna träda i kraft den 1 juli 2025.

Vissa övergångsbestämmelser ska gälla när ändringarna i steriliseringslagen träder i kraft. Av *punkt 2* framgår att tillstånd som har getts enligt 3 § i den äldre lydelsen fortfarande gäller. Det handlar således om tillstånd till sterilisering i samband med ansökan om fastställelse enligt 1 § lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, om förutsättningar i övrigt föreligger för sådan fastställelse.

I *punkt 3* anges att ärenden enligt 3 § i den äldre lydelsen som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts handläggs enligt äldre föreskrifter.

11.5 Förslaget till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355)

1 kap.

3 § I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

<i>Uttryck</i>	<i>Betydelse</i>
Antalsberäkning klinisk forskning	inför Beräkning som på förfrågan av forskare inför planerad klinisk forskning görs av hur många personer som uppfyller vissa i förväg uppställda kriterier och som därmed kan komma att omfattas av forskningen.
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård,

lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, lagen (2019:1297) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter, lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar, *lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen*, den upphävda lagen (1944:133) om kastrering *samt den upphävda lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall*.

Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Vårdgivare	Statlig myndighet, region och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, regionen eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Paragrafen innehåller en tabell med definitioner av uttryck som används i patientdatalagen. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

Ändringen är en följd av att könstillhörighetslagen upphävs och ersätts av den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Paragrafen ändras på så sätt att det i definitionen av hälso- och sjukvård dels hänvisas till den upphävda lagen, dels hänvisas till lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Ändringen innebär att patientdatalagens bestämmelser om exempelvis vårdgivares behandling av personuppgifter inom hälso- och

sjukvården gäller för verksamhet som avses i den nya lagen och även fortsättningsvis för verksamhet som avsågs i könstillhörighetslagen.

11.6 Förslaget till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

1 kap.

5 § I denna lag avses med

1. *kön*: att någon är kvinna eller man,
2. *könsöverskridande identitet eller uttryck*: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön,
3. *etnisk tillhörighet*: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,
4. *funktionsnedsättning*: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,
5. *sexuell läggning*: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och

6. *ålder*: uppnådd levnadslängd.

Diskrimineringsgrunden kön omfattar även den som

1. avser att få fastställt eller har fått fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen, eller
2. avser att ändra eller har ändrat kroppen genom sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Paragrafen behandlar vad som avses med vissa begrepp som används i lagen. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Första stycket är oförändrat.

I paragrafens *andra stycke*, som behandlar diskrimineringsgrunden kön, görs en ändring genom att ”den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet” ersätts med ”den som avser att få fastställt eller har fått fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen, eller som avser att ändra eller har ändrat kroppen genom sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen”. Ändringen föranleds av att könstillhörighetslagen upphävs och ersätts av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om fastställande av kön i vissa fall. Ingen ändring i sak är avsedd.

11.7 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

22 kap.

1 b § Sekretess gäller för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen (2024:000) om fastställande av kön i vissa fall, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

I paragrafen, som är ny, regleras den sekretess som ska gälla för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen om fastställande av kön i vissa fall. För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

Skaderekvisitet i bestämmelsen är omvänt vilket betyder att det råder en presumtion för sekretess.

6 § Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket, 1 a, 1 b och 2 §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

I paragrafen, som reglerar vad som ska gälla i fråga om rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, görs en ändring genom att en hänvisning till 1 b § tas med. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

Ändringen innebär att den tystnadsplikt som följer av 22 kap. 1 b § inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter.

25 kap.

1 § Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.

Första stycket gäller inte om annat följer av 7, 8 eller 10 § eller 26 kap. 6 §.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Paragrafen innehåller bestämmelser om sekretess inom hälso- och sjukvården m.m. för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

I paragrafens *första stycke* görs en ändring genom att ”fastställande av konststillhörighet” tas bort. Ändringen föranleds av att konststillhörighetslagen upphävs och i vissa delar ersätts av den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, vilket innebär att sådan medicinsk verksamhet som omfattas av

könstillhörighetslagen inte längre kommer att förekomma i Socialstyrelsens verksamhet utan endast inom hälso- och sjukvården. Första stycket ändras även språkligt på så sätt att ”till denne” tas bort.

Andra och tredje styckena är oförändrade.

Kraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.
2. Bestämmelsen i 25 kap. 1 § i den äldre lydelsen gäller fortfarande för sådan medicinsk verksamhet som avser fastställande av könstillhörighet enligt den upphävda lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.

Övervägandena finns i avsnitt 7.

Enligt *punkt 1* träder lagen i kraft den 1 juli 2025.

Könstillhörighetslagen upphävs samtidigt som lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen träder i kraft. Av *punkt 2*, som utformas enligt *Lagrådets* förslag, följer att sekretess enligt 25 kap. 1 § fortfarande gäller för sådan medicinsk verksamhet som förekommer hos Socialstyrelsen i ärenden enligt könstillhörighetslagen.

11.8 Förslaget till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)

2 kap.

2 § En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *sådan placering* får dock *göras* om det *finns särskilda skäl för det och om det i övrigt är lämpligt*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur placering i anstalt ska göras i förhållande till de intagnas kön. Övervägandena finns i avsnitt 6.5.

Enligt huvudregeln som framgår av första meningen får en intagen inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. Enligt hittills gällande lydelse av andra meningen får en intagen dock medges att vistas med intagna av motsatt kön om det är lämpligt och de intagna samtycker till det. Bestämmelsen ändras på så sätt att det i stället krävs särskilda skäl och i övrigt är lämpligt för att göra en sådan placering. Det uttryckliga kravet på att samtliga intagna ska samtycka till en sådan placering tas alltså bort.

Med särskilda skäl avses att en intagen har fått det kön som framgår av folkbokföringen ändrat och att det finns omständigheter hänförliga till den intagnes person som gör att personen inte är i en jämförbar situation med övriga intagna av samma kön. Särskilt relevant vid en sådan jämförelse är riskerna vid placeringen. Om det finns omständigheter hänförliga till den intagnes person som gör att en placering innebär en förhöjd säkerhetsrisk för

den intagne själv, andra intagna eller i något annat avseende, föreligger således inte någon jämförbar situation. Ett sådant fall kan föreligga om en man-till-kvinna tidigare som man gjort sig skyldig till sexualbrott mot kvinnor eller om en kvinna-till-man i högre grad riskerar att utsättas för övergrepp genom en placering tillsammans med andra män. Särskilda skäl kan även föreligga i ett fall där det för en man-till-kvinna bedöms föreligga en särskilt hög risk för rymning eller fritagning som motiverar en placering på en anstalt med den högsta säkerhetsklassen.

På samma sätt som hittills krävs det att Kriminalvården finner att det är lämpligt att en intagen ska få vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. Vid denna bedömning kan Kriminalvården om det anses befogat beakta de andra intagnas inställning. I likhet med vad som gäller enligt nuvarande reglering kan en undantagssituation som omfattas av andra meningens exempelvis vara en särskild anordnad familjeverksamhet av tillfälligt slag. Ändringen avser inte att i sak ändra de situationer som omfattas av undantagsregeln i dag. En motsvarande regel finns i 2 kap. 2 § häkteslagen.

11.9 Förslaget till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)

2 kap.

2 § En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *sådan placering* får dock göras om det *finns särskilda skäl för det och om det i övrigt är lämpligt*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur placering i häkte ska göras i förhållande till de intagnas kön. Övervägandena finns i avsnitt 6.5.

Enligt huvudregeln som framgår av första meningens får en intagen inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. Enligt hittills gällande lydelse av andra meningens får en intagen dock medges att vistas med intagna av motsatt kön om det är lämpligt och de intagna samtycker till det. Bestämmelsen ändras på så sätt att det i stället krävs särskilda skäl och i övrigt är lämpligt för att göra en sådan placering. Det uttryckliga kravet på att samtliga intagna ska samtycka till en sådan placering tas alltså bort.

Med särskilda skäl avses att en intagen har fått det kön som framgår av folkbokföringen ändrat och att det finns omständigheter hänförliga till den intagnes person som gör att personen inte är i en jämförbar situation med övriga intagna av samma kön. Särskilt relevant vid en sådan jämförelse är riskerna vid placeringen. Om det finns omständigheter hänförliga till den intagnes person som gör att en placering innebär en förhöjd säkerhetsrisk för den intagne själv, andra intagna eller i något annat avseende, föreligger således inte någon jämförbar situation. Ett sådant fall kan föreligga om en man-till-kvinna tidigare som man gjort sig skyldig till sexualbrott mot kvinnor eller om

en kvinna-till-man i högre grad riskerar att utsättas för övergrepp genom en placering tillsammans med andra män.

På samma sätt som hittills krävs det att Kriminalvården finner att det är lämpligt att en intagen ska få vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. Vid denna bedömning kan Kriminalvården om det anses befogat beakta de andra intagnas inställning. Ändringen avser inte att i sak ändra de situationer som omfattas av undantagsregeln i dag. En motsvarande regel finns i 2 kap. 2 § fängelselagen.

11.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:913) om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation

1 kap.

1 § I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck

Betydelse

EU:s dataskyddsförordning

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

Hälso- och sjukvård

Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2019:1297) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter, *lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen*, den upphävda lagen (1944:133) om kastrering samt *den upphävda lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall*.

Insatser för äldre personer eller personer med funktionsnedsättning

Insatser

1. enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) som avses i 3 kap. 6 § första stycket samma lag och som lämnas till äldre

	<p>personer eller personer med funktionsnedsättning,</p> <p>2. enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen som avses i 5 kap. 5 och 7 §§ samma lag,</p> <p>3. enligt 4 kap. 2 a § socialtjänstlagen, eller</p> <p>4. enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.</p>
Omsorgsgivare	Myndighet i kommun eller region som har ansvar för eller utför insatser för äldre personer eller personer med funktionsnedsättning samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som utför sådana insatser.
Omsorgsmottagare	Person som fått eller får insatser för äldre personer eller personer med funktionsnedsättning eller som fått eller får behovet av sådana insatser bedömda.
Patient	Person som fått, får eller är registrerad för att få hälso- och sjukvård.
Sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation	Ett elektroniskt system som gör det möjligt för en vårdgivare eller omsorgsgivare att ge eller få tillgång, genom direktåtkomst eller annat elektroniskt utlämnande, till personuppgifter hos andra vårdgivare eller omsorgsgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, region och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, regionen eller kommunen har ansvar för samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård.

Paragrafen innehåller en tabell med definitioner av uttryck som används i lagen om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation. Övervägandena finns i avsnitt 6.6.

Ändringen är en följd av att könstillhörighetslagen upphävs och ersätts av den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Paragrafen ändras på så sätt att det i definitionen av hälso- och sjukvård hänvisas dels till den

upphävda lagen, dels till lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Ändringen innebär att lagen om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation gäller för verksamhet som avses i den nya lagen och även fortsättningsvis för verksamhet som avsågs i könstillhörighetslagen.

Reservation

Förbättrade möjligheter att ändra kön, punkt 1 (SD, KD)

av Carina Ståhl Herrstedt (SD), Carita Boulwén (SD), Mona Olin (SD), Leonid Yurkovskiy (SD) och Liza-Maria Norlin (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar utskottets förslag i bilaga 1 till

1. lag om ändring i fängelselagen (2010:610),
2. lag om ändring i häkteslagen (2010:611),

avslår lagförslagen i övrigt och avslår förslagen till tillkännagivanden om behovet av föreskrifter och nationellt kunskapsstöd.

Ställningstagande

Inledning

Enligt vår uppfattning bör förslaget till utskottsinitiativ avslås, utom när det gäller förslagen till ändring i fängelselagen och häkteslagen.

Den psykiska ohälsan bland transpersoner är utbredd och många får vänta alldeles för länge innan de får det stöd de behöver. Vi vill därför förbättra transvården och korta väntetiderna till stöd för personer som lider av könsdysfori. Rätt väg framåt för att åstadkomma detta är att låta Socialstyrelsen se över tillgängligheten och stärka vården för personer med könsdysfori, så att fler får stöd i tid och känner att de blir bemötta med respekt.

Vi säger däremot nej till förslaget till utskottsinitiativ som handlar om att sänka åldersgränsen för juridiskt könsbyte till 16 år, dvs. så att det också omfattar barn. Vi vänder oss även emot idén att juridisk könstillhörighet är något som alla fritt ska kunna välja själva, trots att det inte finns någon diagnos om könsdysfori i botten. Sverige ska inte ha en lagstiftning som innebär att könstillhörighet reduceras till något godtyckligt, som gör könsbyte till något lättvindigt eller som öppnar för missbruk av möjligheten att byta juridiskt kön.

Vår utgångspunkt är att juridiskt kön ska stämma överens med det biologiska könet. Det ska även i fortsättningen vara möjligt att byta juridiskt kön efter en medicinsk utredning, dvs. om man har diagnostiserats med könsdysfori och efter godkännande av Socialstyrelsen. Vi säger därför nej till den förenklade prövningen av könsidentiteten för den som vill byta juridiskt kön. Vi säger även nej till att avskaffa Socialstyrelsens tillståndsprövning vid kirurgiska ingrepp i könsorganen. Allt fler barn söker sig till vården på grund av upplevd könsdysfori, men vi vet inte varför. Vi har också sett exempel på

fler personer i vuxen ålder som nu träder fram och berättar att de ångrar sitt könsbyte. I det läget behöver vi låta försiktighetsprincipen råda.

Försiktighet har däremot inte präglat riksdagens hantering av förslaget till utskottsinitiativ. Förslaget till ny könstillhörighetslag borde ha remissbehandlats eftersom det är fråga om ett nytt förslag och eftersom kunskapsläget och Socialstyrelsens kunskapsstöd när det gäller vård och behandling har förändrats sedan frågan om ny könstillhörighetslag senast remissbehandlades av expertmyndigheterna. Ytterligare ett skäl till remiss är att remissinstanserna borde ha beretts möjlighet att klargöra om den tidigare kritiken mot förslagen som gäller rättsverkan och risk för missbruk är omhändertagen i och med det förslag som riksdagen nu har att ta ställning till.

Vi är kritiska till att Kristdemokraternas och Sverigedemokraternas yrkande om remiss avslogs och mot att minoritetsskyddet som följer av 10 kap. 9 § riksdagsordningen (RO) inte har respekterats. Vår uppfattning är att det inte med trovärdighet går att påstå att ett inhämtande av remissvar i detta ärende skulle ha fördröjt ärendets behandling så att avsevärt men skulle uppkomma.

Vi redogör närmare för våra ståndpunkter och invändningar nedan.

Förslag till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

Tillstånd för att genomgå ett kirurgiskt ingrepp i könsorganen

De senaste åren har vi sett en kraftig ökning av antalet personer som söker vård för upplevd könsdysfori.

Ungefär 2 000 personer i Sverige lider idag av könsdysfori. De flesta patienter med diagnosen könsdysfori är unga i åldern 18–24 år. Framför allt har det skett en ökning bland unga flickor. Skälet till den stora ökningen är oklar, men bland ungdomarna som söker vård för könsdysfori är det vanligt med psykiatrisk samsjuklighet. Det är därför av största vikt att patientsäkerheten får ligga till grund för förändringar av könstillhörighetslagen. Det gäller särskilt när det rör möjligheten till oåterkalleliga ingrepp och behandlingar.

Vi anser att det även i fortsättningen bör krävas tillstånd av Socialstyrelsen för att få genomgå ett kirurgiskt ingrepp i könsorganen. Det är Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet) som i dag beslutar om tillstånd för underlivskirurgi. Tillståndsprövningen har säkerställt en enhetlig tillämpning av lagstiftningen och medfört en kvalitetskontroll av de utredningar som läggs till grund för bedömningen av om underlivskirurgi ska genomföras. I förslaget till utskottsinitiativ framhålls att Rättsliga rådets tillståndsprövning har fyllt ett viktigt syfte. Det faktum att Socialstyrelsen har beslutat att viss vård vid könsdysfori ska utgöra nationell högspecialiserad vård förändrar inte det faktum att Socialstyrelsens tillståndsprövning fyller ett viktigt syfte, särskilt inte eftersom kunskapsläget förändrats snabbt de senaste åren när det gäller vård av personer som lider av könsdysfori. Det finns i dag vitt skilda uppfattningar inom professionen när det kommer till

vilka behandlingar och ingrepp som är förankrade i vetenskap och beprövad erfarenhet.

I ett läge då antalet unga som söker sig till vården för könsdysfori ökat kraftigt de senaste tio åren och forskningsläget har förändrats på ett sätt som fått Socialstyrelsen att ompröva sitt kunskapsstöd på området, så vore det fel att som lagstiftare förenkla möjligheten till oåterkalleliga kirurgiska ingrepp i könsorganen genom att ta bort tillståndskravet. Det gäller särskilt med tanke på de personer som i vuxen ålder nu träder fram och meddelar att de ångrar sina ingrepp.

Förslaget till könstillhörighetslagstiftning blir motsägelsefullt om ansökan om ändring av juridiskt kön även i fortsättningen ska kräva tillståndsprövning och beslut av Socialstyrelsen, medan betydligt mer långtgående oåterkalleliga kirurgiska ingrepp i könsorganen inte kräver sådan prövning. I detta sammanhang vill vi också framhålla att Rättsliga rådet framför att det är tämligen vanligt att rådet gör en annan bedömning än läkaren när det gäller om förutsättningarna är uppfyllda för ett borttagande av könskörtlarna hos den som inte fyllt 23 år.

Av omsorg om de personer som berörs behöver försiktighetsprincipen få vägleda i frågan. Vi instämmer därför med de remissinstanser som avstyrker förslaget. Socialstyrelsens tillstånd bör även i fortsättningen krävas för att få genomgå ett kirurgiskt ingrepp i könsorganen.

Åldersgränser och synnerliga skäl

Om lagförslaget antas av riksdagen vill vi anföra följande. Vi anser att författningskommentaren när det gäller åldersgränserna för avlägsnande av könskörtlarna, dvs. 23 år som huvudregel och 18 år om det föreligger synnerliga skäl, bör förtydligas enligt vad vi anger nedan:

Den som ännu inte har nått sådan mognad att han eller hon helt inser konsekvenserna av ett avlägsnande av könskörtlarna bör inte kunna få tillstånd till ett sådant ingrepp. Det är också av betydelse att individen är fullt fysiskt utvecklad. Detta gäller även om personen i fråga har nått upp till någon av de åldersgränser som stipuleras i lagen. Personen ska ha nått en sådan mognad att personen måste kunna antas leva i den upplevda könsidentiteten under över-skådlig tid. De synnerliga skäl som kan motivera att en vuxen person i vissa fall beviljas att avlägsna könskörtlarna före 23 års ålder ska därför tolkas restriktivt, och tillämpas med stor försiktighet. Alla vårdåtgärder ska vara medicinskt motiverade och i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Förslag till lag om fastställande av kön i vissa fall

Frågan om sänkt åldersgräns för juridiskt könsbyte

En ändring av kön i folkbokföringen är visserligen en reversibel process men samtidigt en tydlig initiering av en process i syfte att ändra kön och det kan vara svårt att ändra sig och vända en könsbytesprocess. Professorer och specialistläkare inom psykiatrin varnar därför för att möjligheten att enklare

byta juridiskt kön i unga år, s.k. social transition, skulle kunna leda till att den upplevda könsdysforin förvärras och att det juridiska könsbytet blir det första steget mot irreversibla hormonbehandlingar och könskorrigering. Den sortens steg hade kanske inte behövt tas annars då könsdysforin kan läka ut med puberteten.

Ett argument för att sänka åldersgränsen som framförs i förslaget till utskottsinitiativ är att åldersgränsen 16 år förekommer inom vården på så sätt att ett kriterium att överväga när det gäller beslut om könsbekräftande hormonbehandling är att ungdomen är minst 16 år. Det behöver dock påpekas att kunskapsläget för när man bör sätta in den typen av behandlingar har förändrats sedan frågan om ny könstillhörighetslag senast remitterades till expertmyndigheter, och Socialstyrelsen har uppdaterat sitt kunskapsstöd sedan dess (artikelnummer 2022-12-8302). Socialstyrelsen har blivit restriktiv när det gäller hormonbehandling till så unga personer som 16 år och myndighetens slutsats är att sådan behandling endast ska ges i undantagsfall. För gruppen ungdomar med könsdysfori som helhet, bedömer Socialstyrelsen i nuläget att riskerna med pubertetshämmande och könsbekräftande behandling sannolikt överväger behandlingarnas förväntade nytta. Ett av de bärande argumenten för sänkt åldersgräns från 18 år till 16 år har alltså försvunnit sedan remissinstanserna senast hade möjlighet att yttra sig om förslaget till ny könstillhörighetslagstiftning. Vi säger därför nej till sänkt åldersgräns för juridiskt könsbyte.

Den förenklade prövningen av könsidentiteten

Förslaget innebär en förenklad prövning av könsidentiteten som är mindre omfattande än den som görs i dag och det anges att den så långt som möjligt bör utgå från individens uppfattning om sig själv och från den enskildes självbestämmande. Förslaget är långtgående. Enligt förslaget får en läkare eller psykolog inte ställa krav på en medicinsk diagnos om könsdysfori vid bedömningen av könsidentiteten. Tidsaspekten av upplevelsen av att könet som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten får inte heller uppställas som ett krav vid bedömningen. Vi ställer oss frågan hur detta påverkar möjligheten att göra en medicinsk utredning och på vilka grunder ett antagande ska göras om att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid.

Vi menar att förslaget även i denna del är motsägelsefullt. Enligt förslaget ska prövningen säkerställa att endast de som har behov av att ändra kön i folkbokföringen ska få göra det. Upplevelsen av könsidentiteten ska vara genuin och utesluta att personen har en annan problematik. Samtidigt anges alltså att prövningen av könsidentiteten ska vara mindre omfattande än i dag, och det får som anförts ovan inte krävas någon medicinsk diagnos eller något krav på tidsaspekt av upplevelsen.

Vi riskerar att få en lag som i grunden bygger på självidentifikation, och där vårdpersonalen begränsas i utövandet av sin profession. Det i sin tur riskerar att få allvarliga konsekvenser för redan utsatta barn och ungdomar.

Det är viktigt att behålla kravet på en könsdysforidiagnos av omsorg om de som upplever att de vill byta kön. Psykisk ohälsa, exempelvis ångest och autism, är vanligare bland personer som lider av könsdysfori, och risken om man inte ställer krav på diagnos är att man missar andra möjliga förklaringar till personens självuppfattning. Det tillhör exempelvis autismspektrumet att inte kunna relatera till sin kropp, särskilt i tonåren. Att bekräfta barn och ungdomar i deras upplevda könsidentitet, utan en ordentlig utredning, strider därför mot vetenskap och beprövad erfarenhet.

Om lagförslaget antas av riksdagen vill vi framföra att vi anser att det också i fortsättningen bör ställas krav på att en person som ansöker om byte av juridiskt kön under en lång tid ska ha haft upplevelsen av att kroppen inte stämmer med könsidentiteten. Vi anser att det enligt 2 § förslaget till lag om fastställande av kön i vissa fall ska ställas krav på att det finns en könsdysforidiagnos och att det är den som ska ligga till grund för prövningen av könsidentiteten.

Enligt dagens ordning krävs att den person som vill få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen lämnar in ett underlag från hälso- och sjukvården tillsammans med sin ansökan. Det underlaget ska utfärdas av en legitimerad psykiatriker eller en legitimerad psykolog inom allmän tjänst, och det bör omfatta ett underlag i form av en medicinsk utredning från ett utredningsteam för könsidentitetsfrågor och vi tycker att den ordningen fortfarande ska gälla. Socialstyrelsen bör alltså fortsättningsvis få tillgång till ett beslutsunderlag i form av utlåtande från en läkare, en psykolog och en social utredning som helst är utförd av en socionom.

Det framhålls att förslaget till utskottsinitiativ kommer att innebära att den administrativa bördan för regionernas utredningsteam kommer att minska om dagens ordning för juridiskt könsbyte förändras, men det får inte ske till priset av att fler barn och unga kommer att söka sig till vården för hormonbehandling och könskorrigering, trots att de inte behöver det. Det får inte heller leda till att vård som faktiskt behövs uteblir. Mot bakgrund av detta motsätter vi oss den förenklade prövningen av könsidentiteten.

Barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen

Enligt Socialstyrelsen formas könsidentiteten över tid och barn börjar vanligtvis kategorisera sig själva och sin omvärld utifrån kön vid två till tre års ålder. Det är dock individuellt när detta sker och utvecklingsprocessen till en medveten könsidentitet fortgår under hela uppväxten.

När det gäller små barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen och som inte har utvecklat någon könsidentitet kan man enligt dagens lagstiftning låta könsorganens utseende motivera att fastställa ett annat juridiskt kön än vad som framgår av folkbokföringen. Syftet med möjligheten är att snabbt kunna ge barnen en könstillhörighet som man bedömer vara riktig utifrån barnets utveckling redan innan en könsidentitet utvecklas. Denna möjlighet tas nu bort enligt förslaget till utskottsinitiativ. En ansökan om att byta juridiskt

kön som gäller ett väldigt litet barn med medfödd könsavvikelse kommer alltså inte att kunna bifallas.

Om lagen antas av riksdagen vill vi framföra att vi anser att kriterierna i 3 § förslaget till lag om fastställande av kön i vissa fall bör vara desamma som i 2 § könstillhörighetslagen. Det innebär att personen har en medfödd könsavvikelse och att en ändring av könstillhörigheten är a) förenlig med utvecklingen av könsidentiteten, och b) mest förenlig med sökandens kroppsliga tillstånd.

Spårbarhet av personnummer och risk för missbruk

I förslaget till utskottsinitiativ konstateras att det är svårt att fullt ut överblicka vilka eventuella konsekvenser upprepade personnummerbyten kan komma att medföra för myndigheter och aktörer.

Den som byter kön juridiskt får ett nytt könskodat personnummer. Vill personen sedan byta tillbaka får man ett tredje personnummer. Det går alltså inte att återfå sitt tidigare personnummer om man ångrar sitt juridiska könsbyte.

Remissinstanser som Svenska Bankföreningen har tidigare varit emot förslag om att göra det enklare att byta juridiskt kön eftersom frågan om hur privata aktörer ska kunna spåra personnummerbyten inte är löst. En person som byter personnummer upprepade gånger kan alltså undvika att upptäckas av exempelvis banken.

I förslaget till utskottsinitiativ framförs att det finns anledning att följa frågan noggsamt framöver och vid behov återkomma med åtgärder för att motverka risken för missbruk, men det är olyckligt att man går vidare med lagen om att göra det lättare att byta juridiskt kön innan man har en ordentlig lösning för att säkerställa spårbarheten av personer som har bytt personnummer flera gånger.

Lagrådet noterade att den tidigare socialdemokratiska regeringen tog upp frågan om att den nya könstillhörighetslagen inte får leda till missbruk i brottsliga syften, men Lagrådet saknade samtidigt ett resonemang om huruvida Socialstyrelsen vid misstanke om brottsligt agerande ska kunna hämta in yttranden från andra myndigheter, t.ex. Polisen eller Bolagsverket. Det är också beklagligt om en sådan möjlighet att inhämta yttranden inte har utretts och kan finnas på plats innan riksdagen beslutar att gå vidare med lagstiftningen som gör det lättare att byta juridiskt kön. Se nedan vår inställning när det gäller förslaget till tillkännagivande om förebyggande av brottsligt agerande.

Övriga lagändringar

En konsekvens av att vi inte stöder förslag till lag om upphävande av lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (1972:119) blir att vi också röstar nej till förslag till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580), förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355), förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567), förslag till lag om ändring i offentlighets-

och sekretesslagen (2009:400) och förslag till lag om ändring i lagen (2022:913) om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation.

Fängelselagen och häkteslagen

Vi ställer oss bakom förslagen till ändring i fängelselagen och häkteslagen. Vi noterar att Kriminalvården i sitt remissvar förespråkar den lagändring som nu föreslås i förslaget till utskottsinitiativ. Vi anser att det ska finnas utrymme för Kriminalvården att placera personer av motsatt kön tillsammans om säkerheten kräver det. Det kan handla om att en man som gjort sig skyldig till sexualbrott mot kvinnor och därefter bytt juridiskt kön till kvinna ändå ska kunna placeras bland män. Det kan också handla om att en man som bytt juridiskt kön till kvinna trots detta ska kunna placeras på en anstalt med högsta säkerhetsklass om det finns en särskilt hög risk för rymning eller fritagning som motiverar en sådan placering.

Ikraftträdande för den nya lagstiftningen

Vi vill framhålla att det är viktigt att det finns ett välutarbetat stöd för att tillämpa lagarna när de träder i kraft. I detta ärende föreslås dessutom tillkännagivanden till regeringen för att lagstiftningen ska kunna implementeras på ett adekvat sätt. Med hänsyn till detta och om för det fall att de lagförslag som vi anser ska avslås skulle antas av riksdagen vill vi framföra att vi inte anser att de bör träda i kraft före den 1 januari 2026.

Tillkännagivanden

En konsekvens av att vi inte stöder lagförslagen är att vi vill avslå tillkännagivandena om behovet av föreskrifter och nationellt kunskapsstöd. För det fall att de lagförslag som vi anser ska avslås skulle antas av riksdagen yrkar vi bifall till förslagen till tillkännagivanden om förebyggande av brottsligt agerande och uppföljning av tillämpningen.

Beredningen av ärendet i utskottet

Enligt vår uppfattning är ärendet inte tillräckligt berett. Vi utvecklar våra skäl för den ståndpunkten nedan.

Remissbehandling och minoritetsskydd

Vi beklagar att utskottet avslag vårt yrkande om att remittera förslaget till utskottsinitiativ och att vi därmed inte fick möjlighet att ta del av information från professionen i frågan. Av 10 kap. 4 § RO framgår att utskottet ska inhämta behövliga upplysningar och yttranden om inte utskottet finner synnerliga skäl mot det. Vi vill betona att synnerliga skäl är ett högt ställt krav. Det kan finnas skäl för skyndsamhet i vissa situationer, t.ex. i samband med en kris som pandemin, men så är inte fallet här.

Vi finner det särskilt anmärkningsvärt att yrkandet om en remiss avslogs då fem ledamöter i utskottet stod bakom det och yrkandet därmed omfattades av minoritetsskyddet i 10 kap. 9 § RO. Av denna bestämmelse följer vidare att

utskottet endast får avslå en begäran i strid mot minoritetsskyddet om en begäran om upplysningar eller ett yttrande har framställts vid ett ärende, och utskottet finner att den begärda åtgärden skulle fördröja ärendets behandling så att avsevärt men skulle uppkomma. Det är vår bestämda uppfattning att det inte går att hävda att avsevärt men skulle uppkomma i detta fall.

Vi vill också påpeka att Lagrådet tidigare har varit tydligt med att det faktum att samma ämne utretts tidigare inte kan tas för intäkt för att beredningen kan göras mindre grundlig. Lagrådet har också framfört att sådana förklaringar inte har varit tillräckliga, som att förslagen syftar till att minska psykisk ohälsa hos den berörda målgruppen, att det är angeläget att få till en ändring så snart som möjligt eller att frågan är politiskt prioriterad. Beredningskravet har i dessa fall inte ansetts vara uppfyllt då svarstiden för remissinstanserna satts för snävt. I det här fallet har ärendet inte ens skickats på remiss. När socialutskottet nu tar saken i egna händer och väljer att lagstifta utan att det finns en proposition, och det dessutom är fråga om ett nytt förslag i förhållande till vad remissinstanserna tidigare har fått tycka till om, då hade det rätta varit att lyssna in professionen.

Vi vill framföra fyra skäl till varför förslaget till utskottsinitiativ borde ha skickats på remiss:

1. Nytt förslag till könstillhörighetslagstiftning:

Mot bakgrund av att förslaget till utskottsinitiativ innebär ett nytt förslag till lagstiftning, jämfört med vad som remitterades till expertmyndigheterna i november 2021–februari 2022, menar vi att det finns anledning att inhämta yttranden hos remissinstanserna. Inte minst borde vårdprofessionen ha fått yttra sig om hur den förenklade prövningen av könsidentiteten påverkar möjligheten att göra en medicinsk utredning och bedöma om sökanden kommer att leva i sin könsidentitet under överskådlig tid, om man inte får beakta hur länge någon har haft sin upplevelse, och om man inte heller får ställa krav på en könsdysforidiagnos.

2. Nytt kunskapsstöd från Socialstyrelsen:

För det andra har kunskapsläget och Socialstyrelsens kunskapsstöd när det gäller vård och behandling som bör ges till personer med upplevd könsdysfori förändrats sedan frågan om ny könstillhörighetslag remissbehandlades. Remisstiden gick ut i februari 2022, dvs. samma månad som Socialstyrelsen kom med nya rekommendationer, exempelvis om att hormonbehandling endast ska ges i undantagsfall. De nya rekommendationerna arbetades in i det nationella kunskapsstödet Vård av barn och ungdomar med könsdysfori som publicerades i december 2022. Det nya kunskapsstödet är betydligt mer restriktivt när det gäller hormonbehandling till så unga personer som 16 år. Skriftlig information från remissinstanserna behöver därför inhämtas för att klargöra om det förändrade kunskapsläget också har förändrat remissinstansernas inställning till förslaget om en sänkt åldersgräns för juridiskt könsbyte.

3. Rättsverkan:

För det tredje var det i det förslag som remissinstanserna fick yttra sig över oklart om det nya juridiska könet skulle ha presumtionsverkan eller inte, men i förslaget till utskottsinitiativ är det fråga om full rättsverkan, ett s.k. fastställelsebeslut. Det förslag som nu läggs fram i utskottsinitiativet stämmer överens med vad Lagrådet rekommenderade, men är inte detsamma som gick ut på remiss till expertmyndigheterna. Ett fastställelsebeslut om ändrad könstillhörighet blir bindande för domstolar och myndigheter som ska pröva frågor där någons kön har rättslig betydelse. Förslaget till utskottsinitiativ innehåller i den bemärkelsen mer långtgående bestämmelser om rättsverkan än vad som följer av lagen i våra nordiska grannländer. I detta sammanhang kan nämnas att Justitieombudsmannen (JO) i ett tidigare remissvar ansåg att det var svårt att överblicka vilka eventuella följder som ett införande av den föreslagna lagen om fastställande av kön i vissa fall kan få. JO bedömde då att dessa frågor behövde analyseras ytterligare. Remissinstanserna borde mot bakgrund av dessa förändringar beredas möjlighet att skriftligt inkomma med ett remissvar för att klargöra om kritiken mot förslagen när det gäller rättsverkan i de tidigare remissvaren är omhändertagen i och med det förändrade förslag som ryms i förslaget till utskottsinitiativ.

4. Risken för missbruk av ny lagstiftning:

För det fjärde noterade Lagrådet att regeringen i lagrådsremissen tog upp frågan om att den nya lagen inte får leda till missbruk i brottsliga syften, men Lagrådet saknade ett resonemang om huruvida Socialstyrelsen vid misstanke om brottsligt agerande ska hämta in yttranden från andra myndigheter, t.ex. Polisen eller Bolagsverket. För att så ska kunna ske ska det enligt Lagrådet övervägas om det finns behov av sekretessbrytande regler. Lagrådets synpunkter är inte i alla delar tillgodosedda i förslaget till utskottsinitiativ, och av den anledningen finns också behov av att låta remissinstanserna yttra sig i frågan om huruvida risken för missbruk i tillräcklig utsträckning är omhändertagen.

Mot bakgrund av ovanstående yrkade vi på att remissvar skulle inhämtas från följande remissinstanser:

Akademiska sjukhuset i Uppsala

Bolagsverket

Brottsförebyggande rådet (Brå)

Ekobrottsmyndigheten

Försäkringskassan

Sverige, Gender Identity Challenge Sweden (Genid Sverige)

Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN)

Karolinska institutet

Karolinska Universitetssjukhuset

Kriminalvården
Kronofogdemyndigheten
Migrationsverket
Polismyndigheten
Region Jämtland
Region Skåne
Region Stockholm
Region Uppsala
Region Västerbotten
Region Östergötland
Riksdagens ombudsmän (JO)
RFSL
RFSL Ungdom
Sahlgrenska Universitetssjukhuset
Skatteverket
SKR
Skånes universitetssjukhus
Smer
Socialstyrelsen
Socialstyrelsens rättsliga råd (Rättsliga rådet)
Svensk Förening för Pedriatrisk Endokrinologi och Diabetes
Svensk förening för ungdomsmedicin
Svenska Bankföreningen
Svenska barnläkarföreningen
Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri (SFBUP)
Svenska Läkaresällskapet
Sveriges läkarförbund
Svenska Psykiatriska Föreningen
Sveriges nationella nätverk för DSD
Sveriges psykologförbund (Psykologförbundet)
Säpo
Västra Götalandsregionen
Åklagarmyndigheten

Särskilda yttranden

1. Förbättrade möjligheter att ändra kön, punkt 1 (SD)

Carina Ståhl Herrstedt (SD), Carita Boulwén (SD), Mona Olin (SD) och Leonid Yurkovskiy (SD) anför:

Sverigedemokraterna har tillsammans med Kristdemokraterna i en gemensam reservation redogjort för partiets ställningstagande till samtliga lagförslag i betänkandet. Därutöver vill vi för framtiden lämna följande synpunkter.

Vi vill ytterligare understryka den oro vi känner för det som nu sker i den könsbekräftande vården när det gäller barn och unga. Vi tänker då på de konsekvenser denna vård riskerar att innebära, för den enskilde och för samhället i stort.

Vi har därtill erfarit att antalet personer som väljer att återgå till sitt ursprungliga kön efter ett byte, dvs. göra en detransitionering, ökar. Vid köns-korrigerande är det enligt vår uppfattning fråga om livsförändrande ingrepp som kräver att personen i fråga är mentalt mogen för sådana beslut och förstår vilka konsekvenser sådan vård innebär, inklusive biverkningar. Vi anser därför att psykisk stabilitet måste vara ett absolut krav för att kunna få genomgå könsbekräftande vård, både när det gäller kirurgi och hormonbehandling.

Forskningsrapporter visar att hjärnan inte är fullt utvecklad förrän vid 25 års ålder, och det är först då som en person kan bedöma risker och se saker ur ett helhetsperspektiv. Vi anser därtill att det saknas evidens för att behandla barn och unga vuxna diagnostiserade med könsdysfori. På sikt anser vi därför att den här typen av ingrepp och behandlingar inte ska vara tillåtna på personer under 25 år.

Sverigedemokraternas politik är alltså fortsättningsvis att åldersgränsen för könsbekräftande vård bör höjas från nuvarande åldersgräns till 25 år och vi kommer att fortsätta att driva denna fråga.

Slutligen anser vi att en oberoende utredning bör granska transvården som getts till barn och unga vuxna i Sverige.

2. Förbättrade möjligheter att ändra kön, punkt 1 (V)

Karin Rågsjö (V) anför:

Att kunna få uttrycka sin könsidentitet på sina egna villkor är att betrakta som en grundläggande mänsklig rättighet. Det är emellertid en rättighet som inte alltid respekteras i Sverige. Många transpersoner måste kämpa inte bara mot fördomar, diskriminering och en stark transfobi – de måste också kämpa mot myndigheter och sjukvården. Ett grundläggande problem är att en ändring av juridiskt kön kräver en omfattande utredning. Vänsterpartiet har länge kämpat för och välkomnar därför att könstillhörighetslagen ska ersättas och delas upp i två nya lagar som reglerar frågor som rör det juridiska könet respektive

könskorrigering i form av underlivskirurgi. Jag ställer mig alltså bakom lagförslagen men vill här lämna synpunkter på hur lagarna bör utformas i framtiden.

Min grundinställning är att hälso- och sjukvården ska styras av den enskildes behov. Genom den nya lagen avgörs frågan om underlivskirurgi ska ske endast inom hälso- och sjukvården, och det ser jag positivt på. Jag anser emellertid att det är problematiskt att ha en åldersgräns för sjukvårdens insatser. Behovet av underlivskirurgi avgörs ju efter en omfattande utredning och en bedömning av varje patient. Jag anser att åldersgränsen inte fyller något syfte och att den på sikt bör tas bort.

Mot bakgrund av den betydelse det har att det juridiska könet speglar det kön en person identifierar sig som, är det viktigt att processen för att få fastställt ett annat kön än det som har registrerats i folkbokföringen är snabb, enkel och transparent. Jag välkomnar därför att den nya lagen inte ställer krav på någon omfattande utredning för att den enskilde ska få till stånd en ändring av det juridiska könet. Emellertid innebär respekten för den enskildes privatliv och rätten till självbestämmande och integritet att det borde stå individen fritt att kunna ändra sitt juridiska kön. På sikt anser jag därför att det inte heller ska ställas något krav på en prövning av könsidentiteten för att få ändra juridiskt kön.

Vården som erbjuds transpersoner är ojämlig i landet. Väntetiden för att påbörja en utredning kan vara lång och det kan innebära stora psykiska påfrestningar. Jag anser därför att det är viktigt att det nationella kunskapsstödet implementeras på ett så snabbt och bra sätt som möjligt i hela landet samt att det framöver görs uppföljningar för att säkerställa att kompetensen och kvaliteten på transvården håller en hög nivå och är jämlik i hela landet. För mig är det grundläggande att beakta respekten för mänskliga rättigheter och rätten till bästa möjliga hälsa för alla, och därför anser jag att tillgången och kvaliteten på den könsbekräftande vården måste stärkas i hela landet.

Socialstyrelsen har kartlagt utvecklingen och förekomsten av diagnostiserad könsdysfori i befolkningen (2020-2-6600). Myndigheten har i kartläggningen beaktat samtidiga psykiatriska diagnoser, självskadebeteende (inklusive suicidförsök) och dödlighet i suicid bland personer med könsdysfori. Av kartläggningen framgår att förekomsten av samtidiga psykiatriska diagnoser är högre bland personer med könsdysfori än bland de som inte har könsdysfori. Förekomsten av autism är mycket vanlig bland personer med könsdysfori relativt befolkningen. Bland personer med könsdysfori är depressioner och ångestsjukdomar betydligt vanligare bland unga med registrerat kön kvinna än bland unga med registrerat kön man. Jag anser därför att ungas psykiska mående särskilt ska beaktas vid könsbekräftande vård. Vidare anser jag att en lämplig myndighet regelbundet ska följa upp de som genomgår könsbekräftande vård.

3. Förbättrade möjligheter att ändra kön, punkt 1 (C)

Martina Johansson (C) anför:

För Centerpartiet är det en mänsklig rättighet att få vara den man är. Ingen ska särbehandlas eller begränsas på grund av kön, könsuttryck, etnicitet, religion, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning.

Därför är jag positiv till att processen att fastställa kön juridiskt för den person vars upplevda könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen ska separeras från den kirurgiska processen. Det är ett viktigt steg i rätten till självidentifikation. Jag ställer mig alltså bakom lagförslagen men vill här lämna synpunkter på hur lagarna bör utformas i framtiden.

Jag anser inte att den nya lagstiftningen i tillräcklig utsträckning bygger på självidentifikation. Enligt förslaget ska en ansökan om fastställelse av juridiskt kön lämnas in till Socialstyrelsen som avgör om det kan antas att personen kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid. För att fastställelse av kön helt ska utgå från rätten till självbestämmande bör ansökningsförfarandet tas bort och i stället ersättas av en anmälan till Skatteverket. Efter en fastställd tid ska den anmälande på egen begäran få ändringen beviljad.

4. Förbättrade möjligheter att ändra kön, punkt 1 (MP)

Ulrika Westerlund (MP) anför:

Hösten 2021 lade den dåvarande regeringen, som bestod av Miljöpartiet och Socialdemokraterna, fram ett gemensamt utkast till en lagrådsremiss (Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, S2021/07285). Här föreslogs bl.a. dels en uppdelning av den nuvarande lagen i två separata lagar så att medicin och juridik skiljdes åt, dels att ändring av juridiskt kön kunde göras utan bedömning av en extern part, dvs. baserat på självbestämmande.

Förslaget hade föregåtts av en lång process där flera olika utredningar gjorts och hänsyn tagits till invändningar från Lagrådet på ett tidigare framlagt förslag från 2018. Förslaget innehöll en kortare väntetid inför ett beslut om ändring av juridiskt kön och ett krav på godkännande av en extern part om en person skulle vilja ändra juridiskt kön flera gånger. Dessa kontrollfunktioner lades in i syfte att minska riskerna för missbruk av personer som vill ändra juridiskt kön av andra skäl än att de vill få juridiskt erkännande av sin könsidentitet. Detta förslag togs sedan inte vidare av den socialdemokratiska regeringen, som i stället lade fram en lagrådsremiss där självbestämmandet saknades – men processen för att ändra juridiskt kön föreslogs bli förenklad. Det är dessa lagförslag som sedan har tagits vidare av Moderaterna och Liberalerna i det utskottsinitiativ som vi nu har behandlat.

Jag välkomnar den förändring som utskottets lagförslag innebär. En diagnos ska inte längre krävas för ändring av juridiskt kön, och detta kommer att avlasta den könsbekräftande vården. Transvården har idag mycket långa köer både för att få komma till ett första möte och för att få tillgång till behandlingar, liksom när det gäller att få hjälp med intyg för att göra sin ansökan om ändring av juridiskt kön. En förenklad process är därför mycket välkommen och jag hoppas att det verkligen blir fråga om en verkligt förenklad process. Vidare är det bra att ingrepp i könsorganen inte längre regleras i samma lag som ändring av juridiskt kön. Det är också mycket välkommet att yngre personer kan ändra juridiskt kön, liksom att icke-binära personer mer tydligt får möjlighet att ändra juridiskt kön, även om det fortfarande bara är möjligt att välja mellan de två befintliga juridiska könen.

Samtidigt beklagar jag att det nu inte gått att komma vidare med förslaget från 2021, som innebär att ändring av juridiskt kön helt och hållet baseras på självbestämmande och att människors rätt till juridiskt erkännande av sin könsidentitet fullt ut respekteras. Jag kommer att fortsätta att driva dessa frågor vidare och vill därför här ta tillfället i akt och lämna några synpunkter inför en framtida lagstiftning.

Den svenska könstillhörighetslagen (lagen [1972:119] om fastställande av könstillhörighet i vissa fall) är världens äldsta i sitt slag. Sedan drygt 15 år tillbaka har lagen varit föremål för olika utredningar och en hel del förändringar har också genomförts. Den mest betydelsefulla förändringen hittills kom 2013 då kravet på att den som ändrade juridiskt kön skulle sakna fortplantningsförmåga togs bort. Den nu gällande lagen är alltså en något förbättrad version av en 50 år gammal lag och spåren av de utgångspunkter som präglade utformningen av lagen finns fortfarande kvar. Skillnaden syns tydligt vid en jämförelse med andra länders mer sentida lagar. Där den svenska lagen ställer upp krav på personer som vill ändra juridiskt kön, betonar yngre lagar dessa personers rättigheter. Det är något att sträva efter också i Sverige.

Sedan betänkandet Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering (SOU 2014:91) lämnades, med förslag om att den gällande lagen skulle delas upp i två, har det också gått lång tid. Under den tiden har bl.a. alla våra nordiska grannländer genomfört förändringar i sina motsvarigheter till vår könstillhörighetslag, så att ändring av juridiskt kön kan göras utifrån självbestämmande. Ändringarna av lagarna i dessa länder har inte inneburit några problem i någon större omfattning, vad gäller t.ex. missbruk av lagen för andra syften.

Dessa erfarenheter hade kunnat tas hänsyn till i större utsträckning redan nu, men jag är glad att det ändå har varit möjligt att komma överens om en förbättring av den nu gällande lagen. Jag kommer att följa tillämpningen och fortsätta att driva frågan vidare längre fram.

BILAGA 1

Utskottets lagförslag

1 Förslag till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller för sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som utförs inom hälso- och sjukvården för att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten.

Lagen gäller inte för kirurgiska ingrepp på personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Förutsättningar för kirurgiska ingrepp

2 § Ett kirurgiskt ingrepp får göras på den som har fyllt 18 år, om personen

1. är folkbokförd i Sverige,
2. sedan en lång tid upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid.

På en person som är under 23 år får dock könskörtlarna avlägsnas endast om det finns synnerliga skäl.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

2 Förslag till lag om fastställande av kön i vissa fall

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens innehåll

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om att en person efter ansökan ska få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen.

Förutsättningar för fastställande av kön

2 § En person som har fyllt 16 år ska efter ansökan få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen om

1. personen är folkbokförd i Sverige, är svensk medborgare och har varit folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare och har ett samordningsnummer,
2. personen inte är registrerad partner,
3. det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med personens upplevda könsidentitet, och
4. det kan antas att personen kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid.

3 § Ett barn som är under 16 år och som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter ansökan få fastställt att barnet har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen om

1. barnet är folkbokfört i Sverige,
2. en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet, och
3. det krävs med hänsyn till barnets bästa.

Barns delaktighet

4 § Om ansökan avser ett barn, ska barnet få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter.

Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Ansökan

5 § En ansökan ska vara skriftlig och ges in till Socialstyrelsen.

6 § En ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare.

En ansökan för ett barn som har fyllt 12 år får inte göras utan barnets skriftliga samtycke.

Beslutande myndighet

7 § Socialstyrelsen beslutar i ärenden enligt denna lag.

Överklagande

8 § Socialstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.
Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Erkännande av utländska domar och beslut

9 § En dom eller ett beslut om att en person har ändrat kön, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft, gäller i Sverige, om personen var medborgare i det andra landet eller bosatt där när domen eller beslutet meddelades.

Bemyndigande

10 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

3 Förslag till lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av konstllhörighet i vissa fall

Härigenom föreskrivs att lagen (1972:119) om fastställande av konstllhörighet i vissa fall ska upphöra att gälla.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.
 2. Beslut om fastställelse av konstllhörighet som har meddelats enligt den upphävda lagen gäller fortfarande.
 3. Tillstånd till ingrepp som har getts enligt 4 eller 4 a § den upphävda lagen gäller fortfarande.
 4. Ärenden som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts handläggs enligt bestämmelserna i den upphävda lagen.
 5. Den upphävda lagen gäller fortfarande vid överklagande av beslut som har meddelats enligt den lagen.

4 Förslag till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580)

Härigenom föreskrivs i fråga om steriliseringslagen (1975:580)
dels att 3 och 8 §§ ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas en ny paragraf, 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 a §

En person som har fyllt 18 men inte 25 år får på egen begäran steriliseras om förutsättningarna i 2 § första stycket lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda.

3 §¹

En person, som har fyllt *arton* men inte *tjugofem* år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering

1. om det finns beaktansvärd risk för att arvsanlag som kan medföra allvarlig psykisk störning, svårartad kroppslig sjukdom eller svårt lyte av annat slag överförs till avkomling (genetisk indikation),

2. i fråga om kvinna, om graviditet till följd av sjukdom, kroppsfel eller svaghet skulle medföra allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa (medicinsk indikation), *eller*

3. i samband med ansökan om fastställelse enligt 1 § lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, om förutsättningar i övrigt föreligger för sådan fastställelse.

En person, som har fyllt *18* men inte *25* år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering

1. om det finns beaktansvärd risk för att arvsanlag som kan medföra allvarlig psykisk störning, svårartad kroppslig sjukdom eller svårt lyte av annat slag överförs till avkomling (genetisk indikation), *eller*

2. i fråga om kvinna, om graviditet till följd av sjukdom, kroppsfel eller svaghet skulle medföra allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa (medicinsk indikation).

¹ Senaste lydelse 2012:457.

8 §²

Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med *denna lag* döms till böter eller fängelse i högst sex månader. *Till ansvar enligt denna bestämmelse ska inte dömas om gärningen är belagd med straff i brottsbalken.*

Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med 2, 3, 5 eller 6 § döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.
 2. Tillstånd till sterilisering som har getts enligt 3 § i den äldre lydelsen gäller fortfarande.
 3. Ärenden enligt 3 § i den äldre lydelsen som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts handläggs enligt äldre föreskrifter.

² Senaste lydelse 2012:457.

5 Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

1 kap.

3 §¹

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse

Uttryck	Betydelse
Antalsberäkning inför klinisk forskning	Beräkning som på förfrågan av forskare inför planerad klinisk forskning görs av hur många personer som uppfyller vissa i förväg uppställda kriterier och som därmed kan komma att omfattas av forskningen.
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), <i>lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall</i> , lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, lagen (2019:1297) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter, lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar <i>samt</i> den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga

¹ Senaste lydelse 2023:167.

förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.

Patientjournal En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.

Vårdgivare Statlig myndighet, region och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, regionen eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	Betydelse
Antalsberäkning inför klinisk forskning	Beräkning som på förfrågan av forskare inför planerad klinisk forskning görs av hur många personer som uppfyller vissa i förväg uppställda kriterier och som därmed kan komma att omfattas av forskningen.
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, lagen (2019:1297) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter, lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar, <i>lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen</i> , den upphävda lagen (1944:133) om kastrering <i>samt den upphävda lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall</i> .

Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Vårdgivare	Statlig myndighet, region och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, regionen eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

6 Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

5 §¹

I denna lag avses med

1. *kön*: att någon är kvinna eller man,
2. *könsöverskridande identitet eller uttryck*: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön,
3. *etnisk tillhörighet*: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,
4. *funktionsnedsättning*: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,
5. *sexuell läggning*: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och
6. *ålder*: uppnådd levnadslängd.

Även den som avser att *ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.*

Diskrimineringsgrunden kön omfattar även den som

1. *avser att få fastställt eller har fått fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen, eller*
2. *avser att ändra eller har ändrat kroppen genom sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

¹ Senaste lydelse 2014:958.

7 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 22 kap. 6 § och 25 kap. 1 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 22 kap. 1 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 kap.

1 b §

Sekretess gäller för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen (2024:000) om fastställande av kön i vissa fall, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

6 §

Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket, 1 a och 2 §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket, 1 a, 1 b och 2 §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.

1 §¹

Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte

Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte

¹ Senaste lydelse 2012:459.

står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående *till denne* lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen, *fastställande av könstillhörighet*, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.

står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.

Första stycket gäller inte om annat följer av 7, 8 eller 10 § eller 26 kap. 6 §. För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

2. Bestämmelsen i 25 kap. 1 § i den äldre lydelsen gäller fortfarande för sådan medicinsk verksamhet som avser fastställande av könstillhörighet enligt den upphävda lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.

8 Förslag till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2 § fängelselagen (2010:610) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 §

En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *intagen* får dock *medges att vistas med intagna av motsatt kön* om det är lämpligt *och de intagna samtycker till det*.

En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *sådan placering* får dock göras om det *finns särskilda skäl för det och om det i övrigt är lämpligt*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

9 Förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2 § häkteslagen (2010:611) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 §

En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *intagen* får dock *medges att vistas med intagna av motsatt kön*, om det är lämpligt *och de intagna samtycker till det*.

En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *sådan placering* får dock *göras* om det *finns särskilda skäl för det och om det i övrigt är lämpligt*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

10 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:913) om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 1 § lagen (2022:913) om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

1 kap.

1 §

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	Betydelse
EU:s dataskyddsförordning	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), <i>lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall</i> , lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2019:1297) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter <i>samt</i> den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Insatser för äldre personer eller personer med funktionsnedsättning	Insatser <ol style="list-style-type: none"> enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) som avses i 3 kap. 6 § första stycket samma lag och som lämnas till äldre personer eller personer med funktionsnedsättning, enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen som avses i 5 kap. 5 och 7 §§ samma lag, enligt 4 kap. 2 a § socialtjänstlagen, eller

4. enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Omsorgsgivare	Myndighet i kommun eller region som har ansvar för eller utför insatser för äldre personer eller personer med funktionsnedsättning samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som utför sådana insatser.
Omsorgsmottagare	Person som fått eller får insatser för äldre personer eller personer med funktionsnedsättning eller som fått eller får behovet av sådana insatser bedömda.
Patient	Person som fått, får eller är registrerad för att få hälso- och sjukvård.
Sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation	Ett elektroniskt system som gör det möjligt för en vårdgivare eller omsorgsgivare att ge eller få tillgång, genom direktåtkomst eller annat elektroniskt utlämnande, till personuppgifter hos andra vårdgivare eller omsorgsgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, region och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, regionen eller kommunen har ansvar för samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård.

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	Betydelse
EU:s dataskyddsförordning	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria

flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

Hälso- och sjukvård

Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2019:1297) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter, *lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen*, den upphävda lagen (1944:133) om kastrering *samt den upphävda lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall*.

Insatser för äldre personer eller personer med funktionsnedsättning

Insatser

1. enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) som avses i 3 kap. 6 § första stycket samma lag och som lämnas till äldre personer eller personer med funktionsnedsättning,

2. enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen som avses i 5 kap. 5 och 7 §§ samma lag,

3. enligt 4 kap. 2 a § socialtjänstlagen, eller

4. enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Omsorgsgivare

Myndighet i kommun eller region som har ansvar för eller utför insatser för äldre personer eller personer med funktionsnedsättning samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som utför sådana insatser.

Omsorgsmottagare

Person som fått eller får insatser för äldre personer eller personer med funktionsnedsättning eller som fått eller får behovet av sådana insatser bedömda.

Patient	Person som fått, får eller är registrerad för att få hälso- och sjukvård.
Sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation	Ett elektroniskt system som gör det möjligt för en vårdgivare eller omsorgsgivare att ge eller få tillgång, genom direktåtkomst eller annat elektroniskt utlämnande, till personuppgifter hos andra vårdgivare eller omsorgsgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, region och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, regionen eller kommunen har ansvar för samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

BILAGA 2

Sammanfattning av promemorian Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen (Ds 2018:11)

Regeringskansliet gav den 1 februari 2017 generaldirektören Erna Zelmin-Ekenhem i uppdrag att biträda Regeringskansliet (Socialdepartementet) med att ta fram ett beredningsunderlag med ett förslag till en ny lag om medicinsk könskorrigering (S2017/00634).

Utredaren har haft samråd med företrädare för Socialstyrelsen, Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet), Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Intersexuella i Sverige (INIS), Riksföreningen för CAH, Transföreningen FPES, Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) samt RFSL Ungdom. Samråd har även skett med Louise Frisén, överläkare och docent i barn- och ungdomspsykiatri, Agneta Nordenskjöld, professor i barnkirurgi och Cecilia Dhejne, överläkare och specialist i psykiatri och sexualmedicin.

I promemorian övervägs under vilka förutsättningar vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och avlägsnande av könskörtlar ska få genomföras. De ingrepp som avses är sådana som syftar till att göra så att en persons kropp stämmer överens med personens könsidentitet. Konsekvenserna av förslagen beskrivs. I promemorian föreslås en ny lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Vidare föreslås vissa följdändringar i bl.a. steriliseringslagen (1975:580) och offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Enligt förslagen ska den nya lagen tillämpas när en persons kropp och könsidentitet inte överensstämmer. Lagen kommer att omfatta personer med könsdysfori och vissa personer med medfödda avvikelser i könsutvecklingen. Förutsättningar för att få genomföra de kirurgiska ingreppen i könsorganen föreslås bli att personen upplever att kroppen inte överensstämmer med könsidentiteten och personen måste antas komma att leva i samma könsidentitet även i framtiden. Som huvudregel ska en person ha fyllt 18 år för att få göra ingreppen. Om en person som har fyllt 18 år nekas att göra ingreppen, ska frågan skyndsamt underställas Socialstyrelsens prövning.

Det föreslås bli möjligt även för personer som inte har fyllt 18 år att genomgå kirurgiska ingrepp, om det finns synnerliga skäl. Den som är under 18 år och vill genomgå kirurgiska ingrepp ska ansöka om detta hos Socialstyrelsen. Ingreppen får endast utföras efter Socialstyrelsens tillstånd. Avser en ansökan ett barn som har fyllt 15 år görs ansökan av barnet själv. Ingreppen får inte utföras utan barnets samtycke. Vid beslut om tillstånd till sådana ingrepp ska barnets bästa vara avgörande.

Socialstyrelsens beslut ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

BILAGA 3

Lagförslag i Ds 2018:11

Förslag till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan och avlägsnande av en persons könskörtlar, som syftar till att göra så att personens kropp överensstämmer med personens könsidentitet.

Förutsättningar för kirurgiska ingrepp

2 § Kirurgiska ingrepp som avses i 1 § får göras på den som har fyllt 18 år om personen upplever att kroppen inte överensstämmer med könsidentiteten och personen måste antas komma att leva i samma könsidentitet även i framtiden.

3 § Om kirurgiskt ingrepp i fall som avses i 2 § vägras, ska den som är ansvarig för vården skyndsamt se till att frågan underställs Socialstyrelsens prövning för beslut.

4 § Den som inte har fyllt 18 år och vill genomgå kirurgiskt ingrepp som avses i 1 § ska ansöka om tillstånd hos Socialstyrelsen. Tillstånd ska ges om personen upplever att kroppen inte överensstämmer med könsidentiteten och personen måste antas komma att leva i samma könsidentitet även i framtiden och det finns synnerliga skäl för ingreppet.

Vid beslut om tillstånd till ingrepp enligt första stycket ska barnets bästa vara avgörande. Tillstånd får endast ges om barnet har samtyckt till ingreppet.

5 § Avser en ansökan enligt 4 § ett barn som har fyllt 15 år får barnet ansöka själv. Den som har fyllt 15 år har rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Tystnadsplikt och sekretess

6 § Den som har tagit befattning med ett ärende enligt denna lag får inte obehörigen röja vad han eller hon i sin verksamhet fått veta om en enskilds personliga förhållanden.

I det allmännas verksamhet tillämpas bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Ansvarsbestämmelse

7 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet utför ingrepp enligt 4 § på en person som inte har fått tillstånd till ett sådant ingrepp, döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Till ansvar enligt denna bestämmelse ska inte dömas om gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken.

Överklagande

8 § Socialstyrelsens beslut enligt 3 och 4 §§ får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

Förslag till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580)

Härigenom föreskrivs i fråga om steriliseringslagen (1975:580)

dels att 3 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 2 a § och 3 a § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 a §

En person som har fyllt arton år får på egen begäran steriliseras i samband med sådant ingrepp som avses i 2 § lagen (2018:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, om förutsättningar i övrigt föreligger för sterilisering.

3 §¹

3 a §

En person som inte har fyllt arton år ska efter ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering i samband med tillstånd till ingrepp som avses i 4 § lagen (2018:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, om förutsättningar i övrigt föreligger för sterilisering.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019

¹ Senaste lydelse 2012:457.

Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

1 kap. 3 §¹

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	Betydelse
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.

¹ Senaste lydelse 2017:60.

Vårdgivare

Statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §

Uttryck

Betydelse

Hälso- och sjukvård

Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, *lagen (2018:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen*, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.

Journalhandling

Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.

Patientjournal

En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.

Sammanhållen journalföring

Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.

Vårdgivare

Statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.

1 §¹

Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen, fastställande av könstillhörighet, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.

Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen, fastställande av könstillhörighet, *ingrepp som avses i lagen (2018:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen*, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.

Första stycket gäller inte om annat följer av 7, 8 eller 10 § eller 26 kap. 6 §.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

¹ Senaste lydelse 2012:459.

BILAGA 4

Förteckning över remissinstanser avseende Ds 2018:11

Efter remiss har yttranden inkommit från Riksdagens ombudsmän (JO), Justitiekanslern (JK), Hovrätten över Skåne och Blekinge, Göteborgs tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Stockholm, Barnombudsmannen, Centrala Studiestödsnämnden (CSN), Datainspektionen, Domstolsverket, Diskrimineringsombudsmannen, Folkhälsomyndigheten, Försvarsmakten, Försäkringskassan, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Kammarkollegiet, Kronofogdemyndigheten, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Patent- och registreringsverket, Polismyndigheten, Post- och telestyrelsen, Pensionsmyndigheten, Skatteverket, Statens skolinspektion, Barn- och elevombudet (BEO), Socialstyrelsen, Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor, Statistiska centralbyrån, Statens medicinsk-etiska råd (Smer), Statskontoret, Universitetskanslersämbetet, Universitets- och högskole- rådet, Åklagarmyndigheten, Sveriges Kommuner och Landsting, Skåne läns landsting, Stockholms läns landsting, Södermanlands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Västerbottens läns landsting, Östergötlands läns landsting, Arvika kommun, Göteborgs kommun, Habo kommun, Huddinge kommun, Jönköpings kommun, Malmö kommun, Rättviks kommun, Stockholms kommun, Töreboda kommun, Karolinska Universitetssjukhuset, Akademiska sjukhuset, Sahlgrenska Universitets- sjukhuset, Karolinska Institutet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Sveriges Riksidrottsförbund, Sveriges Läkarförbund, Svenska barnläkarföreningen, Vårdförbundet, Akademikerförbundet SSR, Sveriges Psykologförbund, Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Sveriges nationella nätverk för DSD, Rädda Barnens Ungdomsförbund (RBUF), Upplysningscentralen, Amnesty och Transsamans – förbundet för transpersoners och närstående.

Därutöver har yttranden inkommit från BUP Konsultenhet Karolinska Solna, Ehinger Berling m.fl., Sveriges Kvinnolobby och Kvinnofronten.

Följande remissinstanser har inte svarat eller angett att de avstår från att lämna några synpunkter: Arbetsförmedlingen, Bolagsverket, Länsstyrelsen i Stockholms län, Statens skolverk, Valmyndigheten, Båstad kommun, Eslövs kommun, Falköpings kommun, Katrineholms kommun, Kiruna kommun, Kramfors kommun, Landskrona kommun, Lomma kommun, Norrtälje kommun, Orsa kommun, Pajala kommun, Robertsfors kommun, Storfors kommun, Strängnäs kommun, Sundbybergs kommun, Söderhamns kommun, Timrå kommun, Trelleborgs kommun, Värnamo kommun, Ånge kommun, Örebro kommun, Östersunds kommun, Norrlands Universitetssjukhus, Universitetssjukhuset i Linköping, Skånes Universitetssjukhus, Sveriges Universitets- och Högskoleförbund (SUHF), Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare, Sveriges förenade HBTQ-studenter (SFQ), Föreningen homosexuella läkare, Patientföreningen Benjamin Transföreningen FPES, INIS - Intersexuella i Sverige, Barnens rätt i samhället (BRIS), Rädda barnen, Nätverket för Barnkonventionen, Sveriges Makalösa Föräldrar, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer, Riksförbundet för suicidprevention och efterlevandes stöd, Riksorganisationen för idéburen vård och omsorg (FAMNA), Folkbildningsförbundet, HBT Liberaler, HBT-Socialdemokrater, Öppna moderater, Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag (SBAB), Svenskt Näringsliv, Företagarna, Svensk Försäkring, Näringslivets regelnämnd, Familjerättssociomernas Riksförening, Fastighetsägarna, Sveriges släktforskarförbund, Fonden för mänskliga rättigheter (MR-fonden), Civil Rights Defenders och Sveriges Antidiskrimineringsbyråer.

BILAGA 5

Sammanfattning av promemorian Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (Ds 2018:17)

Regeringskansliet gav i början av 2018 juristen Kerstin Burman i uppdrag att biträda Regeringskansliet (Socialdepartementet) i arbetet med att ta fram ett beredningsunderlag med förslag till en ny lag som ersätter könstillhörighetslagen i de delar som rör ändringen av det kön som framgår av folkbokföringen (S2018/00978). Under arbetet har samråd skett med företrädare för Socialstyrelsen, Skatteverket, Polismyndigheten, Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), RFSL Ungdom, Intersexuella i Sverige (INIS) samt Transföreningen FPES. Samråd har även skett med Hannah Bergman, legitimerad psykolog vid barn- och ungdomspsykiatri teamet för könsidentitetsutredningar samt överläkare och docent i barn- och ungdomspsykiatri samt Cecilia Dhejne, överläkare och specialist i psykiatri och sexualmedicin vid ANOVA.

I promemorian övervägs under vilka förutsättningar en person ska ha möjlighet att ändra det kön som framgår av folkbokföringen genom individens personnummer eller samordningsnummer. Promemorian innehåller också en konsekvensbeskrivning av förslagen samt ett förslag om lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen föreslås delvis ersätta lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, som bör upphävas.

Den nya lagens syfte är att en person som upplever att det kön som är registrerat i folkbokföringen inte överensstämmer med könsidentiteten ska ha rätt till ändring av det könet. Förslagen innebär att den nya lagen tillämpas när en person vill ändra det kön som framgår av folkbokföringen. Lagen kommer att omfatta personer med könsdysfori och personer med medfödda avvikelser i könsutvecklingen men också andra personer som tillhör den personkrets som är i behov av att ändra det kön som framgår av folkbokföringen.

De kriterier som ska vara uppfyllda vid ändring av det kön som framgår av folkbokföringen skiljer sig beroende på om personen ansöker för första gången om ändring eller om förnyad ändring.

En person som har fyllt 12 år, är folkbokförd i Sverige eller svensk medborgare ska efter ansökan få ändra det kön som framgår av folkbokföringen första gången. En sökande som har fyllt 18 år får inte vara registrerad partner.

I de fall en person som har fyllt 12 år vill ändra det kön som framgår av folkbokföringen på nytt ska ansökan beviljas om personen upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och kan antas komma leva i samma könsidentitet även i framtiden. En sökande ska vara folkbokförd i Sverige. En sökande som har fyllt 18 år får inte vara registrerad partner.

För barn som har fyllt 12 år ska vårdnadshavarna ansöka om ändring av registrerat kön för barnet. Barnets skriftliga samtycke till ändringen krävs. I de fall den ena vårdnadshavarens samtycke till en ansökan som avser barn som fyllt 12 år saknas kan socialnämnden besluta att ansökan ändå får göras om det efter socialnämndens prövning bedöms vara i enlighet med barnets bästa.

Barn under 12 år med medfödda avvikelser i könsutvecklingen ska kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen om det är förenligt med barnets könsidentitetsutveckling och barnets bästa. Båda vårdnadshavarna måste samtycka till att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen görs. Barnet ska vara folkbokfört i Sverige. Barnets vilja ska beaktas med hänsyn tagen till barnets ålder och mognad.

Den som fyllt 15 år har möjlighet att själv ansöka om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Ansökan ska beviljas om barnet upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och kan antas komma leva i samma könsidentitet även i framtiden.

Om ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen fattas för barn trots att vårdnadshavarens samtycke saknas ska vårdnadshavaren underrättas om beslutet. Barnet som ansökan avser ska i samband med ansökan informeras om att vårdnadshavaren kommer att få kännedom om beslutet.

Skatteverket ska besluta i ärenden för personer över 12 år som ansöker för första gången, med undantag för barn som har fyllt 15 år och söker själva. Socialstyrelsen ska besluta i ärenden där en prövning ska göras av att sökanden har en könsidentitet som inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen. Det gäller ärenden avseende förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen och barn som har fyllt 15 år och söker självt.

Skatteverkets och Socialstyrelsens beslut enligt den nya lagen ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Vidare föreslås ändringar i bland annat föräldrabalken, förkortad FB, lagen (2016:1013) om personnamn, offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, diskrimineringslagen (2008:567), förordningen (2005:661) om identitetskort för folkbokförda i Sverige och offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641). Ändringarna i lagen om personnamn och förordningen om identitetskort för folkbokförda i Sverige föreslås för att det barn som fått ändra det kön som framgår av folkbokföringen också ska ha möjlighet att ändra förnamn och få tillgång till en legitimationshandling som bättre stämmer överens med barnets könsidentitet, även om vårdnadshavarens samtycke saknas.

BILAGA 6

Lagförslag i Ds 2018:17

Förslag till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Härigenom föreskrivs följande.

Syftet med lagen

1 § Syftet med lagen är att personer som upplever att deras könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen ska ha rätt till ändring av det könet.

Förutsättningar för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

2 § Den som har fyllt 12 år ska efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat.

Den som tidigare har beviljats ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska efter ansökan beviljas ändring på nytt om

1. sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten, och

2. det kan antas att sökanden kommer att leva i samma könsidentitet även i framtiden.

Det finns särskilda bestämmelser i 3 § för ett barn som har fyllt 15 år och som ansöker självt.

3 § Ett barn som har fyllt 15 år ska efter ansökan gjord av barnet självt få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat om

1. sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten, och

2. det kan antas att sökanden kommer att leva i samma könsidentitet även i framtiden.

4 § Ett barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat om

1. en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet, och

2. det krävs med hänsyn till barnets bästa.

5 § En ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt 2 § första stycket får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare.

En ansökan enligt 2 § andra stycket, 3 eller 4 § får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige.

En sökande som har fyllt 18 år får inte vara registrerad partner.

Om sökanden är ett barn som har fyllt 12 år, får en ansökan inte göras utan barnets skriftliga samtycke. Även när barnets samtycke inte behövs

ska hänsyn tas till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad.

Ansökan

6 § En ansökan enligt denna lag ska vara skriftlig.

Skatteverket beslutar om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt 2 § första stycket.

Socialstyrelsen beslutar om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt 2 § andra stycket 3 eller 4 §.

7 § För den som är under 18 år görs ansökan enligt 2 eller 4 § av barnets vårdnadshavare.

8 § Ett barn som själv ansöker om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt 3 §, ska i samband med ansökan få information om att barnets vårdnadshavare kommer att underrättas om beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

9 § Ett barn som har fyllt 15 år har rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Tystnadsplikt och sekretess

10 § Den som har tagit befattning med ärende enligt denna lag får inte obehörigen röja uppgifter om en enskilds personliga förhållanden. I det allmännas verksamhet tillämpas bestämmelserna i offentlig- och sekretesslagen (2009:400).

Överklagande

11 § Skatteverkets och Socialstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Skatteverkets beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets personen vars folkbokföring det gäller var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om det inte finns någon sådan behörig domstol, överklagas beslutet till Förvaltningsrätten i Stockholm.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Erkännande av domar och beslut från utländska domstolar och myndigheter

12 § En dom eller ett beslut om att en person har ändrad könstillhörighet, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har vunnit laga kraft, gäller i Sverige, om personen när domen eller beslutet meddelades var medborgare i det andra landet eller bosatt där.

Bemyndigande

13 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

Förslag till lag om ändring i föräldrabalken (1949:381)

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 13 a § i föräldrabalken (1949:381) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap. 13 a §¹

Står barnet under vårdnad av två vårdnadshavare och samtycker endast den ena till en åtgärd till stöd för barnet, får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa och åtgärden gäller

1. psykiatrisk eller psyko-logisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30),

2. ansökan enligt 2 § lagen (2019:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen,

2. behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453),

3. behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453),

3. utseende av kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen eller

4. utseende av kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen eller

4. en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

5. en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Ett beslut enligt första stycket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. Rätten får dock bestämma att dess beslut ska gälla först sedan det har vunnit laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

¹ Senaste lydelse 2017:32.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att det i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska införas en ny paragraf, 22 kap. 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 kap.

1 a §

Sekretess gäller i Skatteverkets verksamhet för uppgift om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen (2019:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.

Sekretessen gäller inte beslut i ärende.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

Förslag till lag om ändring av lagen (2016:1013) om personnamn

Härigenom föreskrivs att 46 § lagen (2016:1013) om personnamn ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

46 §

En ansökan för ett barn som har fyllt 12 år i ett mål eller ärende enligt denna lag får inte göras utan barnets samtycke, utom i de fall barnet är varaktigt förhindrat att lämna samtycke till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande.

För den som är under 18 år görs ansökan i mål eller ärende enligt denna lag av barnets vårdnadshavare. Om barnet har fyllt 12 år, får ansökan inte göras utan barnets samtycke, utom i de fall barnet är varaktigt förhindrat att lämna samtycke till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande.

Om ett barn har fyllt 12 år och fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 2 § lagen (2019:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får ansökan om ändring av barnets förnamn göras av en av barnets vårdnadshavare. Om ett barn har fyllt 15 år och fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 3 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får barnet självt ansöka om ändring av förnamn.

Vid bedömningen av om ett namnbyte är förenligt med barnets bästa enligt 34 § ska domstolen, även när barnets samtycke inte behövs, ta hänsyn till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. 5 §¹

I denna lag avses med

1. kön: att någon är kvinna eller man,
2. könsöverskridande identitet eller uttryck: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön,
3. etnisk tillhörighet: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,
4. funktionsnedsättning: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,
5. sexuell läggning: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och
6. ålder: uppnådd levnadslängd.

Även den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.

Även den som avser att ändra eller har ändrat kroppen genom medicinska ingrepp eller annan behandling i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten omfattas av diskrimineringsgrunden kön.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

¹ Senaste lydelse 2014:958.

BILAGA 7

Förteckning över remissinstanser avseende Ds 2018:17

Efter remiss har yttranden inkommit från Riksdagens ombudsmän (JO), Justitiekanslern (JK), Hovrätten över Skåne och Blekinge, Göteborgs tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Luleå, Förvaltningsrätten i Malmö, Arbetsförmedlingen, Barnombudsmannen, Bolagsverket, Centrala Studiestödsnämnden (CSN), Datainspektionen, Domstolsverket, Diskrimineringsombudsmannen, Folkhälsomyndigheten, Försvarmakten, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Kammarkollegiet, Kronofogdemyndigheten, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, Patent- och registreringsverket, Polismyndigheten, Post- och telestyrelsen, Pensionsmyndigheten, Statens skolinspektion, Statens skolverk, Barn- och elevombudet (BEO), Socialstyrelsen, Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor, Statistiska centralbyrån, Statskontoret, Säkerhetspolisen, Universitets- och högskolerådet, Åklagarmyndigheten, Sveriges Kommuner och Landsting, Södermanlands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Östergötlands läns landsting, Göteborgs kommun, Huddinge kommun, Malmö kommun, Akademiska sjukhuset, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Karolinska Institutet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Sveriges Läkareförbund, Svenska barnläkarföreningen, Akademikerförbundet SSR, Sveriges advokatsamfund, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter ungdom (RFSL Ungdom), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Transföreningen FPES, Sveriges nationella nätverk för DSD, Rädda Barnens Ungdomsförbund (RBUF), Riksorganisationen för idéburen vård och omsorg (FAMNA), Upplysningscentralen, Svensk Försäkring, Sveriges släktforskarförbund, Amnesty och Transsammans – förbundet för transpersoner och närstående.

Därutöver har yttranden inkommit från BUP Konsultenhet Karolinska Solna, Kvinnofronten, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer (Roks), Svenska bankföreningen, Svenska kyrkan och Sveriges Kvinnolobby.

Följande remissinstanser har inte svarat eller angett att de avstår från att lämna några synpunkter: Försäkringskassan, Länsstyrelsen i Stockholms län, Skatteverket, Statens medicinsk-etiska råd (Smer), Universitetskanslersämbetet, Valmyndigheten, Skåne läns landsting, Stockholms läns landsting, Västerbottens läns landsting, Arvika kommun, Båstad kommun, Eslövs kommun, Falköpings kommun, Habo kommun, Jönköpings kommun, Katrineholms kommun, Kiruna kommun, Kramfors kommun, Landskrona kommun, Lomma kommun, Norrtälje kommun, Orsa kommun, Pajala kommun, Robertsfors kommun, Rättviks kommun, Stockholms kommun, Storfors kommun, Strängnäs kommun, Sundbybergs kommun, Söderhamns kommun, Timrå kommun, Trelleborgs kommun, Töreboda kommun, Värnamo kommun, Ånge kommun, Örebro kommun, Östersunds kommun, Karolinska Universitetssjukhuset, Norrlands Universitetssjukhus, Universitetssjukhuset i Linköping, Skånes Universitetssjukhus, Svenska Journalistförbundet, Tidningsutgivarna, Utgivarna, Sveriges Universitets- och Högskoleförbund (SUHF), Sveriges Riksidrottsförbund, Vårdförbundet, Sveriges Psykologförbund, Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare, Sveriges förenade HBTQ-studenter (SFQ), Föreningen homosexuella läkare, INIS – Intersexuella i Sverige, Barnens rätt i samhället (BRIS), Rädda barnen, Nätverket för Barnkonventionen, Sveriges Makalösa Föräldrar, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer, Riksförbundet för suicidprevention och efterlevandes stöd, Folkbildningsförbundet, HBT Liberaler, HBT-Socialdemokrater, Öppna moderater, Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag (SBAB), Svenskt Näringsliv, Företagarna, Näringslivets regelnämnd, Familjerättssociomernas Riksförening, Fastighetsägarna, Fonden för mänskliga rättigheter (MR-fonden), Civil Rights Defenders och Sveriges Antidiskrimineringsbyråer.

BILAGA 8

Lagförslag i lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Förslag till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens syfte och tillämpningsområde

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att göra så att personens kropp stämmer överens med personens könsidentitet.

Denna lag ska inte tillämpas på kirurgiska ingrepp som görs på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Förutsättningar för kirurgiska ingrepp

2 § Ett kirurgiskt ingrepp som avses i 1 § första stycket får göras på den som har fyllt 18 år, om personen

1. är folkbokförd i Sverige,
2. upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

3 § Om ett kirurgiskt ingrepp enligt 2 § vägras, ska den som vägrar utföra ingreppet se till att frågan skyndsamt överlämnas till Socialstyrelsen för prövning och beslut.

4 § Ett barn som har fyllt 15 år och vill genomgå ett kirurgiskt ingrepp som avses i 1 § första stycket ska ansöka om tillstånd hos Socialstyrelsen.

Tillstånd ska ges om det finns synnerliga skäl för ingreppet och sökanden

1. är folkbokförd i Sverige,
2. upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

Vid beslut om tillstånd till ett kirurgiskt ingrepp enligt första stycket ska barnets bästa vara avgörande.

Ansökan, samtycke och rätt att föra talan

5 § En ansökan enligt 4 § får göras av barnet självt. Barnet har rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden enligt 4 §.

Om en ansökan enligt 4 § har gjorts av barnets vårdnadshavare, får tillstånd endast ges om barnet skriftligen har samtyckt till ingreppet.

Ansvarsbestämmelse

6 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet utför ett kirurgiskt ingrepp enligt 4 § på en person som inte har fått tillstånd till ett sådant ingrepp, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Överklagande

7 § Socialstyrelsens beslut enligt 3 och 4 §§ får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Bemyndigande

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om

1. vad som ska gälla för Socialstyrelsens prövning enligt 3 §, och
2. vad en ansökan enligt 4 § ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

Förslag till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Härigenom föreskrivs följande.

Syftet med lagen

1 § Syftet med lagen är att personer som upplever att deras könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen ska ha rätt till ändring av det könet.

Förutsättningar för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

2 § Den som har fyllt 12 år ska efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat.

Den som tidigare har beviljats ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska efter ansökan beviljas ändring på nytt om

1. sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
2. det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

3 § Ett barn som har fyllt 15 år ska efter egen ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat om

1. sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
2. det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

4 § Ett barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat om

1. en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet, och
2. det krävs med hänsyn till barnets bästa.

5 § En ansökan enligt 2 § första stycket får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare.

En ansökan enligt 2 § andra stycket, 3 eller 4 § får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige.

En sökande som har fyllt 18 år får inte vara registrerad partner.

Ansökan, samtycke och rätt att föra talan

6 § För den som är under 18 år görs ansökan enligt 2 eller 4 § av barnets vårdnadshavare.

Om en ansökan enligt 2 § avser ett barn som har fyllt 12 år, får ansökan inte göras utan barnets skriftliga samtycke. Även om barnet inte har fyllt 12 år ska hänsyn tas till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad.

7 § Ett barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden enligt 3 §.

Beslutande myndigheter

8 § Skatteverket beslutar i ärenden enligt 2 § första stycket.
Socialstyrelsen beslutar i ärenden enligt 2 § andra stycket, 3 eller 4 §.

Överklagande

9 § Skatteverkets och Socialstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Skatteverkets beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets personen var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om det inte finns någon sådan behörig domstol, överklagas beslutet till Förvaltningsrätten i Stockholm.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Erkännande av domar och beslut från utländska domstolar och myndigheter

10 § En dom eller ett beslut om att en person har ändrad könstillhörighet, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft, gäller i Sverige, om personen var medborgare i det andra landet eller bosatt där när domen eller beslutet meddelades.

Bemyndigande

11 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

Förslag till lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

Härigenom föreskrivs att lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall¹ ska upphöra att gälla vid utgången av 2019.

1. Beslut om fastställelse av könstillhörighet som har meddelats enligt den upphävda lagen gäller fortfarande.
2. Tillstånd till ingrepp som har meddelats enligt 4 § och 4 a § den upphävda lagen gäller fortfarande.
3. Ärenden som har inletts hos Socialstyrelsen före den 1 januari 2020 handläggs enligt bestämmelserna i den upphävda lagen.
4. Den upphävda lagen gäller för överklagande av beslut som har meddelats enligt den lagen.

¹ Senaste lydelse 2013:405.

Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 13 a § föräldrabalken¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap. 13 a §²

Står barnet under vårdnad av två vårdnadshavare och samtycker endast den ena till en åtgärd till stöd för barnet, får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa och åtgärden gäller

1. psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30),

2. ansökan enligt 2 § lagen (2018:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen,

2. behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453),

3. behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453),

3. utseende av kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen eller

4. utseende av kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen eller

4. en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

5. en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Ett beslut enligt första stycket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. Rätten får dock bestämma att dess beslut ska gälla först sedan det har *vunnit* laga kraft.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. Rätten får dock bestämma att dess beslut ska gälla först sedan det har *fått* laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

¹ Balken omtryckt 1995:974.

² Senaste lydelse 2017:32.

Förslag till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580)

Härigenom föreskrivs i fråga om steriliseringslagen (1975:580)
dels att 3 och 8 §§ ska ha följande lydelse,
dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 2 a § och 3 a §, av
följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 a §

En person som har fyllt 18 år får på egen begäran steriliseras i samband med ett kirurgiskt ingrepp som avses i 2 § lagen (2018:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, om det i övrigt finns förutsättningar för ett sådant kirurgiskt ingrepp.

3 §¹

En person, som har fyllt *arton* men inte *tjugofem* år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering

En person, som har fyllt *18* men inte *25* år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering

1. om det finns beaktansvärd risk för att arvsanlag som kan medföra allvarlig psykisk störning, svårartad kroppslig sjukdom eller svårt lyte av annat slag överförs till avkomling (genetisk indikation),

2. i fråga om kvinna, om graviditet till följd av sjukdom, kroppsfel eller svaghet skulle medföra allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa (medicinsk indikation), eller

3. i samband med ansökan om fastställelse enligt 1 § lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, om förutsättningar i övrigt föreligger för sådan fastställelse.

3. i samband med *en* ansökan enligt 2 § lagen (2018:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om förutsättningarna i 2 § andra stycket 1 och 2 den lagen är uppfyllda.

3 a §

Ett barn som har fyllt 15 år ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering i samband med en ansökan om tillstånd till ett kirurgiskt ingrepp som avses i 4 § lagen (2018:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen,

¹ Senaste lydelse 2012:457.

om det i övrigt finns förutsättningar för tillstånd till ett sådant kirurgiskt ingrepp.

8 §²

Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med *denna lag* döms till böter eller fängelse i högst sex månader. *Till ansvar enligt denna bestämmelse ska inte dömas om gärningen är belagd med straff i brottsbalken.*

Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med 2, 3, 3 a, 5 eller 6 § döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.
 2. Tillstånd till sterilisering som har meddelats enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen gäller fortfarande.
 3. Ärenden enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen som har inlett hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet handläggs enligt äldre föreskrifter.
 4. Äldre föreskrifter gäller för överklagande av beslut om tillstånd som har meddelats enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen.

² Senaste lydelse 2012:457.

Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt lagrådsremiss Ny lag om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter

1 kap.

3 §

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	Betydelse
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), <i>lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall</i> , lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, lagen (2018:000) om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen

har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	Betydelse
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), <i>lagen (2018:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen</i> , lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, lagen (2018:000) om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild

näringsidkare som bedriver hälso- och
sjukvård (privat vårdgivare).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. **5 §¹**

I denna lag avses med

1. *kön*: att någon är kvinna eller man,
2. *könsöverskridande identitet eller uttryck*: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön,
3. *etnisk tillhörighet*: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,
4. *funktionsnedsättning*: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,
5. *sexuell läggning*: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och
6. *ålder*: uppnådd levnadslängd.

Även den som avser att ändra eller har ändrat *sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön*.

Diskrimineringsgrunden kön omfattar även den som i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten avser att ändra eller har ändrat

1. *det kön som framgår av folkbokföringen, eller*
2. *kroppen genom kirurgiska ingrepp eller annan behandling.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

¹ Senaste lydelse 2014:958.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 22 kap. 6 § och 25 kap. 1 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 22 kap. 1 a § och 25 kap. 1 a §, och närmast före 25 kap. 1 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 kap.

1 a §

Sekretess gäller i Skatteverkets verksamhet för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen (2018:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. Motsvarande sekretess gäller i fråga om beslut som Socialstyrelsen har lämnat över med anledning av ett ärende enligt samma lag.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Lydelse enligt prop. 2017/18:260

Föreslagen lydelse

6 §

Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket och 2 § inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket, 1 a och 2 §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***25 kap.****1 §¹**

Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen, *fastställande av könstillhörighet*, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.

Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen, *vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen*, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.

Första stycket gäller inte om annat följer av 7, 8 eller 10 § eller 26 kap. 6 §.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen***1 a §***

Sekretess gäller i Socialstyrelsens verksamhet för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen (2018:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

¹ Senaste lydelse 2012:459.

Förslag till lag om ändring av lagen (2016:1013) om personnamn

Härigenom föreskrivs att 46 § lagen (2016:1013) om personnamn ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

46 §

En ansökan för ett barn som har fyllt 12 år i ett mål eller ärende enligt denna lag får inte göras utan barnets samtycke, utom i de fall barnet är varaktigt förhindrat att lämna samtycke till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande.

För den som är under 18 år görs en ansökan i ett mål eller ärende enligt denna lag av barnets vårdnadshavare. Om barnet har fyllt 12 år, får ansökan inte göras utan barnets samtycke, utom i de fall barnet är varaktigt förhindrat att lämna samtycke till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande.

Om ett barn har fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 2 § lagen (2018:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får ansökan om ändring av barnets förnamn göras av en av barnets vårdnadshavare. Om ett barn har fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 3 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får barnet självt ansöka om ändring av förnamn.

Vid bedömningen av om ett namnbyte är förenligt med barnets bästa enligt 34 § ska domstolen, även när barnets samtycke inte behövs, ta hänsyn till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

BILAGA 9

Lagrådets yttrande avseende lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-10-23

Närvarande: F.d. justitierådet Severin Blomstrand samt justitieråden Erik Nymansson och Thomas Bull

Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Enligt en lagrådsremiss den 30 augusti 2018 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen,
2. lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen,
3. lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall,
4. lag om ändring i föräldrabalken,
5. lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580),
6. lag om ändring i patientdatalagen (2008:355),
7. lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567),
8. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
9. lag om ändring av lagen (2016:1013) om personnamn.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av departementssekreteraren Sofia Aslamatzidou, biträdd av rättssakkunniga Helen Lidö.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Lagrådets yttrande är disponerat på följande sätt.

- Sammanfattning
- Beredningskravet
- Förslagen i lagrådsremissen
- Rättsverkan av en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen
- Europakonventionen
- Barnkonventionen
- Förslaget till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen
- Förslaget till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen
- Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken
- Förslaget till lag om ändring i steriliseringslagen
- Förslaget till lag om ändring i lagen om personnamn

Sammanfattning

Lagrådet avstyrker lagstiftning i enlighet med förslagen i lagrådsremissen av följande skäl.

- Regeringsformens beredningskrav är inte uppfyllt. Två departementspromemorior skickades på remiss med alltför kort remisstid. Promemoriornas innehåll var otillräckligt som grund för remissinstansernas svar. Det kan ifrågasättas att alla berättigade intressen var företrädna bland remissinstanserna.
- Grundläggande frågor om rättsverkan av ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen är inte behandlade. Remissen ger inte besked om hur vissa förslag förhåller sig till rättsordningen i övrigt. Konsekvenserna för andra delar av rättssystemet är otillräckligt behandlade.
- Vid kirurgiska ingrepp och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ger remissens lagförslag barn som har fyllt 15 år en självbestämmanderätt som tar över vårdnadshavarnas ansvar. Lagrådet ifrågasätter starkt om denna intresseavvägning är förenlig med artikel 8 i Europakonventionen. Vidare är intresseavvägningen svår att förena med regleringen av barnets bästa i barnkonventionen.

Härutöver kommenterar Lagrådet vissa av de föreslagna paragraferna.

Beredningskravet

I 7 kap. 2 § regeringsformen föreskrivs vissa krav på beredningen av regeringsärenden. Behövliga upplysningar och yttranden ska inhämtas från berörda myndigheter. Upplysningar och yttranden ska också inhämtas från kommuner i den omfattning som behövs. Även sammanslutningar och enskilda ska ges möjlighet att yttra sig i den omfattning som behövs.

Beredningskravets faktiska innehåll bestäms av det aktuella regeringsärendets natur. I fråga om lagstiftningsärenden är det normalt att ett förslag till lag med tillhörande motiv skickas på remiss till berörda myndigheter och organisationer. Remisstiden måste bestämmas så att remissinstanserna får tillräcklig tid för att sätta sig in i förslaget, bilda sig en uppfattning om det och avfatta ett remissvar. Beträffande kommuner och många privata organisationer måste därvid beaktas att beslutsordningen kan vara sådan att den kräver viss tid. I Propositionshandboken (Ds 1997:1), som har utarbetats inom Statsrådsberedningen och innehåller riktlinjer för regeringsarbetet, anges att remisstiden som huvudregel inte bör sättas kortare än tre månader.

Det material som remissinstanserna ska yttra sig över måste vara så utformat att det kan utgöra underlag för fullödiga analyser och bedömningar.

I dessa avseenden noterar Lagrådet följande beträffande beredningen av de lagförslag som nu underställs Lagrådets granskning.

Remissen bygger på två departementspromemorior (Ds 2018:11 och Ds 2018:17), som hade utarbetats i Socialdepartementet. Den första promemorian remitterades den 26 april 2018 med en sista svarstid den 21 juni samma år. Den andra promemorian remitterades den 21 maj 2018 med en sista svarstid den 25 juni samma år. Ett remissmöte beträffande båda promemoriorna hölls den 21 juni 2018.

Remissinstanserna fick alltså åtta veckor på sig att besvara den första remissen. Den andra remissen skulle besvaras inom fem veckor. Under den tiden inföll midsommarhelgen.

Promemorian Ds 2018:11 skickades till 133 remissinstanser, av vilka 83 svarade. Ds 2018:17 skickades till 138 instanser, varav 77 svarade. Att så många instanser inte avhördes kan antas bero på att de inte hade möjlighet att svara inom den utsatta tiden. Ett flertal remissinstanser lämnade svar med innebörden att de avstod från att yttra sig med hänvisning till den korta remisstiden. Sveriges kommuner och landsting (SKL) hade kraftfulla invändningar mot remisstiden och förklarade att det hade varit omöjligt att inhämta synpunkter från medlemmarna. SKL ansåg att frågan var mycket viktig och ville därför gärna återkomma till hösten med ett genomarbetat remissvar. Lagrådet har tagit del av ett yttrande av SKL daterat den 14 september 2018. Remisserna skickades till 31 kommuner men endast ett par av dem svarade. Lagrådet återkommer till remissutfallet i denna del.

Lagrådet noterar vidare att chefsjustitieombudsmannen Elisabeth Rynning ifrågasatte lämpligheten av den korta remisstiden med tanke på de komplexa intresseavvägningar förslagen aktualiserade. Det hade inte varit möjligt för henne att inom den angivna remisstiden komma med mer än några mycket kortfattade synpunkter. I övrigt avstod hon från att yttra sig.

Det är alltså tydligt att remisstiderna var alltför korta, särskilt med tanke på att departementspromemoriorna avhandlade svåra och känsliga frågor. Till bilden hör att promemoriorna var kortfattade och lämnade viktiga frågor utan närmare belysning. Det underlag som remissinstanserna hade att yttra sig över var således bristfälligt och försvårade analysen av förslagen i promemoriorna. Lagrådet återkommer till lagförslagets innehåll.

Trots det stora antalet remissinstanser kan det ifrågasättas att alla berättigade intressen var företrädade. Det kan noteras att t.ex. Svenska Bankföreningen, Svenska kyrkan och flera kvinnoorganisationer inte hade fått promemoriorna på remiss men yttrade sig på eget initiativ.

Under 2015 remissbehandlades ett utredningsbetänkande i samma ämne, SOU 2014:91. Betänkandet har inte lett till lagstiftning. Det lagstiftningsärendet kan inte tas till intäkt för att beredningen av det nu aktuella ärendet skulle kunna göras mindre grundlig. Förslagen i betänkandet var i väsentliga avseenden andra än förslagen i promemoriorna. Departementet kunde inte heller förutsätta att remissinstanserna hade det tidigare betänkandet aktuellt.

I lagrådsremissen lämnas ingen förklaring till de korta remisstiderna. Under föredragningen inför Lagrådet har nämnts att förslagen syftar till att minska psykisk ohälsa hos den berörda målgruppen, att det är angeläget att få till en ändring så snart som möjligt och att frågan därför är politiskt prioriterad. Sådana förklaringar är otillräckliga.

Som framgår av det följande har också viktiga frågor förbigåtts eller inte fått erforderlig behandling i lagrådsremissen. Även i detta hänseende har lagstiftningsärendets beredning varit bristfällig.

Med hänsyn till vad Lagrådet har anfört kan det inte anses att det i 7 kap. 2 § regeringsformen föreskrivna beredningskravet är uppfyllt. Remissen kan inte läggas till grund för lagstiftning och Lagrådet avstyrker lagförslagen.

Beredningen måste alltså göras om. I det följande lämnar Lagrådet synpunkter som då bör beaktas.

Förslagen i lagrådsremissen

I lagrådsremissen föreslås att två nya lagar, lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, ska ersätta lagen (1972:119) om fastställande av köns-tillhörighet i vissa fall. Förslagen innebär bl.a. att processen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen särskiljs från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen. Ett övergripande mål är att en person ska kunna få sin könsidentitet rättsligt erkänd med respekt för rätten till självbestämmande. Några av de viktigaste ändringarna, i förhållande till vad som gäller i dag, är följande.

Enligt huvudregeln ska den som har fyllt 12 år efter ansökan få ändra det kön som framgår av folkbokföringen utan att det ska ställas något krav på prövning av sökandens könsidentitet. Beträffande barn gäller att om vårdnadshavarna är oense om en ansökan ska ges in, får socialnämnden besluta om en sådan åtgärd om det krävs med hänsyn till barnets bästa. Skatteverket är beslutande myndighet och ska endast pröva om vissa formella krav är uppfyllda. Annorlunda förhåller det sig beträffande den som tidigare har beviljats en ändring. En prövning ska då ske av personens könsidentitet. Ett barn som har fyllt 15 år ska efter egen ansökan få ändra det kön som framgår av folkbokföringen sedan en prövning skett av könsidentiteten. Detta ska kunna ske utan att vårdnadshavarna har fått insyn i eller information om åtgärden. Beslut efter prövning av en persons könsidentitet ska fattas av Socialstyrelsen.

Ett kirurgiskt ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att personens kropp ska stämma överens med könsidentiteten ska få göras på den som fyllt 18 år efter en prövning av könsidentiteten. Om det finns synnerliga skäl ska Socialstyrelsen efter ansökan ge tillstånd till ett sådant ingrepp på ett barn som har fyllt 15 år. En sådan ansökan ska få göras av barnet självt utan att vårdnadshavarna får insyn i eller information om åtgärden.

Rättsverkan av en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

En av Lagrådets uppgifter är att granska hur framlagda förslag förhåller sig till rättsordningen i övrigt (8 kap. 22 § 1 regeringsformen).

Även om lagstiftningen av i dag på ett helt annat sätt än vad som var fallet tidigare är könsneutral, kvarstår åtskilliga bestämmelser där en persons könstillhörighet har en rättslig betydelse. En fråga som inställer sig är vilken rättsverkan ett av Skatteverket fattat beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen har – och till följd av förslagen får – vid tillämpningen av sådana bestämmelser. Denna fråga behandlas inte i lagrådsremissen.

I direktiven till den utredning som föregick den nu gällande lagen från 1972 anges att en huvudfråga för utredningen gäller rättsverkningarna av att en person kommer att tillhöra ett annat kön än tidigare. Det bör enligt direktiven diskuteras huruvida en könsväxling ska få verkan i alla de hänseenden där könstillhörigheten har rättslig betydelse (SOU 1968:28 s. 15). Utredningen redovisar utförliga överväganden i dessa avseenden (se s. 40–45), överväganden som regeringen i allt väsentligt anslöt sig till.

I den efterföljande propositionen redovisar regeringen inledningsvis vissa allmänna synpunkter (prop. 1972:6 s. 44 ff.). Det anges att någon ändring av den registrerade könstillhörigheten inte bör komma i fråga annat än när mycket starka skäl föreligger för en sådan åtgärd. Detta gäller i särskilt hög grad de transsexuella, vilka i kroppsligt avseende klart tillhör ett visst kön men upplever sig som tillhörande det motsatta könet. För ändring av den officiella könstillhörigheten i ett sådant fall måste fordras att den psykiska upplevelsen sedan länge är mycket fast grundad i personligheten.

Det konstateras vidare att det hos transsexuella ofta framträder en önskan att genom hormonell behandling eller kirurgiska ingrepp förändra det somatiska tillståndet så att detta bättre överensstämmer med den önskade könstillhörigheten. Med hänsyn till den avgörande betydelse som enligt regeringen bör tillmätas den psykosexuella faktorn bör sådana förändringar inte ha någon självständig inverkan på bedömandet av könstillhörigheten. Av detta följer att det inte bör krävas att sådana åtgärder har vidtagits för att fastställelse av ändrad könstillhörighet ska kunna ske. Obenägenheten för somatiska förändringar kan emellertid vara ett tecken på att den psykosexuella inriktningen inte är tillräckligt stark för att motivera ett fastställelsebeslut. Det anförs vidare att om en transsexuell inte låter uppfattningen om sin könstillhörighet ta sig yttre uttryck kan detta ge anledning till tvivel om upplevelsen är så stark som den bör vara för att fastställelse enligt lagen ska kunna komma i fråga.

Mot bakgrund av dessa överväganden infördes i lagen vissa villkor för att få fastställt annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen. Villkoren var att sökanden sedan ungdomen upplever att han eller hon tillhör det andra könet, sedan avsevärd tid uppträder i enlighet med detta och måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden

samt att han eller hon hade steriliserat sig eller av annan orsak saknat fortplantningsförmåga.

Vad närmare gäller frågan om vilken rättsverkan ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen har (a. prop. s. 45 ff.), anges att den officiella könsregistreringen utgör endast en presumtion för att vederbörande tillhör det uppgivna könet. En domstol eller annan myndighet som har att träffa ett avgörande för vilket en persons kön är av betydelse kan utgå från en annan uppfattning på denna punkt än den som kommit till uttryck i den officiella registreringen.

Med anledning av att vissa remissinstanser hade ifrågasatt om en särskild lag var nödvändig anför föredragande statsrådet bl.a. följande.

En lösning som kan synas ligga nära till hands är att i exempelvis folkbokföringsförordningen införa en allmän regel om ändring av könsregistreringen för den som inte längre är att anse som tillhörande det kön under vilket han är registrerad. En sådan regel skulle emellertid troligen behöva kompletteras med en bestämmelse som preciserar vad som utmärker manligt och kvinnligt kön. Utformningen av en sådan bestämmelse stöter på stora svårigheter. Jag har därför kommit till den uppfattningen att de sakkunnigas förslag, som innebär att man genom en särskild lag reglerar de materiella förutsättningarna för ändrad könstillhörighet och handläggningen av sådana frågor, är att föredra. En ytterligare fördel med denna lösning är att man kan uppnå avgöranden som är bindande för framtiden och inte bara, som anteckningar i folkbokföringen, har presumtionsverkan.

I likhet med de sakkunniga anser jag att ett beslut om ändrad könstillhörighet bör leda till att den beslutet rör i alla avseenden där könet har rättslig betydelse ska anses tillhöra det nya könet. En annan ordning skulle innebära att det skulle finnas mellanformer mellan manligt och kvinnligt kön, vilket skulle medföra konsekvenser som blir mycket svåra att överblicka. Det nu anförda utgör ytterligare ett stöd för att kraven för ändring måste sättas relativt högt.

Förarbetena till den nuvarande lagen ger alltså uttryck för uppfattningen att det kön som framgår av folkbokföringen i normalfallen endast har presumtionsverkan och att en domstol eller en annan myndighet kan utgå från en annan uppfattning på denna punkt än som kommit till uttryck i den officiella registreringen, eller som det uttrycks på annat håll i propositionen ”en domstol eller annan myndighet som har att pröva någons könstillhörighet ska alltså, om det visar sig att registreringen är felaktig, kunna grunda sitt avgörande på det verkliga könet” (a. prop. s. 53). Beslut om ändrad könstillhörighet däremot ska vara bindande för framtiden och den som beslutet rör ska anses tillhöra det nya könet i alla avseenden där könet har rättslig betydelse, eller som det uttrycks i författningskommentaren ”ett fastställelsebeslut blir bindande för domstolar och andra myndigheter som har att pröva frågor där någons kön har rättslig betydelse” (a. prop. s. 58). Detta ställningstagande var i linje med utredningens överväganden där fastställelsebeslutet klassificerades som ett s.k. statusavgörande av liknande slag som exempelvis en dom angående omyndigförklaring eller faderskap till barn utom äktenskap. Lika lite som när det gäller en dom av sådant slag kan innehållet i ett slutgiltigt avgörande om ändrad könstillhörighet ifrågasättas (SOU 1968:28 s. 41 f.).

I betänkandet Ändrad könstillhörighet – förslag till lag (SOU 2007:16) anförs att när den transsexuelle fått ett positivt beslut om ändrad könstillhörighet från Rättsliga rådet innebär det att han eller hon ska erkännas fullt ut i sin nya könstillhörighet. I de sammanhang där det har betydelse om individen är man eller kvinna ska han eller hon således behandlas utifrån den könstillhörighet han eller hon fått genom beslutet (s.120). I utredningens förslag till lag om ändring av könstillhörighet anges i 7 § att könstillhörighet som fastställts med stöd av denna lag ska, om annat inte föreskrivs, gälla vid tillämpning av all annan lagstiftning.

I den efterföljande propositionen Ändrad könstillhörighet (prop. 2011/12:142) föreslogs inte en ny lag utan endast vissa ändringar i 1972 års lag. Något förslag till ändring, motsvarande utredningens förslag till 7 §, lämnades inte. Frågan om vilken rättsverkan ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen har behandlades inte i propositionen. Inte heller övervägdes denna fråga närmare i propositionen Upphävande av kravet på sterilisering för ändrad könstillhörighet. Det anges endast att principen att den förvärvade könstillhörigheten ska vara den som styr den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har betydelse är genomgripande och grundläggande (prop. 2012/13:107 s. 19).

Frågan behandlas inte heller närmare i betänkandet Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering (SOU 2014:91), där det för första gången lämnas ett förslag om en separat lag om ändring av juridiskt kön med utgångspunkt från att det ska stå var och en fritt att ändra det juridiska kön som framgår av folkbokföringen. Utredningen synes dock haft som utgångspunkt att den nya könstillhörigheten ska erkännas på samtliga rättsliga områden (se s. 278).

Som nämnts behandlas inte frågan om vilken rättsverkan ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen har i lagrådsremissen. Inte heller behandlas frågan i promemorian Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (Ds 2018:17), som ligger till grund för förslagen.

En fråga som inställer sig är om de snart 50 år gamla uttalandena från förarbetena till den nu gällande lagen alltså kan vara vägledande och i sådant fall på vilket sätt när processen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska grundas på rätten till självbestämmande utan föregående fastställelsebeslut och särskiljas på sätt som föreslagits från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Det skulle kunna hävdas – till skillnad från vad som anges i förarbetena till 1972 års lagstiftning – att den uppgift om kön som framgår av folkbokföringen även utan ett fastställelseförfarande ska vara bindande för domstolar och andra myndigheter som har att pröva frågor där någons kön har rättslig betydelse. Det förefaller dock tveksamt om ett sådant synsätt skulle vara förenligt med den verkan man normalt tillerkänner uppgifter i folkbokföringen och ändringar som skett efter egen ansökan. Det kan anmärkas att det händer att personer får ett nytt personnummer av andra skäl än fastställelse av ny könstillhörighet. Det kan exempelvis vara fråga om att en person har fått fel kön registrerat av misstag eller rättelse av

födelsestid med stöd av handlingar från hemlandet. Det sker varje år mellan 1 500–3 000 personnummerändringar där personnumret av olika skäl är felaktigt (Ds 2018:17 s. 61 f.).

Om uppgiften om kön i folkbokföringen endast ska få presumtionsverkan skulle det kunna hävdas, att i de fall där det sker en prövning av könsidentiteten och en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen sker till följd av detta, blir beslutet bindande för domstolar och andra myndigheter som har att pröva frågor där någons kön har rättslig betydelse. Ett sådant betraktelsesätt skulle kunna vara i överensstämmelse med de principiella utgångspunkterna i förarbetena till 1972 års lag. Det kan dock riktas invändningar mot ett sådant resonemang.

Enligt huvudregeln i det nu framlagda förslaget ska den som fyllt 12 år efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat utan att det ska ställas något krav på prövning av sökandens könsidentitet. Det innebär att den, som det kan antas, majoritet som får det kön som framgår av folkbokföringen ändrat med stöd av denna regel inte kan vara säker på att ändringen är bindande vid framtida prövningar av frågor där könet har rättslig betydelse. Det är endast för vissa grupper som en sådan rättsverkan skulle inträda, dvs. i de fall där det ställs krav på att Socialstyrelsen gör en prövning av könsidentiteten. De fall som det är fråga om är, när den som tidigare har beviljats ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ansöker om ändring på nytt, ett barn som har fyllt 15 år och där inte vårdnadshavarna utan barnet självt gör en ansökan samt barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Det är svårt att motivera varför en sådan rättsverkan ska inträda endast i dessa fall.

Det finns anledning att påpeka att dessa, som det kan tyckas, teoretiska resonemang kan ha en högst påtaglig praktisk betydelse och kan föranleda betydande tillämpningsproblem. Som ett första exempel på detta kan nämnas reglerna om och förfarandet vid kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

I 2 kap. regeringsformen finns bestämmelser om skydd för medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter. Var och en är enligt 6 § gentemot det allmänna skyddad mot kroppsliga ingrepp och kroppsvisitation. Detta grundlagsskydd kan enligt 20 § begränsas genom lag.

Kroppsvisitation och kroppsbesiktning får genomföras med stöd av ett stort antal lagar. Att underkasta sig sådan visitation kan vara en förutsättning för att t.ex. få tillträde till en rättegång, besöka offentliga sammanträden i riksdagen, kommuner och landsting eller att gå ombord på ett flygplan. Kroppsvisitation utgör en undersökning av bl.a. kläder och annat som någon bär på sig. I regel begränsas undersökningen till att den som visiterar känner i eller utanpå fickor och kläder. En mer fullständig kroppsvisitation kan innebära att den visiterade får ta av sig kläderna för att dessa ska kunna undersökas närmare. Kroppsbesiktning utgör en undersökning av inte bara människokroppens yttre utan även av dess inre.

Nästan undantagslöst innehåller författningar som reglerar kroppsvisitation eller kroppsbesiktning bestämmelser om att sådana åtgärder inte får utföras eller bevitnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska. Historiskt sett har bestämmelserna främst värnat kvinnors kroppsliga integritet och kvinnor har i vissa lagar alltså ett starkare skydd än män, se t.ex. 4 kap. 7 § andra stycket häkteslagen (2010:611), där det anges att om det är nödvändigt får en kroppsvisitation eller en kroppsbesiktning av en man utföras eller bevitnas av en kvinna, medan en motsvarande undantagsregel inte finns när åtgärden riktas mot en kvinna.

En fråga som inställer sig är hur sådana bestämmelser ska tolkas beträffande t.ex. en person som enbart har ändrat den uppgift om kön som framgår av folkbokföringen, dvs. som själv identifierar sig i enlighet med det ändrade könet men som av omgivningen kan uppfattas tillhöra det andra könet. Får t.ex. en man som på detta sätt ändrat kön enligt folkbokföringen men som av de kvinnor som ska kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas uppfattas vara en man utföra sådana åtgärder? Frågan synes rymma en intressekonflikt mellan det i lagrådsremissen övergripande målet att en person ska kunna få sin könsidentitet rättsligt erkänd med respekt för rätten till självbestämmande och i detta fall skyddet för kvinnors kroppsliga integritet. För att kunna ge svar på frågan torde det krävas ett ställningstagande till vilken rättsverkan en ändring i folkbokföringen ska tillerkännas.

Det kan invändas att en sådan intressekonflikt som den nu redovisade föreligger redan med dagens reglering eftersom 1972 års lag inte ställer upp något krav på t.ex. hormonell behandling eller kirurgiska ingrepp för att fastställelse av ändrad könstillhörighet ska kunna ske. Dessutom ges frågan ett svar i förarbetena till den lagstiftningen eftersom det där anges att ett fastställelsebeslut blir bindande för domstolar och andra myndigheter som har att pröva frågor där någons kön har rättslig betydelse, låt vara att villkoren för att få fastställt annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen har mildrats sedan förarbetena skrevs, särskilt i och med borttagandet av steriliseringskravet.

Av betydelse i sammanhanget är dock att 1972 års lag, till skillnad från den i lagrådsremissen föreslagna lagen, inte grundas på självbestämmande utan på ett särskilt fastställelseförfarande och inte särskiljer processen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen. I 1972 års lag ställdes ursprungligen stränga krav för att få fastställt annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen. Lagen är framtagen för gruppen transsexuella som då uppskattades till något hundratal personer i landet, exklusivt ett visst mörkertal, och det anförs i förarbetena att det förhållandet att en transsexuell inte låter uppfattningen om sin könstillhörighet ta sig yttre uttryck kan ge anledning till tvivel om upplevelsen är så stark som den bör vara för att fastställelse enligt lagen ska kunna komma i fråga. Lagstiftningsarbetet bedrevs med den utgångspunkten att ”ju mindre krav som anses böra ställas för att könet ska kunna bestämmas i strid mot tidigare gängse normer, desto starkare skäl kan anföras för att ändringen inte bör få fullt

ut alla de rättsverkningar som eljest tillkommer personer med det motsatta könet” (SOU 1968:28 s. 40). Lagstiftaren torde inte annat än i rena undantagsfall ha sett framför sig att en persons registrering i folkbokföringen och hur denne uppfattades av omgivningen skulle skilja sig åt.

Förhållandena är annorlunda med den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Lagen utgår från rätten till självbestämmande. Enligt huvudregeln ska därför den som ansöker få ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, utan föregående prövning av könsidentiteten. Skatteverkets prövning innefattar endast om vissa formella krav är uppfyllda. Beroende på handläggningstiden hos Skatteverket, kan en person få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat på kort tid.

Det förtjänar slutligen att påpekas – och detta är nog så viktigt – att tolkningen av ”motsatt kön” i bestämmelser om kroppsvisitation och kroppsbesiktning har lika stor betydelse för det fall att det är den som utsätts för en sådan åtgärd som har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen. Den personen har rätt att få kroppsvisitation och kroppsbesiktning utförd av en person som inte tillhör det motsatta könet.

I samband med tidigare lagstiftningsarbeten gjordes kartläggningar av gällande lagstiftning där en persons könstillhörighet har en rättslig betydelse (se t.ex. SOU 1968:28 s. 16–19 och SOU 2007:16 s. 62–66). Så har inte skett denna gång. Även om det inte ankommer på Lagrådet att uppdatera ett sådant arbete, kan dock vid en hastig genomgång av vissa författningar på det för lagrådsremissen ansvariga departementets ansvarsområde följande exempel nämnas.

Lagen (2012:263) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hanteringen av mänskliga organ innehåller bestämmelser om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga organ avsedda för transplantation till människokroppen och syftet med lagen är att skydda människors hälsa (1 §). I förordningen (2012:346) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hanteringen av mänskliga organ ges kompletterande föreskrifter till lagen. I 2 § anges att om ett organ erbjuds ett land inom EES ska den vårdgivare som ansvarar för att ta tillvara organet se till att lämna uppgifter som framgår av avsnitt A i bilagan till förordningen till behörig myndighet eller delegerad inrättning i det landet. Uppgifterna i avsnitt A ska i tillämpliga fall skickas direkt till det aktuella transplantationscentrumet. I avsnitt A i bilagan till förordningen anges ett stort antal uppgifter som ska lämnas, däribland donatorns kön.

Mot bakgrund av att kön nämns som en av de uppgifter som ska lämnas får det förutsättas att uppgiften har betydelse för den som erbjuds ett organ. Det ligger nära till hands att anta att man här avser vad som möjligen skulle kunna benämnas biologiskt kön. Den fråga som inställer sig är dock hur man av rättsordningen kan utläsa vad som avses med kön i detta sammanhang.

Enligt förordningen (2001:709) om cancerregister hos Socialstyrelsen får Socialstyrelsen föra hälsodataregister i form av ett cancerregister (1 §). Enligt 3 § får personuppgifter i cancerregistret behandlas för framställning av statistik, uppföljning och utvärdering av insatser för att förebygga cancersjuklighet, utvärdering av hälsokontroller samt forskning och epidemiologiska undersökningar inom cancerområdet. Det framgår av 4 § 1 att sådana personuppgifter får behandlas som rör patienter som diagnostiserats för tumörer eller tumörliknande tillstånd och att behandlingen får avse uppgifter om bl.a. kön, diagnos och tumörutbredning. Det anges i 6 § att den som bedriver verksamhet inom hälso- och sjukvården ska, för de ändamål som anges i 3 § lagen (1998:543) om hälsodataregister, lämna de uppgifter som avses i 4 § 1 till cancerregistret.

Även här inställer sig frågan om hur man av rättsordningen kan utläsa vad som avses med kön i detta sammanhang.

I lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn anges i 1 kap. 3 § andra stycket att en efterlevande kvinna kan ha rätt till änkepension enligt bestämmelserna i 6 kap. Där finns detaljerade bestämmelser som bl.a. anger förutsättningarna för rätten till änkepension och beräkning av änkepension till kvinnor som har fyllt respektive inte har fyllt 65 år. Lagen har upphävts men vissa bestämmelser i lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken leder till att änkepension alltså kan utgå till en kvinna under förutsättning att maken har avlidit och att makarna var gifta innan 1990. Någon motsvarande ersättning för män finns inte.

Den fråga som aktualiseras är om en kvinna som är berättigad till änkepension förlorar rätten till denna om hon med stöd av den föreslagna lagen ändrar det kön som framgår av folkbokföringen (jfr SOU 2007:16 s. 120).

Som inledningsvis nämndes är en av Lagrådets uppgifter enligt 8 kap. 22 § regeringsformen att granska hur framlagda förslag förhåller sig till rättsordningen i övrigt. En förutsättning för att Lagrådet ska kunna göra en sådan granskning är att det i beredningsunderlaget för framlagda förslag finns en analys av denna fråga. Det underlag som finns uppfyller som framgått inte de krav som man kan ställa i detta hänseende. Den fråga som för 50 år sedan ansågs vara en huvudfråga, dvs. rättsverkningarna av att en person kommer att tillhöra ett annat kön än tidigare, behandlas inte alls i lagrådsremissen.

Ett ställningstagande i denna fråga är av stor betydelse även i ett vidare sammanhang. Det kan förutsättas att det föreslagna förenklade förfarandet utan föregående prövning av den sökandes könsidentitet i sig kommer att leda till ett ökat antal ändringar av det kön som framgår av folkbokföringen. Till detta kommer att enligt remissyttrande från BUP Konsultenhet Karolinska Solna har antalet barn och unga som söker vård för könsdysfori ökat dramatiskt de senaste åren och fortsätter att öka. Karolinska institutet anger att incidensen av könsdysfori har ökat kraftigt under de senaste åren och personer som önskar byta juridiskt kön men inte genomgå medicinsk behandling eller kirurgi har blivit allt vanligare. Detta samman-

taget kan förväntas leda till ett ökat antal problematiska situationer i vardagslivet som även kan medföra rättsliga prövningar, t.ex. enligt diskrimineringslagen (2008:567). Som exempel kan nämnas frågan vilket omklädningsrum en elev ska använda, om eleven endast har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen men av klasskamrater uppfattas ha det tidigare könet. Motsvarande frågor kan uppkomma vid ombyte på arbetsplatser, i badhus och på motionsanläggningar. Inte heller detta behandlas i lagrådsremissen. Det måste ankomma på lagstiftaren att ge vägledning i dessa frågor.

En annan av Lagrådets uppgifter enligt 8 kap. 22 § regeringsformen är att granska om förslaget är utformat så att lagen kan antas tillgodose de syften som har angetts.

Enligt lagrådsremissen är ett övergripande mål att en person ska kunna få sin könsidentitet rättsligt erkänd med respekt för rätten till självbestämmande. Huruvida syftet om rättsligt erkännande uppnås är beroende av svaret på de frågor om rättsverkan som har behandlats ovan. En risk är att det ökade självbestämmandet leder till att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen endast får vad som har benämnts presumtionsverkan och inte blir bindande för framtiden i alla avseenden där kön har rättslig betydelse. För den grupp transsexuella som förarbetena till 1972 års lag tog sikte på skulle detta tvärtemot syftet med lagen kunna innebära en försämring.

Europakonventionen

Förslagen i lagrådsremissen väcker ett antal frågor om hur de förhåller sig till reglerna i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR).

Särskilt aktualiseras konventionens artikel 8, enligt vilken var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv. Inskränkningar i detta skydd får göras, men enligt artikelns andra stycke endast om de har stöd i lag, har ett legitimt syfte och är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle. I detta ingår att det ska föreligga ett starkt samhälleligt intresse ("pressing social need") för begränsningen och att den är proportionerlig, dvs. innehåller en rimlig balansering av motstående intressen.

De delar av lagrådsremissens förslag som särskilt aktualiserar artikel 8 är de om att barn mellan 15 och 18 år ska kunna få tillstånd till könskorrigering kirurgi och få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat utan att vårdnadshavarna ger sitt samtycke eller ens underrättas. Vårdnadshavarnas intresse av att få bestämma eller vara delaktiga i frågor om sitt barns välbefinnande har alltså fått vika för den unges intresse av att få bestämma själv. Det är således en långtgående begränsning av föräldransvaret som föreslås. I praktiken fråntas föräldrarna både rätten och ansvaret att bedöma vad som är bäst för deras barn i dessa fall och kan dessutom hållas helt utanför den procedur där åtgärderna vidtas.

Avgörande för om förslagen kan accepteras från konventionens synpunkt är om denna intresseavvägning skett på ett övertygande sätt. Särskilt viktig blir en sådan intresseavvägning när det gäller mänskliga rättigheter som ska vägas mot varandra, såsom i fallet med barns rätt till självbestämmande och vårdnadshavares rätt till inflytande över barnets liv. Lagrådet vill i det sammanhanget anföra följande.

Förslagen har den enskildes självbestämmanderätt som en utgångspunkt (s. 49). Bakgrunden till förslaget om kirurgiska ingrepp är den att unga människors upplevelse av att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten ofta innebär ett lidande och att detta kan hämma den unges utveckling, t.ex. genom hinder att gå i skolan, umgås med vänner m.m. Psykisk ohälsa i form av suicidtankar är vanligare i denna grupp av unga än bland befolkningen i allmänhet. Vissa unga i denna grupp åker utomlands för att genomföra underlivskirurgi och kan då inte ges nödvändiga insatser inom den svenska könsbekräftande vården. Av dessa skäl bedömer regeringen det vara angeläget att sänka åldersgränsen för kirurgiska ingrepp från dagens 18 år (s. 66 f.).

När det gäller ändringar i folkbokföringen anför regeringen att det är av avgörande betydelse för möjligheten att kunna leva i sin könsidentitet att också kunna ändra det kön som framgår där. Det är en fråga om personlig integritet och den är väsentlig för barns välmående, hälsa och utveckling. Det är vidare inte en irreversibel åtgärd. Den underlättar för barnet att leva i enlighet med sin könsidentitet och bidrar därmed till barnets hälsa, välmående och utveckling (s. 99 f.). Regeringen gör i det sammanhanget bedömningen att vårdnadshavarna bör få information efter det att folkbokföringen för deras barn ändrats, så att de kan fortsätta utöva vårdnaden om barnet.

Frågan hur dessa bedömningar förhåller sig till konventionens krav behandlas endast ytligt i remissen. Avseende de kirurgiska ingreppen anges att ”ingreppet i vårdnadshavarnas bestämmanderätt måste anses nödvändigt för att tillgodose ett legitimt intresse och vara proportionerligt på det sätt som krävs enligt artikel 8.2 i Europakonventionen” (s. 74). Angående frågan om ändring i folkbokföringen anför regeringen att ”[f]rågans personliga prägel och betydelse för den unge motiverar därför att vårdnadshavarperspektivet får stå tillbaka när det gäller möjlighet till att ändra kön i folkbokföringen”, varefter man konstaterar att detta är nödvändigt och legitimt på det sätt som krävs enligt konventionen (s. 100).

När det gäller analysen av konventionens krav noterar Lagrådet inledningsvis att det varken i lagrådsremissen eller i departementspromemoriorna som förslagen bygger på hänvisas till något fall där Europadomstolen – vars domar är avgörande för tolkningen av konventionen – bedömt frågor om underårigas möjligheter till kirurgiska ingrepp och ändringar i folkbokföringen i relation till vårdnadshavarnas inställning. Det är osäkert om de resonemang om självbestämmandets betydelse som Europadomstolen framhållit avseende vuxna personers val av ändring av könsidentiteten är överförbara till barn mellan 15 och 18 år, eftersom

någon konflikt med vårdnadshavares bestämmanderätt inte föreligger i sådana fall.

I fall där staten helt eller delvis tar över vårdnadshavarnas rättigheter och skyldigheter för att barnen får illa har Europadomstolen ansett att konventionen kräver processuella rättssäkerhetsgarantier och att sådana åtgärder endast vidtas som en sista utväg när de är strikt nödvändiga i förhållande till barn som löper risk för sin hälsa eller välmående (se *Wetjen and Others v. Germany*, dom 22 juni 2018, punkterna 70 och 84). När det gäller vårdnadshavarnas rättigheter i andra fall betonas att staternas möjligheter att ingripa varierar med hänsyn till vad frågan gäller och dess betydelse för de inblandade. Artikel 8 kräver en rimlig balans mellan barns och vårdnadshavares intressen, där de senare dock aldrig kan tillåtas leda till att vårdnadshavaren skadar barnets hälsa och utveckling (se *Kocherov and Sergeyeva v. Russia*, dom 12 september 2016, punkt 94–95).

Det starka samhällsintresse som motiverar dessa ingrepp i relationen mellan föräldrar och barn är som framgått framförallt hänsyn till de senares välmående, hälsa och utveckling. Detta är ett legitimt intresse för begränsningar av rättigheterna i artikel 8. Svensk familjerätt bygger dock på att vårdnadshavarna är de som har ansvaret intill dess att barnet blir vuxet vid 18 års ålder, även om detta ansvar kompletteras av hänsyn till barnets egen vilja i förhållande till dess ålder och mognad (se även remissen s. 99). En självklar utgångspunkt är att vårdnadshavare till barn som har fyllt 15 år och som överväger könskorrigering kirurgi eller ändring av det kön som framgår av folkbokföringen inte är sämre än andra vårdnadshavare att ta detta ansvar. Något sådant påstås inte heller i remissen. Det kan därför ifrågasättas att alla dessa vårdnadshavare fränkänns en formell roll enligt förslagen.

I remissen påpekas att 15-åringar i vissa sammanhang getts stort inflytande över beslut gällande sin egen hälsa eller integritet (s. 99). Detta argument återkommer även på andra ställen i remissen och dess betydelse synes vara att visa att 15-åringar redan nu har ett betydande självbestämmande i frågor som gäller deras hälsa och vård. Förslaget skulle därmed ligga i linje med redan etablerade regler.

Lagrådet vill framhålla att det angivna exemplet gäller åtgärder som ska vidtas visavi den unge. Det föreligger en betydande skillnad mellan att kräva 15-åringars samtycke till något som andra bestämt och att ge samma 15-åringar ensam bestämmanderätt. Att 15-åringar getts den förra befogenheten leder inte automatiskt till att de också bör ha den senare. Avgörande för den frågan bör vara vad som är barnets bästa och där kan vårdnadshavarnas uppfattning – som vanligen baseras på långvarig erfarenhet av och starka känslomässiga band till barnet – inte bortses från om det inte föreligger starka skäl. Några sådana skäl har inte anförts i remissen. Särskilt när det gäller irreversibla ingrepp såsom kirurgi i underlivet torde krävas noggranna överväganden för att låta personer som rättsordningen i övrigt inte anser kapabla att fatta viktiga beslut ändå ges en sådan rätt.

Mot denna bakgrund kan konstateras att förslaget går mycket långt i att generellt begränsa vårdnadshavarnas roll utan att det klart framgår att tillräckligt starka samhällseliga intressen finns för detta. Det kan vidare starkt ifrågasättas om den valda utformningen av reglerna innebär en rimlig balans mellan vårdnadshavarnas och deras barns mänskliga rättigheter i enlighet med artikel 8 EKMR.

1989 års barnkonvention

I remissens förslag ges som nämnts barn mellan 15 och 18 år rätt att helt utan vårdnadshavarnas inblandning vidta åtgärder avseende könskorrigering och kirurgi och ändringar av det kön som framgår av folkbokföringen. Regeringen anger att förslagen utgår från synen på barn som rättighetsbärare och att reglerna utformats med beaktande av barnens särskilda skyddsbehov och rätt till inflytande över sina personliga angelägenheter samt till vårdnadshavarnas rättigheter och skyldigheter (s. 70 f.). Barnkonventionens grundläggande principer anges vara tillgodosedda. Förslagen väcker frågor om barnkonventionen kräver en sådan ordning eller om den tvärtom innehåller hinder därför.

Barnkonventionens utgångspunkter är att barn har rättigheter och att barnets bästa ska vara vägledande vid alla åtgärder som rör barnet (artiklarna 2 och 3). Därutöver finns bestämmelser om bl.a. barns rätt till namn, medborgarskap och identitet (artiklarna 7 och 8), barns rätt att få uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet och att barnets åsikter tillmäts vikt i förhållande till ålder och mognad (artikel 12) samt barns rätt till bästa möjliga hälsa och till hälso- och sjukvård (artikel 24).

Av konventionen följer att staten vid skyddet av barns rättigheter ska ta hänsyn till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet (artikel 3). Vidare anges att konventionsstaterna ska respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar, vårdnadshavare m.fl. att ge lämplig ledning och råd då barnet utövar sina rättigheter (artikel 5). Enligt konventionen är det vårdnadshavarna som gemensamt har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling och de ska vägledas av barnets bästa (artikel 18).

Det är således tydligt att barnkonventionen inte bara ger barn rättigheter utan även erkänner vårdnadshavarnas centrala roll i alla frågor som rör deras barn. Konventionstexten ger alltså inte stöd för att barnets rätt till självbestämmande generellt kan ges företräde framför det som vårdnadshavarna anser är barnets bästa, utan detta måste bedömas utifrån vilken fråga det gäller, barnets ålder och mognad samt det ansvar som vårdnadshavarna ytterst har för barnets välbefinnande. Något krav på ett så långtgående självbestämmande som regeringens förslag innefattar kan inte konventionstexten anses ställa.

Vid sidan av konventionstexten har konventionsstaternas uppfattning stor betydelse för hur en internationell konvention ska förstås (se Wienkonven-

tionen om traktaträtten, artikel 31, SÖ 1975:1). Det kan därför noteras att Sverige och många andra konventionsstater vid tiden för konventionens ingående 1989 hade ett regelsystem som inte gav unga under en viss ålder – ofta 18 år – full bestämmanderätt över sig själva. Detta gäller alltså. Från svensk synpunkt torde avsikten med att tillträda konventionen inte ha varit att undergräva denna ordning och det är sannolikt att motsvarande gäller andra konventionsstater.

På basis av artikel 43 i barnkonventionen har en särskild barnrättskommitté upprättats. Den består av ett antal experter på området för barns rättigheter som ska stå oberoende från konventionsstaterna. Ledamöterna representerar således inte sina stater i kommittén. Enligt artikel 45 d) kan kommittén avge allmänna rekommendationer (General Comments) till konventionsstaterna. Dessa är inte folkrättsligt bindande, men kan ges betydelse vid tolkningen av konventionen. Ett tredje tilläggsprotokoll till konventionen trädde i kraft 2014. Det ger kommittén möjlighet att yttra sig över enskilda klagomål och staterna åtar sig att ge yttrandena vederbörlig hänsyn (*due consideration*, artikel 11). Sverige har dock inte ratificerat detta protokoll.

Av barnrättskommitténs rekommendationer finns tre som är särskilt aktuella i detta sammanhang. Det är yttrande nummer 4 (2003) om ungdomars hälsa och utveckling, yttrande nummer 15 (2013) om barns möjligheter att nå bästa möjliga hälsa och yttrande nummer 20 (2016) om implementeringen av barns rättigheter under ungdomsåren. I yttrandet från 2003 framhålls vårdnadshavarnas centrala roll flera gånger och utgångspunkten är att de flesta ungdomar växer upp i välfungerande familjer (se punkterna 7 och 15) där statens roll är att stödja dessa på olika sätt så att ungdomarnas rättigheter kan realiseras (t.ex. punkt 16). I yttrande nummer 15 framhålls bl.a. att staterna ska stödja vårdnadshavarna i att underlätta för barn att söka nödvändig vård (punkt 30) och att staterna har ett ansvar att informera om barns hälsa till alla vårdnadshavare, både individuellt och som grupp (punkt 61). Vidare anges att staterna bör överväga att ge tillräckligt mogna barn rätt till vård utan vårdnadshavarnas samtycke, exemplifierat med områden som HIV-tester och hälsovård med anknytning till sexuallivet (punkt 31). Av rekommendationens utformning som en uppmaning kan slutsatsen dras att någon sådan skyldighet inte ansågs följa av konventionen.

I yttrandet från 2016 upprepas ställningstagandena om vårdnadshavarnas roll (punkterna 17 och 50). På ett övergripande plan anges att vårdnadshavarnas inflytande bör gå från bestämmande och vägledande till att vara diskuterande och mer likvärdigt (punkt 18). Det framhålls vidare att bestämmandet av barnets bästa är en fråga om att ta hänsyn till barnets uppfattningar och att dessa ges ändamålsenlig (*appropriate*) betydelse (punkt 22). I detta ligger att bestämmanderätten inte utövas av barnet självt, för annars finns ingen anledning att ange att dess uppfattning ska ges betydelse. I ett fall anges uttryckligen att ungdomar även utan vårdnadshavarens samtycke har rätt till något. Det gäller medicinsk rådgivning och det framhålls att denna rätt är skild från rätten att ge sitt samtycke till vård och behandling (punkt 39). På denna punkt har det alltså uttryckligen

angetts att vårdnadshavarna – med hänsyn till barnets bästa – generellt bör kunna hållas ovetande om barnets situation men samtidigt betonas att det är fråga om ett begränsat område i förhållande till huvudregeln om samtycke.

Remissens förslag i dessa delar beskrivs som att vårdnadshavarperspektivet får ”stå tillbaka” (Ds 2018:17 s. 101 och remissen s. 74 och 100). Ordvalet är missvisande eftersom det handlar om att vårdnadshavarna kan fråntas allt inflytande över, insyn i eller information om aktuella åtgärder (utom i efterhand gällande folkbokföringen). I förhållande till barnkonventionens stadganden kan ifrågasättas om en sådan reglering innebär ett tillräckligt hänsynstagande till vårdnadshavarnas rättigheter och skyldigheter, om det innefattar en tillräcklig respekt för deras ansvar för att ge ledning och råd och om det utgör ett proportionerligt ingrepp i deras uppgift att ansvara för barns uppfostran och utveckling. Att konventionsstaterna skulle ha gett uttryck för att konventionen innefattar krav på en sådan ordning har Lagrådet – inom ramen för denna granskning – inte kunnat finna stöd för. Barnrättskommitténs utvidgande tolkningar av konventionens krav ger inte heller uttryck för en så sidig förståelse av relationen mellan vårdnadshavare och deras barn. Sammantaget framstår förslaget som svärförenligt med barnkonventionens krav på konventionsstaterna.

Förslaget till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

1 §

Paragrafens rubrik lyder ”Lagens syfte och tillämpningsområde”. Emellertid föreskriver paragrafen ingenting om lagens syfte. En bättre lydelse av paragrafen och dess rubrik är följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten.

Lagen tillämpas inte på kirurgiska ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

3 §

Paragrafen anger att frågan om ett ingrepp ska vidtas i vissa fall ska överlämnas till Socialstyrelsen för ”prövning och beslut.” Det förvaltningsrättsliga begreppet ”beslut” betecknar en åtgärd varigenom en myndighet meddelar vilken inställning den har i en viss fråga. Allmänna regler om myndigheters beslutsfattande finns i förvaltningslagen (2017:900), där det bl.a. framgår att ett beslut ska föregås av utredning och kommunikation. Det är överflödigt att i denna paragraf ange att Socialstyrelsens beslut ska föregås av en prövning.

En fråga är vilka beslut som ska kunna överlämnas till Socialstyrelsen. Under föredragningen har upplysts att det endast gäller beslut om att helt

vågra ingrepp, inte frågor om vilket slags ingrepp som ska göras. Frågan behöver belysas ytterligare.

8 §

Av paragrafens punkt 1 följer att föreskrifter ska få meddelas för Socialstyrelsens prövning enligt 3 §. Mot bakgrund av Lagrådets synpunkt avseende 3 § bör övervägas att ändra även denna bestämmelse, t.ex. så att rätten att meddela föreskrifter kopplas till vad som ska gälla ”i Socialstyrelsens ärenden enligt 3 §”.

Förslaget till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

1 §

Paragrafens rubrik lyder ”Syftet med lagen”. I paragrafen anges att syftet är att personer som upplever att deras könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen ska ha rätt till ändring av det könet.

Innehållet i paragrafen är missvisande. Syftet med lagen är inte att alla personer som upplever att deras könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen ska ha rätt till en sådan ändring. I lagen ställs vissa villkor upp för en sådan ändring, vilket leder till att t.ex. den som inte fyllt 12 inte ska ha denna rätt.

2 §

Enligt paragrafens första stycke ska den som har fyllt 12 år efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat. I andra stycket anges att den som tidigare har beviljats ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska efter ansökan beviljas ändring på nytt om sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Enligt 8 § beslutar Skatteverket i ärenden enligt första stycket och Socialstyrelsen i ärenden enligt andra stycket.

Förslaget enligt första stycket läggs fram trots att ett mycket stort antal remissinstanser, varav många med särskilda kunskaper om och erfarenheter av barn med könsdysfori, har avstyrkt en möjlighet till ändring i så unga år. Regeringens stöd för att inte följa remissinstanserna utgörs av slutsatser som dras från en artikel i Läkartidningen. Det undandrar sig Lagrådets bedömning om stödet är tillräckligt.

Vad gäller förslaget i andra stycket har Lagrådet följande synpunkter.

Det övergripande målet är att en person ska få sin könsidentitet rättsligt erkänd med respekt för rätten till självbestämmande. Rätten till självbestämmande gäller dock endast vid en första ansökan. För det fall personen ångrar sig och önskar återgå till det tidigare könet, måste denne underkasta

sig den prövning av könsidentiteten som framgår av andra stycket, med risk för att ansökan inte kommer att bifallas. Det ter sig inte helt självklart att självbestämmandet ska sättas ur spel och ersättas med en medicinsk prövning av könsidentiteten för den person som på detta sätt ångrat sig och önskar återgå till det kön som är mycket välbekant för honom eller henne.

Det framgår av lagrådsremissen att det huvudsakliga skälet till denna medicinska prövning är att risken för missbruk ska minskas.

Den tilltänkta målgruppen för lagen är enskilda som upplever att könsidentiteten och det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens. En första ansökan att få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat står dock öppen för var och en, oavsett skälen för ansökan. Det kan finnas många skäl varför en människa vill få till stånd en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen med ett efterföljande nytt personnummer. Denna möjlighet kommer att stå öppen även för t.ex. kriminella och människor som hoppas kunna ”gå under jorden” eller undkomma borgenärer.

I lagrådsremissen görs bedömningen att risken för missbruk är mindre vid en enda ändring av personnumret än vid upprepade sådana. Skälet för detta är att en ändring av personnummer som sker en enda gång är ”relativt lätt att spåra” genom hänvisning till tidigare personnummer och tidigare historik i folkbokföringen. Av denna anledning väger den enskildes rätt till självbestämmande tyngre än en eventuell risk för missbruk. Vid upprepade ändringar bedöms risken vara större. Med dagens tekniska system för folkbokföringen finns inte någon direkt koppling mellan samtliga personnummer vid upprepade personnummerbyten, utan dessa måste spåras i en kedja. Det är med andra ord inte möjligt att på ett enkelt sätt följa historiken vid upprepade personnummerändringar. Detta innebär också allvarliga olägenheter för användare av folkbokföringsuppgifter eftersom det kan få till följd att personer kan finnas med dubbla identiteter i register hos olika aktörer beroende på hur de har byggt upp sina register i förhållande till de uppgifter som aviseras från folkbokföringen.

Bolagsverket anför att det finns en risk att personer kan komma att utnyttja systemet för att på ett enkelt sätt byta personnummer flera gånger och på så sätt försvåra spårning i t.ex. verkets register över verkliga huvudmän. I detta sammanhang uppmärksammar Bolagsverket sitt uppdrag om förebyggande arbete mot penningtvätt, finansiering av terrorism eller annan ekonomisk brottslighet. Kreditupplysningsföretaget UC påtalar risken för att det i vissa situationer inte kommer att kunna tillhandahålla korrekta kreditupplysningar. Försäkringsföretagens branschorganisation Svensk försäkring menar att det finns risk för att den förenklade processen utnyttjas för syften som inte varit avsedda, t.ex. olika former av bedrägerier. Polisen, Säkerhetspolisen och Skatteverket har dock inte några invändningar mot förslaget i denna del.

Enligt Lagrådets mening är möjligheterna till och riskerna för missbruk inte tillräckligt väl belysta i lagrådsremissen, och detta såväl vid en enda ändring som vid upprepade ändringar av en enskilds personnummer.

Frågorna är av betydelse för bedömningen av om den enskildes rätt till självbestämmande väger tyngre än en eventuell risk för missbruk men även för bedömningen av om den ordning för stävjande av missbruk som regleras i paragrafens andra stycke är ändamålsenlig.

Av Ds 2018:17 s. 62 ff. framgår bl.a. följande.

Skatteverket distribuerar folkbokföringsuppgifter till myndigheter och privata aktörer genom olika elektroniska aviseringssystem. Det är mottagarna som bestämmer hur ofta och vilka personuppgifter de vill få information om. Som regel begär alla mottagare av uppgifter att få uppgift om hänvisningsnumret som finns vid ändrat personnummer. Om så inte är fallet får mottagaren bara en uppgift om det nya personnumret, vilket för mottagarna kan framstå som att det rör sig om en helt ny person. Även om mottagarna får del av hänvisningsnumret är det inte säkert att alla mottagare har ett system där en koppling mellan nya och gamla personnummer läggs in. När ett personnummer presenteras i folkbokföringsdatabasen visas alltså alltid hänvisningsnumret med tidigare personnummer, men hur uppgifter presenteras i andra system beror på hur användaren har valt att göra det. En person som har fått sin ansökan om fastställelse av ny könstillhörighet beviljad får en förfrågan från Skatteverket om han eller hon önskar skyddade personuppgifter, dvs. en sekretessmarkering i folkbokföringen. När det gäller sekretessmarkerade uppgifter aviseras dessa endast till myndigheter som har en sekretessbestämmelse med minst samma skydd som folkbokföringssekretessen och som har begärt att få ta del av dessa uppgifter. Privatpersoner och företag får inte uppgifter om personer med sekretessmarkering.

Redan vid en första ändring av personnumret tycks således problem kunna uppstå för företag och privatpersoner. För att dessa överhuvudtaget ska få de aktuella aviseringarna krävs att det inte är fråga om skyddade personuppgifter och även när så inte är fallet krävs att mottagarna har system som möjliggör att koppling mellan det nya och det gamla personnumret läggs in. Detta gäller de företag och personer som nyttjar den avgiftsbelagda tjänsten Navet. För andra företag och privatpersoner blir problemen än större.

I SOU 2007:16 s. 125 behandlas den situationen att ett företag eller en privatperson lånar ut pengar till en person som sedermera byter personnummer och kanske även namn. Hur får borgenären tag på en betalningsovillig gäldenär? Exemplet kan måhända utvidgas till att gälla avbetalningsköp, köp av fastigheter eller bostadsrätter m.m. Det är möjligt att situationer som dessa inte behöver bli något problem, men detta går inte att läsa ut av lagrådsremissen.

Vid upprepade ändringar bedöms risken för missbruk vara större eftersom det inte finns någon direkt koppling mellan samtliga personnummer vid upprepade personnummerbyten. Detta kommer såvitt Lagrådet kan förstå att innebära t.ex. att om en polisman begär att en person legitimerar sig, kommer det inte gå att se vem denne person var två ändringar tidigare.

Låt säga att en kriminellt belastad man lämnar in en ansökan och någon månad senare får ett nytt personnummer, enligt vilket han är en kvinna. Han ansöker på nytt om en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen och anför att den första ändringen kom till stånd på grund av att han då befann sig i en missbruksperiod, att den första ansökan inte var allvarligt menad eller att någon okänd förfalskat hans namnteckning. Det är svårt att se att de i 2 § andra stycket uppställda villkoren skulle utgöra ett hinder mot att han inom loppet av en förhållandevis kort tidsrymd får ett tredje personnummer, som inte direkt kan kopplas till det första personnumret och av vilket framgår att han är en man.

Den fråga som man måste ställa sig är om den ordning som föreslås för att motverka missbruk, dvs. att en prövning av könsidentiteten ska komma till stånd från och med den andra ändringen, är ändamålsenligt utformad. För att detta ska vara fallet måste en person som vill utnyttja systemet för att skaffa sig flera identiteter uppleva att det är förenat med risk för att tillstånd inte ska medges, och rent faktiskt måste en sådan risk också finnas, för att systemet ska vara ändamålsenligt. Det måste allvarligt ifrågasättas att så är fallet.

3 §

Paragrafen motsvarar i viss mån 4 § i lagförslaget ovan. Där finns dock ett tredje stycke som anger att barnets bästa ska vara vägledande vid beslut om kirurgiska ingrepp enligt den paragrafen. Något sådant stycke finns inte i denna paragraf och det väcker frågor om i vilken utsträckning hänsyn till barnets bästa ska beaktas i ärenden om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

5 §

I paragrafen anges vissa grundläggande krav för att en ansökan om ändrad folkbokföring enligt lagen ska kunna bifallas. I tredje stycket anges att en sökande som fyllt 18 inte får vara registrerad partner.

I remissen anförts att bestämmelsen behövs eftersom det enligt den nu upphävda lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap var så att endast samkönade par kunde ingå partnerskap (s. 106). Om en person i ett sådant partnerskap ändrar det kön som framgår av folkbokföringen så är inte paret längre samkonat och lagens villkor uppfylls inte längre. Den nu gällande lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall har en motsvarande bestämmelse.

Det kan mot bakgrund av att lagen om registrerat partnerskap är upphävd sättas i fråga varför den får utgöra ett hinder för enskilda att ansöka om nytt kön i folkbokföringen enligt det nu föreliggande förslaget. I stället för att vidmakthålla detta hinder kunde övervägas om inte ett tillägg till lagen (2009:260) om upphävande av lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap vore ett enklare sätt att tillgodose inblandade parternas intressen. Innebörden kunde t.ex. vara att ett partnerskap enligt lagen ska bestå även om en av parterna byter kön i enlighet med den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Då uppkommer inget behov

att i denna lag regleras ett sådant hinder och inte heller aktualiseras frågor om den valda lösningen utgör diskriminering (jfr s. 107).

Lagrådet har inte undersökt om en sådan lösning stöter på hinder på grund av komplikationer i rättssystemet i övrigt. Den förefaller dock värd att prövas.

Rekvisitet ”som fyllt 18 år” kan utgå eftersom det var en förutsättning för registrering av partnerskap.

7 §

I paragrafen föreskrivs att ett barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden enligt 3 §. Under föredragningen har upplysts att den avsedda innebörden är att personen i fråga ska få föra sin talan själv. Detta kan uttryckas tydligare i lagtexten.

Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

6 kap. 13 a §

I paragrafen föreslås en ändring av innebörd att, om barnet står under vårdnad av två vårdnadshavare och endast den ena samtycker till en ansökan enligt 2 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa.

I dag gäller att socialnämnden får, om vårdnadshavarna är oense om en åtgärd, besluta om psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), utseende av kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen eller en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Det kan inledningsvis konstateras att förslaget har stor betydelse för Sveriges kommuner och att yttranden från dessa är behövliga.

Såvitt framgår remitterades den promemoria i vilket förslaget ingår till 31 kommuner. Endast 6 kommuner har svarat på remissen. Av dessa har 4 avstått från att yttra sig, varav en med angivande av att den på grund av den korta remisstiden inte har haft möjlighet att behandla ärendet i berörd nämnd. En av de två kvarvarande kommunerna, Malmö kommun, har lämnat ett allmänt hållet svar innehållande endast två meningar beträffande alla lagförslag i promemorian. Kommunen påpekar att den på grund av den korta remisstiden inte givits förutsättningar att på ett grundligt sätt ta ställning till promemorians förslag, vilket hade varit önskvärt. Endast en kommun, Göteborgs kommun, har lämnat ett längre svar där alla förslag i lagen tillstyrks utan att nu aktuell paragraf behandlas närmare.

Sveriges kommuner och landsting (SKL) har som nämnts redovisat att föreningen har kraftfulla invändningar mot den korta remisstiden. Enligt föreningen innehåller promemorian etiskt svåra avvägningar och den korta remisstiden har gjort det omöjligt att inhämta synpunkter från medlemmarna. Föreningen anför slutligen att den inte har möjlighet att svara inom den korta remisstiden, att frågan är mycket viktig och att föreningen därför vill återkomma till hösten med ett genomarbetat remissvar.

Lagrådet har redan tidigare konstaterat att beredningskravet inte är uppfyllt. Detta gäller inte minst ändringarna i förevarande paragraf, när kommunerna, som är särskilt berörda av förslaget, inte har fått en rimlig möjlighet att yttra sig.

Två veckor efter det att lagrådsremissen hade beslutats kom SKL in med det utlovade remissvaret, där bl.a. förslaget i förevarande paragraf behandlades. Föreningen, som avstyrker detta förslag, anser bl.a. att en inskränkning av den ena vårdnadshavarens beslutanderätt riskerar att leda till en konflikt mellan vårdnadshavarna som går ut över barnet och barnets relation till vårdnadshavarna. Vårdnadshavarna förväntas samarbeta i alla andra frågor som rör barnet. Det kan försvåras genom föreslagna ändringar. För att socialnämnden ska kunna besluta i en fråga där vårdnadshavare normalt har både rätten och skyldigheten att bestämma och komma överens, krävs beslutsunderlag som påvisar att en ändring av kön i folkbokföringen är till barnets bästa. För att socialnämnden ska kunna ta ställning behövs kompetens och kunskap. SKL:s bedömning är att detta i dagsläget inte finns i landets kommuner.

Enligt Lagrådets mening finns det anledning att beakta även följande.

I den proposition som föregick införandet av 6 kap. 13 a § föräldrabalken (prop. 2011/12:53 s. 15 ff.) konstateras att beslut om insatser för ett barn trots att en av vårdnadshavarna motsätter sig det är ingrepp i vårdnadshavarens rättigheter. För att vara konventionsenligt måste ett sådant ingrepp vara dels nödvändigt för att tillgodose ett legitimt intresse, dels proportionerligt på det sätt som krävs enligt artikel 8.2 i Europakonventionen. Utgångspunkten bör därför enligt propositionen vara att en inskränkning av den ena vårdnadshavarens beslutanderätt görs bara på de områden där det framkommit ett klart praktiskt behov.

Det betonas i propositionen att psykiatrisk och psykologisk utredning och behandling samt vissa stödinsatser på socialtjänstens område, t.ex. utseende av kontaktperson, har särskilt uppmärksamats och av tidigare utredningar påtalats. Det handlar enligt regeringen inte om ett stort antal fall, men de barn som berörs har ett uppenbart behov av sådan hjälp. Behovet bekräftades av de kontakter som under lagstiftningsarbetet på nytt tagits med myndigheter och organisationer. Det är mest tydligt när det gäller utredning och behandling genom samtalskontakter inom psykiatri och psykologi, framför allt vid misstanke om våld inom familjen. Ibland är det inte nödvändigt eller möjligt att ett barn får behandling på BUP. Ett alternativ kan då vara att barnet får hjälp inom socialtjänsten genom behandling i öppna former efter biståndsbeslut, t.ex. genom samtalskontakt

med en socialsekreterare eller deltagande i gruppverksamhet. Det finns vidare ett behov att inskränka beslutanderätten när det gäller insatser enligt LSS. Behovet finns i princip för motsvarande insatser som enligt socialtjänstlagen. Det innebär att biträde av kontaktperson, korttidsvistelse utanför det egna hemmet och avlösarservice i hemmet bör omfattas.

Det kan således konstateras att utgångspunkten tidigare har varit att en inskränkning av den ena vårdnadshavarens beslutanderätt endast ska göras på de områden där det framkommit ett klart praktiskt behov. Någon utredning som ger stöd för att så skulle vara fallet finns inte i detta lagstiftningsärende utan behovet grundas på antaganden. Till detta kommer att de åtgärder som omfattas av dagens reglering avser att se till att olika nödvändiga utredningar kommer till stånd eller att behandlingar och stöd ges. Att ge ett medgivande till att en ansökan om ändringar av det kön som framgår av folkbokföringen får lämnas in till Skatteverket är av en helt annan karaktär.

Som framgått begränsas Skatteverkets prövning till en rent formell sådan. I den situation som den föreslagna paragrafen reglerar så kommer det således i realiteten att vara socialnämnden som beslutar om ett barn ska få ett ändrat kön eller inte.

Mot bakgrund av redovisade överväganden kan den föreslagna ändringen inte tillstyrkas.

Förslaget till lag om ändring i steriliseringslagen

2 a § och 3 §

I förslaget till 2 a § anges att en person som fyllt 18 år får steriliseras på egen begäran i samband med att ett ingrepp enligt 2 § lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen sker. För att ett sådant ingrepp ska få ske ställs krav bl.a. på att den enskilde måste antas leva i den upplevda könsidentiteten även i framtiden.

Förslaget till ändring av 3 § anger att en person som fyllt 18 men inte 25 år också kan få tillstånd till sterilisering i samband med en ansökan enligt 2 § förslaget till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Som villkor ställs bl.a. att kravet i den bestämmelsens andra stycke 2 är uppfyllt, dvs. att det kan antas att sökanden kommer att leva i den upplevda könsidentiteten även i framtiden.

Det föreligger således en skillnad för när steriliseringen ska medges en person enligt de föreslagna bestämmelserna. Enligt den första regeln krävs att det ”måste antas” att denne kommer att leva i könsidentiteten, medan det enligt den andra räcker med att detta ”kan antas”. I sak tycks följden något paradoxalt bli att det skulle vara enklare för en person mellan 18 år och 25 år som har fått sin folkbokföring ändrad att bli steriliserad än för den som är över 18 år och som fått ett kirurgiskt ingrepp i könsorganen.

Vid föredragningen har framkommit att skillnaden inte är åsyftad och att de högre kraven bör gälla i båda situationerna.

3 a §

I paragrafen finns bestämmelser om tillstånd till sterilisering av ett barn som har fyllt 15 år i samband med tillstånd till ett kirurgiskt ingrepp enligt den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Enligt vad som har upplysts vid föredragningen är den avsedda innebörden att en ansökan ska få göras av dels barnet, dels vårdnadshavarna samt att ett tillstånd till ett kirurgiskt ingrepp ska medföra tillstånd till sterilisering. Denna innebörd bör uttryckas i lagtexten.

Förslaget till lag om ändring i lagen om personnamn

46 §

I paragrafens första stycke föreslås i förtydligande syfte en bestämmelse av innebörd att för den som är under 18 år görs en ansökan i ett mål eller ärende enligt denna lag av barnets vårdnadshavare.

I ett nytt andra stycke anges i en första mening att om ett barn har fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 2 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får ansökan om ändring av barnets förnamn göras av en av barnets vårdnadshavare. I en andra mening anges att om ett barn har fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 3 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får barnet självt ansöka om ändring av förnamn.

Bestämmelsen i andra stycket första meningen är en konsekvens av förslaget till ändring i 6 kap. 13 a § föräldrabalken. I den paragrafen föreslås som nämnts en ändring av innebörd att, om barnet står under vårdnad av två vårdnadshavare och endast den ena samtycker till en ansökan enligt 2 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa.

Lagrådet tillstyrker inte förslaget till ändring i 6 kap. 13 a § föräldrabalken. Därför kan inte heller förslaget i andra stycket första meningen förevarande paragraf tillstyrkas. Om förslaget till ändring i 6 kap. 13 a § föräldrabalken trots detta skulle övervägas, bör följande beaktas vad gäller ändringen i förevarande paragrafs andra stycke första meningen.

Bestämmelsen tar enligt lagrådsremissen sikte på den situationen att barnet har kunnat få till stånd en ändring av könet i folkbokföringen genom socialnämndens medverkan enligt 6 kap. 13 a § föräldrabalken. Situationen är således den att den ena vårdnadshavaren har motsatt sig att barnet får en ändring av könet i folkbokföringen och bestämmelsen syftar till att säkra att denne inte ska kunna hindra en efterföljande ändring av barnets

förnamn. Enligt ordalydelsen har bestämmelsen dock ett vidare tillämpningsområde än så.

Som förutsättning anges endast att ett barn har fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 2 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Detta kan ju ha skett efter ansökan från barnets bägge vårdnadshavare. Det finns då inget skäl till att ansökan om ändring av barnets förnamn ska få göras av endast en av barnets vårdnadshavare.

Även om situationen är den att den ena vårdnadshavaren har motsatt sig att barnet får en ändring av könet i folkbokföringen, innebär detta inte med nödvändighet att denne, sedan en sådan ändring väl skett, motsätter sig en efterföljande ändring av barnets förnamn. Om oenigheten då i stället avser vilket namn ett barn ska få, vilken förälders åsikt ska få företräde? Låt säga att bägge föräldrarna var för sig ansöker om ändring av barnets förnamn men att de ansöker om olika namn. Vilket namn ska barnet då få?

BILAGA 10

Sammanfattning av utkast till lagrådsremiss Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (S2021/07285)

I utkastet föreslås att två nya lagar – lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen – ska ersätta lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall. Även följdändringar i andra lagar föreslås.

Förslagen innebär att processen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen särskiljs från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen. Ett övergripande mål är att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen som huvudregel ska bygga på självbestämmande.

Den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen handlar om sådana ingrepp som syftar till att göra så att personens kropp ska stämma överens med könsidentiteten och som utförs i hälso- och sjukvården. Det ska inte krävas något tillstånd från Socialstyrelsen för att få genomgå sådana kirurgiska ingrepp i könsorganen som omfattas av lagen. Förutsättningarna för att få genomgå sådana kirurgiska ingrepp i könsorganen som omfattas av lagen ska vara att personen upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten och kan antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Åldersgränsen föreslås vara 18 år.

I utkastet föreslås vidare att den som har fyllt 12 år efter ansökan ska få ändra det kön som framgår av folkbokföringen. För den som är under 18 år görs ansökan av barnets vårdnadshavare. En ansökan för ett barn får inte göras utan barnets skriftliga samtycke. Vid en första ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska det inte ställas något krav på prövning av sökandens könsidentitet. En sådan ansökan lämnas till Skatteverket som är beslutande myndighet. En ändring ska dock kunna göras först sedan fyra månader gått från det att ansökan kom in till Skatteverket och den sökande bekräftat ansökan.

Det remitterade utkastet till lagrådsremiss bygger på förslag som lämnats i lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, som beslutades den 30 augusti 2018. Efter kritik från bland annat Lagrådet har lagförslagen omarbetats.

Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2024.

BILAGA 11

Lagförslag i utkastet till lagrådsremiss Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Förslag till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten och som utförs i hälso- och sjukvården.

Lagen tillämpas inte på kirurgiska ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Förutsättningar för kirurgiska ingrepp

2 § Ett kirurgiskt ingrepp som avses i 1 § första stycket får göras på den som har fyllt 18 år, om personen

1. är folkbokförd i Sverige,
2. upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

3 § Om ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen vägras, ska den som vägrar ingreppet se till att frågan skyndsamt överlämnas till Socialstyrelsen som ska pröva om förutsättningarna i 2 § är uppfyllda.

Överklagande

4 § Socialstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Bemyndigande

5 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vilket medicinskt underlag som ska ges in till Socialstyrelsen enligt 3 § samt om de förutsättningar för kirurgiska ingrepp i könsorganen som avses i 2 § 2 och 3.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

Förslag till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Härigenom föreskrivs följande.

Förutsättningar för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

1 § Den som har fyllt 12 år och som upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten kan efter ansökan hos Skatteverket få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat. Vid en första ändring ska det inte göras någon prövning av sökandens könsidentitet.

Har minst fyra månader förflutit från det att ansökan kom in till Skatteverket ska ansökan beviljas om sökanden då begär det. Om sökanden däremot inte har begärt att ärendet ska prövas inom sex månader från det att ansökan kom in till Skatteverket, har ansökan fallit.

2 § Den som har fyllt 12 år och som tidigare har beviljats ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska efter ansökan hos Socialstyrelsen beviljas ändring på nytt om

1. sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
2. det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

3 § Ett barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter ansökan hos Socialstyrelsen få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat om

1. en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet, och
2. det krävs med hänsyn till barnets bästa.

4 § En ansökan enligt 1 eller 2 § får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare och har ett personnummer eller samordningsnummer.

En ansökan enligt 3 § får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige.

En sökande får inte vara registrerad partner.

Ansökan

5 § En ansökan ska vara skriftlig.

En ansökan enligt 1 § ska lämnas vid personlig inställelse hos Skatteverket.

Ansökan som avser barn

6 § En ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare.

En ansökan för ett barn som har fyllt 12 år får inte göras utan barnets skriftliga samtycke. Detsamma gäller för en begäran enligt 1 § andra stycket om att ärendet ska prövas.

Beslutande myndigheter

- 7 § Skatteverket beslutar i ärenden enligt 1 §.
Socialstyrelsen beslutar i ärenden enligt 2 eller 3 §.

Överklagande

- 8 § Skatteverkets beslut enligt 1 § och Socialstyrelsens beslut enligt 2 och 3 §§ får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Skatteverkets beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets personen var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om det inte finns någon sådan behörig domstol, överklagas beslutet till Förvaltningsrätten i Stockholm.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Erkännande av domar och beslut från utländska domstolar och myndigheter

- 9 § En dom eller ett beslut om att en person har ändrad könstillhörighet, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft, gäller i Sverige, om personen var medborgare i det andra landet eller bosatt där när domen eller beslutet meddelades.

Bemyndigande

- 10 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

Förslag till lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

Härigenom föreskrivs att lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska upphöra att gälla.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.
2. Beslut om fastställelse av könstillhörighet som har getts enligt den upphävda lagen gäller fortfarande.
3. Tillstånd till ingrepp som har getts enligt 4 och 4 a §§ den upphävda lagen gäller fortfarande.
4. Ärenden som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts handläggs enligt bestämmelserna i den upphävda lagen.
5. Den upphävda lagen gäller fortfarande för överklagande av beslut som har meddelats enligt den lagen.

Förslag till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580)

Härigenom föreskrivs i fråga om steriliseringslagen (1975:580)

dels att 3 och 8 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 a §

En person som har fyllt 18 år får på egen begäran steriliseras om förutsättningarna i 2 § lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda. Om sterilisering vägras, ska frågan omedelbart underställas Socialstyrelsens prövning.

3 §¹

En person, som har fyllt *arton* men inte *tjugofem* år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering

En person, som har fyllt *18* men inte *25* år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering

1. om det finns beaktansvärd risk för att arvsanlag som kan medföra allvarlig psykisk störning, svårartad kroppslig sjukdom eller svårt lyte av annat slag överförs till avkomling (genetisk indikation),

2. i fråga om kvinna, om graviditet till följd av sjukdom, kroppsfel eller svaghet skulle medföra allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa (medicinsk indikation), eller

3. i samband med ansökan om *fastställelse* enligt 1 § lagen (1972:119) om *fastställande av könstillhörighet i vissa fall*, om *förutsättningar i övrigt föreligger för sådan fastställelse*.

3. i samband med *en* ansökan enligt 1 eller 2 § lagen (2024:000) om *ändring av det kön som framgår av folkbokföringen*, om sökanden *upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och sökanden måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden*.

8 §²

Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med *denna lag* döms till böter eller fängelse i högst sex månader. *Till ansvar enligt denna*

Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med 2, 3, 5 eller 6 § döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

¹ Senaste lydelse 2012:457.

² Senaste lydelse 2012:457.

*bestämmelse ska inte dömas om
gärningen är belagd med straff i
brottsbalken.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.
2. Tillstånd till sterilisering som har getts enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen gäller fortfarande.
3. Ärenden enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet handläggs enligt äldre föreskrifter.
4. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för överklagande av beslut om tillstånd som har getts enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen.

Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

1 kap. 3 §¹

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	Betydelse
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), <i>lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall</i> , lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, lagen (2019:1297) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter, lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, region och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, regionen eller kommunen har ansvar

¹ Nuvarande lydelse 2021:365.

för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Föreslagen lydelse

1 kap.
3 §

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	Betydelse
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), <i>lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen</i> , lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, lagen (2019:1297) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter, lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälso-tillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, region och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, regionen eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. **5 §¹**

I denna lag avses med

1. *kön*: att någon är kvinna eller man,
2. *könsöverskridande identitet eller uttryck*: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön,
3. *etnisk tillhörighet*: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,
4. *funktionsnedsättning*: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,
5. *sexuell läggning*: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och
6. *ålder*: uppnådd levnadslängd.

Även den som avser att ändra eller har ändrat *sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön*.

Diskrimineringsgrunden kön omfattar även den som avser att ändra eller har ändrat

1. *det kön som framgår av folkbokföringen, eller*
2. *kroppen genom sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

¹ Senaste lydelse 2014:958.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 22 kap. 6 § och 25 kap. 1 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 22 kap. 1 a § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 kap.

1 a §

Sekretess gäller för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen (2024:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

6 §¹

Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket och 2 § in-skränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihets-grundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket, 1 a och 2 §§ in-skränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihets-grundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

25 kap.

1 §²

Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående *till denne* lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, inse-

Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination,

¹ Senaste lydelse 2018:1919.

² Senaste lydelse 2012:459.

mination, befruktning utanför kroppen, *fastställande av könstillhörighet*, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.

befruktning utanför kroppen, *sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten*, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.

Första stycket gäller inte om annat följer av 7, 8 eller 10 § eller 26 kap. 6 §.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

Förslag till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2 § fängelselagen (2010:610) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 §

En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En intagen får dock *medges* att vistas med intagna av motsatt kön om det är lämpligt *och de intagna samtycker till det.*

En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *sådan placering* får dock göras om det *finns särskilda skäl för det och när det i övrigt är lämpligt.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

Förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2 § häkteslagen (2010:611) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 §

En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En intagen får dock *medges att* vistas med intagna av motsatt kön, om det är lämpligt *och de intagna samtycker till det*.

En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *sådan placering* får dock göras om det *finns särskilda skäl för det och när det i övrigt är lämpligt*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

BILAGA 12

Förteckning över remissinstanserna avseende utkastet till lagrådsremiss Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Efter remiss har yttranden inkommit från Akademikerförbundet SSR, Akademiska sjukhuset, Amnesty, Arbetsförmedlingen, Barn- och elevombudet (BEO), Barnombudsmannen, Bolagsverket, Bostadsrätterna, Brottsförebyggande rådet, Diskrimineringsombudsmannen, Ekobrottsmyndigheten, Eslövs kommun, Finansiell ID-Teknik BID AB, Folkhälsomyndigheten, Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare, Försvarsmakten, Försäkringskassan, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Stockholm, Göteborgs kommun, Göteborgs tingsrätt, HBT-Socialdemokrater, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Huddinge kommun, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Integritetsskyddsmyndigheten (IMY), Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Justitiekanslern (JK), Jämställdhetsmyndigheten, Jönköpings kommun, Kammarkollegiet, Kammarrätten i Stockholm, Karolinska Institutet, Karolinska Universitetssjukhuset, Katrineholms kommun, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Kvinnofronten, Landskrona kommun, Lantmäteriet, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Migrationsverket, Myndigheten för digital förvaltning, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Pensionsmyndigheten, Polismyndigheten, Post- och telestyrelsen, Region Skåne, Region Stockholm, Region Södermanland, Region Västerbotten, Region Östergötland, Riksdagens ombudsmän (JO), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter ungdom (RFSL Ungdom), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer (Roks), Rädda barnen, Rädda Barnens Ungdomsförbund (RBUF), Skatteverket, Statens skolverk, Skånes Universitetssjukhus, Socialstyrelsen, Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor, Statens medicinsk-etiska råd (Smer), Statens servicecenter, Statistiska centralbyrån, Statskontoret, Stockholms kommun, Strängnäs kommun, Sundbybergs kommun, Svensk Försäkring,

Svenska bankföreningen, Svenska barnläkarföreningen, Svenska kyrkan, Sveriges Kommuner och Regioner, Sveriges Kvinnolobby, Sveriges Läkarförbund, Sveriges Psykologförbund, Sveriges Riksidrottsförbund, Sveriges Universitets- och Höskoleförbund (SUHF), Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden, Säkerhetspolisen, Transföreningen FPES, Transportstyrelsen, Transsamman – förbundet för transpersoner och närstående, Trelleborgs kommun, Unizon, Valmyndigheten, Västra Götalandsregionen och Åklagarmyndigheten.

Därutöver har yttranden inkommit från Women's rights watch, Johanna Rasmusson, Hanna Lans, Milliecent Bolin och Malin Henriksson, Astrid Lindgrens barnsjukhus, Svenska Läkaresällskapet, XXantippas Vrede, Trans- och tjejjouren i Malmö, Tjejjouren i Lund, Stjärnjouren - Sundbybergs trans- och tjejjour, Uppsala tjej- och transjour och Indra Queer-, Trans-, och Tjejjour, Antidiskrimineringsbyrå Uppsala, Rättighetscentrum Dalarna, Diskrimineringsbyrå Gävleborg, Tove Solander, Svensk förening för ungdomsmedicin, GENID Sverige, Svensk Förening för Pediatrisk Endokrinologi & Diabetes, Svensk Förening för Transpersoners hälsa, Women's Declaration International Sweden, Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime, Patientförening för transpersoner, Nationell förening för psykologer för mödrahälsovård och barnhälsovård, Sveriges Ickebinära, Linda Milve, Laboni Huq och Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri.

Följande remissinstanser har inte svarat eller angett att de avstår från att lämna några synpunkter: Allmännyttan, Arvika kommun, Barnens rätt i samhället (BRIS), Båstad kommun, Centrala Studiestödsnämnden (CSN), Civil Rights Defenders, Domstolsverket, Falköpings kommun, Familjerättsassocionomernas Riksförening, Fastighetsägarna, Folkbildningsförbundet, Fonden för mänskliga rättigheter (MR-fonden), Företagarna, Förvaltningsrätten i Luleå, Habo kommun, HBT Liberaler, INIS - Intersexuella i Sverige, Katrineholms kommun, Kiruna kommun, Kramfors kommun, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer, Lomma kommun, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Malmö kommun, Norrlands Universitetssjukhus, Norrtälje kommun, Näringslivets regelnämnd, Nätverket för Barnkonventionen, Orsa kommun, Pajala kommun, Patent- och registreringsverket, Regnbågsläkarna, Riksförbundet för suicidprevention och efterlevandes stöd, Riksorganisationen för idéburen vård och omsorg (FAMNA), Robertsfors kommun, Rättviks kommun, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Statens skolinspektion, Sparbankernas Riksförbund, Statens Personadressregisternämnd, Storfors kommun, Svensk handel, Svenskt Näringsliv, Sveriges advokatsamfund, Sveriges a-kassor, Sveriges förenade HBTQ-studenter (SFQ), Sveriges Makalösa Föräldrar, Sveriges släktforskarförbund, Söderhamns kommun, Timrå kommun, Trafikförsäkringsföreningen, Trelleborgs kommun, Töreboda kommun, Universitets och högskolerådet, Universitetskanslersämbetet, Universitetssjukhuset i Linköping, Upplysningscentralen, Vårdförbundet, Värnamo kommun, Ånge kommun, Öppna moderater, Örebro kommun och Östersunds kommun.

BILAGA 13

Lagförslag i lagrådsremissen Förbättrade möjligheter att ändra kön

Förslag till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som utförs inom hälso- och sjukvården och som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten.

Lagen gäller inte för kirurgiska ingrepp på personer som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Förutsättningar för kirurgiska ingrepp

2 § Ett kirurgiskt ingrepp får göras på den som har fyllt 18 år, om personen

1. är folkbokförd i Sverige,
2. sedan en lång tid upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid.

På en person som är under 23 år får dock könskörtlarna avlägsnas endast om det finns synnerliga skäl.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2024.

Förslag till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens innehåll

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Förutsättningar för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

2 § En person som har fyllt 16 år ska efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat om

1. det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med personens upplevda könsidentitet, och
2. det kan antas att personen kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid.

3 § Ett barn som är under 16 år och som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat om

1. en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet, och
2. det krävs med hänsyn till barnets bästa.

Barns delaktighet

4 § Om ansökan avser ett barn, ska barnet få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Ansökan

5 § En ansökan ska vara skriftlig och ges in till Socialstyrelsen.

6 § En ansökan enligt 2 § får göras endast om sökanden är eller har varit folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare och har ett samordningsnummer. En sådan ansökan får inte göras om sökanden är registrerad partner.

En ansökan enligt 3 § får göras endast om sökanden är folkbokförd i Sverige.

7 § En ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare.

En ansökan för ett barn som har fyllt 12 år får inte göras utan barnets skriftliga samtycke.

Beslutande myndighet

8 § Socialstyrelsen beslutar i ärenden enligt denna lag.

Överklagande

9 § Socialstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Erkännande av utländska domar och beslut

10 § En dom eller ett beslut om att en person har ändrad könstillhörighet, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft, gäller i Sverige, om personen var medborgare i det andra landet eller bosatt där när domen eller beslutet meddelades.

Bemyndigande

11 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2024.

Förslag till lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

Härigenom föreskrivs att lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska upphöra att gälla.

1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2024.
2. Beslut om fastställelse av könstillhörighet som har meddelats enligt den upphävda lagen gäller fortfarande.
3. Tillstånd till ingrepp som har getts enligt 4 och 4 a §§ den upphävda lagen gäller fortfarande.
4. Ärenden som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts handläggs enligt bestämmelserna i den upphävda lagen.
5. Den upphävda lagen gäller fortfarande för överklagande av beslut som har meddelats enligt den lagen.

Förslag till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580)

Härigenom föreskrivs i fråga om steriliseringslagen (1975:580)

dels att 3 och 8 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 a §

En person som har fyllt 18 men inte 25 år får på egen begäran steriliseras om förutsättningarna i 2 § första stycket lagen (2023:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda.

3 §²⁴

En person, som har fyllt *arton* men inte *tjugofem* år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering

1. om det finns beaktansvärd risk för att arvsanlag som kan medföra allvarlig psykisk störning, svårartad kroppslig sjukdom eller svårt lyte av annat slag överförs till avkomling (genetisk indikation),

2. i fråga om kvinna, om graviditet till följd av sjukdom, kroppsfel eller svaghet skulle medföra allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa (medicinsk indikation), *eller*

3. i samband med ansökan om fastställelse enligt 1 § lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, om förutsättningar i övrigt föreligger för sådan fastställelse.

En person, som har fyllt *18* men inte *25* år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering

1. om det finns beaktansvärd risk för att arvsanlag som kan medföra allvarlig psykisk störning, svårartad kroppslig sjukdom eller svårt lyte av annat slag överförs till avkomling (genetisk indikation),
eller

2. i fråga om kvinna, om graviditet till följd av sjukdom, kroppsfel eller svaghet skulle medföra allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa (medicinsk indikation).

8 §²⁵

Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med *denna lag* döms till böter eller fängelse i högst sex

Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med *2, 3, 5 eller 6 §*

²⁴ Senaste lydelse 2012:457.

²⁵ Senaste lydelse 2012:457.

månader. *Till ansvar enligt denna bestämmelse ska inte dömas om gärningen är belagd med straff i brottsbalken.* döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2024.
2. Tillstånd till sterilisering som har getts enligt 3 § i den äldre lydelsen gäller fortfarande.
3. Ärenden enligt 3 § i den äldre lydelsen som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet handläggs enligt äldre föreskrifter.

Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2022:915

1 kap.

3 §

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	Betydelse
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), <i>lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall</i> , lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, lagen (2019:1297) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter, lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar <i>samt</i> den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Vårdgivare	Statlig myndighet, region och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, regionen eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

*Föreslagen lydelse***1 kap.****3 §**

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	Betydelse
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), <i>lagen (2023:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen</i> , lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, lagen (2019:1297) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter, lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar, den upphävda lagen (1944:133) om kastrering <i>samt den upphävda lagen (1972:119) om fastställande av köns-tillhörighet i vissa fall</i> .
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Vårdgivare	Statlig myndighet, region och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, regionen eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2024.

Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. 5 §¹

I denna lag avses med

1. *kön*: att någon är kvinna eller man,
2. *könsöverskridande identitet eller uttryck*: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön,
3. *etnisk tillhörighet*: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,
4. *funktionsnedsättning*: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,
5. *sexuell läggning*: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och
6. *ålder*: uppnådd levnadslängd.

Även den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.

Diskrimineringsgrunden kön omfattar även den som avser att ändra eller har ändrat

1. det kön som framgår av folkbokföringen, eller

2. kroppen genom sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen (2023:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2024.

¹ Senaste lydelse 2014:958.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 22 kap. 6 § och 25 kap. 1 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 22 kap. 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 kap.

1 a §

Sekretess gäller för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen (2023:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

6 §¹

Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket och 2 § inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket, 1 a och 2 §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

25 kap.

1 §²

Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående *till denne* lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför

Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen,

¹ Senaste lydelse 2018:1919.

² Senaste lydelse 2012:459.

kroppen, *fastställande av könstillhörighet*, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.

Första stycket gäller inte om annat följer av 7, 8 eller 10 § eller 26 kap. 6 §.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2024.
2. Bestämmelsen i 25 kap. 1 § i den äldre lydelsen gäller fortfarande för sådan medicinsk verksamhet som avser fastställande av könstillhörighet.

Förslag till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2 § fängelselagen (2010:610) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 §

En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En intagen får dock *medges att vistas med intagna av motsatt kön* om det är lämpligt *och de intagna samtycker till det*.

En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *sådan placering* får dock göras om *det finns särskilda skäl för det och i övrigt är lämpligt*.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2024.

Förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2 § häkteslagen (2010:611) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 §

En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *intagen* får dock *medges att vistas med intagna av motsatt kön*, om det är lämpligt *och de intagna samtycker till det*.

En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *sådan placering* får dock göras om *det finns särskilda skäl för det och i övrigt är lämpligt*.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2024.

BILAGA 14

Lagrådets yttrande avseende lagrådsremissen Förbättrade möjligheter att ändra kön

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2022-09-19

Närvarande: Justitierådet Mahmut Baran, f.d. justitierådet Mari Andersson och justitierådet Stefan Reimer

Förbättrade möjligheter att ändra kön

Enligt en lagrådsremiss den 28 juli 2022 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen,
2. lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen,
3. lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall,
4. lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580),
5. lag om ändring i patientdatalagen (2008:355),
6. lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567),
7. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
8. lag om ändring i fängelselagen (2010:610),
9. lag om ändring i häkteslagen (2010:611).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Karolina Mellstrand, biträdd av ämnesrådet Erika Borgny.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Förslaget till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

1 §

Paragrafen reglerar lagens tillämpningsområde. I första stycket anges att lagen gäller sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som utförs inom hälso- och sjukvården och som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten.

Enligt Lagrådets mening blir lagtexten enklare om paragrafens första stycke ges följande lydelse.

Denna lag gäller sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som utförs inom hälso- och sjukvården för att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten.

2 §

I paragrafen finns förutsättningarna för att få genomföra kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen. Enligt punkten 3 krävs att personen måste antas komma att leva i den könsidentitet som ingreppet syftar till att kroppen ska stämma överens med ”under överskådlig tid”. I motsvarande bestämmelse i den nuvarande lagen om fastställande av könstillhörighet i

vissa fall (könstillhörighetslagen) anges som tidshorisont ”framtiden”. I författningskommentaren anges att denna ändring endast är språklig och att någon ändring i sak inte är avsedd.

Rent språkligt finns det en viss skillnad mellan ”framtiden” och ”överskådlig tid”. En framåtsyftande sannolikhetsbedömning som är i fråga här torde emellertid inte kunna göras för en längre period än för ”överskådlig tid”. En ändring av formuleringen torde därför vara motiverad i sak. Lagrådet föreslår att författningskommentaren justeras i enlighet med det sagda.

Förslaget till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

2 §

Enligt paragrafen ska en person som har fyllt 16 år efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat, om det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med personens upplevda könsidentitet och det kan antas att personen kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid. Ansökan ska ges in till Socialstyrelsen som ska vara den beslutande myndigheten enligt lagen (5 och 8 §§). Bestämelsen innebär att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska föregås av en förenklad prövning av könsidentiteten och vara mindre omfattande än vad som görs i dag.

I förarbetena till den nuvarande könstillhörighetslagen uttalas att ett beslut om ändrad könstillhörighet bör leda till att den beslutet rör i alla avseenden där könet har rättslig betydelse ska anses tillhöra det nya könet. Detta utgjorde ett stöd för att kraven för en ändring måste sättas relativt högt (se prop. 1972:6 s. 47). Vidare uttalas i förarbetena att den officiella könsregistreringen i folkbokföringen endast är en presumtion för att en person har det kön som registreringen visar. En domstol eller annan myndighet som har att pröva någons könstillhörighet ska alltså, om det visar sig att registreringen är felaktig, kunna grunda sitt avgörande på det verkliga könet (se prop. 1972:6 s. 53). Ett fastställelsebeslut om ändrad könstillhörighet blir däremot bindande för domstolar och myndigheter som har att pröva frågor där någons kön har rättslig betydelse (se prop. 1972:6 s. 58).

I det remitterade lagförslagets allmänmotivering förs ett liknande resonemang. Där anges bl.a. att de krav som nu föreslås gälla är lägre ställda än de förutsättningar som gäller enligt den nuvarande könstillhörighetslagen. I och med att en prövning av könsidentiteten görs anser regeringen dock att ändringen av kön i folkbokföringen ska vara den som styr den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har rättslig betydelse. Vidare sägs att det i den nuvarande lagen inte uttryckligen anges vilken rättsverkan en ändring av kön i folkbokföringen får utan att detta i stället framgår av förarbetena och att på samma sätt som enligt nuvarande ordning bör frågan om rättsverkan även framöver hanteras i förarbetena.

Lagrådet noterar att den i remissen föreslagna paragrafens ingress skiljer sig från motsvarande paragraf i könstillhörighetslagen. I den nuvarande lagen klargörs att en person efter ansökan ska ”få fastställt att han eller hon har en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen”. Enligt motsvarande bestämmelse i remissen ska en person efter ansökan ”få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat”.

Bestämmelsen i den nuvarande lagen innebär att ett beslut om bifall till en ansökan utgör ett fastställelsebeslut om könstillhörighet. Det handlar alltså inte bara om en ändring av en uppgift i folkbokföringen. Det kan vidare noteras att förarbetena till den nuvarande lagen, som framgått, ger uttryck för uppfattningen att det kön som framgår av folkbokföringen i normalfallen endast har presumtionsverkan. Ett fastställelsebeslut om ändrad könstillhörighet som följer av den nuvarande lagen skulle däremot anses vara bindande för framtiden och den som beslutet rör ska anses tillhöra det nya könet i alla avseenden där könet har rättslig betydelse. Det kan alltså av förarbetena utläsas att det inte är uppgiften i folkbokföringen eller ändringen av den i sig utan det är fastställelsebeslutet som utlöser rättsverkan. Uttalandena i förarbetena till den nu gällande lagen får därför anses ha täckning i lagtexten.

Ordalydelsen av den föreslagna bestämmelsen ger däremot intryck av att ett beslut om bifall till en ansökan kommer att vara begränsat till att endast ligga till grund för en ändring av uppgiften om kön i folkbokföringen. Det kan därför ifrågasättas om de uttalanden som görs i remissens allmänmotivering är tillräckliga för att ge ett sådant beslut karaktären av ett fastställelsebeslut.

Mot bakgrund av det sagda anser Lagrådet att det är osäkert om det resonemang som förs i remissens allmänmotivering får genomslag i rättstillämpningen. Lagrådet förordar i stället att den föreslagna paragrafens ingress utformas i linje med dagens reglering och ges exempelvis följande lydelse.

En person som har fyllt 16 år ska efter ansökan få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen om

Lagrådet vill dock vidareutveckla frågan vilken rättsverkan ett fastställelsebeslut får. Frågan behandlas i avsnitt 8.13 i lagrådsremissen. Regeringens bedömning är där att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör styra den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har rättslig betydelse (se ovan). Det föreslås ändring av bestämmelserna om placering av intagna i fängeslagen och i häkteslagen, men regeringen bedömer att några andra ändringar inte behövs. I lagrådsremissen uttalas att i och med att det sker en prövning av könsidentiteten anser regeringen att ändringen av kön i folkbokföringen ska vara den som styr den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har en rättslig betydelse. Som exempel på det nämns att en person som ändrar kön från kvinna till man inte blir berättigad till änkepension (se vidare nedan). I lagrådsremissen konstateras att detta problem har uppkommit redan tidigare i och med att kravet på sterilisering för könsbyte togs bort (se prop. 2012/13:107). I den propositionen gjordes uttalanden

om bestämmelser som ger upphov till olika rättigheter och skyldigheter beroende på om en förälder är mor eller far. Nu uttalas att i den propositionen förutsätts att sådana författningar kommer att kunna tillämpas analogt på det sättet att den som ändrat könstillhörighet också omfattas av bl.a. de rättigheter, förmåner och skyldigheter som följer med att vara mor, far eller förälder till ett barn, eller med att vara gravid eller att ha fött ett barn (se a. prop. s. 20). Regeringen förklarar att den inte gör någon annan bedömning nu.

Som Lagrådet ser det är dessa uttalanden motstridiga. Ändringen av kön i folkbokföringen ska ha rättsverkan, men bestämmelser ska även kunna tillämpas analogt.

Lagrådet påpekade i ett yttrande 2018 över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen att grundläggande frågor om rättsverkan av ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen inte var behandlade i remissen. Lagrådet konstaterade att remissen inte gav besked om hur vissa förslag förhöll sig till rättsordningen i övrigt och att konsekvenserna för andra delar av rättsordningen var otillräckligt behandlade. Det förslaget ledde inte till lagstiftning utan frågorna återkommer nu i denna lagrådsremiss. Lagrådet instämmer i synpunkterna i Lagrådets tidigare yttrande och anser att det i en kommande proposition bör utvecklas när en ändring av könet får rättsverkan och när olika bestämmelser i stället ska tillämpas analogt efter en ändring.

Lagrådet vill slutligen angående frågan om vilken rättsverkan en ändring kan få påpeka att i allmänmotiveringen anges bl.a. att en person som ändrar sitt kön från kvinna till man efter ändringen inte kan bli berättigad till änkepension enligt bestämmelserna i lagen om införande av socialförsäkringsbalken.

Av 113 kap. 3 § socialförsäkringsbalken framgår under vilka förutsättningar ett beslut som har fattats av Pensionsmyndigheten ska ändras. Bestämmelser om när en myndighet får ändra ett beslut som till sin karaktär är gynnande för någon enskild part finns även i 37 § förvaltningslagen (2017:900). Ett beslut av nu aktuellt slag torde inte kunna ändras till den enskildes nackdel med stöd av de nu nämnda bestämmelserna på den grunden att den enskilde har ändrat kön från kvinna till man.

Lagrådet noterar vidare att varken socialförsäkringsbalken eller lagen om införande av balken innehåller några särskilda bestämmelser som innebär att en person som ändrar sitt kön från kvinna till man efter ändringen förlorar rätten till redan beslutad änkepension. Lagrådet förordar att frågan om huruvida en ändring av kön kan medföra att redan beslutade förmåner, t.ex. änkepension, kan falla bort övervägs ytterligare i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Lagrådets förslag beträffande omformuleringen av paragrafens ingress föranleder, om det följs, ändringar av lagens rubrik, 1 §, rubriken närmast före 2 § och 4 §.

Lagrådet föreslår att lagens rubrik ändras till Lag om fastställande av kön i vissa fall och att rubriken före 2 § ändras till Förutsättningar för ändring av kön. Vidare föreslår Lagrådet att 1 § ges följande lydelse.

Denna lag innehåller bestämmelser om att en person efter ansökan ska få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen.

3 §

De överväganden som redovisats ovan beträffande frågan om huruvida ett beslut med stöd av 2 § kan komma att ha karaktär av fastställelsebeslut gör sig gällande även beträffande beslut som fattas med stöd av denna paragraf.

4 §

Om Lagrådets förslag avseende 2 § följs bör första stycket ges följande lydelse.

Om ansökan avser ett barn, ska barnet få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter.

6 §

I paragrafen finns – vid sidan av kraven i 2 och 3 §§ – ytterligare förutsättningar för en ändring av könet. Av första stycket följer att den som har fyllt 16 år och ansöker om en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen måste vara eller har varit folkbokförd i Sverige eller svensk medborgare och har ett samordningsnummer för att en ansökan ska kunna göras. Vidare får enligt första stycket en sökande inte vara en registrerad partner enligt den upphävda lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap. I andra stycket finns ett krav på att en sökande enligt 3 § ska vara folkbokförd i Sverige.

De i paragrafen angivna förutsättningarna har utformats som formella krav för att en ansökan över huvud taget ska kunna lämnas till eller tas emot av myndigheten. Paragrafen ger intryck av att en ansökan som har lämnats in av en person utan att de där angivna kraven är uppfyllda ska avvisas.

Tanken synes dock vara att de i paragrafen angivna kraven ska ingå i den materiella prövningen. Vid bristande uppfyllelse ska alltså prövningen utmynna i ett avslagsbeslut och inte en avvisning.

Det kan även noteras att användningen av uttrycket ”sökanden” i denna paragraf läst tillsammans med bestämmelserna i 7 § ger intryck av att kraven, såvitt gäller barn, ska vara uppfyllda av vårdnadshavaren.

Enligt Lagrådets mening lämpar det sig bättre om de förutsättningar som finns i denna paragraf formuleras om och flyttas till 2 § respektive 3§, se Lagrådets förslag nedan.

I första stycket anges vidare att en ansökan enligt 2 § får göras endast om sökanden är eller har varit folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare och har ett samordningsnummer. Att de som är folkbokförda i Sverige liksom att svenska medborgare ska få ansöka om ändring av kön är naturligt. Att den som tidigare har varit folkbokförd här och inte är svensk medborgare, ska få ansöka om ändring av kön här i Sverige är inte lika självklart. Detta bör motiveras i den kommande propositionen eller om avsikten är att sådana personer inte ska omfattas bör lagtexten ges en ny lydelse så att tillämpningsområdet, såvitt gäller personer som har varit folkbokförda, begränsas till svenska medborgare, se förslaget nedan.

Lagrådet föreslår således att 6 § utgår och de berörda paragraferna 2 och 3 – om Lagrådets ovan redovisade förslag avseende de sistnämnda paragraferna följs – får följande lydelse.

2 § En person som har fyllt 16 år ska efter ansökan få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen om

1. personen är folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare som har varit folkbokförd eller har ett samordningsnummer,
2. personen inte är registrerad partner,
3. det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med personens upplevda könsidentitet, och
4. det kan antas att personen kommer att leva i denna könsidentitet under över-skådlig tid.

3 § Ett barn som är under 16 år och som har en medfödd avvikelse i köns-utvecklingen ska efter ansökan få fastställt att barnet har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen om

1. barnet är folkbokfört i Sverige,
2. en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet, och
3. det krävs med hänsyn till barnets bästa.

Lagrådets förslag föranleder en omnumrering av efterföljande paragrafer.

8 §

I allmänmotiveringen tar regeringen upp frågan om att den nya lagen inte får leda till missbruk i brottsliga syften. Några remissinstanser påpekar att möjligheten att byta personnummer flera gånger kan bli ett verktyg för den organiserade brottsligheten att undkomma kontroller. Risken för detta har minskat genom att det är Socialstyrelsen som enligt denna paragraf ska besluta i ärenden enligt lagen.

Lagrådet saknar dock ett resonemang om Socialstyrelsen vid misstankar om användning av ett nytt personnummer för brottsligt agerande ska kunna hämta in yttranden från andra myndigheter, t.ex. Polisen eller Bolagsverket. För att så ska kunna ske bör det övervägas om det finns behov av sekretessbrytande regler.

10 §

Paragrafen som reglerar erkännande av domar och beslut från utländska domstolar och myndigheter motsvarar 3 a § nuvarande könstillhörighetslagen.

Lagrådet förordar att uttrycket ”könstillhörighet” som inte används i övrigt i den föreslagna lagen ersätts med ”kön”.

Sammanfattning

Den föreslagna lagen får, om de ovan redovisade förslagen och synpunkterna från Lagrådet följs, följande lydelse.

Förslag till Lag om fastställande av kön i vissa fall

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens innehåll

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om att en person efter ansökan ska få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen.

Förutsättningar för ändring av kön

2 § En person som har fyllt 16 år ska efter ansökan få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen om

1. personen är folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare som har varit folkbokförd eller har ett samordningsnummer,
2. personen inte är registrerad partner,
3. det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med personens upplevda könsidentitet, och
4. det kan antas att personen kommer att leva i denna könsidentitet under över-skådlig tid.

3 § Ett barn som är under 16 år och som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter ansökan få fastställt att barnet har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen om

1. barnet är folkbokfört i Sverige,
2. en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet, och
3. det krävs med hänsyn till barnets bästa.

Barns delaktighet

4 § Om ansökan avser ett barn, ska barnet få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter.

Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Ansökan

5 § En ansökan ska vara skriftlig och ges in till Socialstyrelsen.

6 § En ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare.

En ansökan för ett barn som har fyllt 12 år får inte göras utan barnets skriftliga samtycke.

Beslutande myndighet

7 § Socialstyrelsen beslutar i ärenden enligt denna lag.

Överklagande

8 § Socialstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Erkännande av utländska domar och beslut

9 § En dom eller ett beslut om att en person har ändrat kön, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft, gäller i Sverige, om personen var medborgare i det andra landet eller bosatt där när domen eller beslutet meddelades.

Bemyndigande

10 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Förslaget till lagen om ändring i steriliseringslagen

8 §

Paragrafen som reglerar straffansvar för sterilisering som utförs i strid med lagen ändras så att straffansvar inte ska gälla sterilisering enligt den nya bestämmelsen i 2 a § som avser sterilisering som utförs på egen begäran, om förutsättningar föreligger för ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Enligt 5 § får sterilisering inte ske utan att den som begär åtgärden noggrant har informerats om ingreppets innebörd och följder samt, i förekommande fall, om andra möjligheter att förebygga graviditet.

Informationsskyldigheten enligt 5 § omfattar även sterilisering enligt den nya 2 a §. Det innebär att straffansvar enligt 8 § även kan komma att omfatta bristande informationsskyldighet i samband med sterilisering enligt 2 a §. Straffansvaret kommer då i viss utsträckning att omfatta

sterilisering som utförs i strid med 2 a § (via 5 §). Det är lämpligt att denna konsekvens framgår av författningskommentaren.

Förslaget till lagen om ändring i offentlighets- och sekretesslagen

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Lagrådet anser att bestämmelsen i punkt 2 blir tydligare om den ges följande lydelse.

Bestämmelsen i 25 kap. 1 § i den äldre lydelsen gäller fortfarande för sådan medicinsk verksamhet som avser fastställande av könstillhörighet enligt den upphävda lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran

BILAGA 15

Skatteutskottets yttrande 2023/24:SkU7y

Utkast till utskottsinitiativ om konstillhörighetslagstiftning

Till socialutskottet

Socialutskottet beslutade den 18 januari 2024 att ge skatteutskottet tillfälle att senast den 8 februari 2024 kl. 14.00 yttra sig över utkastet till utskottsinitiativ om konstillhörighetslagstiftning. Skatteutskottet har beslutat att yttra sig över utkastet till utskottsinitiativet i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Utskottet konstaterar att förslaget inte innebär någon ändring av Skatteverkets hantering vid tilldelning av nya person- eller samordningsnummer för den som bytt konstillhörighet. Utskottet anser dock att det kan finnas anledning att senare se över behovet av åtgärder om det finns tecken på missbruk vid byte av person- eller samordningsnummer. Skatteutskottet har inga invändningar mot förslaget i de delar som ingår i utskottets beredningsområde.

I yttrandet finns en avvikande mening (SD, KD) och ett särskilt yttrande (V, MP).

Utskottets överväganden

Utkast till utskottsinitiativ om konstllhörighetslagstiftning

Ärendets beredning

År 2018 tog Socialdepartementet fram promemoriorna Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen (Ds 2018:11) och Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (Ds 2018:17). Regeringen beslutade den 30 augusti 2018 lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Lagrådet avstyrkte lagstiftning i enlighet med förslagen och regeringen gick inte vidare med en proposition. Den 31 mars 2020 redovisade Socialstyrelsen efter uppdrag från regeringen bedömningen att det är mer som talar mot än som talar för att möjliggöra aktuella kirurgiska ingrepp före 18 års ålder. I en kartläggning av barns behov av att kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen redovisade Socialstyrelsen inom samma uppdrag att det råder tydligt skilda meningar om huruvida ett sådant behov finns (Åldersgräns för vissa kirurgiska ingrepp och socialnämndens roll vid ändring av det kön som framgår av folkbokföringen). Mot bakgrund av Lagrådets yttrande och vad som redovisats i Socialstyrelsens uppdrag togs en promemoria i form av utkast till lagrådsremiss fram inom Socialdepartementet (S2021/07285). Utkastet till lagrådsremiss Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen innehåller en justerad version av förslag och bedömningar i Ds 2018:11 och Ds 2018:17. Utkastet remitterades den 9 november 2021.

Regeringen beslutade den 28 juli 2022 att inhämta Lagrådets yttrande över lagrådsremissen Förbättrade möjligheter att ändra kön. Yttrandet lämnades den 19 september 2022. Regeringen gick inte vidare med ärendet och fattade aldrig något beslut om en proposition.

Under hösten 2023 lämnade ledamöterna från Moderaterna och Liberalerna i socialutskottet in ett förslag till utskottsinitiativ om en moderniserad konstllhörighetslagstiftning baserat på förslaget i lagrådsremissen Förbättrade möjligheter att ändra kön. I detta förslag hade Lagrådets synpunkter inarbetats. Det är detta förslag som utskottet nu ska yttra sig över.

Den 25 januari 2024 lämnade Socialstyrelsen, Skatteverket, Kriminalvården, Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting information i socialutskottet.

Bakgrund till förslaget i den del som avser Skatteverkets hantering vid tilldelning av nya person- eller samordningsnummer för den som bytt konstllhörighet

En persons kön i folkbokföringen fastställs i de allra flesta fall omedelbart efter födelsen genom en anmälan om barnets födelse till Skatteverket. Senare i livet råder det för de allra flesta en överensstämmelse mellan kroppen och

könsidentiteten, dvs. personens självidentifierade kön. Det finns dock personer som senare upplever att det kön som i samband med födelsen anmäldes till Skatteverket inte stämmer överens med könsidentiteten. I dag måste dessa personer ansöka om fastställande av könstillhörighet enligt lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, kallad könstillhörighetslagen för att det kön som framgår av folkbokföringen ska ändras.

Folkbokföring innebär fastställande av en persons bosättning samt registrering av uppgifter om identitet, familj och andra förhållanden som enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet får förekomma i folkbokföringsdatabasen (1 § folkbokföringslagen [1991:481]).

I 2 kap. 3 § lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet anges vilka uppgifter om en person som får behandlas i folkbokföringsdatabasen. Uppgifter om kön omfattas inte av dessa uppgifter och registreras således inte i folkbokföringsdatabasen. Däremot framgår uppgifter om kön indirekt av folkbokföringen genom utformningen av individens person- eller samordningsnummer.

För varje folkbokförd person fastställs ett personnummer som identitetsbeteckning. Personnumret innehåller födelsetid, ett tresiffrigt födelsenummer och en kontrollsiffra. Födelsenumret är olika för män respektive kvinnor genom att det är ett udda tal för män och ett jämnt tal för kvinnor (18 § folkbokföringslagen). En person som inte är eller har varit folkbokförd kan i stället tilldelas ett samordningsnummer som identitetsbeteckning. Samordningsnumret ska utgå från den enskildes födelsetid. Numret ska anges med två siffror vardera för år, månad och dag i nu nämnd ordning. Siffrorna för dag ska adderas med siffran 60. Därefter anges ett tresiffrigt individnummer, som är udda för män och jämnt för kvinnor, samt en kontrollsiffra (18 a § folkbokföringslagen). Av födelsenumret respektive individnumret framgår således det kön som följer av folkbokföringen.

För att ett barn ska folkbokföras och tilldelas ett personnummer ska barnets födelse anmälas till Skatteverket. Av 24 § folkbokföringslagen framgår att om barnet föds på sjukhus eller enskilt sjukhem ska inrättningen göra anmälan. Om en barnmorska hjälper till vid födseln i annat fall, ska barnmorskan göra födelseanmälan. Anmälan ska göras så snart som möjligt. Vidare framgår att i andra fall ska barnets vårdnadshavare göra anmälan inom en månad från födelsen. Det är anmälaren som uppger vilket kön som ska registreras för barnet.

På så vis tilldelas personer som folkbokförs vid födelse i Sverige det kön som framgår av folkbokföringen via personnumret.

För att tillhandahålla information som behövs för att handlägga folkbokföringsärenden får bl.a. person- eller samordningsnummer behandlas i folkbokföringsdatabasen (jfr 1 kap. 4 § första stycket 2 och 2 kap. 3 § första stycket 1 lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet). Av 2 § förordningen (2001:589) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet följer att

ändringar av de uppgifter som får behandlas i folkbokföringsdatabasen också ska registreras där. Författningarna om folkbokföring saknar dock uttryckliga bestämmelser om ändring av registrerade uppgifter i samband med ändring av könstillhörighet och personnummer. Detta hanteras i stället i enlighet med den praxis som har bildats vid tillämpningen av bestämmelserna i de lagar och förordningar som finns inom folkbokföringen, och regeringen har tidigare gjort bedömningen att det saknas behov av att införa en uttrycklig bestämmelse om tilldelning av nytt personnummer för den som har bytt könstillhörighet (jfr prop. 2011/12:142 s. 21–23 och s. 67–69).

I dag krävs ett tillstånd från Socialstyrelsen för ändrad könstillhörighet i folkbokföringen. Efter att Socialstyrelsen meddelat ett beslut om fastställelse av ändrad könstillhörighet skickas en kopia av beslutet till Skatteverket som registrerar en ändring av personens könstillhörighet i folkbokföringen. Detta sker genom ett personnummerbyte. Personen har därefter ett nytt personnummer som utvisar den nya könstillhörigheten.

Ett personnummerbyte görs manuellt av en handläggare på Skatteverket och det nya personnumret kommer därefter att vara det personnummer som är gällande i folkbokföringen. Det gamla personnumret finns kvar som en tidigare uppgift (historik). Mellan det gamla personnumret och det nya personnumret finns en hänvisning för att uppdateringar ska kunna ske hos andra myndigheter och aktörer. Vid flera personnummerändringar är det dock inte möjligt att se en hänvisning mellan det första och det tredje personnumret, men däremot mellan det första och det andra och mellan det andra och det tredje. Med dagens tekniska system finns alltså inte någon direkt koppling mellan samtliga personnummer, utan dessa måste spåras manuellt i en kedja. Personnummerändringen i folkbokföringen uppdateras även för de personer som personen i fråga har en registrerad relation till, exempelvis föräldrar, barn, make eller maka.

Enligt Skatteverkets rutiner ska en person som ändrar könstillhörighet informeras om möjligheten att få en sekretessmarkering före ändringen av personnumret.

Förslaget i den del som avser Skatteverkets hantering vid tilldelning av nya person- eller samordningsnummer för den som bytt könstillhörighet

När det gäller Skatteverkets hantering vid tilldelning av personnummer eller samordningsnummer för den som bytt könstillhörighet föreslås ingen ändring mot den hantering som sker i dag enligt nuvarande lagstiftning.

I utkastet till utskottsinitiativ föreslås att den nuvarande könstillhörighetslagen ska upphävas och att förutsättningarna för att få genomföra kirurgiska ingrepp i könsorganen för att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten ska regleras i två nya lagar. Förutsättningarna för att genomföra kirurgiska ingrepp i könsorganen för att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten ska regleras i en ny lag som ska benämnas lagen

om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, och förutsättningarna för att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen ska regleras i en ny lag som ska benämnas lagen om fastställande av kön i vissa fall.

Enligt lag om fastställande av kön i vissa fall ska ett beslut om att fastställa ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen på grund av att det inte stämmer överens med könsidentiteten föregås av en prövning av könsidentiteten. Denna prövning bör vara betydligt mindre omfattande än den som krävs enligt nuvarande lag och så långt som möjligt utgå från individens uppfattning om sig själv och från den enskildes självbestämmande.

En person som har fyllt 16 år ska efter ansökan få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen om det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med personens upplevda könsidentitet och det kan antas att personen kommer att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid. Ansökan ska göras skriftligen och lämnas in till Socialstyrelsen.

En förutsättning för att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen är att personen inte är registrerad partner.

Ett barn som är under 16 år och som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter ansökan få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen om det är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet och om det krävs med hänsyn till barnets bästa. Ansökan ska göras skriftligen och lämnas in till Socialstyrelsen.

En förutsättning för att en person ska få fastställt att personen har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen är att personen antingen är folkbokförd i Sverige, är svensk medborgare och har varit folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare och har ett samordningsnummer. En förutsättning för att ett barn som är under 16 år och som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska få fastställt att barnet har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen är att barnet är folkbokförd i Sverige.

Om ansökan avser ett barn, ska barnet få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. En ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare. En ansökan för ett barn som har fyllt tolv år får inte göras utan barnets skriftliga samtycke.

Socialstyrelsen ska besluta i ärenden enligt lagen om fastställande av kön i vissa fall.

Socialstyrelsens beslut enligt lagen om fastställande av kön i vissa fall ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd ska krävas vid överklagande till kammarrätten.

En dom eller ett beslut om att en person har ändrat kön, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft, ska gälla i Sverige, om personen var medborgare i landet i fråga eller bosatt där när domen eller beslutet meddelades.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Enligt utkastet till utskottsinitiativ behöver det inte införas några bestämmelser om behandling av personuppgifter i den föreslagna lagen. Regleringen i EU:s dataskyddsförordning, lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning och patientdatalagen bedöms vara tillräcklig.

Det bör inte införas några bestämmelser om tystnadsplikt och sekretess i den nya lagen om fastställande av kön i vissa fall.

En ändring av det kön som framgår av folkbokföringen efter ett fastställelsebeslut bör styra den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har rättslig betydelse. Bestämmelserna i fängelselagen (2010:610) och häkteslagen (2010:611) om placering av en intagen bör ändras till följd av lagförslaget om fastställande av kön i vissa fall. Några andra ändringar behövs inte enligt förslaget.

Skälen för förslagen i den del som avser Skatteverkets hantering vid tilldelning av nya person- eller samordningsnummer för den som bytt könstillhörighet

Den nya lagen ska endast reglera möjligheten att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Med uttrycket ”det kön som framgår av folkbokföringen” avses det kön som framgår av en persons personnummer eller samordningsnummer, dvs. antingen kvinna eller man (jfr 18 och 18 a §§ folkbokföringslagen).

Sedan den 1 september 2023 regleras systemet med samordningsnummer inte längre i folkbokföringslagen utan i den nya lagen (2022:1697) om samordningsnummer. Ett byte av s.k. juridiskt kön för en person med samordningsnummer omfattas nu inte av folkbokföringslagen utan av den nya lagen.

Ett fastställelsebeslut om att en person har ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen kommer att innebära att personen ska få ett nytt personnummer eller samordningsnummer som utvisar ett annat kön än det tidigare. På samma sätt innebär ett beslut om ändrad könstillhörighet i dag att Skatteverket fastställer ett nytt personnummer eller samordningsnummer för sökanden. Ändring av personnummer eller samordningsnummer bör enligt utkast till utskottsinitiativ inte regleras i den nya lagen utan kan även i fortsättningen hanteras enligt gällande praxis inom folkbokföringsverksamheten. För en person som har fått ett nytt personnummer fastställt kommer det nya personnumret därefter att vara det personnummer som gäller för personen. Personnummer som tidigare fastställts för en person kan inte återtas vid en eventuell förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Om en person beviljas en andra ändring, kommer denne således att tilldelas ett tredje personnummer. Detsamma gäller för den som tilldelats ett samordningsnummer.

Den som får fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen får ett nytt personnummer

Skatteverket distribuerar folkbokföringsuppgifter via de elektroniska aviseringssystemen Navet och SPAR. Navet är Skatteverkets system för distribution av folkbokföringsuppgifter till myndigheter, kommuner och regioner. Skatteverket lämnar ut folkbokföringsuppgifter till såväl privata som offentliga verksamheter via SPAR. När en person ändrar personnummer finns det tidigare personnumret kvar som en historisk uppgift och det görs en hänvisning mellan personnumren. I situationen att en person ändrar personnummer flera gånger är det dock inte möjligt att hänvisa mellan det första och det tredje personnumret, men däremot mellan det första och det andra och mellan det andra och det tredje.

En sak som komplicerar bilden för SPAR-användare är att det inte görs någon hänvisning från det nya till det gamla personnumret. Däremot görs en hänvisning från det gamla till det nya, vilket gör att det kan vara svårare för dem som använder sig av SPAR att spåra historiska uppgifter än för dem som använder sig av Navet.

Enligt Skatteverkets rutiner ska en person som ändrar kön i folkbokföringen informeras om möjligheten att få en sekretessmarkering före ändringen av personnummer. I SPAR innebär en sekretessmarkering att de flesta uppgifter gallras bort och kvar är i princip endast uppgift om personens personnummer och datum för när personen fick sekretessmarkeringen. Via SPAR kan den som begär ut uppgifter efter en sekretessmarkering inte längre få uppgifter om personens namn eller adress.

Konsekvenser av att få ett annat kön fastställt än det som framgår av folkbokföringen i förhållande till myndigheter ...

Navet uppdateras kontinuerligt dygnet runt allteftersom ärenden och ändringar registreras i folkbokföringsdatabasen. Belastningsregistret och misstankeregistret uppdateras löpande. Vid ändringar i belastningsregistret framgår de uppgifter som registrerats (t.ex. domar) både i det gamla och i det nya personnumret och i normala fall sker en sammankoppling. Det innebär att om en person t.ex. får ett nytt personnummer, framgår som grund samtliga uppgifter (även tidigare personnummer och datum för ändring) för personen i ett och samma registerutdrag. Detta gäller även om det gamla personnumret av integritetsskäl har raderats. Av integritetsskäl framgår dock inte uppgifter om tidigare personnummer i ett utdrag som begärs av en privatperson för yrkesändamål (9 § andra stycket lagen [1998:620] om belastningsregister). Personens samtliga eventuella belastningar, såväl under det gamla som under det nya personnumret, framgår emellertid alltjämt även av sådana utdrag.

När Kronofogdemyndigheten tar emot en ändringsavisering om nytt personnummer i ett ärende om verkställighet sambandsregistreras det nya och det gamla personnumret automatiskt i pågående mål. Som regel bedömer Kronofogdemyndigheten att det sekretesskydd som personer som fått fastställt en ändrad könstillhörighet kan få inte utgör något hinder mot att röja uppgiften

om det nya personnumret för borgenärer. För andra verksamhetssystem än verkställighet gäller manuell hantering. När det gäller skuldsaneringsärenden har det framkommit att Kronofogdemyndigheten hittills endast handlagt ärenden där gäldenären själv angett att en ändring av könstillhörighet har skett före eller under handläggningstiden.

Transportstyrelsen, som svarar för bl.a. vägtrafikregistret, har ett system med könsneutrala identifikationsnummer. Med detta system kan Transportstyrelsen följa och koppla ihop en persons samtliga ärenden hos myndigheten.

Bolagsverket anser att det finns en risk för att personer kan komma att utnyttja den föreslagna lagen för att på ett enkelt sätt byta personnummer flera gånger och på så sätt försvåra spårning i Bolagsverkets olika register.

... i förhållande till privata aktörer och enskilda ...

Upplysningscentralen är Sveriges största kreditupplysningsföretag på personsidan och täcker ca 85 procent av marknaden. En ändring av personnummer medför som regel inga svårigheter för Upplysningscentralen, oavsett om en person ändrar sitt personnummer en eller flera gånger. Däremot anser Upplysningscentralen att en sekretessmarkering hos Skatteverket medför en begränsad möjlighet för Upplysningscentralen att lämna ut fullständig kreditinformation.

Svenska Bankföreningen ser en risk för att möjligheten att byta personnummer blir ett verktyg för den organiserade brottsligheten att undkomma myndigheters och privata företags kontroller, bl.a. de som framgår av lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Förhållandet att det vid en ändring av könstillhörighet inte görs någon hänvisning från det nya personnumret till det tidigare i SPAR innebär enligt Svenska Bankföreningen att en bank som avslutar en kundrelation i enlighet med lagen om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism inte kommer att ha möjlighet att reagera om kunden kommer tillbaka med ett nytt personnummer.

... och vid utfärdande av identitetshandlingar

När en person får ett nytt personnummer på grund av en ändring av könstillhörigheten får Polismyndigheten information om personnummerbytet via Navet. Polismyndigheten får samtidigt en hänvisning till det tidigare personnumret, vilket innebär goda spårningsmöjligheter. När det gäller pass har Polismyndigheten en automatisk rutin i passregistret vid personnummerbyte som innebär att passhandläggaren kan se en historik över ändringar av t.ex. personnummer. Denna spårbarhetsfunktion gör det möjligt att vid en ny passansökan även makulera det tidigare passet.

När en ändring i folkbokföringen aviseras till Transportstyrelsen, skickas automatiskt en blankett om ansökan om förnyelse av körkort ut till personen i fråga. Det saknas dock regler för makulering av körkort i samband med att ett nytt kort utfärdas. Vid förnyelse av körkort förekommer det därför alltid en risk för att det gamla körkortet missbrukas som legitimationshandling i

situationer där det inte kontrolleras mot körkortsregistret, t.ex. i handeln eller utomlands.

Skatteverket utfärdar identitetskort för folkbokförda i Sverige. Identitetskortet ska som huvudregel återkallas om någon väsentlig uppgift som framgår av kortet är felaktig eller inte längre gäller.

Det SIS-märkta id-kortet utfärdas av privata aktörer och är inte till någon del författningsreglerat.

Eftersom det i dagsläget finns ett flertal olika utfärdare av identitetshandlingar i Sverige, kan det antas finnas en viss risk för att personer som får ett nytt personnummer eller samordningsnummer kan komma över dubbla identitetshandlingar. Risken för att en person kommer över dubbla identitetshandlingar finns dock även utan den föreslagna lagstiftningen, även om det då gäller identitetshandlingar med samma personnummer eller samordningsnummer.

Den nya lagen får inte leda till missbruk i brottsliga syften

Att ändra det kön som framgår av folkbokföringen innebär flera administrativa svårigheter för den enskilde, vilket i sig får anses innebära ett visst hinder mot obefogade ansökningar.

Mot denna bakgrund kommer inte processen att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen när det gäller lagens målgrupp att betraktas som en åtgärd som genomförs lättvindigt.

Det står dock klart att en ändring av kön i folkbokföringen, med det personnummersystem som Sverige för närvarande har, berör även andra samhällseliga intressen än individens självbestämmanderätt. Ett sådant intresse är, som framhålls av Brottsförebyggande rådet, folkbokföringen som utgör ett fundament i samhällsordningen. Grundtanken med det svenska personnummersystemet är att ett personnummer fastställs för varje folkbokförd individ vid födsel eller inflyttning och att det sedan behålls resten av livet. Det är en viktig princip för tilltron till hela folkbokföringssystemet. Ett byte av personnummer på grund av att personen i fråga önskar ändra det kön som framgår av folkbokföringen utgör ett särskilt undantag som är motiverat utifrån målgruppens behov och som också ansetts möjligt eftersom det rör sig om ett mycket begränsat antal personer varje år. Det är därför angeläget att denna möjlighet även fortsättningsvis förbehålls just de personer som har ett behov av en sådan ändring.

Det kan visserligen konstateras att risken för missbruk är lägre än vad Lagrådet gav uttryck för i sitt yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Som framgår ovan kan exempelvis en person inte dölja tidigare brottsbelastningar genom att få sin könstillhörighet ändrad i folkbokföringen. Det kan även noteras att flera myndigheter med betydande samhällsfunktioner, såsom Försäkringskassan, Kronofogdemyndigheten och CSN, inte har några synpunkter på det lagförslag som presenterades i utkastet.

Remissinstansernas oro för risken för missbruk bör tas på allvar och det kan konstateras att ett lagförslag som bygger på självbestämmande lämnar vissa luckor som skulle kunna missbrukas i oärliga syften. Framför allt i förhållande till privata aktörer finns en viss risk för att systemet missbrukas.

För närvarande kan konsekvenserna av en ordning för att få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen som bygger enbart på självbestämmande inte helt överblickas. I nuläget går det inte att utesluta att ett system som fullt ut bygger på självbestämmande kan komma att missbrukas. I utkastet till utskottsinitiativ föreslås därför inte i nuläget att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska kunna göras utan en prövning av könsidentiteten. I stället bör en sådan ändring föregås av en prövning av könsidentiteten. Denna prövning bör dock vara betydligt mindre ingående än de prövningar som görs enligt den nuvarande konsttillhörighetslagen. Syftet är att förbehålla möjligheten att ändra det kön som framgår av folkbokföringen för just de individer som upplever att könsidentiteten inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen och alltså har ett behov av en sådan ändring.

Som redogjorts för ovan görs ett personnummerbyte manuellt av en handläggare på Skatteverket, varefter det nya personnumret är det personnummer som är gällande i folkbokföringen. Det gamla personnumret finns kvar som en tidigare uppgift (historik). Mellan det gamla personnumret och det nya personnumret finns en hänvisning för att uppdateringar ska kunna ske hos andra myndigheter och aktörer. Vid flera personnummerändringar är det dock inte möjligt att se en hänvisning mellan det första och det tredje personnumret, men däremot mellan det första och andra och mellan det andra och det tredje. Med dagens tekniska system finns alltså inte någon direkt koppling mellan samtliga personnummer, utan dessa måste spåras manuellt i en kedja. Det är således inte med dagens it-system helt enkelt att följa historiken vid upprepade personnummerändringar. Vilka förutsättningar användare av Navet och SPAR har att följa personer som får nya personnummer är också i stor utsträckning beroende av om de genomför uppdateringarna i sina egna system och att dessa system är uppbyggda på ett sådant sätt att de kan tillvarata informationen. Det är således svårt att fullt ut överblicka vilka eventuella konsekvenser upprepade personnummerbyten kan komma att medföra för myndigheter och aktörer. Det finns därför anledning att följa frågan nogsamt framöver och vid behov återkomma med åtgärder för att motverka risken för missbruk.

Folkbokföring eller svenskt medborgarskap som villkor för fastställande

I promemorian (Ds 2018:17) redogörs det för att svenska medborgare bosatta utomlands har ett behov av att kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen för att kunna ansöka om ett pass där personens könsidentitet återges korrekt.

I promemorian föreslås att endast en förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska föregås av en prövning av könsidentiteten och

att det i dessa fall ska ställas ett krav på folkbokföring. Kravet på folkbokföring i sådana ärenden motiveras i promemorian med att i princip endast personer som är folkbokförda i Sverige har rätt till planerad hälso- och sjukvård i Sverige. I utkastet till lagrådsremiss (S2021/07285) görs i stället bedömningen att det inte finns tillräckliga skäl att utesluta svenska medborgare från möjligheten att göra en förnyad ändring av kön i folkbokföringen och att det därför inte bör upprätthållas ett krav på folkbokföring även om det krävs ett medicinskt underlag från hälso- och sjukvård. Eftersom det i utkastet till utskottsinitiativ nu föreslås att ett fastställande av det kön som framgår av folkbokföringen alltid ska föregås av en enklare prövning av könsidentiteten, görs samma bedömning som den som gjordes i utkastet till lagrådsremiss. Mot denna bakgrund görs bedömningen att även svenska medborgare som inte är folkbokförda i Sverige bör kunna få fastställt ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Detta bör framgå av lag.

Till skillnad från förslaget i utkastet till lagrådsremiss bör möjligheten att ändra kön i folkbokföringen för svenska medborgare som inte är folkbokförda i landet endast avse personer som antingen tidigare har varit folkbokförda i Sverige eller som har tilldelats ett samordningsnummer. I annat fall är det inte möjligt att ändra det kön som framgår av folkbokföringen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att förslaget inte innebär någon ändring av Skatteverkets hantering vid tilldelning av nya person- eller samordningsnummer för den som bytt könstillhörighet.

Utskottet anser dock att det kan finnas anledning att senare se över behovet av åtgärder om det finns tecken på missbruk vid byte av person- eller samordningsnummer.

Skatteutskottet har inga invändningar mot förslaget i de delar som ingår i utskottets beredningsområde.

Stockholm den 8 februari 2024

På skatteutskottets vägnar

Niklas Karlsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Niklas Karlsson (S), Per Söderlund (SD), Hanna Westerén (S), Eric Westroth (SD), Patrik Björck (S), Fredrik Ahlstedt (M), David Lång (SD), Marie Nicholson (M), Ilona Szatmári Waldau (V), Cecilia Engström (KD), Bo Broman (SD), Annika Hirvonen (MP), Martin Melin (L), Sofie Eriksson (S), Crister Carlsson (M), Peder Björk (S) och Helena Vilhelmsson (C).

Avvikande mening

Utkast till utskottsinitiativ om könstillhörighetslagstiftning (SD, KD)

Per Söderlund (SD), Eric Westroth (SD), David Lång (SD), Cecilia Engström (KD) och Bo Broman (SD) anför:

Personnummer som tidigare fastställts för en person kan i dag inte återtas vid en eventuell förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Om en person beviljas en andra ändring kommer denne således att tilldelas ett tredje personnummer. Detsamma gäller den som tilldelats ett samordningsnummer.

Det gamla personnumret finns kvar som en tidigare uppgift (historik). Mellan det gamla personnumret och det nya personnumret finns en hänvisning för att uppdateringar ska kunna ske hos andra myndigheter och aktörer. Vid flera personnummerändringar är det dock inte möjligt att se en hänvisning mellan det första och det tredje personnumret, men däremot mellan det första och det andra och mellan det andra och det tredje. Med dagens tekniska system finns alltså inte någon direkt koppling mellan samtliga personnummer, utan dessa måste spåras manuellt i en kedja.

Skatteverket kan själva spåra bakåt. Det finns möjlighet att lösa detta för alla offentliga myndigheter. Eftersom de använder Navet finns inget problem när det t.ex. gäller belastningsregistret.

För privata aktörer som har SPAR är situationen en annan; där finns ingen möjlighet till korshänvisning. Man hänvisar endast från gamla personnummer till nya och inte tvärtom, och man gallrar personnummer efter tre år. En person som byter personnummer upprepade gånger kan därmed undvika att upptäckas av exempelvis banken.

Svenska Bankföreningens farhågor är därför till del befogade. I förslaget till utskottsinitiativ sägs: ”Det är svårt att fullt ut överblicka vilka eventuella konsekvenser upprepade personnummerbyten kan komma att medföra för myndigheter och aktörer.” Flera remissinstanser lyfter dessutom farhågan att upprepade personnummerbyten kan komma att bli ett verktyg för den organiserade brottsligheten för att undkomma myndigheters och privata företags kontroller, samtidigt som det också kan komma att finnas flera olika identitetshandlingar i omlopp för samma individ som bytt personnummer en eller flera gånger.

Flera remissinstanser, t.ex. JO, Brottsförebyggande rådet, Ekobrottsmyndigheten och Åklagarmyndigheten, hyser farhågor om att ett sådant system som föreslås kan komma att missbrukas och anser att ytterligare åtgärder bör finnas på plats när lagen träder i kraft.

Den svenska folkbokföringen har redan omfattande brister som Skatteverket fått i uppgift att komma till rätta med, och då är det olyckligt att

införa en ny lagstiftning som riskerar att förvärra situationen innan man i den nya lagstiftningen undanröjt risken för detta.

Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna menar att det är olyckligt att man går vidare med förslaget om att göra det lättare att byta juridiskt kön innan man har en ordentlig lösning för att säkerställa spårbarheten av personer som byter personnummer flera gånger.

Med anledning av ovanstående anser vi att utskottsinitiativet bör avslås i berörda delar.

Särskilt yttrande

Utkast till utskottsinitiativ om könstillhörighetslagstiftning (V, MP)

Ilona Szatmári Waldau (V) och Annika Hirvonen (MP) anför:

Erfarenheter från andra länder som infört ett enklare förfarande för ändring av juridiskt kön är att möjligheten att ändra juridiskt kön inte används i kriminella syften eller för att få fördelar på något annat sätt.

Eftersom Skatteverket redan i dag hanterar ändringar av personnummer vid ändrat juridiskt kön ser vi inte att det nya lagförslaget innebär någon förändring i sak, och ökningen av antalet ärenden kommer troligen att vara begränsad.

Vi hade gärna sett att könstillhörighetslagen utgår från självbestämmande, som föreslogs i ett tidigare utkast till lag. Där var förslaget att ändringen av juridiskt kön vid en första ansökan inte beslutas av Socialstyrelsen utan endast handläggs av Skatteverket. Skatteverket gör då inte någon bedömning av den sökandes kön utan bedömer enbart om ansökan är korrekt.

BILAGA 16

Justitiekommitténs yttrande 2023/24:JuU2y

Könstillhörighetslagstiftning

Till socialutskottet

Socialutskottet beslutade den 18 januari 2024 att ge justitiekommittén möjlighet att yttra sig över ett utkast till utskottsinitiativ om könstillhörighetslagstiftning. Justitiekommittén behandlar de delar som berör utskottets beredningsområde.

Utifrån utgångspunkten att könstillhörighetslagstiftningen föreslås ändras i enlighet med utkastet anser justitiekommittén att socialutskottet bör föreslå att även 2 kap. 2 § fängeslagen (2010:610) och 2 kap. 2 § häkteslagen (2010:611) ändras på det sätt som anges i utkastet.

Utskottets överväganden

Utkastet till utskottsinitiativ om könstillhörighetslagstiftning

Att ändra en persons könstillhörighet är en process som består av två skilda delar. Den ena delen innefattar den medicinska utredning och behandling som en patient med transsexualism genomgår. Den andra delen består i en juridisk ändring av könstillhörigheten. Denna del utgör en administrativ process som innebär att uppgifterna om individen i folkbokföringen ändras och personen tilldelas ett nytt personnummer. Det kan ske först efter att han eller hon ansökt och fått beslut om fastställelse av ändrad könstillhörighet av Socialstyrelsens rättsliga råd. Rättsliga rådets prövning styrs av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall. Denna lag reglerar även tillstånd till att ingrepp görs i könsorganen. För att ändra det juridiska könet krävs i dag att personen sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet, sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet, måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden och har fyllt 18 år.

I utkastet till utskottsinitiativ om könstillhörighetslagstiftning föreslås att två nya lagar ersätter lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall där den ena lagen reglerar kirurgiska ingrepp i könsorganen och den andra fastställande av det juridiska könet. För att ändra juridiskt kön föreslås ett förenklat förfarande och ändrade kriterier. Personen behöver ha fyllt 16 år, vara folkbokförd i Sverige eller svensk medborgare som har ett person- eller samordningsnummer, ha ett juridiskt kön som inte stämmer överens med den upplevda könsidentiteten och antas komma att leva i denna könsidentitet under överskådlig tid. Personen får inte heller vara registrerad partner. Socialstyrelsen föreslås få besluta om byte av juridiskt kön.

I utkastet till utskottsinitiativ om könstillhörighetslagstiftning föreslås även ändringar i steriliseringslagen (1975:580), patientdatalagen (2008:355), diskrimineringslagen (2008:567), offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), fängelselagen (2010:610), häkteslagen (2010:611) och lagen (2022:913) om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation.

De delar som berör justitieutskottets beredningsområde är ändringarna i 2 kap. 2 § fängelselagen och 2 kap. 2 § häkteslagen som reglerar hur placering av en intagen ska göras i förhållande till de intagnas kön. I dag anges att en intagen inte får placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En intagen får dock medges att vistas med intagna av motsatt kön om det är lämpligt och de intagna samtycker till det. Den sista meningen föreslås ändras enligt följande: ”En sådan placering får dock göras om det finns särskilda skäl för det och om det i övrigt är lämpligt”.

Utskottets ställningstagande

I förarbetena till den aktuella lagstiftningen anges att skälet för att hålla män och kvinnor åtskilda i anstalt är att det är angeläget att straffverkställigheten för kvinnor utformas så att de inte utsätts för förtryck av kriminella män under tiden i kriminalvårdsanstalt (se prop. 1997/98:95 s. 51). Vidare framhålls det som viktigt att verkställighetsinnehållet kan anpassas efter kvinnors särskilda behov och att man inom kriminalvården har den erfarenheten att kvinnor får en bättre verkställighet och bättre förutsättningar inför frigivningen om de avtjänar sitt straff utan att komma i kontakt med manliga intagna.

När bestämmelserna om placering tillämpas utgår Kriminalvården från det kön som framgår av folkbokföringen. Enligt uppgift från Kriminalvården hanterar myndigheten i dag ett fåtal ansökningar varje år som gäller byte av anstalt på grund av ändrad könstillhörighet. Den ordning som föreslås, där en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen inte längre kommer att kräva en lika ingående utredning av könsidentiteten som i dag, kan antas medföra att myndigheten kommer att få hantera fler sådana ansökningar. Utskottet instämmer i vad som anförs i utkastet om att detta förenklade system för att ändra det juridiska könet gör att det finns behov för Kriminalvården av att kunna göra en mer sammantagen bedömning vid placeringar på anstalt eller i häkte. Som flera remissinstanser, däribland Justitiekanslern och Kriminalvården, framhållit bör undantag från huvudregeln om placering utifrån juridiskt kön kunna komma i fråga om det finns skäl för det baserat på framför allt säkerhetsaspekter. De föreslagna ändringarna bidrar dessutom enligt Kriminalvården till att myndigheten kan motverka att den föreslagna ordningen missbrukas, t.ex. genom att en dömd person ansöker om ändrad könstillhörighet endast i syfte att få till stånd en placering i en anstalt i lägre säkerhetsklass. I sammanhanget bör det nämnas att svenska fängelser är indelade i tre säkerhetsklasser där den högsta nivån (säkerhetsklass 1) endast finns för manliga intagna. Utskottet vill framhålla att det är viktigt att sådant missbruk kan undvikas och att det alltid måste göras en noggrann bedömning av säkerhetsaspekterna.

Utskottet instämmer vidare i vad som anförs i utkastet om att bestämmelserna bör formuleras på så sätt att en intagen får vistas tillsammans med intagna av motsatt kön om det finns särskilda skäl för det och om det i övrigt är lämpligt. Ett sådant särskilt skäl kan t.ex. vara om en man-till-kvinna tidigare som man gjort sig skyldig till sexualbrott mot kvinnor. Vidare bör undantag kunna göras i ett fall där det bedöms finnas en särskilt hög risk för rymning eller fritagning som motiverar en placering på en anstalt med den högsta säkerhetsklassen. Vid lämplighetsbedömningen framstår det enligt utskottet även som motiverat att Kriminalvården kan beakta övriga intagnas inställning, om det anses befogat.

Sammanfattningsvis anser utskottet, utifrån utgångspunkten att köns- tillhörighetslagstiftningen föreslås ändras i enlighet med utkastet, att även bestämmelserna om placering i fängeslagen och häkteslagen bör ändras på

det sätt som anges i utkastet till utskottsinitiativ om könstillhörighetslagstiftning.

Stockholm den 8 februari 2024

På justitieutskottets vägnar

Richard Jomshof

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Richard Jomshof (SD), Louise Meijer (M), Annika Strandhäll (S), Adam Martinen (SD), Petter Löberg (S), Mikael Damsgaard (M), Anna Wallentheim (S), Katja Nyberg (SD), Charlotte Nordström (M), Gudrun Nordborg (V), Torsten Elofsson (KD), Ulrika Liljeberg (C), Pontus Andersson Garpvall (SD), Rasmus Ling (MP), Sanna Backeskog (S), Lars Isacson (S) och Martin Melin (L).

Särskilda yttranden

1. Särskilt yttrande (SD)

Richard Jomshof (SD), Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Pontus Andersson Garpvall (SD) anför:

När bestämmelserna om placering på anstalt tillämpas utgår Kriminalvården från det kön som framgår av folkbokföringen. Med den nya könstillhörighetsregleringen som föreslås i utkastet kommer det att bli enklare för personer som biologiskt är män eller kvinnor att ändra det kön som framgår av folkbokföringen. Det innebär att Kriminalvården kan få ta ställning till betydligt fler fall om placering efter könsbyte än i dag.

I de fall där personer som genomgått könsbyte, med anledning av detta vill byta anstalt, eller ska påbörja avtjänandet av straff vid anstalt, ska Kriminalvården enligt vår uppfattning vara väldigt restriktiv med att tillåta personen vara med personer av det kön som han eller hon bytt till. Utgångspunkten ska vara att personer ska placeras på anstalt med grund i sitt biologiska kön.

2. Särskilt yttrande (V)

Guðrun Nordborg (V) anför:

Att kunna få uttrycka sin könsidentitet på sina egna villkor är att betrakta som en grundläggande mänsklig rättighet. Det är en rättighet som inte alltid respekteras i Sverige. Många transpersoner måste inte bara slåss mot fördomar, diskriminering och en stark transfobi – de måste också slåss mot myndigheter och sjukvården. Ett grundläggande problem är att en ändring av det juridiska könet kopplas samman med könskorrigering. Det har förts en lång kamp för att könstillhörighetslagen ska upphävas och jag välkomnar därför att den nu ska ersättas och delas upp i två nya lagar som reglerar frågor som rör juridiskt kön respektive medicinsk könskorrigering.

Jag förväntar mig att Kriminalvården bemöter de personer som ändrat könsidentitet i folkbokföringen utifrån deras individuella situation, på samma sätt som myndigheten gjort hittills utifrån nu gällande lagstiftning. Det är också så man har gjort i andra nordiska länder efter att man infört en möjlighet till ändrad könsidentitet i folkbokföringen. Om Kriminalvården skulle komma att uppfatta att det krävs ytterligare författningsändringar för att förbättra situationen eller för att motverka missbruk förutsätter jag att man årligen rapporterar det till regeringen.